

- [7.] Andersssons skicklighet, något som för universitetet innebure äfven enekonomisk fördel.

Då det i föreliggande fall gällde en i alldeles ovanlig grad skicklig yrkesman, hvars like icke under vanliga förhållanden vore att påräkna, syntes det vara riktigtast att begära ifrågavarande löneförbättring, icke för befattningen såsom sådan utan såsom ett personligt lönetillskott åt den nuvarande preparatorn, som så lång tid med utomordentlig skicklighet skött sin befattning. Högbom ville därför hemställa, att sektionen måtte tillstyrka beviljande af ett personligt lönetillägg för Andersson å 500 kronor.

Vid Högboms framställning voro fogade två bilagor, innehållande uttalanden rörande Andersssons verksamhet och duglighet såsom preparator. Den ena af dessa bilagor utgör afskrift af en af professorn H. Sjögren i början på 1890-talet Andersson meddelad skriftlig rekommendation, i hvilken f. d. bergmästaren A. Sjögren, numera aflidne professorn A. E. Nordenskiöld samt dåvarande lektorn A. E. Törnebohm instämt. Ur denna handling torde jag få återgifva följande:

»Då det är mig bekant, att preparatorn vid universitetets mineralogisk-geologiska institution Axel Andersson söker ett reseanslag af statsmedel för att i utlandet taga kännedom om förbättrade arbetsmetoder inom sitt yrke, vill jag härmed på det lifligaste rekommendera honom till sådant stipendiums erhållande.

Preparator Andersson, hvilken först under åtta år tjänstgjort vid Stockholms högskola och sedan 1890 är anställd vid mineralogisk-geologiska institutionen af Uppsala universitet, har på båda dessa ställen ådagalagt en ovanlig skicklighet i förfärdigandet af såväl bergartspreparat som ock orienterade mineralsnitt samt alla de slag af slipade plattor, prismor, cylindrar och stafvar m. m., som användas för mineralogiska kristallografiska undersökningar.

Genom den ovanliga färdighet, till hvilken preparator Andersson bragt sin konst, och det stora antal preparat af olika slag, hvarmed han försett både vetenskapliga institutioner och privata personer inom landet, har behovet af sådana preparat blifvit tillgodosedt, så att svenska forskare numera icke såsom för ett tiotal af år sedan måste vända sig till utlandet, hvilket nödvändigt medförde både tidspillan och ökade kostnader.

Då emellertid preparator Andersson är så godt som ensam inom sitt fack i Sverige, måste han, för att kunna följa den utveckling, som tekniken äfven inom denna industrigren under senare åren gjort, vara hänvisad till utlandet och har för detta ändamål ansett sig behöfva besöka

några af de förnämsta verkstäder i Tyskland, hvilka sysselsätta sig med förfärdigandet af optiska, kristallografiska eller petrografiska preparat.» [7.]

Den andra af förutberörda bilagor utgör en afskrift af ett utaf professorn i mineralogi och geologi vid universitetet i Kristiania W. C. Brögger den 6 juni 1891 utfärdadt intyg angående Anderssons tjänstgöring såsom vaktmästare och preparator vid Stockholms högskolas mineralogiska institution. Brögger förklarar däri, att Andersson under hela den tid, Brögger varit anställd vid högskolan, eller åren 1882—1890, i sin tjänst såsom preparator och vaktmästare vid förenämnda institution i alla afseenden ådagalagt de mest framstående egenskaper för den af honom innehafda platsen, trohet i tjänsten och intresse för sitt arbete jämte en alldeles enastående duglighet såsom preparator. Då Brögger afgick från sin befattning vid högskolan, samtidigt med att Andersson frivilligt efter egen önskan frånträdde sin plats, hade Brögger känt sig förvissad om, att han icke kunde hafva haft en bättre preparator, och att han aldrig skulle komma att få hans like. Det vore icke för mycket att säga, att Anderssons arbeten såsom preparator under hans tjänstgöring vid Stockholms högskolas mineralogiska institution varit af väsentlig betydelse för den därstädes utvecklade vetenskapliga verksamheten i mineralogi och därmed besläktade vetenskaper.

Under åberopande af hvad sålunda förekommit gjorde sektionen hemställan till det större konsistoriet om utverkande af ett personligt lönetillägg å 500 kronor åt Andersson, och konsistoriet upptog denna hemställan bland sina riksdagspetita till 1907 års Riksdag.

Till konsistoriets sålunda gjorda framställning tillstyrkte kanslern för rikets universitet bifall i underdånig skrifvelse den 10 oktober 1906. Kanslern förklarade sig därvid anse den lämnade utredningen och motiveringen till fyllest utvisa behovet af den begärda löneförbättringen åt den på sitt område synnerligen framstående mannen.

I ett den 23 oktober 1906 afgifvet underdånigt utlåtande har statskontoret beträffande förevarande fråga erinrat om 1889 års Riksdags beslut i anledning af Kungl. Maj:ts framställning om ålderstillägg åt konservatorn vid zoologiska museet i Lund och trädgårdsmästaren vid botaniska institutionen därstädes. Då statskontoret, som icke haft något att invända mot den föreslagna löneförbättringen för Andersson, ansett, att denna lämpligen borde utgå i samma form och på enahanda sätt, som genom Riksdagens berörda beslut vunnit tillämpning, har statskontoret hemställt, att genom framställning till Riksdagen Andersson måtte be-

rättigas att från och med den 1 januari 1908 åtnjuta ett personligt ålderstillägg af 500 kronor årligen, att utgå af åttonde hufvudtitelnsls förslagsanslag: ålderstillägg.

Den af Kungl. Maj:t till 1889 års Riksdag gjorda framställning om beviljande af rätt till ålderstillägg för konservatorn vid zoologiska museet i Lund och trädgårdsmästaren vid botaniska institutionen därstädes blef, såsom af statskontoret erinrats, på det sätt bifallen, att Riksdagen medgaf, att de dåvarande innehafvarna af omförmälda tjänster hvardera berättigades att åtnjuta ett personligt ålderstillägg. Riksdagen uttalade därvid, att aflöningsvillkoren i och för sig vore på ett lämpligt sätt afpassade, men att det syntes vara af ej ringa vikt, att åt de dåvarande, synnerligen högt förtjänta tjänstinnehafvarna bereddades sådana lönevillkor, att de funne med sin fördel förenligt att fortfarande ägna sina krafter åt universitetets tjänst.

Af hvad i nu förevarande ärende förekommit synes det mig vara uppenbart, att enahanda skäl, som bestämde Riksdagen att åt nyss omförmälda befattningshafvare bevilja personliga ålderstillägg, kunna med största fog anföras för medgifvande af en dylik förmån åt vaktmästaren och preparatorn Andersson. I sistnämnda egenskap synes denne vara i ovanligt hög grad framstående, och hans nuvarande aflöningsförmåner äro icke sådana, att en löneförbättring i och för sig är opåkallad.

På grund af hvad i ärendet förekommit tillstyrker jag, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att medgifva, att vaktmästaren och preparatorn vid mineralogisk-geologiska institutionen vid universitetet i Uppsala A. R. Andersson må äga att från och med den 1 januari 1908 åtnjuta ett personligt ålderstillägg å 500 kronor, att utgå från det under riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg.

[8.]

På sätt jag får tillfälle att närmare utveckla vid föredragningen af anslagsfrågorna på extra stat, har *Uppsala universitets* drätsel-nämnd hos konsistoriet gjort framställning om anslag för utförande af en elektrisk belysningsanläggning inom *biblioteksbyggnaden* med flera universitetets institutioner. Öfver denna framställning infordrades yttrande från tjänstförrättande bibliotekarien, vice bibliotekarien Aksel Andersson, som uti sin i anledning häraf till konsistoriet aflåtna skrifvelse anhöll om ett förslagsanslag å 1,200 kronor för *bekostande af den årliga elektricitetsförbrukningen*, och är detta anledningen till, att jag redan nu måste till behandling upptaga

Elektrisk be-
lysnings i Upp-
sala universi-
tets bibliotek
m. m.

frågan om införande af elektrisk belysning inom biblioteksbyggnaden. Andersson har i sin berörda skrifvelse till konsistoriet — efter att hafva uttalat, att behovet af belysning inom universitetsbiblioteket vore så allmänt känt, saknaden däraf så ofta och kraftigt beklagad såväl af allmänheten som af institutionens tjänstemän, att en utförligare motivering af dess nödvändighet, för att biblioteket skulle kunna rätt fylla sin uppgift, snarast syntes obehöflig — anfört följande:

Enhvar, som under den mörkare årstiden arbetat i vare sig bibliotekets läsesal eller dess boksalar, kände nogsamnt, att arbetet då vore icke blott svårt utan ofta rent af omöjligt i dessa salar med sina en och en tredjedels meter tjocka murar. För dem, som endast hade att läsa en tryckt bok, funnes visserligen den nödfallsutvägen att göra detta stående invid fönsterna, ehuru väl dagar funnes under den allra mörkaste årstiden, då äfven denna utväg antingen icke alls eller ock endast med största svårighet kunde anlitas under hela den del af dagen, som biblioteket vore öppet för allmänheten. Men för dem, som studerade handskrifter — framförallt äldre sådana — som för utredningar behöfde anlita många arbeten jämsides, eller som författade i läsesalen, vore arbetet under vissa tider helt enkelt omöjligt.

Icke mindre svårigheter erbjöde arbetet för bibliotekets egna tjänstemän under den mörkare årstiden. På många platser kunde af allmänheten begärda böcker då alls icke framtagas, med mindre den expedierande tjänstemannen famnvis bure böcker till fönsterna för att leta sig till det begärda och för att sedan så godt sig göra läte i mörkret åter på sin plats uppställa det obehöfliga. Nästan ännu värre vore det för dem, som vore sysselsatta med katalogiserings- eller andra skrifningsarbeten. Man kröpe upp i fönstret, så godt man kunde, tvunge sig till att se, så godt man kunde, för att med en viss olust förrätta ett onödigt tidsödande arbete, som i regeln åtföljdes af värk eller åtminstone trötthet i hufvud och ögon. Det vore uppenbart, att bibliotekets redan under normala ljusförhållanden alldeles otillräckliga arbetskrafter under förhållanden sådana som de anförda ännu mindre vore i stånd att så som sig borde sköta ens de nödvändigaste löpande göromålen.

Om det sålunda måste anses till full evidens ådagalagdt, att frånvaron af belysning inom biblioteket redan med nuvarande arbetstid — kl. 10 till 3 — verkade i hög grad hämmande på institutionens förmåga att fylla sin uppgift, och detta med afseende på såväl den studerande allmänhetens som tjänstemännens arbete, så funnes det därtill ett ofta framhållet kraf från universitetets sida, hvilket tillgodoseende nödvändiggjorde artificiell belysning under i det närmaste hela terminerna. Andersson afsåge

- [8.] behovet af, att biblioteket hölles öppet för allmänheten äfven under eftermiddagarna. Och detta behof vore i särskildt hög grad kännbart för dem, som i läsesalen för sina forskningar använde handskrifter eller sådana äldre och sällsynta arbeten, hvilka ej kunde utlämnas till hemlån, samt för dem, som i läsesalen författade. Dessa kategorier vore bibliotekets både bästa och flitigaste besökare. Redan den förmånen att ha läsesalens ganska väl försedda referensbibliotek ständigt till hands vore för den, som författade, af största värde. Då därtill komme den vid universitetsbiblioteket med mycken framgång gjorda anordningen, att — så långt utrymmet räckte — hvar och en, som regelbundet arbetade i läsesalen, där finge disponera sitt eget arbetsbord med hyllor och plats för ända till ett hundratal volymer, hvilka ej undanflyttades, så länge arbetet regelbundet påginge, i förening med lättheten att hvilket ögonblick som helst erhålla nya erforderliga böcker från bibliotekets samlingar, så vore det uppenbart, att det för den, som ej vore i besittning af ett synnerligen välförsedt privatbibliotek, skulle erbjuda väsentliga fördelar att förlägga sitt författararbete till biblioteket. Huru ställde sig förhållandet nu för t. ex. de många, som i läsesalen skrefve sina gradual- eller andra specimen-afhandlingar eller seminariearbeten? I bästa fall kunde dessa personer arbeta på sina uppgifter fem timmar om dagen. Det vore redan framhållet, att detta under en stor del af den mörkare årstiden vore omöjligt; fullt bekvämt kunde under december och januari i regel icke arbetas midt i rummet, och öfverhufvud taget knappast mer än två à tre timmar. Och därtill inskränkte sig således dessas direkta arbete på deras förhandenvarande hufvuduppgifter. Den öfriga delen af dagen kunde väl i hemmet användas till annat arbete, men hvar och en visste, hvilken tidsförlust det i alla händelser innebure att nödgas så afbryta ett arbete, som för det närvarande framför andra sysselsatte tankarna. Det kunde med skäl frågas, om det ej vore en bjudande plikt att råda bot på dylikt slöseri med lärarnas såväl som den studerande ungdomens tid. Det vore väl tvifvelaktigt, om de mera tillfälliga besökarna i nämnvärd utsträckning nu kände behof af bibliotekets tillgänglighet om aftnarna; men sannolikt vore, att förmånen i fråga äfven hvad anginge denna kategori af besökare skulle så småningom bli ett behof, på samma sätt som det gått med läsesalens tillvaro öfverhufvud taget. För 20 år sedan hade ingen läsesal funnits, och man hade redt sig så godt — eller illa — man kunnat den förutan; nu skulle den icke kunna undvaras. Men vare härmed huru som helst, endast hänsynen till deras tid, som behöfde arbeta på biblioteket under en längre tid af dagen, torde väl uppväga de med belysnings införande förenade kostnaderna för det allmänna och göra krafvet därpå

oafvisligt. Att ett verkligt behof förefunnes, visades bland annat däraf, att det under den ljusare årstiden vore sällsynt, att ej en eller flera personer begärde och då alltid erhöles särskildt tillstånd att arbeta i läsesalen under eftermiddagarna, ehuru biblioteket då vore stängdt.

[8.]

Äfven för bibliotekets egen skull vore det af största vikt, att tillfälle bereddades de tjänstemän, som frivilligt ville ägna institutionen sitt arbete utom den egentliga tjänstetiden, att så göra. För närvarande tillginge det så, att vaktmästarna ofta flera gånger i veckan finge hemforsla, bokstafligen taladt, lass till tjänstemän, som frivilligt förrättade nattarbete i institutionens tjänst.

Behofvet af belysning och därmed följande eftermiddagstjänstgöring i ett större bibliotek vore också allmänt erkänt. Icke blott i utlandets bibliotek, som i allmänhet hölles öppna i långt större utsträckning, än fallet vore i Sverige, vore detta behof tillgodosedt; oafsedt folkbiblioteken funnes numera i vårt land elektrisk belysning i kungl. biblioteket med flera vetenskapliga bibliotek i Stockholm samt i Göteborg, och i det nya universitetsbiblioteket i Lund hölle sådan belysning nu som bäst på att införas. Kunde eller finge landets största bibliotek längre vara i saknad däraf?

Mot elektrisk belysning hade invändts, att den vore förenad med eldfara. Själf saknade Andersson förutsättningar att yttra sig härom; men universitetets på detta område särskildt sakkunnige laborator i fysik, professorn P. G. D. Granqvist, hade försäkrat, att anläggningen kunde utföras så, att eldfara vore fullständigt utesluten. Den omständigheten, att elektrisk belysning numera användes i alla lands bibliotek, vore ock i sin mån ägnad att bevisa, att man ansåge sig vara herre öfver situationen i detta afseende. På dessa grunder hyste Andersson inga betänkligheter att tillstyrka införande af sådan belysning i universitetsbiblioteket i öfverensstämmelse med det drätselnämndens framställning åtföljande programmet, dock under förutsättning, att dels intet sparades för att fullständigt förebygga eldfara, dels uppdrag lämnades åt särskildt sakkunnig person, helst professor Granqvist, att öfvervaka arbetet.

Hvad driftkostnaden anginge, vore det Andersson omöjligt att lämna ens en approximativ utredning, enär antalet under året erforderliga lamp-timmar ju endast gissningsvis kunde uppgifvas, i synnerhet som en stor del af lamporna sannolikt endast komme att användas en eller annan minut åt gången för enstaka böckers framtägnande. Kostnaden för glödlampa om 16 normalljus och timme uppgåfves af sakkunnige till 2,1 à högst 2,5 öre, beroende i detta fall hufvudsakligen på storleken af universitetets samfälliga elektricitetskonsumtion. De föreslagna stora nernstlam-

- [8.] porna ansåges draga en kostnad af 8 à 9 öre i timmen. Under antagande att af de föreslagna 98 lamporna 50 stycken skulle brinna under 700 hela timmar om året till ett pris af $2\frac{1}{4}$ öre i timmen, skulle kostnaden härför belöpa sig till omkring 800 kronor om året. Antaget vidare, att 4 nernstlampor brunne 700 timmar om året till ett pris af 10 öre i timmen, så blefve kostnaden härför 280 kronor. Lades härtill en antaglig driftkostnad af högst 300 kronor om året för båda hissarna och ventilatorn tillsammans, så skulle hela driftkostnaden kunna beräknas till omkring 1,400 kronor om året. Andersson föreställde sig emellertid, att denna beräkning vore icke så litet för hög. I kungl. biblioteket droge nämligen elektricitetsförbrukningen under året 1904—1905 en kostnad af 1,805 kronor, däri inberäknad belysning i två vaktmästarbostäder. Om man för universitetsbiblioteket beräknade, att förbrukningen där skulle uppgå till två tredjedelar af kungl. bibliotekets d. v. s. till en årlig kostnad af 1,200 kronor, så vore det troligt, att man därmed komme till en tillnärmelsevis sannolik kostnadsberäkning.

Anderssons ifrågavarande förslag tillstyrktes af konsistoriet, och universitetskanslern har i sitt underdåniga utlåtande den 10 oktober 1906 angående behovet af anslag för universitetet i Uppsala hemställt, att nådig proposition om beviljande af ifrågavarande anslag måtte till Riksdagen aflåtas.

Därest Kungl. Maj:t besluter att hos Riksdagen göra framställning om anslag på extra stat till anordnande af elektrisk belysning samt hissar och ventilation i Uppsala universitets bibliotek och denna framställning varder af Riksdagen bifallen, torde arbetet med införandet af ledningar m. m. kunna och böra verkställas så tidigt, att anläggningen redan under början af år 1908 kan tagas i bruk. Anslag för bestridande af kostnaden för strömförbrukning samt driftkostnaden för hissar och ventilation blir då erforderligt och torde därför redan nu böra hos Riksdagen begäras. Den beräknade årliga kostnaden, 1,200 kronor, synes mig med iakttagande af nödig varsamhet icke behöfva öfverskridas, och torde anledning saknas att, såsom begärdt blifvit, uppföra anslaget såsom förslagsanslag. Jag tillstyrker fördenskull, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att för bestridande af kostnaden för elektrisk belysning m. m. inom Uppsala universitets bibliotek på ordinarie stat bevilja ett anslag af 1,200 kronor.

I nära sammanhang med frågan om införande af elektrisk belysning i *Uppsala universitets bibliotek* står den om bibliotekets *tillgänglighet för allmänheten äfven på eftermiddagarna*. En sådan anordning, som sedan lång tid tillbaka varit införd vid kungl. biblioteket, är nu afsedd att införas äfven vid universitetsbiblioteket, därest medel kunna beredas till godtgörelse för den ökade tjänstgöring, som till följd häraf skulle åläggas vederbörande tjänstemän och betjante. Uti sin af mig förut berörda skrifvelse till konsistoriet angående införande af elektrisk belysning i biblioteket har vice bibliotekarien Aksel Andersson såsom tjänstförrättande bibliotekarie jämväl upptagit nu förevarande fråga och anhållit, det konsistoriet måtte utverka ett anslag på ordinarie stat å 3,000 kronor till ersättning åt den under eftermiddagarna tjänstgörande personalen.

[9.]
Ersättning
för eftermid-
dagservis vid
universitetsbi-
blioteket i
Uppsala.

Andersson har i detta afseende anført följande:

Med belysnings införande i biblioteket följde som ett korollarium, att tiden för dess tillgänglighet för den studerande allmänheten utsträcktes äfven till eftermiddagarna. Här af blefve åter en nödvändig följd, att särskild ersättning måste beredas de extra ordinarie tjänstemän och de vaktmästare, som sålunda finge sig ålagd en ny och vidsträcktare tjänstgöring. I detta afseende behöfde endast hänvisas till den utredning, som af öfverbibliotekarien vid kungl. biblioteket lämnats i den underdåniga skrifvelse, däri framställning gjorts om beredande af ersättning för extra ordinarie amanuens med 5 kronor och för vaktmästare med 2 kronor 50 öre för dag och eftermiddags tjänstgöring under tre timmar under 300 arbetsdagar, eller tillhopa 3,000 kronor om året, ett ersättningsbelopp, som visserligen icke kunde anses för högt, och detta så mycket mindre vid universitetsbiblioteket, där såväl de extra ordinarie amanuenserna som vaktmästarna åtnjöte mycket låga arfvoden och löner för sin ordinarie tjänstgöring.

Beträffande tiden för eftermiddagstjänstgöringen ansåge Andersson, att den icke borde sättas lägre än tre timmar, i likhet med det för kungl. biblioteket föreslagna, såvida den skulle blifva verkligt effektiv och lända till det gagn, som med densamma afsåges. Äfven för biblioteket själf blefve det af värde, att de under eftermiddagarna tjänstgörande amanuenserna och vaktmästarna kunde förrätta annat arbete, i den mån de ej vore tagna i anspråk af allmänheten.

Under det att i kungl. biblioteket utom en amanuens, två vaktmästare vore erforderliga, enär en tamburvakt i en större stad ej kunde undvaras, kunde det möjligen ifrågasättas, huruvida icke genom tamburvaktens indragning en vaktmästare kunde för ifrågavarande ändamål vara tillfyllest vid universitetsbiblioteket. Man kunde hänvisa därtill, att, såvidt känt vore, inga olägenheter försports däraf, att under dagarna ofta ingen vakt-

- [9.] mästare vore närvarande i vestibulen. Men enligt Anderssons åsikt ställde sig saken annorlunda om eftermiddagarna. Om endast en vaktmästare vore i tjänst, blefve vestibulen längre eller kortare tid utan betjäning, ett förhållande som åter alltför lätt kunde bli en fara för de besökandes ytterkläder, efter mörkrets inbrott lättare än midt på dagen. Andersson ansåge därför, att eftermiddagstjänstgöring under tre timmar dagligen borde inrättas med en extra ordinarie amanuens och två vaktmästare till allmänhetens betjäning, hvilket med en ersättning af tillsammans 10 kronor för afton skulle kräfva ett årsanslag af i rundt tal 3,000 kronor.

Vid ärendets behandling inom det större akademiska konsistoriet yttrade ordinarie universitetsbibliotekarien L. Bygdén i frågan följande:

Det vore ett ej ringa tillskott i arbetstid, som genom det af Andersson väckta förslaget skulle vinnas för de studerande, inemot 900 nya arbetstimmar om året. Om också biblioteket ej komme att vara tillgängligt för utlåning under dessa eftermiddagstimmar, så bereddes forskare dock i alla händelser härigenom tillfälle att tillgodogöra sig läsesalens referensbibliotek och studera under förmiddagsutlåningen framtagna och undanställda böcker samt handskrifter. Fråga kunde vara, huruvida med den ringa frekvensen af studerande under sommarferierna det skulle befinnas nödigt att hålla biblioteket öppet tre timmar hvarje eftermiddag under denna tid. Men härvid borde anmärkas, att det vore hufvudsakligen under sommaren, som biblioteket besöktes af främmande forskare, hvilka vanligen hade inskränkt tid till sitt förfogande, och för hvilka man redan nu frivilligt hölle läsesalen tillgänglig om eftermiddagarna så länge som möjligt. Det torde sålunda knappast vara möjligt att inskränka eftermiddagstjänstgöringen endast till terminerna.

Men genom denna under hela året fortgående eftermiddagstjänstgöring komme bibliotekets extra ordinarie tjänstemän och vaktmästare att åläggas en skyldighet, från hvilken de hittills varit till stor del befriade. Skulle denna skyldighet kunna upprätthållas, måste de erhålla en härefter afpassad ersättning. De nu anställda extra ordinarie biblioteksamanuenserna vore icke pliktiga att åtaga sig denna ökade tjänstgöring, ehuru Bygdén visst icke tviflade på, att de mot den nu föreslagna ersättningen skulle vara villiga att i tur och ordning åtaga sig vaktgöring om eftermiddagarna till förbättring af sina klena löneförhållanden. Men om ersättningen skulle sättas väsentligen lägre, torde inträffa, att bibliotekarien, som måste se till, att denna skyldighet fullgjordes, finge svårt nog att erhålla extra ordinarie tjänstemän, som vore villiga att uppehålla eftermiddagstjänstgöringen. Med det lägre arvode, som kungl. bibliotekets extra ordinarie tjänstemän tidigare upp-

burit för denna vaktgöring, hade det stundom varit med svårighet förbundet att uppehålla densamma, och fall hade inträffat, då öfverbibliotekarien icke kunnat vägra befrivelse från ifrågavarande åliggande. Erfarenheten vid kungl. biblioteket manade därför till att söka från början vid universitetsbiblioteket införa sådana förhållanden, som icke visade sig behäftade med olägenhet. Beträffande bibliotekets vaktmästare, hvilkas tid genom den föreslagna anordningen komme att tagas så helt i anspråk, att knappt någon möjlighet till extra förtjänst återstode, fordrade på samma grund billigheten, att de genom det föreslagna arfvodet hölles skadeslösa för hvad som förlorades.

Konsistoriet beslöt tillstyrka anslag för omförmälda ändamål med det föreslagna beloppet, 3,000 kronor, och universitetskanslern har i underdånigt utlåtande den 10 oktober 1906 instämt i konsistoriets hemställan under åberopande af de skäl, för hvilka jag i sammanhang med andra bibliotekets anslagsbehof redogjort.

Såsom af mig förut berörts beslöt 1906 års Riksdag på Kungl. Maj:ts framställning höja det å kungl. bibliotekets stat uppförda anslaget till vikariatsersättning, arfvoden och flitpenningar åt extra biträden, renskrifning, eftermiddagsservis m. m. med 3,000 kronor, eller till 13,000 kronor. Denna anslagsökning var afsedd, bland annat, att möjliggöra bibliotekets öppethållande tre timmar hvarje eftermiddag i stället för två timmar, såsom dittills varit fallet, samt att förbättra den särskilda ersättning, som för eftermiddagstjänstgöring utginge till extra ordinarie tjänstemän och vaktmästare. På sätt inhämtas af öfverbibliotekariens framställning i ärendet, hvilken finnes intagen i det vid Kungl. Maj:ts proposition fogade utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 13 januari 1906, skulle af detta anslag, därest det höjdes till 13,000 kronor, utgå 3,000 kronor såsom ersättning för eftermiddagsservis. De skäl, som föranlett Kungl. Maj:t att föreslå och Riksdagen att bevilja denna anslagsökning, äga om möjligt större betydelse i fråga om universitetsbiblioteket, som för närvarande icke alls hålles öppet om eftermiddagarna. Den af universitetsbibliotekarien påyrkade ersättningen för dag räknadt till extra ordinarie tjänstemän och vaktmästare för ifrågavarande ökade tjänstgöring är densamma, som vid kungl. biblioteket från och med detta år utbetalas, och har jag således intet att erinra mot hvad i detta hänseende föreslagits. Af universitetsbibliotekarien själf har ifrågasatts, huruvida eftermiddagsservisen kunde vara af nöden äfven under som-

marferierna. Bibliotekarien har besvarat frågan jakande, och jag instämmer med honom, ej minst med tanken på att biblioteket, på sätt jag i annat sammanhang kommer att omförmäla, synes vara i behof af ett verkamt utnyttjande af de arbetskrafter, som stå till dess förfogande. Att den under eftermiddagarna tjänstgörande personalen till en del kunde ägna arbetstiden till nytta för biblioteket själf har af tjänstförrättande bibliotekarien framhållits.

En nödvändig förutsättning för den ifrågasatta anordningens genomförande är, att elektrisk belysning blifver inledd i biblioteket, hvarom, på sätt af mig förut nämnts, framställning gjorts af vederbörande i annat sammanhang. Förevarande anslagsfråga är därför beroende på utgången af belysningsfrågan. Under förutsättning att Kungl. Maj:t besluter att hos Riksdagen begära anslag för nyssnämnda ändamål, hemställer jag, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att såsom ersättning till extra ordinarie tjänstemän och vaktmästare vid Uppsala universitets bibliotek för eftermiddagstjänstgöring på ordinarie stat anvisa ett anslag af 3,000 kronor.

[10.]
Höjning af
anslaget till
Uppsala uni-
versitets
bibliotek.

Uti statsverkspropositionen till 1895 års Riksdag gjorde Kungl. Maj:t framställning till Riksdagen om beviljande af *förhöjning i det till Uppsala universitets bibliotek utgående årsanslag*, då 15,000 kronor, med 12,000 kronor. Riksdagen fann emellertid en så betydlig förhöjning icke vara af behovet påkallad och biföll endast på det sätt Kungl. Maj:ts framställning, att anslaget höjdes med 9,000 kronor, eller till 24,000 kronor.

Denna anslagsförhöjning visade sig emellertid snart icke vara tillräcklig, medel saknades att fylla universitetsbibliotekets mer och mer växande behof af nyutkommen vetenskaplig litteratur, och detta tillstånd nödgade slutligen bibliotekskommissionen att ingå till det större akademiska konsistoriet med anhållan om afhjälpan af bristerna. Med anledning häraf anmodade konsistoriet fakulteterna och sektionerna att inkomma med yttranden och förslag i ärendet, och afgåfvos sedermera till konsistoriet från fakulteterna och sektionerna framställningar om förhöjning i det nu utgående årsanslaget med sammanlagdt 25,700 kronor, nämligen för den

teologiska fakulteten med	2,000 kronor
juridiska » »	2,000 »
medicinska » »	3,000 »
humanistiska sektionen med	15,100 »
matematisk-naturvetenskapliga sektionen med	3,600 »

Därjämte skades för fyllande af nu befintliga luckor inom bibliotekets afdelningar för de humanistiska ämnena samt ämnena zoologi och botanik anslag för en gång, af humanistiska sektionen med 30,000 kronor att utgå med 10,000 kronor om året under tre år och af matematisk-naturvetenskapliga sektionen med 6,000 kronor att utgå under år 1908.

Öfver fakulteternas och sektionernas framställningar har vice bibliotekarien Aksel Andersson i egenskap af tjänstförrättande universitetsbibliotekarie den 14 juli 1906 på anmodan afgifvit utlåtande till konsistoriet med redogörelse för dels de medel, som utöfver nämnda statsanslag stå till förfogande för universitetsbibliotekets litteraturinköp, dels ock användningen af ifrågavarande statsanslag och öfriga medel. Denna redogörelse är i de delar, som här återopas, af följande lydelse:

»Sedan biblioteket kom i åtnjutande af den senaste anslagsförhøjningen d. v. s. under åren 1896—1905, har dess årliga totalinkomst i medeltal varit 28,150 kronor, nämligen

Statsanslag	24,000 kronor.
Extra inkomster i rundt tal	2,350 »
Universitetets anslag till uppvärmning	1,500 »
» » » läsesällskapet (525 — 225 =)	300 »
Summa 28,150 »	

»Hvad universitetets anslag till läsesällskapet (525 kronor)*) beträffar, så har sedan år 1900, med kanslerns medgifvande, 225 kronor där af fått användas till hyra af lokal och städning; återstoden, 300 kronor, kan sägas ha kommit biblioteket till godo genom de af sällskapet hållna och till biblioteket öfverlåtna tidskrifterna. Som dessa hufvudsakligen äro s. k. allmänna tidskrifter, har beloppet här nedan för enkelhetens skull inräknats i de af bibliotekarien för detta ändamål disponerade medlen.

»Årsinkomsten har i medeltal under de 10 åren 1896—1905 användts på följande sätt:

till bokinköp i rundt tal	15,650 kronor,
till bindning, arbetshjälp, materiell och expenser af alla slag samt uppvärmning och vattenförbrukning i rundt tal	12,500 »
28,150 kronor.	

»Under år 1905 åtgick till inköp af tidskrifter	8,513 kronor,
af fortsättningsverk	3,595 »
12,108 kronor,	

*) Detta anslag tillkom under den förutsättningen, att biblioteket skulle af läsesällskapet erhålla dess utländska tidskrifter och tidningar till ett motsvarande värde.

[10.] ett belopp som alltjämt är i stigande, enär hvarje nytilkommen tidskrift ju ökar detsamma för hvarje år framåt, så länge den hålles, liksom ock åtskilliga s. k. fortsättningsverk utan att vara periodiska likväl kunna betraktas såsom permanenta.

»I ofvanstående utgiftssumma för tidskrifter är inberäknad kostnaden för de s. k. allmänna tidskrifterna, hvilka — såsom icke tillhörande något visst ämne eller någon viss fakultet — betalas af det, som till bibliotekariens förfogande blir öfver, sedan öfriga utgifter bestridts. För dessa tidskrifter åtgå för närvarande 700 kronor om året.

»För att beräkna den summa, som sålunda kan stå till bibliotekskommissionens disposition för inköp af andra böcker än tidskrifter och fortsättningsverk (s. k. »nya böcker»), måste till de nämnda 12,108 kronor, som ju äro bundna penningar, läggas det belopp, som af bibliotekarien kan användas för bibliografiska och encyklopediska arbeten, för verk som ej höra till något vid universitetet representeradt ämne, för antikvaria och bokauktionsinköp, någon gång en handskrift m. m. Sättes detta belopp så ytterligt lågt som till 300 kronor, och drages summan, i rundt tal 12,400 kronor, från hela det för bokinköp disponibla beloppet, 15,650 kronor, så framgår däraf, att kommissisjonen för inköp af s. k. nya böcker (dit äfven räknas af kommissionen beslutade antikvariska inköp af äldre arbeten eller tidskriftsserier) kan förfoga öfver allra högst 3,250 kronor om året.

»Att detta för ett stort universellt bibliotek är ett tillstånd af verklig nöd, lär ingen vilja bestrida. Såsom ett exempel må anföras, att man för att bringa debet och kredit i jämvikt under flera år måste nedpressa bokinköpet med alla medel, tills det år 1903 gick ända därhän, att vid tre af bibliotekskommissionens fyra årliga sammanträden icke en enda bok kunde köpas. Att dylika nödtvungna ytterlighetsåtgärder ej kunna vidtagas utan allvarligt men för universitetet, är uppenbart. I sin kallelse till kommissionens första sammanträde 1904 kunde den afgående bibliotekarien ändtligen meddela, att bibliotekets skuld nu visserligen vore afbetalad, men att likväl det för nya böckers inköp under året disponibla beloppet icke kunde anslås högre än till 2,700 å 3,000 kronor, hvadan man alltjämt måste iakttaga den yttersta återhållsamhet i fråga om bokinköp.

»De 'behållningar', som räkenskaperna för de två senaste åren uppvisa, äro endast skenbara, enär de ej hinna upp till beloppen af bokräkningarna för resp. senare halfår, hvilka vid årens slut ej voro betalade.

»Hvad det under sådana förhållanden vill säga att sitta i bibliotekskommissionen, är lätt att förstå. Till följd af bibliotekariens i nära nog

hvarenda kallelse till sammanträde upprepade uppmaningar till den största återhållsamhet vid förslag till bokinköp äro redan de från fakulteter och sektioner inkommande förslagslistorna reducerade till, nej långt under minimum, men icke desto mindre måste ytterligare starka reduktioner företagas. Gång efter gång ha de behöfligaste tidskrifter och seriearbeten begärts och begäran måst afslås; och då i ett par fall kommissionens flertal ansett sig nödsakadt att ge vika för fakultetsledamotens enträgna begäran, har å andra sidan bibliotekarien nödd och tvungen af ekonomiska hänsyn måst reservera sig till protokollet.

»Bibliotekariens årsredogörelser hafva också år efter år fört samma klagan, ständig balans och oförmåga att tillgodose ens de nödvändigaste behofven vid universitetet. Det har kommit därhän, att för vissa ämnen under många år icke inköpts en bok, icke ens föreslagits en bok till inköp. Talar man med vederbörande ämnesrepresentanter härom, får man alltid samma tröstlösa svar: jag har tröttnat på att inlämna förslag; det tjänar ju ingenting till, då ändå ingenting kan köpas.»

Jag återgår nu till fakulteternas och sektionernas framställningar. De teologiska och medicinska fakulteterna hafva icke anfört några särskilda skäl för de af dem begärda anslagsförhöjningar, den juridiska fakulteten åter motiverar sin anhållan därmed, att ett belopp af 500 kronor om året vore erforderligt för bokinköp för en hvar af fakultetens åtta lärostolar, under det att endast 2,000 kronor nu funnes tillgängliga för fakultetens räkning. Humanistiska sektionen beledsagar sin framställning med ett uttalande, så lydande:

»Den fråga, som härmed blifvit bragt å bane, motsvarar ett inom humanistiska sektionen mycket länge och utomordentligt starkt känt behof. Själfva arten af de vetenskaper, som inom sektionen äro representerade, för det helt naturligt med sig, att det för deras idkare är den mest oafvisliga nödvändighet att snabbt och i tillräcklig omfattning äga tillgång till utkommande litteratur och publikationer. Utan sådan tillgång blir det helt enkelt en omöjlighet att inom dessa ämnen bedrifva det vetenskapliga arbetet så, som det bör och måste bedrifvas; böcker och tidskrifter betyda för den humanistiska sektionen icke blott den oundgängliga kontakten med forskningens fortgång och resultat ute i den öfriga vetenskapliga världen, de innehålla på samma gång själfva det material, hvarmed hithörande vetenskaper hafva att arbeta. Men under många år hafva sektionens ledamöter alla och hvar för sig haft de bittraste erfarenheter däraf, att universitetsbiblioteket icke ens tillnärmelsevis förmått fylla de anspråk, som sålunda måste ställas på detsamma.

[10.]

»Bibliotekets inköpsanslag har, efter vederbörlig delning mellan universitetets fakulteter och sektioner, för humanistiska sektionens områden endast kunnat lämna ett belopp, som varit så ringa, att det år efter år ej medgifvit mer än en liten bråkdel af de behöfliga bokinköpen. Några siffror kunna härvidlag bäst belysa förhållandena. Enligt uppgift från biblioteket skulle af inköpsanslaget ungefär 4,000 kronor falla på humanistiska sektionens andel. Af dessa 4,000 kronor disponeras omkring 1,700 för tidskrifter — som likväl ingalunda finnas i tillräcklig mängd — och omkring 1,600 kronor för fortsättningar af äldre (påbörjade) arbeten. Återstå alltså 700 kronor för hela sektionens behof af nya arbeten, d. v. s., om man räknar antalet ämnen inom sektionen till 14, för hvar och ett en disponibel inköpssumma af — 50 kronor! Tillgången är i själfva verket så löjligt liten, att en och annan ämnesrepresentant helt enkelt funnit det hopplöst att söka se sin vetenskap till godo och under åratal nödgats afstå från att inlämna några inköpsförslag.

»När sektionen nu afgifver sitt yttrande om behofvet af anslaget för höjning, kan den sålunda stödja sig på den mest kännbara och otvetydiga erfarenhet. Sektionen har yttermera, för att på tillförlitligaste sätt kunna beräkna beloppet af den höjning, som för de humanistiska vetenskapernas del är erforderlig, inhämtat särskilda yttranden af vederbörande ämnens representanter, hvilka yttranden delvis skriftligen affattats och i dessa fall här bifogas, och får sektionen till dem hänvisa angående enskildheterna i de gjorda beräkningarna.

»Vid dessa beräkningar är hänsyn icke tagen till den ökade inbindningskostnad, som måste följa med en ökning af bokinköpen, eftersom en sådan post endast af bibliotekarien torde kunna öfverskådas. Icke heller har sektionen funnit sig kunna taga någon direkt hänsyn till seminariernas biblioteksanslag i den riktningen, att universitetsbibliotekets behof af förhöjning skulle genom dem kunna i någon väsentlig mån modifieras.

»De olika ämnenas kraf hafva helt naturligt gestaltat sig ganska olika. Hvarje ämnes representant har emellertid, såsom framgår af vederbörandes yttranden, sökt begränsa sina yrkanden till hvad han funnit alldeles outhärligt, och skiljaktigheterna bero alltså icke på olika beräkningsgrunder eller större eller mindre anspråk, utan på ämnenas olika karaktär och omfattning, deras ställning vid undervisningen, den större eller mindre vidlyftigheten af den litteratur, hvarmed de arbeta, o. s. v. När sektionen nu såsom sitt gemensamma behof framlägger den summa, som uppstått genom sammanläggning af siffrorna för hvarje ämne, så vill den också hafva uttalat, att den anser denna summa såsom det minimum, som för

dess del erfordras, om dess vetenskapsgrenar skola tillbörligen tillgodoses inom universitetsbiblioteket.

»Beloppet af den förhöjning, som sektionen sålunda kräfver, uppgår till sammanlagt 15,100 kronor. Häre ingå 1,800 kronor för de filosofiska vetenskaperna, 2,000 för klassiska språk och klassisk arkeologi, 300 för nordiska språk, 1,000 för romanska språk, 750 för engelska, 900 för slaviska språk, 1,000 för sanskrit och jämförande språkforskning, 400 för semitiska språk, 200 för finsk-ugriska språk, 2,000 för historia, 1,500 för estetik med litteratur- och konsthistoria, 500 kronor för allmän språkvetenskap samt för sådana språk, som ej kunna subsumeras under någon särskild professur, för hvilka samtliga ämnen skriftliga utlåtanden finnas bifogade. För tyska språket fordras 750 kronor och för statskunskap 500 kronor, bådaddera enligt vederbörande ämnesrepresentanters muntliga yrkanden i sektionen. För nordisk och jämförande fornkunskap har sektionen funnit sig böra begära 500 kronor samt slutligen för geografi och etnografi 1,000 kronor; representanten för sistnämnda ämne har under frågans behandling på grund af sjukdom varit förhindrad att inlämna uppgifter, och då han sedermera aflidit, har summan endast kunnat efter allmännare grunder och i samråd med den nyss utsedde vikarien beräknas.

»Sektionen önskar särskildt fästa uppmärksamheten därpå, att om den höjning, som sålunda begäres för dess bokbehof i biblioteket, också kan förefalla mycket stor i förhållande till de anslag, som hittills funnits, så beror detta endast och allenast på dessa sistnämnda anslags bedröfliga otillräcklighet och icke på några öfverdrifna anspråk från sektionens sida. Detta framgår tydligt af en jämförelse med kungl. biblioteket i Stockholm, hvars bokinköp i det väsentliga är begränsadt till de humanistiska vetenskaperna, och som sålunda i sin helhet kan sägas motsvara den afdelning inom Uppsalabiblioteket, som faller på humanistiska sektionen. Kungl. biblioteket disponerar i årligt anslag för bokförvärf 34,000 kronor, af hvilka under de senaste åren ungefär 26,500 användts till inköp (resten till bindning). Skulle nu enligt humanistiska sektionens yrkande anslaget för dess vetenskaper höjas med 15,100 kronor, och beräknar man det för dem nu tillgängliga beloppet till kronor 4,000, så blefve slutsumman, 19,100 kronor, i alla händelser 7,000 à 8,000 kronor mindre än kungl. bibliotekets inköpssumma. Och likväl är äfven denna, såsom kungl. bibliotekets chef starkt framhållit, för liten för att verkligt tillfredsställa de humanistiska vetenskapernas kraf. Sektionen torde också få erinra därom, att för dess del anslagen till biblioteket kunna anses motsvara äfven de stora anslag, som för en del andra lärdomsgrenar utgå till institutioner af olika slag, och som stiga till vida högre belopp.

[10.] »Om den begärda förhöjningen beviljas, anser sig sektionen i samband härmed böra föreslå, att det för dess bokbehof afsedda beloppet för framtiden måtte blifva i vederbörlig ordning afskildt från öfriga sektioners och fakulteters inköpssumma och fast anslaget till humanistiska sektionens afdelningar inom biblioteket, detta dels för att man för framtiden måtte hafva ett fixerat belopp att räkna med, dels på det att, om en gång nya behof för biblioteket skulle uppstå, lättare måtte kunna utrönas, hvar dessa behof göra sig gällande.

»Slutligen ser sig sektionen nödsakad att jämte förhöjningen af det ordinarie inköpsanslaget också begära ett särskildt anslag en gång för alla till komplettering af bibliotekets nuvarande bokförråd. Detta företer nämligen, såsom naturligt är, då inköpsanslagen länge varit alldeles otillräckliga, de mest betänkliga luckor, som ovillkorligen böra fyllas, och då det begärda nya anslaget endast är beräknadt för ordinarie årsbehof, kan kompletteringen icke ske, med mindre särskilda medel därtill beviljas. Sektionen har sökt begränsa detta extra anslagsbehof så mycket som möjligt varit och trott sig kunna, om kompletteringen inskränkes till det allra nödvändigaste, stanna vid ett belopp af 30,000 kronor — ungefär motsvarande två års nya anslag enligt nyss framställda yrkanden. Dessa 30,000 kronor kunde lämpligen fördelas på tre år, med 10,000 kronor årligen.»

Dessutom hafva några af de särskilda ämnenas representanter till sektionens protokoll haft yttranden, af hvilka hufvudsakligen inhämtas följande:

Den på tyska, engelska och franska språken äfvensom i Norge, Danmark och Finland årligen utkommande *filosofiska litteraturen* uppginge — frånsedt tidskrifter — till ett sammanlagdt bokhandelsvärde af 14,400 kronor, och borde af denna litteratur för ett någorlunda välförsedt universitetsbiblioteks räkning kunna inköpas åtminstone en åttondel, alltså för omkring 1,800 kronor årligen. Af filosofiska tidskrifter borde väl vid hvarje universitetsbibliotek finnas åtminstone de viktigare på de tre stora kulturspråken, hvilka tidskrifter, tillsammans 24, betingade ett årligt prenumerationspris af, lågt räknadt, omkring 300 kronor. I medeltal hade under de senare åren till inköp af filosofisk litteratur användts 300 kronor årligen. Ett belopp af 1,800 kronor vore alltså hvad som ytterligare erfordrades för hvarje år för tillgodoseende af bibliotekets behof af litteratur i teoretisk och praktisk filosofi.

På *historiens* område vore också behovet af ytterligare litteraturinköp stort. Det förhöjda anslag, som vore erforderligt för inköp af historisk litteratur, kunde beräknas till minst 2,000 kronor, däraf afsetts för litteratur rörande Tysklands och Österrikes historia 500 kronor, de engelsk-

talande ländernas 400 kronor, de romanska ländernas 400 kronor, de slaviska ländernas 300 kronor, fornvärldens orientaliska folks, Hellas' och Roms 200 kronor samt grannländernas m. fl. europeiska länders och hvad man kunde kalla från historisk synpunkt upptäckta områden, t. ex. Ostasiens historia 200 kronor. [10.]

För inköp af arbeten i *konsthistoria* torde erfordras 700 à 800 kronor om året. Intet anslag vore behöfligt för anskaffande af arbeten i svensk *litteraturhistoria*, enär dessa ju med årstrycket komme till biblioteket, hvaremot för inköp af dansk, norsk och finsk litteraturhistoria 200 à 300 kronor erfordrades. Hvad beträffade den utländska litteraturhistorien, så behöfdes för inköp af det viktigaste på detta område utkommande 500 kronor om året.

I fråga om den *klassiska filologien* erinrades, att densamma innefattade två, i vår akademiska organisation åtskilda »filologier», den latinska och den grekiska. Den vore vidare icke blott ett språk- och litteraturstudium utan innefattade all till den grekiska och romerska antiken sig hänförande forskning, således äfven t. ex. antik historia, kulturhistoria, religionsvetenskap, konstarkeologi, numismatik m. m.; härtill komme ytterligare, att den klassiska kulturens sidobildning i den antikt-kristna och dess fortsättning i den byzantinska och västerländska medeltiden alltmär börjat indragas i samma stora forskningskomplex. Klassisk filologi vore alltså för närvarande ett studieområde af högst betydande utsträckning, och den hithörande litteraturens massa vore ock i förhållande härtill. På grund häraf yrkades, att den klassiska filologien vid en omreglering af biblioteksanslaget måtte komma i åtnjutande af dubbelt så stort årligt inköpsbelopp som något annat inom sektionen representeradt filologiskt ämne.

För tillgodoseende af ämnet *romanska språks* årsbehof af nya publikationer i fria volymer funnes nu endast 50 kronor. Huru absolut otillräcklig denna summa vore för den romanska litteraturen och språkvetenskapen framginge däraf, att den årligen utkommande romanska bibliografien omfattade i medeltal 4,000 nummer. Af dessa utgjordes visserligen några hundratal af tidskriftsartiklar och akademiska publikationer, till hvilkas förvärfvande nämnda 50 kronor icke behöfde användas. Men bland återstående minst 3,000 nya bidrag till vetenskapen funnes talrika arbeten af så högt värde, att de i ett välförsedt bibliotek icke kunde saknas. Den romanska litteraturen inom universitetsbiblioteket lede emellertid af mycket svåra luckor, särskildt kännbar vore den stora bristen på goda editioner af 1800-talets och äfven föregående seklers mera bemärkta skriftställare på litteraturens olika områden. Under iakttagande

- [10.] af strängt och noggrant urval af årets allra bästa publikationer kunde möjligen 1,000 kronor räcka till för att på de viktigaste punkterna hålla biblioteket uppe på en något så när tillfredsställande nivå. Denna summa vore dock anspråkslöst tilltagen, ty fördelad på de särskilda romanska språken medgäfvade den för hvartdera af dem endast en utgift af vid pass 300 kronor.

Med ledning af tillgängliga bibliografiska publikationer beräknade representanten för ämnet *sanskrit med jämförande indoeuropeisk språkforskning* det årliga accessionsbehovet till 775 kronor, i hvilket belopp icke medräknats sådana arbeten tillhörande den indoeuropeiska språkforskningen, hvilka fölle på de särskilda af ordinarie lärare företrädde filologiska disciplinernas lott att hvar för sig söka anskaffa. Då emellertid nämnde representant ansåge sig böra tillse, det särskildt sådana språkfamiljer, som icke ägde någon ordinarie representant vid universitetet, i någon mån tillgodosåges vid bokinköp såsom eranska, armeniska, albanesiska och keltiska, hade han medräknat äfven dessa ämnen, och behöfdes för deras räkning ett årligt belopp af 150 kronor. När därtill komme 75 kronor om året för tidskrifter, blefve anslagsbehovet för denna ämnesgrupp 1,000 kronor om året. De erforderliga arbetena inom gruppen vore både svår- tillgängliga och dyra.

För den *finsk-ugriska språkvetenskapens* behof hade hittills nästan intet inköpts för universitetsbibliotekets räkning, hvilket äfven varit fallet med den vidlyftiga litteratur på ungerska språket, som behandlade de olika delarna af Ungerns kultur. För att på ett tillfredsställande sätt fylla bibliotekets behof i dessa båda fack skulle betydande summor behövas, och de 200 kronor, som begärdes, räckte icke till mera än inköp af ett par tidskrifter och några af de största och viktigaste arbetena.

Vid bedömande af ämnet *slaviska språks* litteraturbehof torde två omständigheter särskildt beaktas, nämligen att studiet af detta ämne vore vid universitetet liksom inom landet i öfrigt ganska ungt, på grund hvaraf i biblioteket funnes ganska litet af äldre litteratur i ämnet, hvilken måste efter hand i mån af behof anskaffas i större omfattning, än när det gällde ämnen, som en längre tid haft målsmän inom universitetet, samt att till de för ämnet nödiga böcker måste räknas, utom rent lingvistisk litteratur, äfven böcker på slaviska språk i realämnen (geografi, historia, statskunskap o. s. v.) äfvensom vitter litteratur, medan sådana böcker rörande skandinaviska, germanska, romanska och andra språkområden till stor del anskaffades så att säga på andra konton. Hvad såväl realdiscipliner som vitter litteratur anginge, måste biblioteket äfven med det nu begärda anslaget inskränka sig till det allra viktigaste. Till ämnet hörde fyra språk

med mycket rika litteraturer, hvilka uppbures af numerärt och kulturellt betydande folkgrupper: ryska, polska, tscheckiska och serbo-kroatiska. I medeltal beräknades det årliga behovet för ryska språket till 200 kronor och för hvarterdera af de tre andra till 150 kronor, men dessa belopp vore minimala. Efter samma måttstock beräknades behovet för hvarterdera af språken fornkyrkslaviska, lillryska, bulgariska och slovenska till 50 kronor om året. Dessutom önskades ytterligare 50 kronor för sådana böcker, som rörde hela språkområdet. Totalsumman, 900 kronor årligen, måste anses oundgängligen nödvändig för inköp af böcker för ämnet, om universitetsbiblioteket skulle kunna någorlunda följa med inom området, och vetenskapliga studier i ämnet med framgång drifvas vid universitetet.

[10.]

Utöfver de belopp, som vore nödiga till inköp för biblioteket af böcker, hörande till sådana filologiska discipliner, som vore bundna vid vissa befintliga lärostolar, måste medel finnas för inköp af böcker och tidskrifter för sådana språkliga ämnen, som berörde alla språk, nämligen *språkfilosofi* och *fonetik* (språkfysiologi). Detta behof beräknades lågt till 200 kronor årligen. Dessutom måste biblioteket sättas i stånd att köpa böcker rörande sådana språk och språkfamiljer, som icke direkt fölle under någon af universitetets nuvarande lärostolar, men till hvilka ett vetenskapligt studium af närstående ämnen ofta med nödvändighet ledde öfver. Till sådana språk hörde de keltiska, baltiska, albanesiska och armeniska språken, vidare fornegyptiska och nutida afrikanska språk, turkisk-tartariska språk, de två ostasiatiska kulturspråken — kinesiska och japanska —, för att icke nämna andra historiskt eller lingvistiskt viktiga exotiska språk. Anslagsbeloppet för sist angifna behof torde ej kunna sättas lägre än 300 kronor.

Den af *matematisk-naturvetenskapliga sektionen* begärda anslagsförhöjningen, 3,600 kronor, fördelas på sektionens olika ämnen på följande sätt: zoologien 1,500 kronor, kemien 300 kronor, geologien och mineralogien 200 kronor, botaniken 700 kronor, fysiken 300 kronor samt matematiken och mekaniken tillhoppa 600 kronor. Den jämförelsevis höga ökningen för zoologiens räkning motiveras af ämnets representanter uti ett fakultetens protokoll åtföljande yttrande, däri hufvudsakligen anförts följande:

Af zoologiska tidskrifter saknade biblioteket den största och i många afseenden förnämsta af alla, nämligen »Zoologische Jahrbücher», som utgafves af J. W. Spengel. Den kostade nu öfver 300 kronor om året, men komme sannolikt att ytterligare fördyras. Äfven några mindre tidskrifter, hvilka innehölle vetenskapliga arbeten inom olika delar af zoologien och tillsammans kostade omkring 80 kronor årligen, borde anskaffas. Med tidskrifter i zoologisk bibliografi, innehållande förteckningar, referat och

- [10.] öfversikter af den zoologiska litteraturen och utgörande för vetenskaplig såväl undervisning som forskning ett alldeles oundgängligt hjälpmedel, vore universitetsbiblioteket synnerligen illa försedt. Sålunda saknades den på detta område förnämsta publikationen, »Zoologischer Jahresbericht», hvilken utgafves af den zoologiska stationen i Neapel och kostade 24 riksmark om året, till hvilket belopp då och då komme ungefär lika stor summa för extra volymer med register. »Zoologische Jahrbücher» hade visserligen hittills funnits på den zoologiska institutionen, men det hade med tidskriftens tilltagande omfång och dyrbarhet visat sig mycket svårt för institutionen att bära utgifterna för densamma.

Af andra viktiga tidskrifter inom denna kategori, hvilka oundgängligen borde för universitetsbiblioteket anskaffas, framhöles »Zoologisches Centralblatt» af Bütschli & Hatschele, »Anatomischer Anzeiger», »Bibliographie anatomique», Paris, »Monitore Zoologico italiano», »Archiv für Protistenkunde» af Schandeni, »Zeitschrift für allgemeine Physiologie» af Verworn, »Biometrika», Cambridge, »Les Annales de la psychologie zoologique», »Zoologische Annalen» samt »Zeitschrift für wissenschaftliche Mikroskopie». Härjämte borde åtminstone några af de viktigaste entomologiska och andra, enskilda djurgrupper behandlande, tidskrifter af universitetsbiblioteket hållas, hvilket hittills icke varit fallet. Priset per år för samtliga särskildt angifna tidskrifter kunde ej fullt noga fastställas, enär det för de allra flesta af dem ej vore fullt bestämdt och för några ofta höjts. Med ledning af prisuppgifter för de senaste åren hade emellertid den sammanlagda kostnaden för dem beräknats till omkring 650 kronor. Då härtill lades den summa, som erfordrades för de viktigaste entomologiska och andra specialtidskrifter, kunde den ökning i bibliotekets årsanslag, som nu erfordrades för prenumeration på zoologiska tidskrifter, icke sättas lägre än till 800 kronor årligen.

Slutligen måste en icke alltför obetydlig summa afses för inköp af större och viktigare särskildt utgifna verk, hvilka biblioteket på senare åren endast undantagsvis kunnat köpa. Så hade t. ex. man icke haft råd att anskaffa ett för svenska zoologer så viktigt arbete som *Fauna arctica*, en under utgifning varande monografi öfver den arktiska djurvärlden, till hvars utforskande så många svenska expeditioner lämnat de största bidrag, och hvilket delvis författats i Uppsala. Universitetsbiblioteket lede en synnerligen kännbar brist på nyare större zoologiska handböcker, monografier och samlingsverk. Och lika nödvändigt vore att något så när afhjälpa denna brist eller åtminstone hindra, att den för framtiden blefve större än nu, som det vore att för biblioteket anskaffa de viktigaste nyare tidskrifterna. För alla dessa ändamål vore det nödvändigt att höja bibliotekets

årsanslag för inköp af zoologisk litteratur med 1,500 kronor samt vidare att erhålla ett anslag af allra minst 3,000 kronor för en gång till komplettering af luckor. [10.]

Såsom förut nämnts, har vice bibliotekarien Aksel Andersson i egen- skap af tjänstförrättande universitetsbibliotekarie yttrat sig öfver fakulte- ternas och sektionernas anslagskraf, därvid Andersson, efter att hafva vid- rört de i nyssnämnda framställningar ifrågasatta beloppen, anført bland annat följande:

»Vid dessa beräkningars uppgörande och de därpå baserade belop- pens fixerande hafva emellertid fakulteter och sektioner utgått från den för sannolik hållna beräkningen, att inalles 16,000 kronor årligen skulle vara att tillgå för fakulteters och sektioners bokinköp, i runda tal förslags- vis så fördelade:

för teologiska fakulteten	2,000 kronor
» juridiska »	2,000 »
» medicinska »	4,000 »
» humanistiska sektionen	4,000 »
» matematisk-naturvetenskapliga sektionen	4,000 »

»Men dessa genomsnittssiffror äro för höga. Årets hela bokinköp uppgår nämligen, såsom jag ofvan visat, i medeltal till 15,650 kronor. Om härifrån drages det belopp, som af bibliotekarien användes för all- männa tidskrifter m. m., nämligen $700 + 300 = 1,000$ kronor, så visar det sig, att sammanlagdt ytterligare 1,350 kronor borde hafva begärts af fa- kulteter och sektioner för att ernå de af dem åsyftade resultaten, enär fakulteter och sektioner i verkligheten, enligt det öfverenskomna inbördes förhållandet dem emellan, under de tio åren i medeltal disponerat högst respektive 1,830 och 3,670 kronor årligen. Den åskade förhöjningen för fakulteters och sektioners bokinköp bör således i afrundadt tal sättas till 27,000 kronor.

»Till inbindning, motsvarande en inköpssumma af 27,000 kronor, åtgår minst 6,000 kronor. — Det torde vara uppenbart, att ökade expenser af alla slag bli en gifven följd af bibliotekets kraftigare utveckling; jag vill lågt sätta denna ökning till 1,000 kronor. — Om jag slutligen till bibliote- kariens fria förfogande för tidskrifter och arbeten af allmän art samt för bibliografier, antikvaria, auktionsinköp och handskrifter begär en så låg ökning som 2,000 kronor, gör jag det med den reservationen, att jag är fullt medveten om beloppets fullständiga otillräcklighet. Men jag vågar icke begära mera.

[10.]

»Den såsom erforderlig uppvisade minimiförhöjningen af den årliga anslagssumman uppgår således till 36,000 kronor.

»För de mest kännbara luckornas fyllande begäres dessutom af den humanistiska sektionen 30,000 kronor att utgå under tre år med 10,000 kronor om året samt af ämnena zoologi och botanik hvartdera 3,000 kronor, sammanlagdt sålunda 36,000 kronor, allt för en gång till komplettering.

»Det är stora kraf, Uppsala universitet ställer på fosterlandet. Mången skall måhända säga allt för stora. Men jag får såsom min mening uttala, att de icke äro för stora, hvarken i förhållande till målet: åtminstone ett arbetsdugligt universitetsbibliotek i vårt land, eller i förhållande till detta måls vikt och värde för fosterlandet.

»Då jag öfvervägt de olika fakulteternas och sektionernas inbördes ställning och behof inom biblioteket, för att söka göra mig reda för, hvar nöden är störst, har det undantagslöst gått mig så, att det område, som för ögonblicket varit föremål för mina tankar, synt mig vara det mest nödställda i fråga om den nyare vetenskapliga litteraturen. Med den äldre litteraturen, intill 1750 eller kanske t. o. m. inemot 1800, är biblioteket däremot i förhållande till sin storlek ovanligt väl försedt inom nästan alla ämnen. Jag är emellertid benägen att tro, att ställningen är mest förtviflad inom de teologiska och juridiska afdelningarna, särskildt med hänsyn därtill att intet stort offentligt specialbibliotek finnes i riket på något af dessa områden.

»Den teologiska afdelningen skulle kanske, för moderna undersökningar, varit lika otjänstbar som den juridiska, om ej en teologie docent bl. a. för ett tiotal år sedan två år å rad skänkt hela sitt docentstipendium, 1,500 kronor hvartdera året, till samlingarnas upphjälpande. Mången svår lucka blef därigenom och genom senare gåfvor utfylld. Men att detta icke varit tillfyllest, är allt för väl känt. Betänkliga luckor finnas kvar inom fakultetens alla discipliner. Och nya ämnen hafva tillkommit, inom hvilka en liflig verksamhet utvecklas, hvar och ett med en redan stor och dyrbar litteratur. Det är under nuvarande förhållanden ingen tanke på att kunna följa med inom den dagligen växande gammalkristna litteraturens, bibelforskningens, den allmänna och jämförande religionsvetenskapens och religionshistoriens kraftigt pulserande lif. Det samma är förhållandet med kyrkohistoriens rika moderna litteratur.

»På liknande sätt förhåller det sig med den juridiska afdelningen. För att lämna åtminstone ett i ögonen fallande vittnesbörd om samlingens stora bristfällighet: många viktiga utländska lagtexter eller lag- och författningssamlingar saknas; för att icke tala om de ledande tidskrifter, som

icke kunna anskaffas. Ännu värre är det beställt inom de hos oss till den juridiska fakulteten hänförda, numera så betydelsefulla ämnena nationalekonomi, socialvetenskap, arbetarfrågan i alla dess grenar och andra statsvetenskaper. Inom flera af dessa områden har till biblioteket knappast kunnat köpas något alls. Här är förvisso snar hjälp af nöden. Jag betviflar, att den vinnes med den af fakulteten begärda anslagsförhöjningen — åtminstone såvida icke ett betydande belopp kan utverkas endast för att reparera det hittills försummade. — Den tyska riksdomstolens bibliotek har för bokinköp och inbindning ett årsanslag af 32,000 riksmark; böcker köptes året 1903—04 för nära 29,000 riksmark. Juridiska fakulteten begär ett årsanslag för inköp å 4,000 kronor.

»De nya böcker, som kunnat inköpas för den medicinska fakultetens alla discipliner, äro lätt räknade. Detta visas också däraf, att endast för hithörande tidskrifter utgifterna uppgå till 3,100 kronor om året. Läggas här till kostnaden för de särskildt på detta område stora och dyrbara fortsättningsverken, så finner man, att af fakultetens till högst 3,700 kronor årligen uppgående andel af de disponibla medlen ej mycket återstår för inköp af nya böcker för hela denna fakultet. Och dock är vetenskapens rastlösa utveckling och oafbrutna specialisering på detta område kanske större än på något annat. För att icke tala om kirurgien behöfver jag blott nämna ämnena bakteriologi, fysiologi, histologi och öfverhufvud taget allt hvad till den biologiska forskningen inom medicinen hör, för att detta skall stå klart för hvar och en. Just detta förhållande medför, att litteraturen här är utomordentligt rik; nya tidskrifter för nya specialfack uppstå i ständigt tilltagande progression, och utan dessa tidskrifter är dessa ämnens studium helt enkelt omöjligt. Också återkommer denna fakultet oupphörligt med begäran om nya oumbärliga tidskrifter, hvilka dock ej kunna anskaffas.

»En god utgångspunkt för bedömandet af förhållandena hos oss lämnar en jämförelse med kungl. karolinska institutet, hvars bibliotek åtnjuter ett statsanslag af 7,000 kronor, eller samma belopp, som inalles begäres af vår medicinska fakultet. Att detta anslag icke är tillräckligt, visas bland annat däraf, att, såsom institutets bibliotekarie meddelat mig, man där icke kan köpa nya böcker för mer än omkring 500 kronor om året, hvilket för hela denna fakultet är så godt som intet. Det får nämligen icke glömmas, att en stor del af hithörande arbeten hör till den allra dyraste litteraturen. Ett å två hundra kronor för ett verk hör alls ej till sällsyntheterna. Icke heller tidskriftsbehovet är i institutets bibliotek på ett tillfredsställande sätt tillgodoseadt.

»Vårt lands läkarkår åtnjuter ett utan tvifvel berättigadt anseende

[10.] för att stå på en hög genomsnittsnivå. Skall denna för vårt folk så lyckliga ställning kunna häfdas, är det ett oeftergifligt villkor, att det beredes dem, åt hvilka läkarbildningen är anförtrodd, möjlighet att följa med de medicinska vetenskapernas utveckling.

»Beträffande den humanistiska sektionens behof skulle jag kunna nöja mig med att hänvisa till de sakrika utlåtanden, som afgifvits af den af sektionen för ändamålet tillsatta kommittén såväl som af enskilda sektionsmedlemmar, om jag icke klart och tydligt insåge, att den relativt höga ökning af årsanslaget, som af sektionen begäres, eller 15,100 kronor om året, ingalunda är tillräcklig för att tillgodose denna universitetets så att säga centrala sektions behof af arbetsmaterial. Inom ingen annan fakultet eller sektion är antalet ämnen så stort som här; inom ingen annan finnas så vidtomfattande och för den allmänna kulturen i landet grundläggande ämnen som här; inom ingen annan är heller den vetenskapliga produktionen så öfverväldigande stor som här. Sektionen har med full rätt hänvisat därtill, att hvad på andra håll tillgodoses genom särskilda institutioner med dyrbara utrustningar, det motsvaras inom denna sektion af böcker.

»Det kan ju icke nekas, att utredningarna för hvart och ett af sektionens olika ämnen äro gjorda med stor omsorg och samvetsgrannhet. Att man likväl kommit till otvifvelaktigt för låga slutsummor, torde ha sin grund i en i och för sig berömvärd, men säkerligen öfverdrifven sträfvande efter moderation. Resultatet bekräftar i alla fall den gamla sanningen, att det gränsar till det omöjliga att med säkerhet a priori beräkna behof af detta slag. Erfarenheten om hvad som räcker till eller icke räcker till torde vara det säkraste rättesnöret. Och lyckligtvis finnes på detta område en säker erfarenhet från vårt eget land. Sektionen har själf hänvisat därpå, att kungl. biblioteket, hvars verksamhetsfält 'väsentligen är inskränkt till de humanistiska vetenskaperna', för bokinköp kan disponera omkring 26,000 kronor om året, samt att dess chef i sin årsberättelse för 1903 uttryckligen förklarat, att biblioteket dock icke är i stånd att såsom sig bör följa med den vetenskapliga produktionen inom nämnda områden och att biblioteksstyrelsen allt för ofta måste tillbakavisa ingifna förslag om anskaffande af dyrbarare verk, hvilkas förvärfvande i öfrigt anses synnerligen önskvärdt. Och det kan tilläggas, att det är icke blott sådana arbeten, som begäras just nu, som måste anskaffas. Hvad som verkligen begäres just nu är icke något kriterium på bibliotekets behof. Inom detta stora område utkomma gifvetvis årligen otaliga verk, som visserligen icke för ögonblicket efterfrågas, men som dock äro af den

betydenhet, att de hvarken kunna eller få saknas i ett stort bibliotek, som har att betjäna den vetenskapliga forskningen. [10.]

»Då sektionen sålunda vid angifvande af sitt behof stannat vid ett belopp, som med 7,000 à 8,000 kronor understiger en såsom otillräcklig erkänd, i det hela taget analog anslagssumma, så kan jag icke annat än däri finna det starkaste stöd för min ofvan uttalade mening, att sektionen i lofvärd afsikt att inskränka sig till det minsta möjliga, i själfva verket gifvit statsmakterna anledning till en oriktig uppfattning af det verkliga behovet.

»Om något annat bevis härför behöfdes än det här från kungl. biblioteket hämtade, skulle det varit lätt att ifrån de hithörande ämnena anföra exempel på talrika stora och mycket dyrbara verk eller samlingar, som i hvarje något så när välförsedt bibliotek anses såsom oundgängliga, ja i de flesta tyska universitetsbibliotek ha sin plats i referensbiblioteket, men hvilka vi ej kunnat anskaffa. Men de ofvan anförda siffrorna torde tillräckligt tydligt tala för sig själfva.

»Att den nuvarande anslagssumman i hvarje fall är i eminentaste grad otillräcklig, det måste vara klart för en och hvar. Sektionens kommitterade beräkna det för nya böcker disponibla beloppet till 50 kronor per ämne; men till och med denna rent af orimligt låga summa är i själfva verket jämnt dubbelt för högt beräknad. Jag har redan uppvisat, att medeltalet för de sista tio åren ej medgifver att sätta sektionens andel af bibliotekets årliga inköpsbelopp högre än till högst 3,700 kronor, hvilket åter, då 3,300 kronor om året åtgå för tidskrifter och fortsättningsverk, nedbringar dess medel för nya böcker till högst 400 kronor om året; på hvarje af de af sektionen uppräknade 16 olika ämnena, eller rättare ämnesgrupperna, komma således högst 25 kronor om året, oafsedt att t. ex. pedagogiken, som sannolikt snart får sin egen representant vid universitetet, icke är medräknad. Det skall emellertid gärna medgifvas, att det är skäligen likgiltigt, om beräkningen ger 25 kronor eller (enligt kommitterade) 50 kronor per ämne — det ena beloppet är alldeles lika orimligt som det andra.

»Sektionen har föreslagit, att det af densamma begärda årsanslaget skulle afskildt anslås till sektionens behof. Det kan sättas i fråga, huruvida en sådan åtgärd vore till gagn för tillgodoseende af universitetets allmänna bokbehof. Det synes mig, att det för det hela är mest gagneligt att förfara som hittills, nämligen att för hvarje fakultet eller sektion approximativt uppgöra en förslagsvis afvägd budget, som visserligen i regeln skall lända till efterrättelse, men som under vissa omständigheter kan modifieras för tillfälligt afhjälpande af ett på annat håll särskildt aktuellt behof.

[10.]

»Om den matematisk-naturvetenskapliga sektionen gäller detsamma som om den humanistiska: det lider intet tvifvel, att den uppgifvit sina minimalbehof för lågt. Den förhöjning, som af sektionen begäres, är afsedd att bringa dess årsanslag upp till 7,600 kronor. Äfven här finnes en tillförlitlig måttstock för bedömande af anslagets absoluta otillräcklighet, nämligen en jämförelse med kungl. vetenskapsakademien, som intill år 1905 anslagit ett belopp af 10,000 kronor om året till sitt uteslutande åt hithörande ämnen ägnade bibliotek. Detta anslag har emellertid visat sig till den grad otillräckligt, att akademien från och med innevarande år dels måst afskrifva den perpetuella balansen på bibliotekets konto, dels höjt det årliga biblioteksanslaget från 10,000 till 20,000 kronor samt därjämte anvisat ett extra anslag på 5,000 kronor, afsedt att utgå årligen under en följd af år — således i själfva verket höjt biblioteksanslaget från 10,000 till 25,000 kronor (oafsedt 2,000 kronor för expenser). Lägges härtill å ena sidan, att akademien vid förefallande behof anvisat större, till tusentals kronor uppgående belopp till inköp för biblioteket, och å den andra, att akademien i utbyte för sina egna världsberömda publikationer erhåller så godt som allt hvad i hela världen inom naturvetenskaperna publiceras af lärda sällskap och institutioner — i storlek vida öfvergående hvad kungl. vetenskaps-societeten i Uppsala och universitetet tillsammans inom detta område förvärfva på bytesvägen —, så torde det vara tydligt för en hvar, att den för matematisk-naturvetenskapliga sektionens bokinköp begärda höjningen till 7,600 kronor årligen icke kan motsvara det verkliga behovet.

»De båda professorerna i zoologi hafva i ett synnerligen sakrikt och beviskraftigt yttrande till sektionens protokoll framhållit, hurusom zoologiens studium här vid universitetet varit i väsentlig grad hänvisadt till att lefva på kungl. vetenskapsakademiens bibliotek, som — ehuru det icke är ett offentligt bibliotek — med den största beredvillighet efter förmåga tillgodosett hela landets naturvetenskapsmäns litteraturbehof — förutsatt naturligtvis, att de begärda arbetena ej för tillfället användts i Stockholm —, men tillika att detta i längden blir omöjligt, i den mån verksamheten vid akademiens egna institutioner tilltager, och framför allt sedan Stockholms högskola erhållit examensrätt, och således den vetenskapliga verksamheten vid högskolan otvifvelaktigt kommer att hastigt tillväxa. Naturvetenskapsmännen i Stockholm komma gifvetvis alltid att i första rummet af akademiens bibliotek betjänas. Hvad sålunda framhållits beträffande zoologien gäller i lika hög grad om botaniken och mer eller mindre om andra naturvetenskapliga ämnen.

»Men, ehuru vetenskapsakademiens beredvillighet och tillmötesgående med afseende på boklån äro höjda öfver allt beröm, är det dock af natur-

liga skäl redan under nuvarande förhållanden icke möjligt för ett bibliotek att i hufvudsak betjäna den naturvetenskapliga forskningen i landet, i synnerhet med de viktigaste, ständigt begagnade tidskrifterna, hvilka endast med största olägenhet för institutionen själf öfverhufvud taget kunna utlånas. Och detta blir allt mindre möjligt, ju mer forskningen på alla hithörande områden utvecklar sig och specialiseras i vårt land, äfven utom universitetet eller med dem mer eller mindre jämställda institutioner. Ett arbete kan ju ej begagnas mer än på ett ställe; däraf följer med nödvändighet, icke blott att ett stort antal af till låns begärda böcker, som redan befinnas utlånade på annat håll, icke kunna erhållas, utan ock — eftersom ett arbete, som är utlånadt t. ex. till Uppsala, naturligtvis genast återfordras, så snart det begäres i Stockholm — att ett i full gång varande forskningsarbete på detta sätt ofta blir afbrutet, därigenom att forskaren beröfvas den erforderliga litteraturen.

»Behovet af åtminstone ännu ett verkligen brukbart naturvetenskapligt bibliotek inom landet kan därför icke nog kraftigt framhållas. Att den nu begärda förhöjningen af anslaget icke är tillräcklig för detta ändamål, framgår af jämförelsen med vetenskapsakademiens bibliotek.

»Till bibliotekariens förfogande begäres en förhöjning med 2,000 kronor, således till 3,000 kronor. Härmed skall, såsom redan är nämnt, bestridas inköp af allt, som ej kan räknas såsom tillhörande något visst ämnes område, såsom s. k. allmänna tidskrifter (till hvilka ock de kritiska tidskrifter räknas, hvilka omfatta flera vetenskaper), encyklopedier, bibliografi m. m. Därjämte bestridas härmed utgifter för antikvariska inköp och inköp på bokauktioner, hvilka måste göras, då tillfälle erbjuder sig, utan bibliotekskommissionens hörande, liksom ock för handskrifter. De s. k. allmänna litterära tidskrifterna, som skola bereda möjlighet att följa med de allmänna frågor, som röra sig i tiden, den litterära och artistiska verksamheten i skilda länder m. m., äro i våra dagar af mycket stor kulturell betydelse. För närvarande uppgår prenumerationen härpå till 700 kronor om året, en summa som minst skulle behöfva fördubblas, för att universitetets behof i detta afseende skulle vara någorlunda tillgodosedt. Ett stort antal af de förnämsta tidskrifterna från olika länder saknas helt och hållet. — Med nyare bibliografiska arbeten är biblioteket alltför illa försedt, och dock äro nu, med våra dagars enorma vetenskapliga produktion, bibliografierna mera outhärliga hjälpmedel än någonsin såväl direkt för forskaren som för biblioteksmännens uppgift att betjäna och med råd och upplysningar af alla slag tillhandaga den studerande allmänheten. Alldeles detsamma gäller om encyklopedierna. Det är betecknande för bibliotekets stora brister i fråga om dylika, i allmänhet mycket dyra uppslagsböcker, att man ej ens

[10.] kunnat anskaffa en nyare upplaga af något tyskt konversationslexikon; icke heller vare sig den outhärliga franska »La grande encyclopédie» eller något annat modernt franskt arbete af samma slag; ingen enda, vare sig äldre eller nyare, amerikansk encyklopedi, intet amerikanskt biografiskt lexikon finnes i biblioteket. Och huru vore det under nuvarande förhållanden möjligt att anskaffa dylika dyrbara arbeten, huru nödvändiga de än äro, med de två à tre hundra kronor, som för detta ändamål kunna stå till bibliotekariens disposition? Bristerna i fråga om allmänna tidsskrifter, bibliografier och encyklopedier äro så mycket kännbarare, som de icke kunna ersättas genom lån från andra bibliotek; där de finnas, måste de alltid stå på sin plats för att i hvarje ögonblick kunna rådfrågas.

»Bibliotekets betydande handskriftsamling kan naturligtvis icke förökas eller, då tillfälle erbjuder sig, kompletteras. Endast undantagsvis kan en handskrift inköpas, aldrig en sådan af större betydenhet och dyrbarhet. Och dock är vår handskriftssamling icke blott den vida största i vårt land; af alla de tyska universitetsbibliotekens handskriftssamlingar kommer ingen enda utöfver hälften af vår; jag känner öfverhufvud taget endast ett enda universitetsbibliotek med en större sådan, nämligen det Bodleianska biblioteket i Oxford. För komplettering af bibliotekets verkligt storartade paleotypsamling kan icke en bok köpas. Den är dock nära dubbelt så stor som kungl. bibliotekets. Det är påtagligt, att det är till verklig skada, att samlingar af sådant värde äro dömda till stillastående. Den till bibliotekariens förfogande för nu nämnda ändamål begärda förhöjningen är således uppenbarligen mycket för låg, ett förhållande som blir ändå mera i ögonen fallande, då man besinnar boksamlingens stora behof af komplettering genom bokauktioner och den antikvariska bokhandeln, för hvilken komplettering årsanslagen naturligen icke äro afsedda och icke heller kunna användas i nämnvärd utsträckning. De af fakulteter och sektioner begärda anslagen skola, såsom jag visat, knappast räcka till för att ens nödortfeliggen följa med inom den moderna vetenskapliga litteraturen.

»Huru sorgligt stora luckorna i samlingarna måste vara, torde bäst framgå af en återblick på bibliotekets hittillsvarande inkomster. Sitt första anslag af statsmedel erhöll detsamma år 1834. Statsanslagens storlek har sedan dess varit under åren 1837—1851: 3,150 kronor, med extraordinarie förhöjning sedan 1842 till 3,750 kronor (1841: 4,050 kronor); 1852—1881: 10,200 kronor; 1882—1895: 15,000 kronor; sedan 1896: 24,000 kronor.

»Att biblioteket i trots af dessa anslags ringhet i fråga om den äldre litteraturen har förmått hålla sig uppe på en jämförelsevis hög nivå, därför har det att tacka konungars och mecenaters donationer. Men under det att de i äldre tider skänkt stora biblioteken förmått sätta samlingarnas

äldre delar i ett afundsvärdt skick af relativ fullständighet, hafva de yngre donationerna ej kunnat fylla det sista århundradets till en stor del kanske obotliga luckor. För att emellertid i någon mån bringa hjälp i detta afseende, innan det är för sent, är det som humanistiska sektionen begärt ett extra anslag för en gång af 30,000 kronor, och ämnena zoologi och botanik hvartdera 3,000 kronor. Dessa summor skola kanske synas mången alltför högt tilltagna. Men de äro i själfva verket långt ifrån tillfyllestgörande.» [10.]

Med afseende på storleken af det ordinarie årsanslaget till Uppsala universitetsbibliotek omförmåler Andersson härefter förhållandena vid andra bibliotek. Han nämner först, utan anställande af någon jämförelse, huru som några af världens största bibliotek: Library of Congress i Washington, British Museums bibliotek, Bibliothèque Nationale i Paris samt Königliche Bibliothek i Berlin hafva årsanslag för inköp och bindning af böcker, växlande mellan omkring 130,000 kronor och omkring 400,000 kronor — och likväl anses dessa årsanslag behöfva höjas.

Kungl. biblioteket i Stockholm hade, fortsätter Andersson, för inköp och inbindning 34,000 kronor och använde dessutom omkring 10,000 kronor om året för öfriga utgifter. Kungl. biblioteket, som vore alldeles befriadt från att köpa en enda bok på två af universitetsbibliotekets allra dyraste områden, medicin och naturvetenskap, hade således icke desto mindre i det närmaste dubbelt så stort statsanslag som Uppsala universitetsbibliotek. Man borde jämföra de belopp, för hvilka s. k. nya böcker kunnat köpas: af kungl. biblioteket i genomsnitt för öfver 11,700 kronor, af universitetsbiblioteket för högst 3,250 kronor om året. Öfverbibliotekarien klagade i sin årsberättelse för 1903 däröfver, »att den nuvarande anslagssumman långt ifrån kan anses tillfyllestgörande», fastän bibliotekets verksamhetsfält »väsentligen är inskränkt till de humanistiska vetenskaperna». I huru hög grad måste icke då årsanslaget i Uppsala vara otillräckligt! Och dock vore därvarande bibliotek icke så obetydligt större än kungl. biblioteket. — Kungl. biblioteket i Köpenhamn, som för inköp och bindning hade 11,000 kronor mer än kungl. biblioteket i Stockholm, vore likväl till stor del befriadt från att köpa medicin och naturvetenskap. Äfven därifrån hördes samma klagan öfver bibliotekets oförmåga att fylla de anspråk, som ställdes på detsamma.

Vidare omnämner Andersson de betydande tillgångar, som de amerikanska universiteten äga till sitt förfogande. Så t. ex. hade Columbiauniversitetets i New-York bibliotek till sitt förfogande omkring 135,000 kronor om året, fränsedt löner och fränsedt betydande enskilda donationer.

Bodleianska biblioteket i Oxford hade, yttrar Andersson vidare, år 1904

- [10.] användt omkring 85,000 kronor, så fördelade: inköp 35,500 kronor, bindning 18,700 kronor, expenser af alla slag 30,800 kronor. — Universitetsbiblioteket i Cambridge hade år 1905 utgifvit för böcker omkring 30,200 kronor, för inbindning 10,800 kronor, för expenser 18,000 kronor, summa 59,000 kronor. — Båda erhöles enligt lag allt, som utgafves i Storbritannien.

Preussen underhölle tio universitetsbibliotek, för hvilka året 1904—1905 utgifvits (alltjämt utom löner) i medeltal nära 33,300 riksmark för hvarje. Lägsta beloppet hade varit 27,433 mark för Halle, högsta 51,081 mark för Göttingen. Redan dessa sistnämnda belopp visade, att det ej vore riktigt att såsom utgångspunkt för en jämförelse mellan Uppsala universitets biblioteks och de preussiska universitetsbibliotekens ställning välja den nämnda genomsnittssumman. Ett stort bibliotek hade för sin sunda utveckling större behof i alla riktningar än ett litet. Expenser och utgifter af alla slag vore ock gifvetvis större. Och alla de preussiska universitetsbiblioteken, med undantag af Göttingen, vore mindre än det i Uppsala, ett par endast hälften så stora, ett till och med därunder. Äfven af själfva universiteten vore, efter studentantalet räknadt, halfva antalet mindre än Uppsala universitet, delvis betydligt, till och med under hälften.

Utom nämnda anslag till universitetsbiblioteken hade för de preussiska universitetens institutions- och seminariebibliotek under åren 1901—1903 utgifvits i medeltal 256,500 riksmark om året för inköp och bindning af böcker, d. v. s. i genomsnitt för universitet och år 25,650 mark — belopp i jämförelse med hvilka våra små anslag för dessa ändamål vore försvinnande. Preussen utgafve således för hvart och ett af tio universitet till biblioteksändamål i medeltal inemot 60,000 mark om året, oafsedt mycket stora extra anslag.

Tyskland utom Preussen hade 11 universitetsbibliotek, för hvilka anslagens medeltal för år med ett par tusen mark öfverstege det preussiska. Endast för bokinköp och bindning hade Leipzig ett årsanslag på 50,000 mark och Strassburg på 58,300 mark, vid båda utan hänsyn till institutionernas och seminariernas stora särskilda anslag. Erfarenheten hade emellertid visat, att äfven dessa ansenliga summor icke ens tillnärmelsevis motsvarade behovet. Ett erkännande häraf från statsmakternas sida låge i de stora extra anslagens beviljande.

En god mätare af ett biblioteks förmåga att motsvara behovet för ögonblicket vore en statistik öfver begärda, men icke befintliga böcker. En sådan statistik hade tyvärr aldrig förts i vårt land och kunde i själfva verket hos oss svårligen föras, ty under det att i Tyskland det vore regel, att bokbeställningar skulle ske skriftligen på blanketter, vore hos oss publiken van att beställa sina böcker muntligen, själf se efter i katalogen,

om ett visst arbete finnes eller ej, o. s. v. Procenten af begärda, men icke befintliga böcker vore emellertid mycket stor, utan allt tvifvel betydligt större än t. ex. i det stora Göttingen-biblioteket, där under året 1904—1905 16,3 procent endast af de skriftligen beställda böckerna saknades. Men af det, som önskades, blefve icke heller där på långt när allt beställt, enär universitetets lärare m. fl., som hade tillträde till katalogerna och boksalarna, utan att beställa kunde utröna hvad som saknades. Muntliga beställningar förekomme naturligtvis dessutom. Procenten 16,3 vore följaktligen afven för Göttingen väsentligt för låg.

Det vore ett allmänt känt sakförhållande, att våra dagars så kraftigt stegrade litterära och vetenskapliga produktion, i synnerhet tidskrifternas oerhörda tillväxt och de i oroväckande grad oafåttligt stigande arbetsprisen inom bokhandtverket, icke minst bokbinderiet, väsentligen reducerat biblioteksanslagens relativa värde. Dessa omständigheter i förening hade åstadkommit, att Uppsala universitetsbiblioteks nuvarande förmåga att följa med i själfva verket vore mindre, än då anslagen varit lägre.

Prisstegringen inom bokbinderiet hade särskildt tagit stora dimensioner. Arbetslönernas oupphörliga uppskrufning hade bragt det därhän, att ingens stades i världen priset för ett ordinärt band torde vara högre än i vårt land. I de allra flesta länder vore det i alla händelser afsevärdt lägre. Ehuru hufvudmassan af tidningar hos oss icke längre bundes — och dessa band hörde till de allra dyraste —, ehuru man i mycket stor utsträckning reducerat bandens kvalitet under det, som af många ansåges tillrädligt, och ehuru man lämnade ett stort antal böcker obundna, hade likväl utgifterna för inbindning och andra bokbinderiarbeten icke kunnat nedbringas till 6,000 kronor, 25 % af hela årsanslaget. Om icke biblioteket snart erhöile sin egen bokbindarverkstad, och om man ville undvika att låta binda utomlands, så återstode, för att ej allt för starkt inkräkta på köpförmågan, knappast någon annan utväg än den delvis redan inslagna: att icke binda annat än det allra nödvändigaste. Men detta vore, såsom erfarenheten från kungl. biblioteket visade, en i längden ruinerande utväg. I kungl. biblioteket, där man af sparsamhetsskäl en lång följd af år tillgripit densamma, finnes nämligen nu öfver 50,000 obundna volymer. »Detta måste», sade öfverbibliotekarien i sin årsberättelse för 1903, »betecknas som ett rent af abnormt förhållande, i högsta grad försvårande samlingarnas vård och be-
gagnande, ja i många fall hotande deras bestånd». Då medelpriset per band enligt öfverbibliotekariens årsberättelse för 1905 i kungl. biblioteket vore 2 kronor 33 öre, skulle för att afhjälpa missförhållandet erfordras en summa af inemot 120,000 kronor.

Om sålunda bibliotekets köpkraft alltjämt vore i sjunkande i förhållande

[10.] till vår tids vetenskapliga produktion, så vore detta icke mindre förhållandet med afseende på den äldre litteraturen, som dock för den vetenskapliga forskningen ofta nog vore lika outhärlig som den moderna. Äfven de antikvariska bokpriserna vore i ständigt stigande. Äfven från denna synpunkt sedt vore det således en verklig fara för framtiden att längre uppskjuta ett effektivt höjande af årsanslaget.

I fortsättningen af utlåtandet yttrar Andersson: »Jag föreställer mig, att här meddelade fakta och en jämförelse mellan vårt anslag och ofvan framlagda siffror skola vara tillräckliga för att öfvertyga en hvar, att vår ställning är ohållbar — och detta till den grad, att halfnesyrer i form af mindre anslagsförhöjningar alldeles icke kunna rädda oss från ett för universitetet ödesdigert nedsjunkande till den rena obrukbarheten. Det är så långt ifrån, att den nu af vårt universitet begärda förhöjningen af bokanslaget skulle vara för stort tilltagen och tåla vid afprutning, att äfven om tillika kungl. bibliotekets och Lunds universitets biblioteks årsanslag båda blifva fördubblade, vårt lands behof af vetenskaplig litteratur ingalunda därmed skulle vara på ett fullt tillfredsställande sätt tillgodosedt.

»Man får stundom höra det påståendet, att universitetsbibliotekets fattigdom på modern vetenskaplig litteratur dock göres väsentligen mindre kännbar genom seminariebiblioteken. Detta är så till vida sant, som en annars utesluten och mycket värdefull möjlighet genom dem beredes att vid universitetet äga ett andra exemplar af en del starkt begagnade och outhärliga arbeten och tidskrifter. Men universitetsbibliotekets egna anskaffningsbehof förminskas icke härigenom i väsentlig grad. Lexika och andra uppslagsverk af olika slag samt handböcker och de viktigaste texteditionerna och tidskrifterna inom hvarje ämne kunna eller åtminstone böra icke saknas i detta, därför att de stå i seminariebiblioteken såsom direkt undervisningsmaterie vid seminariernas öfningar. Det bästa beviset härför lämnas af det förhållandet, att väl de flesta, i alla händelser de mest betydande seminarieuppgifterna torde ekrifvas i universitetsbibliotekets läsesal. Nödvändigheten för seminarierna att äga tillgång till mer än ett exemplar af den viktigaste litteraturen bevisas ock däraf, att i regel seminariets alla medlemmar böra förbereda sig på eller kritiskt behandla den hvar och en enskild förelagda uppgiften. Alla behöfva således hufvudsakligen begagna samma böcker.

»Seminariebiblioteken ha sina särskilda uppgifter, som ej sammanfalla med universitetsbibliotekets. De äro afsedda att vara handbibliotek, försedda med de nödiga hjälpmedlen för seminariernas arbeten, hvilka väsentligen ha till ändamål att införa den studerande ungdomen i de vetenskapliga arbetsmetoderna. Redan de blygsamma årsanslagen förbjuda också bok-

anskaffning i stor skala för seminarierna. Annorlunda förhåller det sig, såsom ofvan visats, vid de tyska universiteten, där verkligt betydande anslag tydligen afse att af institutions- och seminariebiblioteken göra icke handbibliotek utan snarare själfständiga ämnesbibliotek, som i väsentliga delar förmå supplera universitetsbiblioteken. Under åren 1901—1903 uppgingo sålunda i Preussen anslagen till institutions- och seminariebiblioteken i medeltal till 83 procent af universitetsbibliotekens anslag. Detta är otvifvelaktigt en förvänd bibliotekspolitik, och inom biblioteksvärlden i Tyskland är man också allmänt ense härom. Förvaltningen af sådana specialbibliotek blir nödvändigtvis sämre, förvaltningsomkostnaderna större och utrymmeskrafven slutligen ouppfyllbara. I många fall blir också anskaffning af två eller flera exemplar nödvändig, där annars ett skulle vara nog. Och framförallt: universitetsbiblioteket står ju öppet till allas begagnande, det betjänar till och med forskare öfverallt i landet. Vi äro därför tydligen på rätt väg i detta afseende. Institutions- och seminariebiblioteken äro hos oss hvad de böra vara: handbibliotek, och såsom sådana äro de outhärliga. I dessa kan när som helst på vederbörande prefekts eller föreståndares begäran hvad som helst från universitetsbiblioteket på längre eller kortare tid deponeras, olika samlingar allt efter olika terminers arbeten. Icke behöfver t. ex. i romanska seminariet finnas tillstädes ett betydande spansk specialbibliotek, då i öfningarna behandlas ett italienskt ämne. Med institutionsbiblioteken är ju visserligen förhållandet till en viss grad ett annat än med seminariebiblioteken. Men äfven i institutionerna behöfvas icke samma böcker den ena terminen som den andra, utom handbiblioteken; och icke fara våra institutioner mindre väl däraf, att de från universitetsbiblioteket få låna så stora bokmassor, de önska, i stället för att äga dem. De befrias tvärtom från att bereda utrymme åt, katalogisera, binda och vårda böcker, som de icke ständigt behöfva, en omsorg och en kostnad som universitetsbiblioteket åtager sig. Det gäller således att utrusta detta med tillräckliga medel.

»Det kan tänkas, att någon såsom skäl för lägre anslagsbehof skulle åberopa bibliotekets stora utländska bytesförbindelser och dessas värde för dess tillväxt. Detta vore riktigt såtillvida, som biblioteket genom byte och såsom gåfva erhåller både många och ytterst värdefulla publikationer, som det annars aldrig skulle kunna tänka på att förvärfa. Att vårt bibliotek i fråga om modern vetenskaplig litteratur icke nedsjunkit till den rena obetydligheten, det är verkligen tack vare dessa förbindelser och många andra stora gåfvor. Accessionskatalogen visar, att vi sålunda få en hel mängd publikationer, som andra svenska bibliotek måste köpa. Ett icke så alldeles obetydligt antal periodiska publikationer, som biblioteket förut

- [10.] köpt, erhålles också numera genom byte. Besparingen häri uppväges dock genom de med de talrika försändelserna förenade expenserna m. m. Vårt bibliotek har enligt årsredogörelserna inom den utländska afdelningen (oafsedt akademiska afhandlingar, skolprogram och andra småskrifter) under de sista 20 åren förvärfvat genom köp 22,520 volymer och genom byte eller såsom gåfva 55,176 volymer. Men det förhåller sig likväl så, att af bokförläggare utgifna tidskrifter och verk — och till denna kategori höra i allmänhet taladt sådana publikationer, som ett bibliotek måste äga — i regel icke kunna förvärfvas annat än genom köp; en förläggare byter icke bort sina böcker. För den oundgängligen nödvändiga litteraturen äro vi således i regel uteslutande hänvisade till årsanslaget. Bristen i detta kan icke ersättas på bytesvägen, ehuru väl denna väg visserligen tillför oss mycket, som är af stort värde, och som det är en lycka att äga.

»Jag skulle vilja begagna tillfället att i korthet beröra ett yrkande, som då och då höres med anledning af våra statsbiblioteks oförmåga att så som sig bör tillhandahålla behöflig litteratur. Dessa bibliotek borde, säger man, genom inbördes öfverenskommelse fördela inköpen sins emellan, så att ej onödigtvis mer än ett exemplar blefve köpt till riket. Ja, detta sker verkligen också i den utsträckning, det kan ske, och därutöfver. Första handgreppet, då ett begärdt arbete saknas i vårt bibliotek, är alltid att se efter i accessionskatalogen, om det finnes annorstädes. Vid inköpen tages alltid hänsyn därtill, huruvida vi kunna undvara ett eget exemplar af ett i annat bibliotek befintligt arbete. Då fråga är om inköp af ett särskildt dyrbart nytt verk, om hvilket accessionskatalogen ännu ej kan lämna upplysning, bruka vi alltid fråga, om t. ex. kungl. biblioteket ämnar köpa det. Vi få ofta förfrågningar af samma slag från de andra biblioteken, ehuru vi ju i de flesta fall ej kunna köpa än så önskvärda arbeten, då de ej för tillfället oundgängligen behöfvas. I synnerhet kungl. biblioteket och kungl. vetenskapsakademien hafva en allt för rik erfarenhet af, huru deras stora och dyrbara planschverk få vandra mellan städerna — så länge de hålla.

»Våra biblioteksförvaltningar förtjäna sannerligen ingen anmärkning i denna punkt. Det må tvärtom till deras heder konstateras, att våra bibliotek själfmant, utan någon som helst förordning eller ens påstötning uppifrån, organiserat ett inbördes lånesystem, som i liberalitet icke har sitt motstycke i hela världen, och som utan allt reglementerande fungerar på ett bokstafligen taget mönstergillt sätt. Men däraf, att biblioteken efter bästa förmåga hjälpa hvarandra, följer ingalunda, att enboks-inköps-systemet kan utsträckas utöfver vissa, icke så särdeles vida gränser. Äfven om det vore säkert, att ett önskad arbete alltid kunde få lånas från annat håll, är det likväl icke för forskaren detsamma att behöfva vänta, tills ett arbete

kan anskaffas, som att ha hvad han behöfver på platsen. Men detta är långt ifrån säkert; det inträffar ju tvärtom i talrika fall, att det sökta arbetet redan är utlånt, och då kan det alls ej erhållas; liksom naturligtvis en t. ex. till Lund från Uppsala utlånt bok genast återfordras, då någon här begär den. Ett universitetsbibliotek är ju i första rummet till för att betjäna sitt eget universitet; forskare på andra orter måste komma i andra rummet. Det är också så långt ifrån, att man i allmänhet för hela riket skulle kunna nöja sig med ett exemplar af ett arbete, att det tvärtom är en stor olägenhet, att universitetsbiblioteket öfverhufvud taget icke har råd att ha dubbla exemplar ens af de viktigaste arbetena. Seminariebiblioteken lämna visserligen, såsom nyss nämnts, härvid en god hjälp, men de förmå ingalunda fylla behovet i detta afseende; så mycket mindre som större delen af deras böcker alltid måste finnas på platsen och således ej kunna utlånas. Icke ens de i läsesalen oundgängligen nödvändiga utländska böckerna äro duplettexemplar. I Tyskland anses detta oeftergiftigt, och extra anslag ha under de senaste åren oupphörligen beviljats för anskaffande af sådana. Vi ha tyvärr ingen statistik öfver antalet utlånta arbeten, som begärts af annan person.

»Den nödvändiga följden häraf är, att lärarna själfva måste köpa sitt arbetsmaterial i stor utsträckning. En bokräkning på 500 kronor om året är ej mycket för en professor, som vill följa med i sin vetenskap; många få köpa böcker för betydligt högre årliga belopp — en i sanning dryg beskattning på våra så klen aflönade universitetslärare.

»Att professorerna tvingas att för egna medel tillgodose sina bokbehof, hjälper således icke universitetet med afseende på framtiden; men det fyller icke heller för det närvarande universitetets bokbehof. Äfven de lönlösa docenterna och studenterna behöfva låna böcker; biblioteket betjänar ock en stor mängd forskare landet rundt. Exempel på docenter kunde anföras, hvilka bokstafligen förstört sin ekonomi genom oundgängliga bokköp. På biblioteket får man ock då och då höra studenter, som missmodigt klaga, att de nödgats köpa böcker för summor, som ej stå i rimligt förhållande till deras ekonomiska villkor.

»Jag har nu sökt att i dess hufvuddrag framställa vårt universitetsbiblioteks nödställda belägenhet, sådan den verkligen är. Genom att påvisa, hur otillfredsställande dess köpförmåga är, och genom jämförelser med förhållandena vid likartade institutioner inom och utom vårt land har jag sökt ådagalägga, att det, som för vårt bibliotek begäres, icke blott icke är för högt tilltaget utan rent af tvärtom; jag har uppvisat, att våra under bibliotekets hela historia redan i och för sig otillräckliga anslag icke ens relativt hållit jämna steg med ökningen i den vetenskapliga produktionen

[10.]

[10.] och i bok- och inbindningspriserna, samt att de redan nu svåra luckorna följaktligen för hvarje år som går bli allt större och allt mer obotliga.

»Vårt bibliotek har sjunkit ned från sin forna rangställning. Det var en gång berömdt och är alltjämt så rikt på flydda århundradens vetenskapliga skatter, att det väcker beundran, om ej afund, hos flerdubbelt större moderna bibliotek. Dess äldre delar äro i sin relativa fullständighet af oskattbart värde. Detta är en grund att bygga på, som i våra dagar icke kan läggas på nytt. Det är ett verkligt slöseri, en stor nationalförlust att ej bygga vidare på den grunden. Hur värdefullt och rikt ett bibliotek än är, om det ej oafåtligt följer med i vetenskapernas utvecklingsgång, blir det stillastående, och stillastående är icke minst på detta område liktydigt med aftynande och död. Ett sådant bibliotek blir ett — visserligen dyrbart och förnämt — monument, men upphör att vara ett dugligt redskap för det vetenskapliga arbetet.

»Hvad å andra sidan ett välförsedt bibliotek betyder för det vetenskapliga arbetets framgång, det veta vi af egen erfarenhet. Vårt bibliotek är nog lyckligt att inom sina murar hysa en af världens fullständigaste samlingar i fransk, speciellt fornfransk, filologi. Med all aktning för de framstående lärarna i ämnet och deras obestriddligt stora förtjänster, jag betvivlar, att de utan detta bibliotek skulle lyckats uppamma en vetenskaplig blomstring, som är allmänt erkänd och till och med i Frankrike själf berömd. — Kort sagdt, ett godt bibliotek är det vetenskapliga arbetets oeftergiftiga förutsättning. Att underhålla ett stort och dyrbart universitet utan ett välförsedt bibliotek är lika så litet förenligt med god ekonomi som att anlägga ett stort industriellt verk och icke förse det med den erforderliga drifkraften.

»Det är förvisso dyrt att vara ett folk med hög andlig kultur — men vill man målet, så måste man ock vilja medlen.

»Om det lyckats denna framställning att med tillräcklig tydlighet och oemotsäglighet bevisa, att universitetets behof af ökad anslag för dess bibliotek äro både stora och oafvisliga, att det som begäres är ett verkligt minimum, såvida universitetet skall kunna fylla sin stora fosterländska uppgift, samt att dessa behofs tillgodoseende icke utan kanske obotlig skada kan uppskjutas, så hyser jag ock den fasta tillförsikten, att de skola af statsmakterna behjärtas och utan afkortning fyllas. Sveriges Riksdag har alltid visat sig äga öppet öga och öppet öra för kulturella kraf. Därom vittna icke minst de stora summor, som i våra dagar anslagits till vårt universitet. Uppsala universitet skall ock alltid med tacksamhet erinra sig, att 1850—1851 års Riksdag, då Kungl. Maj:t gjort framställning om en höjning af

anslaget till universitetets bibliotek med 1,500 riksdaler banko, beviljade en förhöjning af 4,300 riksdaler banko, eller nära det tredubbla beloppet.» [10.]

Andersson föreslår därför, att konsistorium måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att till Riksdagen framställning göres därom, att för Uppsala universitets bibliotek må beviljas dels höjning af årsanslaget från nuvarande 24,000 kronor till 60,000 kronor samt dels, för fyllande af luckor inom biblioteket, för den humanistiska sektionen ett anslag för en gång af 30,000 kronor att utgå under tre år med 10,000 kronor om året samt för hvarterda af ämnena zoologi och botanik ett anslag för en gång af 3,000 kronor.

Då detta ärende den 8 september 1906 förhades till behandling inom konsistoriet, vitsordade ordinarie universitetsbibliotekarien L. Bygdén riktigheten af Anderssons skildring af universitetsbibliotekets tillstånd och behof, med förklarande särskildt att de af Andersson begärda förhöjningarna i anslaget till bokbindning och i det anslag, hvaröfver bibliotekarien ägde förfoga för att tillgodose de bibliografiska och allmänt litterära facken, icke vore obilliga eller opropotionellt höga i förhållande till den totala anslagssumman. Beträffande de af fakulteterna begärda anslagssummorna yttrade Bygdén, att de icke vore öfverdrifna hvarken i förhållande till vetenskapernas i våra dagar oerhörda utveckling och därmed följande litterära produktion eller i förhållande till de summor, hvarmed andra jämställda bibliotek vore doterade.

Konsistoriet beslöt härefter att med åberopande af den sålunda lämnade utredningen förorda en höjning af årsanslaget till biblioteket från nuvarande 24,000 kronor till 60,000 kronor, hvarjämte konsistoriet beträffande det tillika ifrågasatta anslaget för fyllande af luckor, ehuru framställning härom föreläge endast från filosofiska fakultetens båda sektioner, och det således kunde med visshet antagas, att inom kort efter verkställda utredningar liknande framställningar vore att förvänta från öfriga fakulteter och jämväl för andra ämnen inom den matematisk-naturvetenskapliga sektionen, beslöt att redan nu, då anslagsbehofvet syntes särdeles trängande, äfven förorda sistnämnda framställning.

Uti sitt underdåniga utlåtande den 10 oktober 1906 angående universitetets i Uppsala anslagsbehof har kanslern för rikets universitet rörande föreliggande ärende yttrat, att de begärda anslagsbeloppen tilläfvintyrs kunde synas högt tilltagna. Men — tillägger kanslern — vid öfvervägande af handlingarnas innehåll och särskildt af hvad tjänstförrättande universitetsbibliotekarien anført om nödvändigheten af en genomgående förbättring i afseende å bibliotekets ekonomiska resurser, måste medgifvas, att här föreläge ett i sanning trängande behof. Universitetets bibliotek

- [10.] utgjorde i själfva verket en af de allra kraftigaste häfstängerna för befordrande af ett framgångsrikt vetenskapligt arbete vid universitetet. Men om denna institution skulle kunna på ett tillfredsställande sätt fylla de kraf, som med skäl borde ställas på densamma, vore det nödigt, att den försåges med härför erforderliga medel; och då af den föreliggande utredningen tydligen framginge, att mycket härutinnan återstode att göra, samt att för bristernas nödtorftiga afhjälpande de begärda anslagsbeloppen snarare kunde anses för låga än för höga, anhölle kanslern om aflåtande till Riksdagen af proposition i öfverensstämmelse med konsistoriets förslag.

Den i ärendet förebragta utredningen ådagalägger, att Uppsala universitets bibliotek, om det vetenskapliga arbetet vid universitetet ej skall blifva lidande, måste förses med ökadt anslag för inköp af vetenskaplig litteratur utöfver den, som genom byte kan tillföras biblioteket. Visserligen kan icke förnekas, att den begärda anslagsförhöjningen, 36,000 kronor, är synnerligen afsevärd, men, då af samtliga vederbörande uttalats, att detta belopp är det minsta, som kan ifrågakomma, om någon verklig förbättring i bibliotekets nu bekymmersamma ställning skall vinnas, tvekar jag icke att gifva framställningen, i hvad den afser höjningen af årsanslaget, mitt varma förord. Det har förut anmärkts, att de i Uppsala inrättade universitetsseminarierna för inköp af böcker åtnjuta årligt statsanslag till ganska afsevärdt belopp, och att genom tillbörlig hänsyn till berörda boksamlingar och deras årliga förvärf bokinköpen vid universitetsbiblioteket skulle kunna i flera fall begränsas, och härtill skulle nu kunna läggas, att 1906 års Riksdag på Kungl. Maj:ts framställning höjt det till seminarierna utgående anslag med 1,000 kronor, hvilken anslagsökning af Riksdagen motiverats därmed, att de språkvetenskapliga seminarierna vid universitetet vore i behof af ökade anslag till inköp af böcker och annan undervisningsmateriell. Gent emot nu antydda invändning åberopar jag hvad humanistiska sektionen och tillförordnade universitetsbibliotekarien i detta hänseende anført.

Vidkommande åter frågan om extra anslag till fyllande af befintliga luckor i vissa bibliotekets afdelningar ställer jag mig synnerligen tveksam i betraktande af de många andra nya anslagsbehof, hvarom framställning under denna hufvudtitel torde behöfva göras hos Riksdagen. När därtill kommer, att fullständig utredning saknas angående storleken af dessa luckor och kostnaden för deras fyllande, nödgas jag hemställa, att framställningen i denna del icke måtte föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Jag tillstyrker alltså, det Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att höja det till Uppsala universitets bibliotek utgående årsanslag

från dess nuvarande belopp, 24,000 kronor, till 60,000 kronor, eller med 36,000 kronor.

Till arfvode åt *notarien vid Lunds universitets teologiska fakultet* utgår af löningsfonden ett årligt belopp af 200 kronor. [11.]

Teologiska fakulteten har nu hos det större akademiska konsistoriet i Lund gjort framställning om *höjande af arfvodet åt fakultetens notarie* till 300 kronor. Såsom skäl för denna framställning har fakulteten framhållit, att arfvodet vore otillräckligt i förhållande till de ökade göromålen. Under läsåret 1904—1905 hade hållits 51 fakultetssammanträden, hvilkas protokoll upptagit 205 sidor, och under tiden 1 juni 1905—3 maj 1906 27 sammanträden med 85 sidors protokoll. Utöfver arfvodet uppbure notarien 3 kronor i lösen för hvarje betyg, hvilken lösen under läsåret 1904—1905 uppgått till 90 kronor och under läsåret 1905—1906 intill den 3 maj till 63 kronor. Fakulteten hade haft allt större svårighet att få någon kompetent person att åtaga sig notariatet, och under tiden sedan december 1905 hade redan två ombyten måst ske.

Såväl det större akademiska konsistoriet som kanslern för rikets universitet, den sistnämnde i sin underdåniga skrifvelse den 10 oktober 1906, hafva tillstyrkt aflåtande till Riksdagen af proposition i ämnet.

Med hänsyn till de ökade göromål, som numera åligga ifrågavarande notarie — delvis utan tvifvel på grund af de nya bestämmelser rörande det teologiska undervisnings- och examensväsendet, som införts genom nådiga stadgan den 30 oktober 1903 — anser jag den af teologiska fakulteten föreslagna förhöjningen af notariens arfvode vara af behovet påkallad. I likhet med hvad som vid 1906 års Riksdag ägt rum beträffande förhöjning af arfvodena till notarierna vid de juridiska fakulteterna i Uppsala och Lund, hvilka arfvoden hittills helt och hållet utgått, vid universitetet i Uppsala af universitetets egna eller för universitetet i allmänhet anslagna medel och vid universitetet i Lund af löningsfonden, torde anslag till den nu begärda arfvodesförhöjningen böra äskas af Riksdagen. Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att till förhöjning af arfvodet till notarien vid teologiska fakulteten vid universitetet i Lund på ordinarie stat bevilja ett belopp af 100 kronor.

Vid *universitetet i Lund* finnas för närvarande inom den historiska ämnesgruppen af filosofiska fakulteten tre ordinarie lärostolar, nämligen en ordinarie professur i historia, en extra ordinarie professur i statskunskap och statistik samt en extra ordinarie professur i geografi. Med anledning [12.]

E. o. professur i historia vid universitetet i Lund.

- [12.] af ett utaf professorn i historia vid universitetet S. Clason inom humanistiska sektionen väckt, af sektionen och det större akademiska konsistoriet biträdt förslag har nu kanslern för rikets universitet i underdånig skrifvelse den 10 oktober 1906 gjort framställning om inrättande vid universitetet af ytterligare ett *professorsämbete i historia*.

Innan jag ingår på de i ärendet gjorda framställningarna, torde jag få lämna en redogörelse för tillkomsten af berörda tre professorsämbeten, därvid jag till stor del följer, hvad Clason i sin framställning härutinnan omförmålt.

Den ordinarie professuren i historia inrättades samtidigt med universitetets instiftande år 1668. Omkring etthundra år senare fick historien sin andra fasta lärostol i den då inrättade adjunkten i historia, den första fasta adjunktur i den filosofiska fakulteten. Sedan genom statutförändringen 1852 adjunkternas ställning närmare utvecklats och deras löneförhållanden förbättrats, hade professorn i historia i adjunkten en ämbetsbroder, som var skyldig ej blott att vid förfall för professorn inträda i hans ställe utan äfven att alltjämt genom två timmars föreläsning i veckan meddela undervisning i ämnet. Ännu gynnsammare för denna undervisning ställde sig saken något mer än ett decennium senare, då till innehafvare af en utaf de vid 1859—1860 års Riksdag beviljade så kallade rörliga adjunkturerna år 1866 utnämndes en docent i historia. Från tre skilda lärostolar kunde således då erhållas belysning och vägledning öfver olika delar af det omfattande ämnet. År 1871 förflyttades emellertid nyssnämnde docent öfver till den fasta adjunkten i historia, och den rörliga adjunkten besattes med docent i annat ämne, hvarefter endast två ordinarie lärostolar i historia funnos vid universitetet.

Vid 1876 års Riksdag förelade Kungl. Maj:t Riksdagen ett förslag om adjunktsinstitutionens vid universiteten upphörande och inrättande af extra ordinarie professorsämbeten. Kungl. Maj:ts proposition vann ej Riksdagens bifall. Riksdagen begärde i stället att få till näst påföljande Riksdag mottaga en detaljerad plan för adjunktsinstitutionens och docentstipendiernas ombildning, hvilken plan likväl ej borde förutsätta större kostnader än de år 1876 beräknade samt i öfrigt hvila på vissa af Riksdagen angifna grunder.

Sedan med anledning af Riksdagens berörda beslut kanslern för rikets universitet anbefallts att, efter vederbörandes hörande, inkomma med utlåtande och förslag i ärendet, lät kanslern höra, bland andra, humanistiska sektionen af filosofiska fakulteten vid Lunds universitet, därvid sektionen i afgifvet yttrande anförde, bland annat: Slutligen hade behovet af en förstärkt offentlig undervisning i historia redan länge gjort sig gällande;

detta behof framginge både af vetenskapens vidsträckta omfattning och af dess fosterländska betydelse, i följd af hvilka förhållanden vid nästan alla utländska universitet historien hade mer än en målsman. Den nye läraren i historia borde tillika äga rätt att undervisa och skyldighet att examinera i statskunskap, en vetenskap, hvilken väl inginge såsom examensämne i flera examina, men för hvilken likväl hittills icke funnits någon representant inom lärarkåren. [12.]

Sektionens förslag tillstyrktes af det större akademiska konsistoriet och kanslern. Uti statsverkspropositionen till 1877 års Riksdag framlade Kungl. Maj:t ånyo förslag i ämnet, och yttrade dåvarande departementschefen, enligt det propositionen åtföljande utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastik-ärenden, i fråga om behofvet af lärostolar i historia följande: »Den fosterländska häfdeforskningen har numera vunnit en sådan omfattning, att en tolkning af dess innehåll väl kräfver en egen målsman. Ehuru det till följd af den historiska vetenskapens natur och det inre sammanhang, som äger rum mellan den svenska och den allmänna historien, icke bör betagas en universitetslärare i denna vetenskap att efter egen fallenhet och sina studiers gång omväxlande i sina föredrag behandla båda dessa grenar, torde likväl, där två sådana lärare finnas, enhvar af dem komma att företrädesvis bearbeta ettdera af den vidsträckta vetenskapens områden. Att de svenska universiteten ensamma skulle sakna den omfattning, hvilken sålunda kunde gifvas åt den historiska undervisningen, vore ock föga värdigt ett land med en så ärorik historia».

Kungl. Maj:ts proposition i ämnet vann Riksdagens bifall, och förordnade Kungl. Maj:t sedermera genom nådigt bref den 1 juni 1877, att de af Riksdagen för adjunktsinstitutionens ombildning m. m. anvisade medel skulle användas till, bland annat, aflönande af en vid universitetet i Lund anställd extra ordinarie professor i historia och statskunskap.

Af hvad som nu af mig omförmälts samt de förhandlingar, som i öfrigt föregingo ombildningen, framgår, att afsedt varit, att historien i främsta rummet skulle tillgodoses vid adjunkturens ombildning. Den vid Uppsala universitet år 1827 inrättade adjunkturen i historia ombildades ock samtidigt till en extra ordinarie professur ensamt i detta ämne. I Lund däremot nödgades man därjämte taga hänsyn till behofvet af undervisning i statskunskap, i hvilket ämne universitetet i olikhet mot det i Uppsala saknade professur.

Under sin förste innehafvare behöll den sålunda tillkomna extra ordinarie professuren i historia och statskunskap i Lund sin karaktär af lärostol i båda dessa ämnen. Nämnde professor föreläste nämligen under nio terminer af de sjutton, under hvilka han själf tjänstgjorde vid platsen, både

- [12.] historia och statskunskap (med eller utan geografi), under ytterligare tre terminer enbart historia samt endast under fem enbart statskunskap (eller statskunskap med geografi). Dubbel undervisning i historia fanns sålunda i regel fortfarande att tillgå.

Emellertid upptogs år 1885 inom sektionen åter den gamla planen om ökad tillgodoseende af statskunskapens kraf, och under åren 1885, 1886, 1887, 1888 och 1889 frambars af konsistoriet såsom riksdagspetitum upprättandet af en ordinarie professur i statskunskap och geografi. I motiveringen härför framhölls, bland annat, huru den extra ordinarie professorn blott delvis kunde utsträcka sin undervisning äfven till historia, huru universitetet alltså med afseende på detta ämne befunne sig i en ofördelaktigare ställning ej blott än den andra nordiska universitet intoge, utan äfven än den det själfst fordom innehåft, då historia regelbundet förelästs af både professor och adjunkt, samt huru det ock vore tydligt, att ett så vidsträckt ämne som historia och därtill af så stor nationell betydelse kräfde mer än en ordinarie lärare, om icke viktiga afdelningar däraf skulle ligga nere. Tillika betonades önskvärdheten, att statskunskapen finge en själfständigare ställning. Uti statsverkspropositionen till 1889 års Riksdag föreslog Kungl. Maj:t Riksdagen att bevilja medel till upprättande vid universitetet i Lund af en ordinarie professur i geografi och statskunskap, och dåvarande departementschefen framhöll i yttrande till det propositionen åtföljande statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden, att geografin på anförda skäl vid professuren borde sättas främst. Kungl. Maj:ts ifrågasvarande förslag blef emellertid icke bifallet af Riksdagen, hufvudsakligen på grund af olika uppfattning rörande geografiens ställning inom professuren. Nämnade ämne var den tiden ännu ej ordinarie examensämne.

År 1887 hade ordinarie professuren i historia blifvit ledig, och år 1888 besattes den med innehafvaren af den extra ordinarie professuren i historia och statskunskap. Att historia fortfarande ansågs såsom hufvudämnet vid den sistnämnda professuren eller åtminstone såsom likställdt med statskunskapen framgår af flera uttalanden inom den humanistiska sektionen vid upprättande af förslag till lärostolens återbesättande, och på första rummet uppställdes en sökande, hvilkens meriter voro öfvervägande på det historiska området. Sedan denne emellertid afgått från förslaget, och platsen besatts med sin nuvarande innehafvare, har, enligt hvad Clason i sin förutberörda framställning framhållit, dennes undervisningsverksamhet under en lång följd af år uteslutande riktat sig på statskunskapen, hvadan historiens ställning blifvit allt ogynnsammare.

Den gamla frågan om lärarkrafternas förstärkning frambars sedermera år efter år af det akademiska konsistoriet och förelades år 1894

uti statsverkspropositionen ånyo till Riksdagens pröfning. Konsistoriet hade då hemställt, att anslag måtte utverkas för inrättande af en ny extra ordinarie professur inom humanistiska sektionens historiska ämnesgrupp, hvarigenom en sådan reglering kunde åstadkommas, att universitetet erhöles en extra ordinarie professur i historia och en i statskunskap med geografi. Som skäl härför anfördes, att, när på grund af stadgan angående filosofie kandidat- och licentiatexamina den 17 april 1891 undervisningen ordnades inom de olika läroämnena, extra ordinarie professorn i historia och statskunskap helt och hållet måste tagas i anspråk för undervisningen i statskunskap, att en extra ordinarie professur i historia därför endast till namnet funnes vid Lunds universitet, och att Lunds universitet ej mindre än det i Uppsala behöfde en extra ordinarie professur i historia för att kunna uppfylla sina skyldigheter. Under åberopande af att statskunskap och geografi vid universitetet i Lund behöfde sin egen målsman och då fördelningen af de till den historiska ämnesgruppen hörande vetenskapsgrenar på de särskilda lärarbefattningarna under olika förhållanden torde böra ske på olika sätt, tillstyrkte dåvarande departementschefen, att Kungl. Maj:t behagade föreslå Riksdagen att bevilja anslag för upprättande vid universitetet i Lund af en extra ordinarie professur inom den historiska ämnesgruppen. I enlighet härmed aflät Kungl. Maj:t framställning till Riksdagen. Uti sitt utlåtande angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel yttrade statsutskottet rörande denna fråga, bland annat, att utskottet funne en förstärkning af lärarkrafterna vid universitetet inom den historiska ämnesgruppen erforderlig, och att, då utskottet hölle före, att ämnet geografi särskildt borde tillgodoses, utskottet föresloge, att geografi borde jämte historia uttryckligen nämnas såsom ämne för den ifrågasatta nya extra ordinarie professorsbefattningen. Därpå tillade utskottet: Då emellertid förhållandena kunde komma att kräva en annan fördelning af ämnena för lärarbefattningarna inom den ifrågavarande ämnesgruppen, syntes Kungl. Maj:t böra medgifvas rätt att vid tillsättande af dessa lärarbefattningar göra den fördelning af ämnena, som af omständigheterna påkallades, dock under villkor att undervisningen och examinationen i geografi blefve på ett tillfredsställande sätt tillgodosedd. Utskottet hemställde därför, att Kungl. Maj:ts framställning måtte på det sätt bifallas, att Riksdagen beviljade anslag för upprättande vid universitetet i Lund af en extra ordinarie professur i geografi och historia, med rätt för Kungl. Maj:t att vid tillsättande af lärarbefattningarna inom den historiska ämnesgruppen vid universitetet göra den fördelning af ämnena, som af omständigheterna påkallades, dock att undervisningen och examinationen i geografi därigenom blefve på ett tillfreds-

[12.] ställande sätt tillgodosedd. Denna utskottets hemställan blef af Riksdagen bifallen.

Med anledning af Riksdagens berörda beslut anbefalldes Kungl. Maj:t den 1 juni 1894 universitetskanslern att, efter vederbörandes hörande, inkomma med utlåtande och förslag angående det eller de läroämnena, som med afseende på för handen varande förhållanden borde med den nya extra ordinarie professuren förenas. Kanslern lät då inhämta yttranden från filosofiska fakulteten och det större konsistoriet i Lund samt afgaf den 8 februari 1895 eget utlåtande, däri kanslern i öfverensstämmelse med de akademiska myndigheterna föreslog, att den nya befattningens läroämnen måtte blifva geografi och historia samt tjänsten benämnas extra ordinarie professorsbefattning i båda dessa ämnena, hvarjämte kanslern, med anslutning till en af humanistiska sektionens flertal uttryckt önskan, tillstyrkte, att, då den sålunda föreslagna benämningen, om den af Kungl. Maj:t godkändes, torde få anses innebära, att geografi skulle vara befattningens hufvudämne, Kungl. Maj:t måtte i sammanhang med ärendets afgörande antingen själf utfärda föreskrifter angående den blifvande extra ordinarie professors tjänstgöring med afseende på ämnet historia eller ock bemyndiga kanslern att, efter vederbörandes hörande, innan befattningen kungjordes till ansökning ledig, fastställa nödiga bestämmelser i detta hänseende. Genom nådigt bref den 8 mars 1895 förordnade Kungl. Maj:t, att den ifrågavarande nya befattningens läroämnen skulle vara geografi och historia, hvarjämte kanslern bemyndigades att, på sätt af honom föreslagits, fastställa nödiga bestämmelser angående den blifvande extra ordinarie professors tjänstgöring med afseende på läroämnet historia. Genom af kanslern den 28 juni 1895 utfärdad instruktion ålades extra ordinarie professorn i geografi och historia att, jämte den undervisnings- och examinationsskyldighet i geografi, som tillhörde honom, dels sköta examinationen i historia i de förberedande examina, som fordrades för inträde i teologiska och juridiska fakulteterna, dels ock, efter samrådande med den ordinarie professorn i historia, uppehålla undervisning i detta ämne, i främsta rummet afsedd för de studerande, som förberedde sig för nyssnämnda examina. Dessa bestämmelser skulle gälla tills vidare eller till dess vid uppkommande ledighet af någon utaf lärarbefattningarna inom ämnesgruppen ny anordning af ämnenas fördelning mellan de särskilda lärostolarna inom densamma kunde anses erforderlig. Faktiskt blef, sedan platsen tillsatts, denna undervisning i historia den minsta möjliga, i det att den inskränktes till en timme i veckan.

Äfven denna lilla återstod af historisk undervisning från de extra

ordinarie professorernas i historia sida har emellertid försvunnit. Sedan [12.] ordinarie professuren i historia genom innehafvarens år 1902 inträffade död blifvit ledig, väcktes af extra ordinarie professorn i historia och statskunskap vid universitetet inom humanistiska sektionen förslag därom, att ny fördelning af ämnena inom den historiska ämnesgruppen vid universitetet måtte äga rum, så att de tre till samma ämnesgrupp hörande lärostolarna komme att företräda hvar sitt ämne, historia, statskunskap och geografi, samt att de i öfverensstämmelse härmed måtte benämnas ordinarie professor i historia, extra ordinarie professor uti statskunskap och statistik samt extra ordinarie professor uti geografi. Detta förslag tillstyrktes af såväl sektionen som det större konsistoriet; och hemställde kanslern i underdånig skrifvelse den 11 juni 1902, att Kungl. Maj:t tacktes med anledning af berörda förslag föranstalta därom, att en ny fördelning af de till berörda ämnesgrupp hörande ämnena historia, statskunskap och geografi måtte äga rum mellan de tre lärostolarna, så att dessa komme att företräda hvar sitt af omförmälda ämnen. Vid ärendets föredragning den 8 augusti 1902 förordnade Kungl. Maj:t, att de tre till den så kallade historiska ämnesgruppen vid universitetet i Lund hörande lärostolarna skulle företräda hvar sitt af de till samma ämnesgrupp hörande ämnena historia, statskunskap och geografi samt benämnas ordinarie professor i historia, extra ordinarie professor i statskunskap och statistik samt extra ordinarie professor i geografi.

Jag återkommer nu till Clasons framställning om inrättande af en ny lärostol i historia.

Den historiska vetenskapens centrala betydelse — yttrar Clason i sin till sektionen ingifna skrift — för såväl allmän som specifikt fosterländsk odling torde icke af någon bestridas, och ingen torde heller kunna påstå, att denna betydelse i senare tid i någon mån förringats. Det förhölle sig tvärtom på alldeles motsatt sätt, icke blott på den grund, att ämnets kvantitativa omfattning växte med hvarje år, eller att moderna forskningsmetoder gjorde själfva forskningen, klarläggandet af de historiska fakta och deras inbördes samband, till ett mera kompliceradt arbete än förut, utan äfven på grund af sammanhanget med den vida djupare och mångsidigare uppfattning af historieforskningens föremål, som nu allt mer arbetat sig fram. Man behöfde i detta hänseende blott påpeka den stora vikt, som man med all rätt i vår tid lade på studiet af ej blott staternas yttre gestaltning utan äfven deras inre historia, exempelvis deras ekonomiska och finansiella utveckling, näringslivets historia, de hos staterna verkande politiska idéernas och institutionernas utveckling, historien om enskilda

- [12.] landsdelar, kommuner och korporationer, om rättslifvet och den sociala gestaltningen o. s. v., allt förhållanden som icke blott varit af den allra största betydelse för själfva statslifvets utbildning, liksom de af detsamma rönt den starkaste inverkan, utan äfven fortfarande vore det och därför så mycket noggrannare måste uppmärksammas af en modern häfdaforskning. De, som vid en högskola företrädde ett dylikt ämne, stode sålunda mer än någonsin inför en mängd både omfattande och djupgående uppgifter.

Vid Lunds universitet hade förut funnits två lärostolar i historia, och en framställning om inrättande af en ny lärarplats i ämnet innebure således endast, att en förlust, som den historiska vetenskapen under den senaste tiden lidit, måtte ersättas och därmed ett behof tillgodoses, hvars tillvaro från alla sidor erkänts. De förberedande examinas bortfallande hade icke afhulpit detta behof. Den historiska adjunkten hade funnits till, innan dessa examina införts, och den akademiska undervisning, som med hänsyn till dem meddelats, hade alltid varit ganska begränsad till omfattning och preliminar till innehåll. Ofta hade den kunnat meddelas af docent i ämnet. Examinationen i dessa examina hade gifvetvis icke heller hört till historielärarnas hufvuduppgifter. Däremot hade det främsta motivet för den gamla adjunktens förstärkande alltid varit den vetenskapliga undervisningens kraf, sådana de betingats af vetenskapens vidsträckta omfattning och stora betydelse, och dessa kraf hade visserligen icke förringats genom de nämnda examinas bortfallande, men väl under senare tid i hög grad stegrats genom vetenskapens egen utveckling.

Ökade lärarkrafter i historia just med hänsyn till undervisningens kraf vore för öfrigt ofafvisligen af nöden redan för tillämpningen af examensstadgan af den 17 april 1891 och därpå grundade studieplaner. I examensstadgans § 2 föreskrefves nämligen med hänsyn till behovet af undervisning »åt de studerande, som hafva för afsikt att aflägga filosofie kandidat- och licentiatexamen» — de förberedande examina alltså obeaktade — att det skulle »årligen i hvarje examensämne icke blott hållas vetenskapliga föreläsningar, utan äfven inrättas dels propedeutiska kurser dels seminarie- och öfningskurser». Den af kanslern stadfästa studieplanen af den 23 augusti 1894 meddelade i följd häraf också bestämmelser rörande dels propedeutiska kurser dels seminariekurs dels offentliga föreläsningar. Då examensstadgan utfärdades, ägde universitetet emellertid två professurer, i hvilka historia ingått såsom läroämne, och då studieplanen tillkom, hade kort förut anslag till en tredje sådan professur af Riksdagen beviljats. Då för tiden kunde därjämte det fasta docentstipendiet inom den historiska ämnesgruppen ännu utdelas och däremot svarande undervisning ut-

kräfras, under det att numera samtliga förutvarande docenter i ämnet erhållit fast anställning på andra banor och därför ej kunde bindas vid effektiv undervisning vid universitetet. Det vore emellertid klart, att en professor icke kunde meddela den undervisning, för hvilken två eller tre lärares medverkan beräknats, och resultatet blefve så mycket ogynnsammare, som det moderna historiestudiet i själfva verket just fordrade en så mångsidig undervisning, som examensstadgan påkallade, då den talade om ej blott vetenskapliga föreläsningar utan äfven olika slag af öfningar och kurser. [12.]

Huru ogynnsam ställningen vid Lunds universitet vore framginge till sist ej minst vid en jämförelse med förhållandena vid andra liknande högskolor. Vid Uppsala universitet funnes två professurer i historia, vid Köpenhamns och Kristiania tre vid hvarterdera — förutom vid det sistnämnda en särskild professur i arkeologi — och vid Helsingfors ej mindre än sex — däraf en för närvarande obesatt —, och äfven vid utländska universitet vore ett flertal professurer i historia regeln.

Den vetenskap, som den historiska lärostolen vid Lunds universitet skulle representera, hade faktiskt samma omfattning där som vid andra högskolor. Hvilken betydelse man emellertid tillmätte dess studium, torde dess värde dock ej af någon med fog kunna sättas så lågt, att det skulle kunna tillgodoses med hälften så stor undervisning som andra jämförliga universitet erbjöde. Snarare kunde skäl angifvas för att det skulle behöfva mera, ty i den bygd, hvori universitetet vore beläget, möttes två skilda staters utvecklingshistoria, och det närvarandes rötter finge sålunda där i särskild grad sökas på olika håll.

Vid ärendets behandling inom den humanistiska sektionen vitsordades allmänt universitetets behof af förstärkta lärarkrafter i historia, men tillika framhölls på anförda skäl, att den föreslagna nya lärostolen borde blifva en ordinarie professur. I detta uttalande förenade sig Clason, dock endast under förutsättning att tjänstens inrättande icke gjordes beroende därpå, att den finge karaktären af ordinarie professur. Med instämmande uti de skäl, som Clason i sin skrift anför, beslöt sålunda sektionen hos det större konsistoriet anhålla, att bland riksdagspetita måtte upptagas inrättandet af en ny professur i historia, hvilket förslag äfven af konsistoriet biträdades. Konsistoriet framhöll därvid, att ett förökande af lärarkrafterna i historia vore af behovet högeligen påkalladt.

Uti förutberörda underdåniga skrifvelse den 10 oktober 1906 har kanslern för rikets universitet rörande denna fråga yttrat följande:

[12.] Inrättandet af en ny lärostol i historia vid det sydsvenska universitetet vore enligt kanslerns uppfattning ett synnerligen viktigt önskemål. Skälen härtill vore på ett så uttömmande och öfvertygande sätt framlagda af ämnets nuvarande representant vid universitetet, att knappast något därutöfver kunde vara att tillägga. Kanslern ville allenast påpeka, att vid inträffande förhinder för den ordinarie professorn i historia att själf uppehålla sitt ämbete, krafvet på lärarkrafternas förstärkande blefve rent af oafvisligt. Redan under vårterminen 1906 hade filosofiska fakulteten vid Lunds universitet nödgats — i skrifvelse den 21 april 1906 — hos kanslern göra anmälan därom, att af brist på lärarkrafter undervisningen i historia icke kunde bedrivas i sådan utsträckning, som examensstadgan och studieplanen föreskrefve, en anmälan, hvilken under närvarande omständigheter tydligtvis icke kunde föranleda någon åtgärd.

I frågan huruvida den nya befattningen borde göras till en ordinarie eller en extra ordinarie professor anslöte sig kanslern till deras mening, hvilka ansåge ännu en ordinarie professor i ämnet böra upprättas, detta desto hellre, som någon synnerligt afsevärd ökning i kostnaden häraf icke skulle föranledas, då nämligen, därest en ny extra ordinarie professorsbefattning upprättades, dennes innehafvare naturligtvis borde i likhet med öfriga extra ordinarie professorer tillerkännas tillfällig löneförbättring i öfverensstämmelse med 1906 års Riksdags härom fattade beslut.

Historien, hvilken sedan långt tillbaka vid universitetet i Lund haft två ordinarie representanter, en professor och en adjunkt, sedermera extra ordinarie professor, äger därstädes numera allenast en lärostol. Detta förhållande beror därpå, att statskunskapen och geografin med hänsyn till dessa ämnens ökade betydelse ansetts böra erhålla sina särskilda representanter vid universitetet, och ingalunda kan orsaken härtill sökas däri, att historiens betydelsefulla ställning såsom akademiskt undervisningsämne skulle hafva rubbats. Tvärtom synes mig behofvet af de två lärostolarna med åren blifvit allt större, och anser jag på den grund den föreliggande framställningen, i den mån den afser att bereda historien en ersättning för den lidna förlusten, vara fullt berättigad. Jag kan däremot icke instämma i de skäl, som föranledt de akademiska myndigheterna att föreslå inrättandet af ytterligare en *ordinarie* professor i ämnet. Visserligen har universitetskommittén i sitt den 20 juli 1901 afgifna betänkande förutsatt upphäfvande af skillnaden mellan ordinarie och extra ordinarie professor, men denna fråga föreligger icke nu till afgörande, och inrättandet af ytterligare en extra ordinarie professor vid Lunds universitet kan icke

befaras försvåra eller fördröja frågans lösning. Förhållandena vid universitetet i Uppsala, där, såsom redan nämnts, i historia finnas en ordinarie och en extra ordinarie professur, kunna ock åberopas till stöd för, att den ifrågasatta nya lärostolen vid universitetet i Lund bör blifva en extra ordinarie professur, enär ingen anledning förefinnes att gifva ämnet en annan representation vid detta universitet än vid det i Uppsala. Naturligtvis bör innehafvaren af denna nya extra ordinarie professur med afseende å rätt till tillfällig löneförbättring blifva likställd med öfriga extra ordinarie professorer. Åt kanslern lärers kunna anförtras att, efter vederbörandes hörande, meddela erforderliga bestämmelser i afseende å lämplig fördelning af den historiska undervisningen mellan de båda lärostolarna.

Med stöd af hvad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att till upprättande af en extra ordinarie professur i historia vid universitetet i Lund på ordinarie stat bevilja ett anslag af 4,500 kronor, däraf 3,300 kronor såsom lön och 1,200 kronor såsom tjänstgöringspenningar, med rätt för blifvande innehafvare af denna professur till ålderstillägg i enlighet med hvad därom för de extra ordinarie professorerna vid universitetet, med vissa särskilda undantag, är stadgadt.

I en till det större akademiska konsistoriet i Lund den 1 maj 1906 [13.] aflåten skrifvelse har extra ordinarie professorn i geologi och mineralogi vid universitetet därstädes J. C. Moberg gjort framställning om åtgärders vidtagande för inrättande af en *vaktmästarbefattning vid universitetets i Lund geologisk-mineralogiska institution*. I nämnda skrifvelse anför Moberg hufvudsakligen följande:

Vaktmästare
vid geologisk-
mineralogiska
institutionen
i Lund.

För ej längesedan hade fysiska kabinettet, zoologiska museet och geologiska museet inrymts i ett och samma hus. Institutionerna hade under sin utveckling kräft större utrymme. Fysiska institutionen, som först flyttat till ny bostad, hade dit medtagit den vaktmästare, som förut haft bostad i det gemensamma huset. Zoologiska institutionen hade ärft vaktmästarbostaden, i hvilken tillfälligt anställd vaktmästare inrymts. Geologiska institutionen, som fått bostad i anatomiska institutionens utrymda hus, hade där äfven erhållit en för institutionsvaktmästare afsedd lägenhet, men hade måst taga den i anspråk för inrymmande af de mineralogiska samlingarna, som, mot hvad ursprungligen beräknats, också skulle hysas i den nyförvärfvade byggnaden. Ställningen hade sålunda blifvit den, att zoologiska och geologisk-mineralogiska institutionerna båda vore i saknad af fast anställd vaktmästare, men att zoologiska institutionen dock framför

- [13.] den geologisk-mineralogiska hade förmånen att disponera öfver bostadslägenhet för en vaktmästare.

Men det vore ej blott i denna omständighet, som geologisk-mineralogiska institutionen vore sämre lottad än någon annan af de naturvetenskapliga institutionerna vid universitetet. Hur illa det i berörda hänseende än vore ställt för den zoologiska institutionen, hade den dock utsikt till förbättring af sina villkor, i det att universitetets nya, ännu ej fastställda lönestat äfven upptog lönen åt en vaktmästare vid nämnda institution. Men så vore ej fallet i fråga om den geologisk-mineralogiska institutionen. Då för ett par år sedan Moberg gjorde anhållan om ökad anslag för geologisk-mineralogiska institutionen, en anhållan, som efter framställning hos Riksdagen beviljats, hade från det äskade beloppet, innan ärendet framkommit till Riksdagen, afdragits ett belopp af 600 kronor, under uppgift att denna till aflönande af en vaktmästare afsedda summa komme att bli obehöflig därför, att den redan funnes upptagen i »universitetets nya stat». Denna post hade emellertid, utan Mobergs hörande och af för honom ofattlig orsak, sedermera strukits ur den föreslagna staten. Icke dess mindre kvarstode för geologisk-mineralogiska institutionen behovet af en vaktmästare. Då sådan ej vore att tillgå och särskilda medel till ordentligt aflönande af något substitut ej funnes till disposition, måste institutionen af medel, afsedda för andra ändamål, bespara så mycket, att nödortfölg daglön åt tillfällig tjänare kunde utbetalas. Under dylika omständigheter kunde det hända, att institutionen tidvis blefve utan tjänare. En institution, som oundgängligen äfven vid de privata studierna måste anlitas af dem, som ägnade sig åt geologi-mineralogi, måste tydligtvis i så vidsträckt mån som möjligt vara tillgänglig. Men å andra sidan vore instrument och samlingar så dyrbara, att det ej kunde komma i fråga att låta institutionen stå ständigt öppen utan tillsyn. Institutionens enda tjänare vore föreståndaren, en assistent och en amanuens, och det syntes väl ej kunna begäras och under alla omständigheter ej vara med institutionens bästa förenligt, att dessa belastades med göromål, som lämpligen kunde utföras af en vaktmästare. Att under ferier institutionen stode utan tillsyn eller under tillsyn af en daglönare, hvilken det nu tillfälligtvis kunde råka vara, vore ej heller alldeles i sin ordning, och dylikt kunde under nuvarande omständigheter ej undgås. För tillvaratagande af institutionens bästa måste Moberg därför göra anhållan om beredande af anslag till aflönande af en vaktmästare vid ifrågavarande institution.

Den matematisk-naturvetenskapliga sektionen af filosofiska fakulteten i Lund har, efter erhållen remiss, på de af Moberg anförda grunder

tillstyrkt, att till en vaktmästare vid geologisk-mineralogiska institutionen måtte begäras lön i likhet med hvad eljest vore fallet vid universitets-institutionerna samt dessutom i ersättning för bostad, som ej kunde å den ifrågavarande institutionen beredas, en summa af 300 kronor årligen. [13.]

På grund af Mobergs och sektionens framställningar i ämnet har det större akademiska konsistoriet i Lund i skrifvelse till kanslern för rikets universitet hemställt om utverkande af erforderligt anslag för inrättandet af en vaktmästarbefattning vid geologisk-mineralogiska institutionen och i sådant afseende begärt till lön 600 kronor samt till bostads- och bränsle-ersättning 300 kronor, med rätt för innehafvaren till två ålderstillägg lika med öfriga institutionsvaktmästare vid universitetet i Lund.

I sin underdåniga skrifvelse den 10 oktober 1906 har kanslern tillstyrkt aflåtande af proposition till Riksdagen om beviljande af de af konsistoriet begärda förmåner för ifrågavarande vaktmästare.

Hvad i ärendet anförts synes utgöra tillräckligt skäl för att söka bereda anslag till aflöning åt en vaktmästare vid geologisk-mineralogiska institutionen i Lund. Löneförmånerna för öfriga institutionsvaktmästare vid, universitetet i Lund utgöra i regel på grund af den lönereglering, som vidtogs år 1900, ett belopp af 600 kronor såsom lön, fri bostad samt rätt till två ålderstillägg, hvartera å 100 kronor, efter 5 och 10 års tjänstgöring. Lön och rätt till ålderstillägg bör, på sätt begärts, tillkomma nu ifrågavarande vaktmästare lika med öfriga institutionsvaktmästare. Bostad kan ej beredas honom och därför har föreslagits, att han skulle åtnjuta en ersättning af 300 kronor, däri dock äfven skulle inbegripas ersättning för fritt bränsle. Ersättning i sistnämnda hänseende synes mig ej böra ifrågakomma, då för närvarande rätt till fri vedbrand ej är i stat tillförsäkrad öfriga institutionsvaktmästare. Hvad ersättning för fri bostad angår, finnes nu rätt till sådan ersättning blott för en af universitetets betjante, nämligen en eldare och gårdsdräng, hvilken, förutom lön enligt stat till belopp af 600 kronor, enligt nådigt bref den 31 december 1894 i nyssberörda hänseende från universitetets reservfond uppbär 150 kronor för år räknadt. I likhet härmed torde, oaktadt vid universitetet i Uppsala ersättning för fri bostad i några fall är beräknad till ett belopp af blott 100 kronor, ersättning härutinnan i förevarande fall böra utgå med 150 kronor.

Jag tillstyrker alltså, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen *dels* att å ordinarie stat bevilja till aflöning åt en vid universitetets

i Lund geologisk-mineralogiska institution anställd vaktmästare ett belopp af 600 kronor samt till ersättning åt bemälde vaktmästare för fri bostad ett belopp af 150 kronor, att utgå intill dess fri bostad må varda honom beredd, tillhopa 750 kronor,

dels ock att medgifva, att nämnde vaktmästare må äga att komma i åtnjutande af två ålderstillägg, hvartdera å 100 kronor, efter 5 och 10 års väl vitsordad tjänstgöring, att utgå af det under riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg.

[14.] Sedan Riksdagen åren 1897 och 1900 anslagit medel till uppförande af ny byggnad för universitetsbiblioteket i Lund, har utredning företagits i fråga om *det gamla, i tre våningar uppförda bibliotekshusets användning*, sedan biblioteket öfverflyttats till det nya. Därvid har uppstått behof af anslag såväl för byggnadens förändrade inredning som för vissa andra ändamål, föranledda af dess ifrågasatta nya användning. Ehuru härvidlag till en del är fråga om extra anslag, torde det vara lämpligt att redan i detta sammanhang lämna redogörelse för frågan i dess helhet.

Redan år 1898 — vid förberedande af frågan om det nya bibliotekshuset — inforrades yttranden från samtliga fakulteter vid universitetet. huruvida några lokaler i det dåvarande bibliotekshuset, i händelse af dettas utrymmande, vore för dem behöfliga; och befanns det då, att fakulteterna hade så stort behof af ökad utrymme, att bibliotekshuset i sin helhet lämpligen borde tagas i anspråk för fakulteternas räkning. När sedan under år 1905 plan skulle uppgöras för det gamla bibliotekshusets inredande för sitt nya ändamål, afgåfvos af fakulteterna förnyade yttranden i frågan.

Teologiska fakulteten anförde därvid för sin del: De till fakultetens disposition ställda lokalerna vore icke tillräckliga. Fakulteten hade varit nödsakad att i sitt ej synnerligen stora sessionsrum inrymma sitt bibliotek, hvilket redan nått den storlek, att ökad utrymme utöfver hvad sessionsrummet kunde medgifva erfordrades. Bibliotekets inhysande i sessionsrummet hade äfven medfört den olägenheten, att all möjlighet till bibliotekets användning på platsen vore för de teologie studerande utesluten. Och för de samlingar af arkeologisk och annan undervisningsmateriell, rörande hvilkas anskaffande önskningar uttalats i fakulteten, ägde densamma ingen plats i sina nuvarande lokaler. Därtill komme, att fakulteten för de i synnerhet efter genomförandet af stadgan af den 30 oktober 1903 rörande teologiska examina talrika propedeutiska kurser och seminariekurserna hade tillgång endast till det rum, som dessutom vore fakultetens föreläsningssal. Fakulteten skulle visserligen kunna önska att i bibliotekshuset vinna två salar. Men

Höjning af
anslaget till
extra utgif-
ter i Lund
m. m.

fakulteten kunde också anse sina behof för tillfället tillgodosedda, om den i sal, som äfven inhyste annan fakultets eller sektionens bibliotek, finge nödigt utrymme för sitt bibliotek och för dettas användande på platsen samt därtill erhöles ett bredvid biblioteksrummet liggande rum för propedeutiska och seminariekurser. [14.]

Juridiska fakulteten uttalade uti sitt år 1905 afgifna utlåtande, sammanställt med det år 1898 afgifna, hvartill fakulteten i vissa delar hänvisade, följande: Det vore för fakulteten ett länge hyst önskemål att erhålla en särskild juridisk öfnings- och studielokal, belägen vid universitetet. Det för själfständigt juridiskt studium nödiga bokmaterialet vore icke blott dyrbart och svårt för den enskilde att anskaffa utan ock synnerligen voluminöst. Att lätt hafva tillgång till författningssamlingar, kommittébetänkanden och riksdagstryck vore snart sagdt oundgängligt för studium af hvilken som helst juridisk fråga. Vid ändamålsenligt bedrifna öfningar framstode städse behof af tillgång icke blott härtill utan äfven till rättegångsprotokoll i afskrift och annat föga lätthandterligt studiematerial. Att de studerande själfva skulle anskaffa dylika samlingar vore lika litet utförbart, som att de skulle kunna tillgodogöra sig dem genom anlåtande af det allmänna universitetsbiblioteket, hvilket för öfrigt endast ett begränsadt antal timmar dagligen kunde hållas öppet för studium på stället. Om åter en lokal funnes ständigt och äfven på aftonen tillgänglig, innehållande icke blott nyssnämnda offentliga tryck utan äfven juridiska tidskrifter och encyklopediska verk, kunde ett fruktbringande själfstudium bedrifvas, på samma gång som samverkan mellan lärare och lärjungar i hög grad blefve underlättad. Förutom rum för seminariebibliotek behöfde fakulteten i gamla biblioteksbyggnaden ytterligare två lärosalar, detta med hänsyn till bestämmelserna i 1904 års examensstadga, som ålade fakulteten vida större undervisningsskyldighet, än den förut haft samt för vissa fall bestämde, att tentamina skulle förrättas å lärosal.

Medicinska fakulteten förklarade sig icke hafva anledning att afgifva yttrande i ärendet.

Filosofiska fakultetens humanistiska sektion önskade erhålla lokaler för sina seminarier, för ett varu- och kolonialmuseum samt för det historiska museet och myntkabinettet.

Hvad först seminarierna anginge, ägde sektionen för närvarande icke några för dem tillfredsställande lokaler. En modern seminarieinstitution för humanistiska vetenskapsgrenar kunde med hänsyn till behöflighet och användning närmast jämföras med laboratorier eller andra öfningslokaler för de naturvetenskapliga eller medicinska disciplinerna. Där kräfdes sålunda dels arbetsrum, som för de studerande vore öppna hela dagen, be-

- [14.] redde dem bekväm tillgång till den litteratur och de öfriga hjälpmedel, som behöfdes för deras studier, samt tilläte dem att på nära håll själfva göra sig förtrogna med dessa hjälpmedel, dels öfningslokaler för särskilda seminarieöfningar på förut bestämda tider under lärares ledning. Arbetsrum af det förra slaget disponerade sektionen för närvarande icke, och för öfningarna måste föreläsningssalar användas, hvilka för seminarieändamål i flera hänseenden vore olämpliga, och öfver hvilka dessutom dispositionsrätten vore alltför begränsad. Därtill komme, att de utrymmen, som i de nuvarande lokalerna disponerades för biblioteken, vore alldeles för trånga, så att till och med nödiga inköp i åtskilliga fall måst inställas af brist på utrymme. Sektionen måste alltså betona, att de behof, det här gällde att fylla, vore ytterst trängande. Sektionen önskade fördenskull ett gemensamt arbets- och biblioteksrum för sektionens samtliga seminarier — med ett tillräckligt antal arbetsplatser och med den behöfliga litteraturen uppställd på lätt tillgängliga bokhyllor — samt minst två öfningssalar och ett i samband med dem stående väntrum för öfningsledare; och skulle dessa behof lämpligen kunna tillgodoses, om tredje våningen i bibliotekshuset upplätes åt sektionen.

För modern geografisk undervisning kräfdes, förutom delaktighet i seminarielokalerna, jämväl ett varu- och kolonialmuseum.

Det historiska museets nuvarande lokal erbjöde icke tillräckligt utrymme och vore dessutom besvärad af fukt. Det vore därför — såsom redan för flera år sedan kraftigt framhållits — nödvändigt, att museet flyttades till annan lokal. Det gamla bibliotekshuset, där museet förut varit inrymdt, skulle både från nyss antydda och andra synpunkter erbjuda många fördelar. Den nedre våningen med dess stora historiska minnen skulle just allra lämpligast passa för en institution af denna art. Läget vore ock synnerligen fördelaktigt — en ingalunda oviktig omständighet för en samling, som till stor del vore beroende af allmänhetens intresse och offervillighet. Den nedre våningen innehölle visserligen afsevärdt större utrymme än museets nuvarande lokal, men då museet hade att vänta en snar tillökning af en mängd delvis ganska stora och skrymmande föremål, som redan utlofvats, så vore antagligen inom några få år allt disponibelt utrymme i nedre våningen användt.

Att myntkabinettet äfven borde flyttas till det nuvarande bibliotekshuset framginge af det förhållande, att det förvaltades och sköttes af samma tjänstemän som det historiska museet och i samband därmed. Därtill komme, att dess nuvarande lokal i den allra närmaste framtiden behöfdes för utvidgning af konstmuseet — tafvelsamlingen — hvilket endast på detta sätt kunde vinna en redan nu nödvändig ökning af utrymmet.

Filosofiska fakultetens matematisk-naturvetenskapliga sektion önskade i gamla bibliotekshuset få disponera två rum i tredje våningen för den zoologiska institutionens entomologiska samlingar samt återstoden af våningen för botaniska institutionens herbariesamlingar. [14.]

Hvad den zoologiska institutionen beträffar, framgår af ett af professorn D. Bergendal på anmodan af sektionen afgifvet utlåtande, att institutionen i dess nuvarande lokaler i högsta grad lede brist på erforderligt utrymme. Om de entomologiska samlingarna, som i jämförelse med institutionens öfriga afdelningar vore relativt fristående, kunde erhålla plats inom annan byggnad och institutionen sålunda kunde begagna de rum, som för närvarande upptoges af dessa samlingar för andra ändamål, vore de största bristerna i nyssnämnda hänseende afhjälpta. Samlingarna i fråga upptog för närvarande ett större och två mindre rum.

Med ledning af de sålunda afgifna utlåtandena uppgjorde härefter universitetets drätselnämnd, förstärkt med en ledamot från hvardera af teologiska och juridiska fakulteterna samt filosofiska fakultetens båda sektioner, följande förslag till det gamla bibliotekshusets blifvande användning.

Första våningen — bottenvåningen — skulle i hufvudsakligen oförändradt skick i sin helhet få disponeras af historiska museet.

Andra våningen skulle från väster till öster inredas till ett stort rum för myntkabinettet, ett större och ett mindre rum med korridor åt söder, afsedda för humanistiska sektionens seminarier samt en större sal för sektionens samtliga seminariebibliotek.

Tredje våningen skulle likaledes från väster till öster inredas till ett större rum i nordvästra hörnet för geografiskt museum, där bredvid ett mindre seminarium för humanistiska sektionen, i sydvästra hörnet ett större rum med bredvidliggande ett mindre rum, båda afsedda för teologiska fakulteten, i våningens midt en större tambur, i nordöstra hörnet ett större och ett mindre rum för juridiska fakulteten samt i sydöstra delen af våningen ett större och ett mindre rum, afsedda för de entomologiska samlingarna.

Alla de framställda önskingarna kunde, såsom här af framgår, sålunda icke tillgodoses. Bland annat kunde plats för botaniska institutionens herbariesamlingar icke beredas.

Drätselnämnden uppdrog härefter åt arkitekten H. Sjöström och byggnadskonduktören M. P. Svensson att uppgöra detaljritningar till byggnadens inredning samt kostnadsförslag. I enlighet härmed uppgjordes planritningar, utvisande, förutom den nuvarande anordningen af gamla biblio-

- [14.] teksbyggnadens tre våningar, den nu tilltänkta inredningen af våningarna en och två trappor upp jämte längdsektion af västra delen af byggnaden. Det tillika uppgjorda kostnadsförslaget, hvilket bland annat afsåg värmelednings införande i byggnaden, upptog en inredningskostnad af 29,000 kronor. Å kostnaden för möbler och andra inventarier, som kunde anses erforderliga för de nya lokalerna, uppgjordes med ledning af uppgifter från fakulteternas dekaner en beräkning, slutande å 6,853 kronor. Sistnämnda kostnadsförslag — vid hvars uppgörande redan vidtagits åtskilliga inskränkningar i afseende å de af vederbörande framställda önskemål — ansågs emellertid kunna nedbringas till 6,000 kronor; och skulle sålunda sammanlagda kostnaderna för de nya lokalerna uppgå till 35,000 kronor.

I fråga om sättet för dessa kostnaders bestridande anförde räntmästaren R. W. A. M. Eklundh till drätselnämndens protokoll den 10 oktober 1905 följande:

För gäldande af ifrågavarande kostnader, 35,000 kronor, hade universitetet icke några disponibla tillgångar. Universitetets reservfond hade visserligen en behållning af 57,751 kronor 10 öre, men då omkring 20,000 kronor däraf beräknats för fullbordande af nya bibliotekshuset och de för universitetets vetenskapliga och ekonomiska behof årligen förekommande utgifterna från reservfonden vore mycket stora — så t. ex. hade under år 1905 till den 10 oktober därifrån utgått till vissa universitetets institutioner 7,925 kronor 55 öre och till vikariatsarfvoden, understöd m. m. 12,495 kronor 82 öre — vore det lätt att inse, att från reservfonden icke kunde beräknas något bidrag till ifrågavarande ändamål.

Universitetets byggnadsfond tillgodofördes dels ett årligt statsanslag af 10,000 kronor dels ock behållna inkomsterna från de till aflöning af universitetets teologie professorer anslagna prebendepastoraten under den tid, dessa vore lediga. Genom dessa senare inkomster hade uppkommit besparingar, hvilka vid början af år 1905 utgjort 18,938 kronor 11 öre; men då de å universitetets byggnader under året till den 10 oktober 1905 utförda reparationsarbeten hade betingat en kostnad af 15,803 kronor 41 öre, och det antagligen äfven för kommande år — med anledning af att många nya institutionsbyggnader tillkommit, sedan årsanslaget 10,000 kronor bestämts — komme att visa sig omöjligt att utföra nödiga reparationsarbeten utan att år efter år minska byggnadsfondens besparade tillgångar, kunde desamma nu icke i annat syfte disponeras.

För möblering af nya universitetshuset hade med Kungl. Maj:ts nådiga bifall på sin tid upptagits ett lån å 50,000 kronor, hvarå ränta och amortering med tillsammans 3,000 kronor årligen skulle af akademikasans medel bestridas. Af denna lånesumma, som utgjort den s. k. möble-

ringsfonden, återstode ännu 1,489 kronor 45 öre, men detta lilla belopp vore väl behöfligt för komplettering och underhall af inventarierna i universitetshuset och kunde icke för annat ändamål användas. [14.]

Fördenskull tillstyrkte Eklundh på det lifligaste, att bland universitetets riksdagspetita upptoges begäran om ett anslag å extra stat för ändrad inredning af gamla biblioteksbyggnaden och för anskaffande af nödiga inventarier i de nya lokalerna därstädes å 35,000 kronor.

Vidare anförde Eklundh: Om, såsom man hade anledning att hoppas, det ifrågasatta anslaget beviljades och gamla bibliotekshuset sålunda komme att upplåtas för de af drätselnämnden förut närmare angifna ändamålen, följde däraf oafvisligt, att anslag å ordinarie stat måste anvisas till bestridande af de årliga kostnaderna för lokalernas uppvärmning, belysning och renhållning. Under de tio åren 1895—1904 hade för gamla biblioteksbyggnadens uppvärmning af bibliotekets medel utgifvits sammanlagdt till bränsle 10,445 kronor 43 öre och till aflöning af eldaren 3,714 kronor, eller i medeltal per år respektive 1,044 kronor 54 öre och 371 kronor 40 öre. Som inga ledningar för byggnadens belysning med gas eller elektricitet funnits, kunde belysningskostnaderna därstädes icke med säkerhet angifvas, men då årliga utgifterna för universitetshusets gasbelysning uppginge till cirka 1,000 kronor, kunde man antaga, att motsvarande utgiftspost i afseende å gamla bibliotekshuset, apterad för dess nya ändamål, kunde bestridas med 500 kronor per år.

I universitetets nu gällande utgiftsstat finnes ett anslag å 100 kronor, utgörande årsarfvode till vaktmästare vid historiska museet samt mynt- och medaljkabinettet. Då dessa institutioner skulle inrymmas i gamla biblioteksbyggnaden, blefve berörda anslag om 100 kronor disponibelt till aflöning af en vaktmästare därstädes; men för skötsel af värmeledningen och städning uti hela den stora byggnadens många olika lokaler fordrades tydligtvis en särskild vaktmästare, för hvilken lönen lämpligen borde bestämmas till enahanda belopp, som utginge till öfriga i universitetets tjänst anställda institutionsvaktmästare, eller begynnelselön å 600 kronor med två ålderstillägg å 100 kronor, hvartdera efter respektive 5 och 10 års väl vitsordad tjänstgöring, samt fri bostad med bränsle eller ersättning därför med 150 kronor per år.

Som flera olikartade institutioner skulle inom byggnaden inrymmas, vore det lämpligast, att utgifterna för dess uppvärmning och belysning komme att bestridas med universitetets så kallade extra utgiftsmedel.

Till dessa utginge på ordinarie stat ett anslag af 11,000 kronor per år, och om kostnaderna för gamla biblioteksbyggnadens uppvärmning och belysning skulle med detta anslag bestridas, måste detsamma höjas med

- [14.] i rundt tal 1,500 kronor per år, eller till 12,500 kronor, hvarjämte, då universitetet för närvarande icke hade någon lägenhet disponibel att upplåtas till bostad åt blifvande vaktmästaren, till dennes aflöning borde begäras ett fyllnadsanslag af 500 kronor och 150 kronor; detta senare belopp intill dess fri bostad med bränsle kunde vaktmästaren beredas, med rätt till ålderstillägg på sätt nyss angifvits.

Uti Eklundhs yttrande förenade sig drätselnämndens öfriga ledamöter.

Det större akademiska konsistoriet anslöt sig i hufvudsak till den utredning af frågan, som sålunda blifvit gjord, och instämde med drätselnämnden i afseende å de föreliggande anslagsbehofven. Konsistoriet framhöll särskildt, hurusom de under senare tiden införda seminarieöfningarna och propedeutiska öfningarna — hvilkas bevistande delvis vore obligatoriskt för de studerande — medfört behof af ökad antal lokaler. Då det nya universitetshuset uppfördes, hade dessa öfningar haft en jämförelsevis ringa omfattning, och vid bestämmandet af lärosalarnas antal hade behofvet af lokaler för öfningarna ej tagits i betraktande.

Härefter har kanslern för rikets universitet i skrifvelse den 11 november 1905 yttrat sig i frågan. Med förmälan att han på platsen tagit kännedom om förhållandena, har kanslern förklarat sig finna de föreslagna ändringarna i den gamla biblioteksbyggnaden ändamål-enliga och lämpliga, helst genom byggnadens användande för afsedda ändamål ej obetydliga kostnader för eljest behöfliga byggnadsföretag kunde inbesparas. Icke heller hade kanslern något att erinra mot den begärda ökningen af anslaget till extra utgifter för bestridande af kostnaderna för de nya lokalernas uppvärmning och belysning eller emot den föreslagna ersättningen till vaktmästaren. Med öfverlämnande af handlingarna i ärendet jämte därtill hörande ritningar har kanslern därför i underdånighet hemställt om beredande af följande anslag, nämligen:

dels å extra stat ett anslag å 35,000 kronor till nödiga ändringar i gamla bibliotekshuset för dess användande för nya ändamål i öfverensstämmelse med förutnämnda ritningar samt till möblering enligt jämväl upprättadt kostnadsförslag, med rätt för konsistoriet att vidtaga de mindre ändringar däruti, som kunde finnas lämpliga, utan att anslaget därigenom öfverskredes,

dels å ordinarie stat ett årsanslag å 1,500 kronor till ökande af årsanslaget till extra utgifter, hvaraf byggnadens uppvärmning och belysning skulle bestridas, från 11,000 kronor till 12,500 kronor,

dels ock å ordinarie stat ett årligt anslag å 650 kronor för att jämte

det nuvarande anslaget till vaktmästare vid historiska museet samt mynt- och medaljkabinettet, 100 kronor, utgöra arfvode och ersättning för fri bostad med uppvärmning åt en vaktmästare, som skulle hafva till skyldighet äfven att bestrida lokalernas renhållning och sköta värmeledningen däruti, med rätt till två ålderstillägg, hvartdera å 100 kronor, att af statsmedel utgå, det ena efter 5 och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänstgöring. [14.]

Efter nådig remiss har öfverintendentsämbetet den 24 april 1906 afgifvit underdånigt utlåtande i ärendet.

Efter emottagandet af den nådiga remissen hade öfverintendentsämbetet till en början anmodat domkyrkoarkitekten i Lund T. Wählin, hvilken tillika vore såsom e. o. arkitekt hos ämbetet anställd, att efter besiktning å byggnaden i fråga till ämbetet i ämnet sig utlåta, med föranledande hvaraf ämbetet fått från arkitekten Wählin emottaga ett af honom afgifvet tjänstememorial, hvori han, bland annat, andragit: *att* den öfversta våningens förändring vore i stort sedt konstruktivt riktig, i det att stolparna, som bure underlaget för bjälklaget, ersattes af en vägg, som dock i sig måste innesluta nya stöd och ny bärbalk, hvarför den icke syntes kunna göras af så klen dimension, som ritningen antydde, helst den hade att bära såväl halfva vindsbjälklaget och dess blifvande tillfälliga belastning som ock en god del af yttertaket och på detta verkande tillfälligt vind- och snötryck; *att*, hvad anginge mellanvåningen, i hvars västra flygel alla de gamla stöden borttagits, de nyinsatta väggarna icke i någon enda punkt utom delvis i ändpunkterna finge något direkt underbärande stöd, hvar-till komme, att någon bärbalk i midten af byggnaden, där måhända golfbjälkarna vore skarfvade, blefve så godt som omöjlig att anbringa, hvarigenom en svår belastning öfverfördes till en enda punkt i mellanväggen, hvilken punkt återigen icke hade något direkt stöd under sig, samt *att* på grund häraf antingen hela pelarsystemet i bottenvåningen måste ändras eller ock nya dyrbara och hart när omöjliga afväxlingar företagas.

Häruppå hade öfverintendentsämbetet, som ansett sig böra biträda hvad Wählin, på sätt nu nämnts, i ärendet erinrat, satt universitetets drätsel-nämnd i tillfälle att häraf taga del och att inkomma med ritningar och beräkningar öfver nödiga konstruktioner för borttagande af pelarna i myntkabinettet och närmast liggande seminarierum, med föranledande hvaraf ämbetet fått med skrifvelse från drätselnämnden af den 28 november 1905 emottaga af arkitekten H. Sjöström till nämnden afgifvet yttrande med bilagor, innefattande den af ämbetet begärda utredningen; och hade nämnden, jämte åberopande af sagda yttrandes innehåll, för egen del vidare

- [14.] framhållit, att enligt förevarande förslag byggnadens hela nedersta våning blefve i hufvudsak oförändrad, äfvensom att den tyngd, som med den ifrågasatta användningen af tredje våningen komme att hvila på pelarna i mellanvåningen, blefve högst afsevärdt mindre än det tryck, som de förnärvarande i tredje våningen hopade boknassorna utöfvade å dessa pelare.

Öfverintendentsämbetet, som funnit sig böra göra den af Sjöström i följd af de från ämbetets sida framställda erinringarna förebragta utredning beträffande tekniska och konstruktiva detaljer i det underställda förslaget till föremål för granskning, hade därför anmodat amanuensen hos ämbetet, majoren vid väg- och vattenbyggnadskåren P. A. Lindahl att verkställa dylik granskning. Härvid hade de i ortförslaget upptagna järnkonstruktionerna för uppbärandet af bjälklaget och mellanväggar i tredje våningen samt vindsbjälklaget befunnits för svagt beräknade, hvarför Lindahl uppgjort nya, ämbetets underdåniga utlåtande vidlagda, af två ritningar åtföljda samt af ämbetet efter ompröfning godkända beräkningar och förslag till konstruktiva anordningar i oförmälda hänseenden, vid hvilkas utarbetande emellertid den utvägen bibehållits att bära upp bjälklagen å långsgående spänstolar, hvilande på innerpelarna; varande härvid af Lindahl anmärkt, att det syntes blifva både mera omständligt och dyrbarare att uppbära bjälklagen å spänstolar, lagda å yttermurarna, men att en förenkling i anordningarna skulle uppstå, om tvärväggen i våningen en trappa upp kunde flyttas så, att den komme midt öfver undervarande pelare i bottenvåningen.

Slutligen hade öfverintendentsämbetet från samma firma, som beräknat kostnaden för de af ämbetet icke gillade konstruktionerna, Carl Holmbergs mekaniska verkstads aktiebolag i Lund, infordrat det ämbetets underdåniga utlåtande jämväl vidlagda anbud å utförandet af samma arbeten efter det inom ämbetet utarbetade förslag, hvilket anbud slutade å en summa af 4,100 kronor, hvadan — då den kostnadsberäkning, hvarpå förevarande framställning grundade sig, för nu omhandlade konstruktionsarbeten upptog ett belopp af blott 1,650 kronor — den antagna kostnadssumman, 35,000 kronor — mot hvars olika poster i öfrigt ämbetet ej haft något att för sin del erinra — borde ökas med 2,450 kronor, eller till 37,450 kronor.

Vid öfverintendentsämbetets skrifvelse funnos fogade däri oförmälda beräkningar, ritningar, anbud m. m.

Uti sina skrivelser rörande de anslagskraf, som böra föreläggas 1907 års Riksdag, hafva såväl det större akademiska konsistoriet i Lund som

kanslern för rikets universitet åberopat hvad de förut i detta ärende anfört [14.] samt upprepat sina då gjorda yrkanden.

Den i ärendet gjorda utredningen gifver vid handen, att det genom gamla biblioteksbyggnadens utrymmande af biblioteksinstitutionen yppats ett särdeles välkommet tillfälle för universitetet att tillgodose förefinliga behof af nya lokaler. Då, enligt hvad upplyst blifvit, universitetet saknar möjlighet att med egna tillgångar bestrida kostnaderna för byggnadens förändrade inredning och anskaffande af inventarier, anser jag, att för nämnda ändamål ett anslag å extra stat bör hos Riksdagen äskas, och då vid inredningens utförande de af öfverintendentsämbetet gjorda erinringarna böra lända till efterrättelse, bör anslagssumman bestämmas till det af ämbetet beräknade kostnadsbeloppet 37,450 kronor. Härtill torde jag få återkomma vid redogörelsen för anslagskräven å extra stat.

Beträffande universitetskanslerns framställning om anslag å ordinarie stat för bestridande af de årliga utgifterna för byggnadens uppvärmning och belysningen därstädes, torde nödvändigheten af anslag för ändamålet vara ådagalagd genom hvad akademiräntmästaren anfört, och mot det belopp, som härför ansetts erforderligt, läser ej heller invändning kunna göras. En summa af 1,500 kronor bör alltså anslås till höjning af det nu i staten för Lunds universitet upptagna anslaget till extra utgifter.

Vidkommande härefter den gjorda framställningen, i hvad den afser anslag till lön åt en vaktmästare, har akademiräntmästaren erinrat om de löneförmåner, som tillkomma institutionsvaktmästare i allmänhet vid universitetet i Lund, med hvilka denne nye vaktmästare i afseende härå skulle likställas. I öfverensstämmelse med räntmästarens uttalande afser kanslerns framställning fördenskull, att nu borde beviljas statsanslag dels med 500 kronor, att jämte hittills till en vaktmästare vid historiska museet från löningsfonden utgående 100 kronor bilda en begynnelselön af 600 kronor. Härtill skulle, förutom rätt till två ålderstillägg, hvartdera å 100 kronor, komma ett belopp af 150 kronor, hvilket skulle utgöra ersättning för fri bostad och vedbrand. Redan i det föregående, under närmast föregående punkt, har jag framhållit, att, då för närvarande fri vedbrand ej är i stat tillförsäkrad vederbörande institutionsvaktmästare, den i nyssnämnda punkt omförmålde vaktmästaren ej borde åtnjuta ersättning för fri vedbrand. Det samma bör gälla i nu förevarande fall. I nyssnämnda punkt har jag emellertid uttalat, att ersättning åt vaktmästare för fri bostad bör, i fall sådant som nu förevarande, utgå med 150 kronor. Detta belopp bör alltså tillförsäkras nu ifrågakvarande vaktmästare, att utgå så länge fri bostad ej

kan beredas honom. Härtill bör komma rätt till två ålderstillägg likasom för institutionsvaktmästarna. De göromål, som skulle åligga ifrågasvarande vaktmästare, äro i det föregående omförmälda.

På grund af hvad jag nu anfört tillstyrker jag, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att

till förhöjande af det nu i staten för universitetet i Lund under rubriken extra utgifter upptagna beloppet 11,000 kronor till 12,500 kronor å ordinarie stat bevilja ett anslag af 1,500 kronor; samt att

dels — för att jämte hittills från universitetets i Lund löningsfond utgående 100 kronor till en vaktmästare vid historiska museet utgöra arvode åt en vid gamla bibliotekshuset, med dess förändrade användning, anställd vaktmästare, hvilken det skall åligga jämväl att ombesörja lokalernas renhållning och värmeledningens skötande — å ordinarie stat bevilja 500 kronor, äfvensom därutöfver 150 kronor såsom ersättning åt ifrågasvarande vaktmästare för fri bostad, sistnämnda belopp att utgå intill dess fri bostad må varda honom beredd, tillhoppa 650 kronor;

dels ock medgifva, att nämnde vaktmästare må äga att komma i åtnjutande af två ålderstillägg, hvarterda å 100 kronor, efter 5 och 10 års väl vitsordad tjänstgöring, att utgå af det under riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg.

[15.] Jämlikt erhållet nådigt bemyndigande har jag tillkallat särskilda sakkunniga personer för att inom ecklesiastikdepartementet biträda med behandlingen af frågan angående fastställande af nya stater för universitetet i Uppsala och Lund. Det har under arbetet visat sig, att af flera skäl denna fråga påkallar framställning till Riksdagen i ämnet. Bland annat har jag funnit, att de nuvarande *förslagsanslagen* till universitetet, hvilka anslag under en följd af år öfverskridits, böra *höjas* med ett belopp af 11,326 kronor, men i sammanhang härmed torde vara lämpligt, att dessa anslag upphöra att hafva karaktären af förslagsanslag. Därjämte anser jag, att det i riksstaten nu uppförda gemensamma anslaget till universitetet bör i riksstaten ersättas med två särskilda anslag, det ena med rubrik universitetet i Uppsala och det andra med rubrik universitetet i Lund. Då utredningen ännu icke föreligger afslutad, och jag fördenskull nu icke är i tillfälle att för Kungl. Maj:t redogöra för frågan i dess helhet, anser jag mig nu endast böra hemställa om framställning till Riksdagen med anledning af den på grund af de nuvarande förslagsanslagens otillräcklighet erforderliga höjningen af anslaget till universitetet, på det att hänsyn härtill må tagas vid statsverkspropositionens affattande, anhängande jag att framdeles få redogöra för de öfriga förslag till Riksdagen, som

Höjning af
förslags-
anslagen.

jag i detta ärende anser vara af nöden. Jag hemställer fördenskull nu, att Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att höja de för universiteten beviljade förslagsanslagen från deras nuvarande belopp, tillhoppa 162,700 kronor till 174,026 kronor, eller med 11,326 kronor.

Bifall till hvad i punkt 7 föreslagits föranleder ej ändring af anslaget till universiteten. Därest åter hvad jag under punkterna 4—6 och 8—15 föreslagit varder bifallet, skulle nyssnämnda anslag, nu 902,274 kronor, komma att ökas med sammanlagdt 74,526 kronor, eller till 976,800 kronor.

Karolinska mediko-kirurgiska institutet.

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning anvisade [16.] 1899 års Riksdag särskilda *anslag till förbättrande af arfvodena åt vikarie-* Anslagets till förbättrande af arfvodens af arfvodens at vikarierande lärare vid universiteten i Uppsala och Lund — i hvilkas stater anslag för dylikt ändamål redan förut voro upptagna — samt *vid karolinska mediko-kirurgiska institutet.* För nämnda institut sattes anslaget till 2,000 kronor. *ändring till reservations anslag.*

Rörande användningen af detta anslag meddelades bestämmelser genom nådigt beslut den 30 november 1900, i sammanhang därmed att bestämmelser rörande användandet af de motsvarande anslagen för universiteten gäfvos.

För karolinska mediko-kirurgiska institutet stadgades därvid, att vederbörande vikarier skulle, sedan på vikarietiden belöpande tjänstgöringspenningar samt del af docentstipendium, om vikarien innehade sådant, tagits i beräkning, från nu ifrågavarande anslag erhålla fyllnad, så att vikariearfvodet komme att uppgå till 3,000 kronor vid ordinarie professur och 2,500 kronor vid extra ordinarie professur och laboratorsbefattning, i båda fallen för år räknadt. För kortare tid än ett år skulle arfvodet utgå med en på angifvet sätt beräknad bråkdel af årsbeloppet.

Då emellertid säkerhet ej förefanns, att det särskilda vikariearfvodesanslaget allid komme att lämna tillgång för att till det föreskrifna beloppet fylla vikariens arfvode, bestämdes, att, om anslaget visade sig otillräckligt för sitt ändamål, skulle nedsättning i arfvodet ske, så att det komme att utgå till hvarje under året tjänstgörande vikarie med lika stor bråkdel af det honom tillkommande belopp. Och för att möjliggöra denna fördelning förordnades, att medel från ifrågavarande anslag finge utbetalas först vid kalenderårets slut.

Samtidigt med dessa bestämmelser utfärdades, såsom nämndt, stad-

- [16.] ganden rörande användningen af anslagen till förbättrande af arfvodena åt vikarierande lärare vid universiteten i Uppsala och Lund. Äfven dessa stadganden afse, att anslagen skola användas till fyllnad i vikariearfvodena enligt vissa angifna grunder; och det är, i likhet med hvad föreskrifvits för karolinska institutet, bestämdt, att, om tillgängliga medel icke medgifva arfvodenas utgående med hela det afsedda beloppet, en proportionell minskning skall, då anslagets användning vid kalenderårets slut afgöres, ske i nämnda del af arfvodena.

Men därjämte stadgas det för berörda universitetsanslag, att, om öfverskott uppstår, detta skall öfverföras såsom besparing till ett kommande år för att i mån af behof användas till det med anslagen i fråga afsedda ändamål. Saknaden af denna bestämmelse i de för omförmälda institut gällande föreskrifter har gifvit anledning till den framställning från institutets lärarkollegium, som jag, efter dessa erinringar, skall under förevarande punkt anmäla.

Denna framställning hade en föregångare i en af kanslern för rikets universitet med underdånig skrifvelse den 6 mars 1906 insänd, af yttrande från lärarkollegiet åtföljd ansökning, däruti två laboratorer och tre docenter vid institutet, hvilka under år 1905 varit förordnade såsom vikarierande lärare därstädes och alltså ägt att vid samma års slut undfå tilläggsarfvoden från nu ifrågavarande anslag, anhöllo, att, då anslaget varit för nämnda år otillräckligt för att bereda sökandena fulla tilläggsarfvoden enligt nådiga beslutet den 30 november 1900, de måtte utbekomma det belopp å tillhopa 415 kronor 97 öre, som enligt en vid ansökningen fogad promemoria ytterligare erfordrades för beredande åt sökandena af dylika tilläggsarfvoden till dittills sedvanliga belopp.

I detta ärende hördes statskontoret och yttrade i utlåtande den 23 april 1906 bland annat: Den nedsättning i tilläggsarfvodena, som sökandena fått vidkännas, stode i full öfverensstämmelse med föreskrifterna i nådiga beslutet den 30 november 1900. Väl hade, på sätt lärarkollegiet meddelat, under åren 1900—1904 å ifrågavarande anslag uppstått besparingar till belopp af ej mindre än 4,498 kronor 34 öre, som kommit åttonde hufvudtitelns allmänna besparingar till godo. I betraktande däraf att det behof, ifrågavarande anslag afsåge att fylla, måste anses vara af Riksdagen vid anslagets fastställande pröfvadt, och då för öfrigt något skäl icke anförts, på grund hvaraf särskildt i det föreliggande fallet afvikelse borde ske från förutnämnda bestämmelser den 30 november 1900, funne sig emellertid statskontoret förhindradt att förorda bifall till den gjorda ansökningen.

Vid föredragning af ärendet den 11 maj 1906 fann Kungl. Maj:t icke [16.] skäl bifalla omförmälda ansökning.

I lärarkollegiets af mig i det föregående antydda framställning, hvilken af kanslern med skrifvelse den 5 oktober 1906 öfverlämnats till Kungl. Maj:t, återopas den utgång, nyssnämnda ärende fick, samt hurusom i de för universiteten i Uppsala och Lund gällande bestämmelser rörande motsvarande, till deras förfogande stående anslag föreskrifves, att, därest öfver-kott uppstår, detsamma skall såsom besparing öfverföras till ett kommande år för att i mån af behof användas till det med anslagen afsedda ändamålet. Lärarkollegiet anser billigheten af en dylik anordning beträffande institutets förevarande anslag ligga i öppen dag samt hemställer, att anslaget måtte i institutets stat, utan förändring af beloppet, upptagas såsom reservationsanslag.

Kanslern anför i sin skrifvelse, att lärarkollegiets begäran vore stödd på goda grunder. Det syntes ej vara med billighet förenligt, att i förevarande afseende karolinska institutet ställdes i ett sämre läge än universiteten, och att därigenom de vid institutet vikarierande lärarna kunde ut sättas för att få vidkännas afdrag å dem ändock ej allt för rikligt tillmätta arfvoden. Kanslern hemställer alltså, det Kungl. Maj:t tacktes vidtaga åtgärder för det åsyftade ändamålets vinnande.

Jämväl statskontoret har uttalat sig öfver lärarkollegiets framställning, hvilket skett i ett genom nådig remiss infordradt utlåtande den 11 oktober 1906. Statskontoret har därvid förklarat sig ej hafva något att erinra mot det i ärendet väckta förslaget.

Anledningen till den omförmälda olikheten mellan universitetens och karolinska institutets anslag till förbättrande af arfvodena åt vikarierande lärare är utan tvifvel att söka i den omständigheten, att sedan långt tillbaka besparingar å aflöningsmedel vid universiteten ingå till dessas så kallade reservfonder, hvilkas tillgångar komma vederbörande universitet till godo för åtskilliga ändamål, medan i olikhet härmed vid nämnda institut uppstående besparingar å aflöningsmedel måste återlevereras till statskontoret för att ingå bland allmänna besparingarna å anslagen under riksstatens åttonde hufvudtitel. Det var under sådana förhållanden naturligt, att besparingar på nu ifrågavarande anslag för universiteten reserverades från ett år till ett annat — enligt föreskrift genom nådiga beslutet den 30 november 1900 skola dessa anslag vid hvarterda universitetet särskildt bokföras — medan för motsvarande anslag vid institutet en dylik anord-

ning ej kom i åtanke. På sätt i ärendet framhållits, torde det dock vara billigt, att, om besparingar å sistnämnda anslag ett år uppstå, de få reserveras till ett annat år för att användas för det ändamål, anslaget afser: och jag ansluter mig fördenskull till det i afseende härå af lärarkollegiet vid institutet framställda yrkande.

Under åberopande af hvad i ärendet anförts tillstyrker jag således, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att besluta, att det i staten för karolinska mediko-kirurgiska institutet uppförda ordinarie anslaget till förbättrande af arfvodena åt vikarierande lärare skall, utan förändring i anslagets belopp, i nämnda stat upptagas såsom reservationsanslag.

Allmänna läroverken.

[17.] Enligt den af Kungl. Maj:t för 1904 års Riksdag framlagda nor-
 Nya ordinarie
 lärarbefatt-
 ningar m. m. malstaten för de allmänna läroverken samt Riksdagens i ämnet fattade beslut — på grund hvaraf, förutom de af Kungl. Maj:t föreslagna läroanstalter, jämväl treklassiga allmänna läroverket i Vimmerby skulle ombildas till samskola — erfordrades till fyllande af nämnda stat tillsammans följande antal nya tjänster, nämligen 14 lektors-, 81 adjunks- och 57 ämneslärarinnebefattningar.

För upprättande af de flesta af dessa befattningar hafva af Riksdagen anvisats nödiga medel nämligen:

år 1904: 8 lektorsbef., 26 adjunksbef.

• 1905: 4 » 23 »

• 1906: 2 » 27 » och 14 ämneslärarinnebef.

alltså tillhopa 14 lektorsbef., 76 adjunksbef. och 14 ämneslärarinnebef.

Fördelningen af dessa befattningar på de olika läroverken framgår af statsrådsprotokollen öfver ecklesiastikärenden för den 31 december 1903, den 14 januari 1905 och den 13 januari 1906.

I den underdåniga skrifvelse den 28 september 1906, hvori öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk framlagt förslag i fråga om behovet af ökade anslag för de allmänna läroverken och andra under öfverstyrelsens inseende ställda läroanstalter, har öfverstyrelsen, efter erinran om de förhållanden jag nyss omförmålt, anført, hurusom för den af Riksdagen gillade normalstatens fullständigande numera återstode att bereda anslag blott för följande nya ordinarie lärartjänster, nämligen 5 adjunks- och 43 ämneslärarinnebefattningar, samliga afsedda för vissa läroverks ombildning till samskolor.

Det skulle emellertid, fortsätter öfverstyrelsen, kunna sättas i fråga [17.] att, utöfver normalstaten, af Riksdagen begära anslag till ytterligare ett antal ordinarie platser. Detta så mycket mer som behovet af facklärare i vissa ämnen vid en del läroverk och vid andra ett väl starkt missförhållande mellan antalet ordinarie och extra ordinarie lärare gjorde sig gällande. Öfverstyrelsen, som delade den i Riksdagens skrifvelse den 18 maj 1904 uttalade meningen, att det endast funnes ett effektivt sätt att förbättra de extra ordinarie lärarnas ställning, nämligen att förse läroverken med ett tillräckligt antal ordinarie platser, hade ock för afsikt att verkställa utredning öfver det förefintliga behovet i berörda hänseende. Men en sådan utredning föreläge ej, och de orsaker, som af öfverstyrelsen år 1905 angifvits såsom skäl för att ej gå utöfver den ännu ej genomförda normalstaten — nämligen ovissheten huru de nyligen införda terminsavgifterna å vissa orter kunde komma att inverka på lärjungefrekvensen samt den för närvarande, särskildt inom vissa ämnesgrupper, hotande bristen på kompetenta sökande till lärarplatser — vore fortfarande för handen. Öfverstyrelsen ansåge sig fördenskull icke nu böra framställa något förslag om normalstatens öfverskridande.

Af de på sätt nämnts för normalstatens fyllande ännu återstående 5 adjunkts- och 43 lärarinnetjänsterna hade på grunder, som öfverstyrelsen närmare angifvit i underdänig skrifvelse den 28 oktober 1905 — omförmäld i det vid 1906 års statsverksproposition fogade utdrag af protokollet öfver ecklesiastikärenden den 13 januari 1906 — samt i enlighet med en i nämnda protokoll intagen tabellarisk »öfversikt af den fortskridande ombildningen af statens samskolor 1905—1912» 2 adjunkts- och 7 lärarinnetjänster förutsatts blifva erforderliga för läsåret 1908—1909. Emellertid hade Askersunds samskola, som i sådan egenskap börjat sin verksamhet med en samskoleklass höstterminen 1905 och alltså för läsåret 1906—1907 beräknats arbeta med endast två samskoleklasser, den 16 juni 1906 erhållit nådigt tillstånd att redan sistnämnda läsår upprätta en tredje samskoleklass samt vid början af hvarje följande läsår ytterligare en dylik klass, till dess samskolan vore färdigbildad. På grund däraf hade behof af ännu en ny adjunktstjänst uppstått för läsåret 1908—1909. Vidare hade, utöfver de å nyss omförmälda tabell upptagna fjorton läroanstalter, om hvilkas ombildning till samskolor nådiga beslut meddelats, numera genom nådiga beslut den 7 april och den 17 augusti 1906 ytterligare fem allmänna läroverk förklarats skola ombildas till samskolor, nämligen femklassiga läroverken i Norrtälje och Vadstena samt treklassiga läroverken i Trelleborg, Strömstad och Filipstad, hvilka börjat sin verksamhet såsom

[17.] samskolor höstterminen 1906. Vid sådant förhållande erfordrades, på sätt en vid öfverstyrelsens skrifvelse fogad, enligt enahanda grunder, som tillämpats i nyssberörda tabellariska öfversikt, uppgjord tabell utvisade, för de fem uppräknade läroverkens ombildning under läsåret 1908—

**Öfver-
af den fortskridande ombildningen**

Samskolan i	Samskole enligt kungl. bref.	1905—1906.						1906—1907.						1907—1908.					
		Antal sam- skoleklasser.	Antal klasser & stat.	Rektor och ord. adj.	Ordinarie lärarinnor.	E. o. ämnes- lärarinnor.	Öfverfälliga adjunkter.	Antal sam- skoleklasser.	Antal klasser & stat.	Rektor och ord. adj.	Ordinarie lärarinnor.	E. o. ämnes- lärarinnor.	Öfverfälliga adjunkter.	Antal sam- skoleklasser.	Antal klasser & stat.	Rektor och ord. adj.	Ordinarie lärarinnor.	E. o. ämnes- lärarinnor.	Öfverfälliga adjunkter.
Alingsås	$\frac{9}{10}$ 05	2	3	3	—	1	—	3	3	3	—	1	—	4	4	3	1	1	—
Arboga	$\frac{7}{10}$ 05	3	5	5 ¹⁾	—	1	1	4	5	4	—	2	1	5	5	4	1	1	—
Askersund	$\frac{2}{6}$ 05	1	3	3	—	1	—	3 ³⁾	3	3	—	1	—	4	4	3	1	1	—
Falköping	$\frac{2}{6}$ 05	3	3	3	—	1	—	4	4	3	—	2	—	5	5	4 ⁴⁾	1	1	—
Filipstad	$\frac{7}{4}$ 06	—	—	—	—	—	—	3	3	3	—	1	—	4	4	3	—	2	—
Haparanda	$\frac{2}{6}$ 05	3	5	5 ¹⁾	—	1	—	4	5	4	—	2	1	5	5	4	1	1	—
Köping	$\frac{2}{6}$ 05	3	3	2	—	2	—	4	4	2 ³⁾	—	2	—	5	5	4	1	1	—
Norrstälje	$\frac{7}{4}$ 06	—	—	—	—	—	—	3	5	5	—	1	1	4	5	4	—	2	1
Piteå	$\frac{23}{6}$ 05	1	5	5 ²⁾	—	1	—	2	5	4	—	2	1	3	5	4	1	1	—
Sala	$\frac{7}{10}$ 05	1	3	3	—	1	—	2	3	3	—	1	—	3	3	3	1	—	—
Skellefteå	$\frac{2}{6}$ 05	2	3	3	—	1	—	3	3	3	—	1	—	4	4	3	1	1	—
Strömstad	$\frac{7}{4}$ 06	—	—	—	—	—	—	2	3	3	—	1	—	3	3	3	—	1	—
Södertälje	$\frac{2}{6}$ 05	1	2	2	—	1	—	2	2	2	—	1	—	3	3	3	1	—	—
Trelleborg	$\frac{17}{8}$ 06	—	—	—	—	—	—	3	3	3	—	1	—	4	4	3	—	2	—
Vadstena	$\frac{7}{4}$ 06	—	—	—	—	—	—	1	5	5	—	1	1	2	5	4	—	2	1
Vimmerby	$\frac{16}{6}$ 05	3	3	3	—	1	—	4	4	3	—	2	—	5	5	4	1	1	—
Åmål	$\frac{2}{6}$ 05	3	3	3	—	1	—	4	4	3	—	2	—	5	5	4	1	1	—
Ängelholm	$\frac{2}{6}$ 05	1	3	3	—	1	—	2	3	3	—	1	—	3	3	3	1	—	—
Örnsköldsvik	$\frac{2}{6}$ 05	3	3	3	—	1	—	4	4	3	—	2	—	5	5	4	1	1	—

¹⁾ Enligt särskildt nådigt medgivande är en e. o. ämneslärarinna anställd i stället för manlig vikarie vid en

²⁾ Enligt kungl. brefvet den 21 juli 1905 har en adjunktstjänst vid läroverket indragits.

³⁾ För läsåret 1906—1907 anställs därjämte en e. o. ämneslärarinna.

⁴⁾ Antalet föreslagna nya tjänster betecknas med ett motsvarande antal streck under siffran, hvilken angifver

⁵⁾ Enligt kungl. brefvet den 16 juni 1906 arbetar samskolan i Askersund under läsåret 1906—1907 med tre

⁶⁾ Med tillämpning af eljest följda grunder skulle vid samskolan i Vadstena anställts läsåret 1910—1911 en 1912—1913 tre ordinarie lärarinnor. Da det emellertid syntes innebära en afgjord fördel att med läsåret 1911—1912

1909 ytterligare två ordinarie adjunktstjänster och fem lärarinnebefattningar. [17.]

Nyssnämnda vid öfverstyrelsens skrifvelse fogade tabell var af följande lydelse:

sikt

af statens samskolor 1905—1912.

1908—1909.					1909—1910.					1910—1911.					1911—1912.				
Antal sam- skoleklasser.	Antal klasser i stat.	Rektor och ord. adj.	Ordinarie lärarinnor.	E. o. ämnes- lärarinnor.	Öfveralliga adjunkter.	Antal sam- skoleklasser.	Antal klasser i stat.	Rektor och ord. adj.	Ordinarie lärarinnor.	E. o. ämnes- lärarinnor.	Öfveralliga adjunkter.	Antal sam- skoleklasser.	Antal klasser i stat.	Rektor och ord. adj.	Ordinarie lärarinnor.	E. o. ämnes- lärarinnor.	Öfveralliga adjunkter.	Antal sam- skoleklasser.	Antal klasser i stat.
5	5	4	1	1	—	6	6	4	2	1	—	6	6	4	3	—	—	—	—
6	6	4	2	1	—	6	6	4	3	—	—	6	6	4	3	—	—	—	—
5	5	4	1	1	—	6	6	4	2	1	—	6	6	4	3	—	—	—	—
6	6	4	2	1	—	6	6	4	3	—	—	6	6	4	3	—	—	—	—
5	5	4	1	1	—	6	6	4	2	1	—	6	6	4	3	—	—	—	—
6	6	4	2	1	—	6	6	4	3	—	—	6	6	4	3	—	—	—	—
6	6	4	2	1	—	6	6	4	3	—	—	6	6	4	3	—	—	—	—
5	5	4	1	1	—	6	6	4	2	1	—	6	6	4	3	—	—	—	—
4	5	4	1	1	—	5	5	4	1	1	—	6	6	4	3	—	—	—	—
4	4	3	1	1	—	5	5	4	1	1	—	6	6	4	3	—	—	—	—
5	5	4	1	1	—	6	6	4	2	1	—	6	6	4	3	—	—	—	—
4	4	3	1	1	—	5	5	4	1	1	—	6	6	4	3	—	—	—	—
4	4	3	1	1	—	5	5	4	1	1	—	6	6	4	3	—	—	—	—
5	5	4	1	1	—	6	6	4	2	1	—	6	6	4	3	—	—	—	—
3	5	4	1	1	—	4	5	4	1	1	—	5	5	4	2 ⁶⁾	—	—	—	—
6	6	4	2	1	—	6	6	4	3	—	—	6	6	4	3	—	—	—	—
6	6	4	2	1	—	6	6	4	3	—	—	6	6	4	3	—	—	—	—
4	4	3	1	1	—	5	5	4	1	1	—	6	6	4	3	—	—	—	—
6	6	4	2	1	—	6	6	4	3	—	—	6	6	4	3	—	—	—	—

ledig adjunktstjänst.

hela antalet lärartjänster af ifrågavarande slag å nya staten.

samskoleklasser i stället för ursprungligen föreskrifna två.

ordinarie och en e. o. lärarinna, läsåret 1911—1912 två ordinarie lärarinnor och en e. o. lärarinna samt läsåret få ombildningen af samtliga samskolorna fullt genomförd, har den i öfversikten införda afvikelsen ansetts böra föreslås.

[17.]

Öfverstyrelsen anför vidare:

Hela det enligt hittills följda grundsatser för vissa läroverks ombildning till samskolor erforderliga antalet nya ordinarie platser utgjorde alltså för budgetåret 1908 5 adjunkts- och 12 ämneslärarinnebefattningar. För täckandet af detta behof funnes emellertid, såsom af tabellen framginge, 4 öfvertaliga adjunktstjänster att tillgå, nämligen 2 vid hvartdera af de till samskolor ombildade, förut femklassiga allmänna läroverken i Norrtälje och Vadstena. Hos Riksdagen behöfde därför för sagda ändamål under ifrågavarande budgetår endast äskas anslag till en adjunktstjänst och 12 lärarinnebefattningar.

Under förutsättning af bifall till hvad öfverstyrelsen sålunda föreslagit skulle alltså för ändamålet erfordras en höjning af reservationsanslaget till de allmänna läroverken med ett belopp af 21,000 kronor, nämligen för:

1 ny adjunktstjänst	kronor 3,000: —
12 nya ämneslärarinnetjänster à kronor 1,500	» 18.000: —
summa kronor 21,000: —	

Då emellertid ifrågavarande tjänster icke behöfde tagas i anspråk förr än höstterminen 1908 och därför ej borde få tillträdas tidigare än den 1 juli samma år, kunde hälften af nyssnämnda belopp, eller 10,500 kronor, för år 1908 besparas.

Öfverstyrelsen ville i detta sammanhang påpeka, att åtgärder borde vidtagas för att, i likhet med hvad af 1906 års Riksdag på framställning af Kungl. Maj:t beslutits i afseende å lärarbefattningarna vid de fjorton samskolor, som då börjat sin verksamhet, lärarplatserna vid förutnämnda fem numera till samskolor ombildade läroverk måtte från och med år 1908 upptagas å ny stat. Häraf föranleddes en ytterligare ökning af reservationsanslaget till de allmänna läroverken med ett belopp af 36,750 kronor, såsom framginge af följande:

Tabell, utvisande reservationsanslagets tillökning genom föreslagen öfverflyttning af vissa samskolor på ny ordinarie stat år 1908.

[17.]

L ä r a r p l a t s e r	Gamla staten		Nya staten	
	för hvarje tjänst	till-sammans	för hvarje tjänst	till-sammans
I. Femklassiga läroverk (i Norrtälje och Vadstena).				
2 rektorstjänster	3,500	7,000	5,000	10,000
10 adjunktstjänster	1,500	15,000	3,000	30,000
2 teckningslärartjänster	600	1,200	700	1,400
2 gymnastiklärartjänster	600	1,200	700	1,400
2 musiklärartjänster	450	900	550	1,100
II. Treklassiga läroverk (i Trelleborg, Strömstad och Filipstad).				
3 rektorstjänster	3,000	9,000	5,000	15,000
6 adjunktstjänster	1,500	9,000	3,000	18,000
3 teckningslärartjänster	300	900	700	2,100
3 gymnastiklärartjänster	300	900	700	2,100
3 musiklärartjänster	300	900	550	1,650
summa kronor		46,000		82,750

Då lönerna enligt den nya staten alltså utgjorde kronor 82,750: —
samt enligt den gamla staten » 46,000: —

öfversköte den nya staten den gamla med kronor 36,750: —.

Såsom tabellen utvisade skulle alltså 5 rektors-, 16 adjunkts-, 5 teckningslärar-, 5 gymnastiklärar- och 5 musiklärarbefattningar å den nya staten ersätta motsvarande tjänster vid ifrågavarande fem läroverk.

Aberopande hvad sålunda anförts har öfverstyrelsen hemställt om aflåtande af nådig framställning till Riksdagen om beviljande för nu omförmälda ändamål af tillhoppa 57,750 kronor.

Öfverstyrelsen har slutligen erinrat, att vid bifall härtill tillfällig löneförbättring ej behöfves år 1908 åt lärare vid förutnämnda fem nya sam-

- [17.] skolor; likasom dylik löneförbättring ej heller kommer att vara af nöden under samma år åt lärare vid läroverken i Söderköping, Sölvesborg och Marstrand, hvilka läroanstalters verksamhet helt och hållet upphör under år 1907. Från och med år 1908 skulle således anslag för omförmälda tillfälliga löneförbättringar — till hvilka å extra stat för år 1907 uppförts 26,250 kronor — ej vara erforderligt.

Ett annat ärende, däri äfven är fråga om höjning af nu omförmälda reservationsanslag, ber jag att i detta sammanhang få anmäla.

I underdånig skrifvelse den 27 november 1905 hafva stadsfullmäktige i Kristinehamn på anförda grunder anhållit, det Kungl. Maj:t tacktes besluta eller eljest vidtaga sådan åtgärd, att staden måtte befrias från att utgifva det år 1856 stadgade lönebidraget af 300 kronor årligen till en kollega vid det femklassiga läroverket i staden, och att sagda belopp måtte uppföras å läroverkets stat.

På grund af nådig remiss har öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk den 13 februari 1906 häröfver afgifvit underdånigt utlåtande och därvid anført, att i Riksdagens beslut år 1904 angående ombildningen af åtskilliga allmänna läroverk till sexklassiga real-skolor för gossar och den omreglering af lönerna för lärarna vid de allmänna läroverken, som i samband härmed ägde rum, de städer, i hvilka realskolor skulle inrättas, icke förutsattes skola vidkännas andra utgifter för läroverken än kostnaden för de för läroverken erforderliga undervisningslokaler äfvensom för bostad eller hyresersättning för rektor vid sådant läroverk. Öfverstyrelsen funne därför stadsfullmäktiges framställning böra vinna nådigt afseende. Med hänsyn härtill ville öfverstyrelsen i underdånighet hemställa, att åtgärder måtte vidtagas, för att ett emot ifrågavarande lönebidrag svarande belopp af 300 kronor, som hittills utgått af stadens medel, måtte å realskolans i Kristinehamn stat uppföras.

Vidare har statskontoret uti infordradt underdånigt utlåtande den 17 juli 1906 anført följande:

År 1856 hade Riksens ständer, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition, beslutit, att Kristinehamns pedagogi skulle utvidgas till ett elementarläroverk med en rektor och två kolleger, men att såsom villkor skulle stadgas, att statsanslaget skulle minskas med stadens anslag, 300 riksdaler, till pedagogien. Redan vid samma riksmöte hade väckts motion om, att staden skulle slippa utgöra nu ifrågavarande bidrag af 300 riksdaler riksmünt, och samma förslag hade framställts äfven i en motion vid 1867 års Riksdag. Båda

motionerna hade visserligen afslagits, men det enda motiv till afslag, som, hvad den senare motionen beträffade, af statsutskottet anförts, hade varit utskottets åsikt, att en fråga af denna beskaffenhet icke borde till afgörande förekomma, förrän vederbörande ämbetsverk haft tillfälle att i ämnet sig yttra. Sedermera hade läroverket genom 1904 års Riksdags bifall till Kungl. Maj:ts därom framställda proposition ombildats till sexklassig real-skola. Vid den då företagna omorganisationen af de allmänna läroverken hade i fråga om medverkan från de kommuner, i hvilka läroverken för-lades, intet annat villkor uppställts, än att kommunen skulle bestrida kostnaderna för läroverkshus och rektorsbostad eller ersättning därför. Då förevarande lönebidrag af 300 kronor från staden Kristinehamn icke utgjorde någon donation eller någon sådan årlig utbetalning, hvartill staden för all framtid förbundit sig, utan endast en prestation, som staden hittills fullgjort för att möjliggöra den år 1856 beslutade organisationen af läroverket, och då för genomförande af 1904 års organisation intet sådant villkor blifvit uppställt, ville statskontoret i underdånighet hemställa, att Kungl. Maj:t tacktes till Riksdagen aflåta proposition i det af öfverstyrelsen förordade syfte.

Hvad först angår den af öfverstyrelsen gjorda framställning rörande reservationsanslagets för de allmänna läroverken höjning med 57,750 kronor är jag ense med öfverstyrelsen såväl i fråga om behovet af anslag till nya tjänster som i afseende å lämpligheten att å ny stat öfverflytta vissa lärarplatser. Beträffande sistnämnda angelägenhet må i förbi-gående erinras, att, då i den hithörande, förut angifna tabellen omför-mälas 10 adjunktstjänster vid femklassiga läroverken i Norrtälje och Vad-stena, som skola öfverföras å ny stat, däri naturligen, förutom de 6 tjän-ster som erfordras för dessa båda läroanstalter, ingå de 4 öfvertaliga ad-junktstjänster, som tagits i anspråk vid beräkning af anslagsbehovet för helt nya tjänster.

Af nyssnämnda 4 adjunktstjänster kunna 3 utan vidare användas, där behof förefinnes, enär de enligt meddelade föreskrifter tills vidare ej skola besättas med ordinarie innehafvare. Endast en af de fyra tjän-sterne alltså, befintlig vid samskolan i Norrtälje, innehafves af ordinarie adjunkt, och, enligt hvad jag inhämtat, lär den nuvarande yngste ordi-narie adjunkten vid nämnda samskola vara villig att, mot öfverföring å ny stat, låta sig förflyttas till ordinarie adjunktsbefattning vid annat all-mänt läroverk. Så mycket hellre har man anledning att räkna på en

- [17.] sådan anordning, som tillfällig löneförbättring ej skulle tillgodokomma honom vid kvarstående å gammal stat. För ingen af omförmälda till öfverflyttning å ny stat föreslagna tjänster skall nämligen, såsom redan antydts, tillfällig löneförbättring för år 1908 ifrågakomma.

För inrättande af de nya lärartjänsterna och öfverflyttningen af vissa tjänster å ny stat är det emellertid icke erforderligt, att reservationsanslaget till de allmänna läroverken höjes med så stort belopp, som öfverstyrelsen föreslagit, eller 57,750 kronor. Enligt särskilda af Kungl. Maj:t den 17 mars och den 17 november 1905 meddelade föreskrifter skola nämligen de hittillsvarande treklassiga allmänna läroverken i Söderköping, Sölvesborg och Marstrand indragas med utgången af juni 1907; och därigenom blifva lönedel lediga, som kunna användas till betäckande af en del af det utaf öfverstyrelsen äskade belopp. Lönestaten för ett treklassigt allmänt läroverk har utgjort:

för en rektor	kronor 3,000: —
» två adjunkter à 1,500	» 3,000: —
» tre öfningslärare à 300 kronor	» 900: —
Summa kronor 6,900: —	

För de tre läroverken skulle alltså uppstå en beräknad tillgång af 20,700 kronor. Emellertid må erinras, att af denna summa ett belopp af 3,000 kronor, motsvarande lönerna för två adjunkter vid läroverket i Söderköping, redan är taget i betraktande vid den beräkning af anslagsbehovet för nya lärartjänster, som förelades 1906 års Riksdag och af Riksdagen gillades. Återstående 17,700 kronor kunna alltså nu tagas i anspråk; och den för nu ifrågavarande ändamål erforderliga anslagsökningen å reservationsanslaget till de allmänna läroverken skulle då utgöra 40,050 kronor.

På förslag af min företrädare i departementschefsämbetet minskade Kungl. Maj:t det anslagskraf för nya lärarbeställningar vid de allmänna läroverken, som af öfverstyrelsen ansågs böra föreläggas 1906 års Riksdag, med ett belopp af 6,000 kronor, motsvarande aflöningen å gammal stat för 2 rektorsbeställningar: vid läroverken i Falköping och Örnsköldsvik. Enligt öfverstyrelsens förslag skulle aflöning å ny stat begäras för dessa rektorstjänster, men aflöning å den gamla staten skulle dock bibehållas för nämnda befattningars båda ordinarie innehafvare. Denna anordning gillades ej af departementschefen, som ej fann det vara af nöden att bibehålla aflöningen å den gamla staten. »Tvifvelsutan skola», yttrade han, »utvägar yppa sig, hvarigenom man kan, utan den ifrågasatta åt-

gården, ordna förhållandena vid de båda läroverken.» Öfverstyrelsen har sedermera hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att bevilja erforderliga medel för att försätta såväl dessa två rektorer som ock rektorn vid pedagogien i Södertälje, hvilken befinner sig i enahanda ställning, å indragningsstat. Öfver denna framställning har statskontoret afgifvit infordradt underdånigt utlåtande; och det är min afsikt att hemställa om proposition i ärendet till Riksdagen. [17.]

Jag har tillåtit mig erinra härom, enär en af de rektorstjänster, för hvilkas öfverförande på ny stat medel nu skulle äskas af Riksdagen, likaledes är besatt med ordinarie innehafvare.

Såsom öfverstyrelsen nämnt återstå, efter det 1904, 1905 och 1906 års Riksdagar beviljat anslag till upprättande af nya lärartjänster, 5 adjunks- och 43 ämneslärarinnebefattningar för att 1904 års normalstat skulle blifva fullt genomförd. Beviljas i år medel till inrättande af en ny adjunks- och 12 nya ämneslärarinnebefattningar, skulle alltså för normalstatens genomförande ytterligare återstå 4 adjunks- och 31 ämneslärarinnebefattningar. Härmed öfverensstämma de beräkningar, som innehållas i den vid öfverstyrelsens förevarande skrifvelse fogade öfversikten öfver den fortgående ombildningen af statens samskolor.

Denna öfversikt utvisar jämväl, huru de 13 nya befattningar, hvartill anslag bör begäras, skulle jämte de 4 öfvertaliga redan befintliga adjunktstjänster, hvilka skulle förflyttas från läroverken i Norrtälje och Vadstena, komma att fördelas, nämligen så att en adjunktstjänst upprättas vid hvardera af samskolorna i Alingsås, Askersund, Filipstad, Skellefteå och Trelleborg samt en ämneslärarinnebefattning vid hvardera af samskolorna i Arboga, Falköping, Filipstad, Haparanda, Köping, Norrtälje, Strömstad, Trelleborg, Vadstena, Vimmerby, Åmål och Örnsköldsvik.

Vidkommande stadsfullmäktiges i Kristinehamn förutnämnda ansökning delar jag i allo öfverstyrelsens och statskontorets mening. Jag vill erinra därom, att till tackande af en del af omkostnaderna för lärarlöner vid de allmänna läroverken utgå från städer, af prebenden och donationer belopp, som sammanlagda beräknats till 38,357 kronor 2 öre. Af detta belopp komma endast omkring 600 kronor under rubriken bidrag från städer.

Ett uttalande af öfverstyrelsen i början af dess under denna punkt omförmälda underdåniga framställning ger mig anledning att i detta sammanhang yttra några ord om en i dess förutnämnda skrifvelse gjord hemställan, till hvilken jag ej framdeles återkommer.

[17.] Representanter för den extra ordinarie lärarkåren vid de allmänna läroverken hade i en den 4 december 1905 dagtecknad skrifvelse anhållit om åtgärders vidtagande i syfte: att hvarje obefordrad, af staten aflönad ämneslärare efter fem års väl vitsordad tjänstgöring erhöle ett arvode af 3,000 kronor jämte rätt att räkna sig till godo alla följande år för lönetursberäkning; att nya ordinarie ämneslärarbefattningar i tillräckligt antal inrättades; samt att någon inskränkning gjordes i rättigheten för ordinarie lärare att erhålla transport.

Denna anhållan har föranledt öfverstyrelsen att tillstyrka, att det nuvarande för en genom aflagd akademisk examen och genomgången profårskurs kompetent extra ordinarie lärare stadgade arfvodet, 2,000 kronor, höjes med 500 kronor, eller till 2,500 kronor, dock att sistnämnda arvode endast skulle tillkomma sådana extra ordinarie lärare, som äfven fullgjort det i § 179 mom. 8 af gällande läroverksstadga omnämnda villkor att under minst två år hafva bestridt viss tjänstgöring såsom lärare. Öfverstyrelsen har beräknat, att för denna förbättrade aflönings åstadkommande skulle erfordras en höjning med 84,000 kronor af det på ordinarie stat uppförda anslaget å 200,000 kronor till arfvoden åt extra lärare och vikarier samt för oförutsedda behof.

Öfverstyrelsen har däremot icke velat tillmötesgå de extra ordinarie lärarnas fordran på ett återinförande af den genom 1904 års lönereglering dem fråntagna rätten att därefter beräkna lönetur för sin extra ordinarie tjänstgöring. Ej heller jag har funnit denna utväg att förbättra de extra ordinarie lärarnas ställning vara den rätta. Nämnda förmån för dessa lärare hade utgjort ett undantag från de vanliga bestämmelserna om uppflyttning i högre lönegrad, som ju endast medge, att ordinarie tjänstgöring därvid får tagas i betraktande. Det var naturligt, att denna förmån — hvars bestånd otvifvelaktigt sammanhängde med de otillfredsställande aflöningsförmånerna för de ordinarie lärarna — bortföll, när dessa genom 1904 års allmänna lönereglering för läroverkens lärare i afsevärd grad förbättrades.

Förlusten af nämnda förmån för de extra ordinarie lärarna bör med hänsyn till nyssnämnda löneförbättring för den ordinarie lärarkåren, till hvilken de i sinom tid förflyttas, kännas mindre tung. En förutsättning härför är visserligen, att vederbörande ej få alltför länge vänta på befordran till ordinarie lärarbeställning. En inskränkning, på sätt de extra ordinarie lärarna begärt, af transportsökande ordinarie lärares befordran till andra — likartade — lärartjänster skulle verka godt i nämnda hänseende. I afsevärd mån har en dylik inskränkning faktiskt redan gjorts

sig gällande. Skulle framdeles visa sig lämpligt, att i läroverksstadgan intaga en föreskrift i dylikt syfte, lärer väl under alla förhållanden ej däråt kunna gifvas en absolut giltighet. [17.]

En annan och ännu viktigare faktor i nyssnämnda hänseende — möjligheten till snar befordran — är inrättandet tid efter annan af nya lärarbefattningar, i mån af behof. Denna utväg att komma de extra ordinarie lärarna till hjälp har Riksdagen, på sätt öfverstyrelsen anført, själf anvisat. Och jag betviflar ej, att Riksdagen skall finnas redobogen att motsvara de berättigade kraf, som i detta hänseende kunna komma att ställas på densamma såsom anslagsbeviljande myndighet.

Då jag tagit i moget öfvervägande de extra ordinarie lärarnas anspråk på förbättrad ställning, har jag för min del kommit till den öfvertygelsen, att det för den extra ordinarie lärarkåren är fördelaktigast att trygga sig vid de utsikter, som Riksdagens omförmälda uttalande lämnar. Den grundsats, som däri göres gällande, lärer Kungl. Maj:t icke underlåta att, till fromma för såväl läroverken som de extra ordinarie lärarna, upprätthålla.

Med hänsyn till hvad jag omförmäلت har jag ansett det ej vara af omständigheterna påkalladt att nu af Riksdagen kräfva anslag till förhöjd aflöning åt de extra ordinarie lärarna.

Under återopande af hvad jag i nu förevarande ämne anført tillstyrker jag, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken

dels med 40,050 kronor för beredande af medel ej mindre för tillsättande af vissa utaf de lärar- och lärarinnebefattningar, hvilka äro erforderliga för fyllande af den 1904 års Riksdag förelagda normalstaten för de allmänna läroverken, nämligen en adjunkts- och 12 ämneslärarinnebefattningar, att på särskilda af statens samskolor fördelas på sätt af mig angifvits, än äfven för genomförande af den för lärarpersonalen vid de allmänna läroverken fastställda nya löne- och pensionsregleringen med afseende å förut omförmälda, hittills å gammal stat uppförda 5 rektors-, 16 adjunkts-, 5 teckningslärar-, 5 gymnastiklärar- och 5 musiklärarbefattningar,

dels ock med 300 kronor till fyllande af en adjunktslön vid real-skolan i Kristinehamn i stället för det hittills från staden utgående lönebidrag å samma belopp,

eller tillhopa med 40,350 kronor.

[18.] Den genom nådigt beslut den 26 maj 1899 tillsatta s. k. läroverkskommittén framhöll i sitt den 8 december 1902 afgifna betänkande, huru-
 Höjning af anslaget till arfvoden till rektorernas skrifbiträden.
 som ett lämpligt medel att lindra de mera betungade rektorernas arbete vore att lämna ökade *anslag till skrifbiträden*, hvilka kunde öfvertaga en större del af de i bredd med lärjungeantalet växande expeditions- och kameralgöromålen vid de allmänna läroverken.

I sitt yttrande till statsrådsprotokollet den 31 december 1903 i frågan rörande ändrad anordning af rikets allmänna läroverk samt lönereglering för de vid dem anställda lärare, anslöt sig dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet till kommitténs uppfattning i omförmälda hänseende; och på departementschefens hemställan föreslog Kungl. Maj:t i samma dag aflåten nådig proposition Riksdagen att öka anslaget till arfvoden till skrifbiträden åt rektorerna vid de högre läroverken samt vid vissa lägre läroverk med 3,000 kronor, eller från 12,000 kronor till 15,000 kronor. Denna framställning blef ock af Riksdagen bifallen.

I underdånig skrifvelse den 28 oktober 1905 hemställde emellertid öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk om ytterligare ökning af berörda anslag med 3,000 kronor, eller från 15,000 kronor till 18,000 kronor, och anförde såsom skäl för denna sin hemställan följande:

För att bereda rektorerna, framför allt vid de högre allmänna läroverken och de större realskolorna, den lindring i rent administrativa och expeditionella göromål, som vore oundgängligen nödvändig för ett effektivt handhafvande af deras viktigaste uppgift: att ordna och öfvervaka undervisningen och uppfostran vid läroverken, samt för att tillika i samma syfte underlätta deras åliggande med afseende på den rent yttre uppsikten öfver lärjungarna hade Kungl. Maj:t i den senast utfärdade läroverksstadgan, § 151, gifvit åt den hittillsvarande skrifbiträdesinstitutionen en i förenämnda afseende vidgad verksamhet. I sammanhang härmed hade Kungl. Maj:t tillika, för att tillförsäkra den sålunda utvidgade sysslan sak-kunniga och i öfrigt dugliga innehafvare, föreskrifvit, att till sådana skulle utses villiga och lämpliga lärare vid de respektive läroverken.

Skulle emellertid det afsedda ändamålet med den nya anordningen kunna uppnås, måste ifrågavarande sysslor aflönas på ett sätt, som motsvarade det arbete, som vore med dem förenadt. För att i detta hänseende nödig erfarenhet måtte vinnas hade öfverstyrelsen i skrifvelse den 16 februari 1905 angående fördelning af anslaget till arfvoden åt rektorernas skrifbiträden, hvilket dittills plägat fördelas för femårsperioder, hemställt, att fördelningen då borde ske blott för år 1905. Genom Kungl. Maj:ts beslut den 3 mars 1905 hade ock så skett. Af de erfarenheter, som öfverstyrelsen under år 1905 varit i tillfälle vinna, fram

ginge, att de arfvoden, som då utgått för nu ifrågavarande sysslor, i allmänhet icke kunde anses utgöra skälig ersättning för de med sysslorna förenade göromålen, samt att det därför vid vissa läroverk till och med visat sig svårt att finna någon lämplig lärare, som vore benägen att åtaga sig uppdraget. [18.]

Då öfverstyrelsen, såsom förut antydts, vore lifligt öfvertygad om vikten af, att rektorerna i möjligaste mån befriades från sådana göromål, som vore hinderliga för deras betydelsefulla verksamhet såsom ledare och ordnare af det egentliga undervisnings- och uppfostringsarbetet vid läroverken, och då öfverstyrelsen vore fullt medveten om, att åtskilliga af de nya bestämmelserna i den senast utfärdade läroverksstadgan, icke minst de som anginge ordnandet och öfvervakandet af sundhetsförhållandena vid läroverken, i icke ringa grad ökat rektorernas göromål, hade öfverstyrelsen ansett sig böra inför Kungl. Maj:t framhålla behovet af en höjning med 3,000 kronor af anslaget till arfvoden till skrifbiträden åt rektorerna vid de högre läroverken samt vid vissa lägre läroverk.

Kungl. Maj:t fann emellertid ej skäl att då åska förhöjning i det af 1904 års Riksdag till 15,000 kronor fastställda anslaget.

I sin förutberörda skrifvelse den 28 september 1906 angående anslagen till de allmänna läroverken har öfverstyrelsen gjort förnyad framställning i nu förevarande fråga. Efter att hafva återgifvit hvad i skrifvelsen den 28 oktober 1905 anförts yttrar öfverstyrelsen vidare, att behovet af ökning i omförmälda anslag, såsom af från rektorerna infordrade yttranden framginge, i ännu högre grad än under föregående år vore för handen, och har öfverstyrelsen till följd häraf hemställt om en ökning i anslaget med 5,000 kronor, eller från 15,000 kronor till 20,000 kronor.

I förbigående omnämmande att anslaget till arfvoden åt rektorernas skrifbiträden, likasom år 1905, äfven år 1906 fördelats endast för det året, samt att de särskilda arfvodena därvid bestämts till belopp från 100 kronor till 700 kronor, ber jag att för egen del få i ärendet anförda följande.

Skrifbiträdesinstitutionen vid de allmänna läroverken, såsom en vid vissa läroverk med anslag af statsmedel inrättad anordning, tillkom, sedan Riksdagen år 1874 beviljat särskildt anslag för ändamålet — först 10,000 kronor till skrifbiträden åt rektorerna vid de högre läroverken och Stockholms femklassiga läroverk, vid 1890 års Riksdag höjdt till 12,000 kronor, med den ändring af anslagets användning, att detsamma äfven kunde tillgodokomma rektorerna vid femklassiga läroverk i landsorten med synnerligt stort lärjungeantal. Anslaget utgör nu, såsom nämndt, 15,000 kronor.

Några särskilda bestämmelser rörande skrifbiträdenas kvalifikationer och åligganden hafva ej funnits, förrän genom den nya stadgan för rikets allmänna läroverk den 18 februari 1905 sådana infördes. Dessa bestämmelser innehållas i den af öfverstyrelsen åberopade § 151 i nämnda stadga, hvilken paragraf är af följande lydelse:

»Vid läroverk, där särskildt arfvode är till skrifbiträde åt rektor anslaget, skall rektor därtill utse lämplig och villig lärare vid läroverket, hvilken har till åliggande att, mot åtnjutande af nämnda arfvode, på rektors ansvar bestrida de expeditionsgöromål, som honom af rektor anföretros, samt i öfrigt gå rektor tillhanda vid dennes uppsikt öfver lärjungarna.»

Behovvet af ifrågavarande skrifbiträden torde vara öfverflödigt att här närmare utveckla. Att detsamma ökats genom den nya läroverksorganisationen har af öfverstyrelsen med rätta framhållits, och att samtidigt äfven krafvet på anslag ökats är naturligt. Då öfverstyrelsen, som kunnat öfverblicka behovven vid de särskilda läroverken, numera förklarar sig, efter vunnit ytterligare erfarenhet, anse en anslagsökning af 5,000 kronor vara af nöden, torde framställning härutinnan böra göras till Riksdagen.

Jag tillstyrker alltså, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att öka anslaget till arfvoden till skrifbiträden åt rektorerna vid de högre läroverken samt vid vissa lägre läroverk från dess nuvarande belopp, 15,000 kronor, till 20,000 kronor, eller med 5,000 kronor.

[19.]

Höjning af
anslaget till
resestipendier
åt lärare i
främmande
levande
språk.

Det belopp å 6,000 kronor, som under åtskilliga år förut å extra stat utgått till *resestipendier åt lärare i främmande levande språk*, blef af 1890 års Riksdag, med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, upptaget å ordinarie stat.

Den förut omförmälda läroverkskommittén uttalade i sitt den 8 december 1902 afgifna betänkande, att med hänsyn till de kraf, den af kommittén påyrkade omläggningen af språkstudiet ställde på lärarnas duglighet, kommittén funne åtgärder böra vidtagas för att åt lärarna i större omfattning än dithills tillfälle måtte beredas att utan för stora uppoffringar utomlands förkofra sin språkbildning; och ansåg kommittén en höjning i förutberörda anslag med minst 4,000 kronor vara erforderlig.

På därom af dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet i anslutning till kommitténs mening gjord framställning föreslog Kungl. Maj:t sedermera 1904 års Riksdag att öka ifrågavarande anslag med nyssnämnda belopp, eller från 6,000 kronor till 10,000 kronor, hvilken framställning ock af Riksdagen bifölls.

I sina förut omförmälda skrivelser den 28 oktober 1905 och den 28

september 1906 har öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk beträffande nu ifrågavarande anslag anfört bland annat:

Med hänsyn till angelägenheten däraf, att lärarna i främmande lefvande språk måtte genom vistelse i utlandet blifva satta i tillfälle att förvärfa den färdighet i språkens praktiska bruk, som nutidens förbättrade metoder vid språkundervisningen i förening med språkens förändrade ställning enligt den nya läroverksorganisationen ovillkorligen kräfde, och som särskildt inom realskolan komme att blifva af betydelse, ansåge öfverstyrelsen, att den af 1904 års Riksdag beviljade ökningen uti nu ifrågavarande anslag icke vore tillfyllest. Denna uppfattning vunne stöd i det förhållandet, att under åren 1905 och 1906, trots anslagets höjning, endast omkring en tredjedel af de lärare, som enligt öfverstyrelsens mening bort ifrågakomma till erhållande af omförmälda stipendier, kunnat få sådana.

I skrifvelsen den 28 september 1906 har öfverstyrelsen dessutom påpekat, hurusom den af Kungl. Maj:t den 2 mars 1906 utfärdade undervisningsplan för realskolan, därest den skulle rätt tillämpas, innebure icke obetydligt stegrade anspråk på lärarnas färdighet i språkens praktiska bruk. I betraktande slutligen af den jämförelsevis obetydliga kostnad, som genom dessa stipendier förorsakades statsverket, och den synnerligen afsevärda nytta, de medförde, ville öfverstyrelsen därför hemställa om åtgärders vidtagande för ökning af ifrågavarande anslag med 5,000 kronor.

Jag instämmer uti hvad öfverstyrelsen sålunda anfört, tillåtande mig i detta sammanhang erinra, att delaktighet uti ifrågavarande anslag likasom äfven i det å de allmänna läroverkens stat uppförda anslaget till reseunderstöd åt lärare vid de allmänna läroverken, särskildt vid de läroverk, där profärskurs är anordnad, tillkommer, sedan statssamskolor blifvit inrättade, jämväl de vid dessa anställda ämneslärarinnor. Jag hemställer, det Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att öka anslaget till resestipendier åt lärare i främmande lefvande språk från dess nuvarande belopp, 10,000 kronor, till 15,000 kronor, eller med 5,000 kronor.

I förutberörda underdåniga skrifvelse den 28 september 1906 har öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk vidare gjort framställning om *ökning af det för öfverstyrelsen anvisade anslag för tillfällig adjunktion, hyra för lokal och expenser samt därvid anfört följande:*

Under den tid af ett och tre fjärdedels år, öfverstyrelsen varit i verksamhet, hade erfarenheten gifvit vid handen, att kostnaderna för öfverstyrelsens verksamhet, trots all iakttagen sparsamhet i fråga om medlens

[20.]
Höjning af
anslaget för
tillfällig ad-
junktion, hyra
för lokal och
expenser för
öfverstyrelsen
för rikets all-
männa läro-
verk.

- [20.] användning, i sådan grad öfverstigit de ursprungligen beräknade, att de åt öfverstyrelsen anvisade expensmedel å 7,000 kronor visat sig alldeles otillräckliga, så mycket mer som äfven vaktmästarens arfvode, enligt gällande lönestat uppgående till 900 kronor, skulle däraf utgå.

Till stor del berodde det nämnda förhållandet på en högst betydlig stegring af ämbetsverkets renskrifningskostnader, hufvudsakligen för den växande mängden af utgående expeditioner och upprättade tabeller öfver sökandes tjänstemeriter. Dessa kostnader hade under 1906 års åtta första månader nästan fyrdubblats i jämförelse med kostnaderna för motsvarande tid 1905: 1,598 kronor 88 öre januari—augusti 1906 mot 458 kronor 36 öre januari—augusti 1905. Härvid vore emellertid att märka, att öfverstyrelsens verksamhet under förra kalenderåret i den utsträckning, de nya läroverksförfattningarna förutsatte, endast kunde räknas från tiden från och med den 1 maj; men till ett påtagligt bevis på renskrifningskostnadernas äfven relativa ökning under kalenderåret 1906 i jämförelse med år 1905 borde nämnas, att öfverstyrelsens ifrågavarande kostnad under tiden från och med den 1 september till och med den 31 december 1905 uppgått till endast 502 kronor 79 öre.

Renskrifningskostnadens på sista tiden betydliga ökning måste i icke ringa mån tillskrifvas den öfverstyrelsen genom Kungl. Maj:ts nådiga beslut den 13 oktober 1905 ålagda skyldighet att, vid insändandet af underdånigt förslag eller afgifvandet af underdånigt förord i de fall, då dylik åtgärd ålåg öfverstyrelsen för besättandet af ledig tjänst vid de under öfverstyrelsens öfverinseende stående statsläroverk, bifoga en hos öfverstyrelsen upprättad, af vederbörande å tjänstens vägnar undertecknad tabellarisk öfversikt öfver samtliga sökandes meriter, till hvilka öfverstyrelsen vid afgifvandet af sådant förslag eller förord hade att taga hänsyn. Att renskrifningen af ifrågavarande tabellariska öfversikter, hvilka på grund af nämnda nådiga beslut måste upprättas i två exemplar, vållade öfverstyrelsen en förut icke beräknad kostnad å flera hundra kronor, framginge däraf, att sedan den 1 maj 1905 icke mindre än 122 tjänster, för hvilka öfverstyrelsen haft att upprätta tabellarisk öfversikt, ledigförklarats, samt att till dessa tjänster anmält sig icke mindre än tillsammans 1,314 sökande. Kostnaden för renskrifning af en tabellarisk öfversikt kunde i genomsnitt beräknas till 4 å 5 kronor.

En betydande extra kostnad vållades öfverstyrelsen äfvenledes genom den öfverstyrelsen åliggande skyldighet att delgifva myndigheter och enskilda personer innehållet i de till öfverstyrelsen inkomna nådiga bref och departementsskrifvelser, hvilka från den 1 januari 1905 uppgått till 611.

Dessas delgifning måste i regel verkställas medelst öfversändandet utaf minst en, i många fall två eller flera afskrifter af ifrågavarande handlingar. [20.]

Men jämväl i andra afseenden visade de öfverstyrelsens utgifter, som skulle gäldas med öfverstyrelsen anvisade expensmedel, en så stark stegring, att öfverstyrelsen ansåge sig nödsakad att begära en ökning i expensanslagets belopp.

Medan öfverstyrelsen sålunda under år 1905, under den tid det gamla riksdagshuset ännu stått under förvaltning af herrar fullmäktige i riksgäldskontoret, i likhet med andra i samma hus inrymda statsinstitutioner åtnjutit förmånen af fri vedbrand för sina lokaler och endast haft att bestrida kostnaden för sågning af den ved, som för öfverstyrelsens behof där fritt levererats, så att öfverstyrelsens utgifter härför äfvensom för belysning vid årets slut endast uppgått till den ringa summan af 146 kronor 50 öre, hade öfverstyrelsen för sitt vedbehof under år 1906, sedan öfverstyrelsen inflyttat i sin nya och rymligare lokal, redan nödgats utgifva ett belopp af närmare 600 kronor, hvartill komme kostnaden för den i nämnda lokal använda elektriska belysningen.

Beträffande kostnaden för papper, skrifutensilier, anskaffandet af kartonger, bindning af böcker samt uppläggandet af rotlar och diarier visade öfverstyrelsens utgiftskonto för år 1905 i hithörande delar den betydliga siffran af 1,503 kronor 53 öre. Men då häraf naturligtvis ett väsentligt belopp genom tryck af diarier, blanketter och dylikt, afseende äfven framtiden, finge anses belöpa på såväl år 1906 som kommande år, borde gifvetvis öfverstyrelsens utgifter härutinnan för år 1906 ingalunda beräknas till nämnda summa. Dock ansåge öfverstyrelsen, att utgifterna i ifrågavarande hänseende icke kunde beräknas lägre än 1,000 kronor. Härtill komme den väsentliga utgiften för anskaffandet af erforderligt tryck till blanketter af olika slag, examensuppgifter m. m. äfvensom kostnaden för tryckning af öfverstyrelsens årsredogörelse samt för annonsering i Post- och Inrikes tidningar rörande ledigförklarade tjänster samt af öfverstyrelsen afgifna tjänsteförslag.

Redan vid slutet af år 1905 hade öfverstyrelsen nödgats till år 1906 balansera en räkning för trycksaker till ett belopp af 906 kronor 75 öre, hvilket belopp öfverstyrelsen så mycket mindre kunnat gälda med sina expensmedel för år 1906, som öfverstyrelsen i särskild skrifvelse till Kungl. Maj:t nödgats för såväl ifrågavarande utgift som andra under år 1906 tillkomna och till årets slut beräknade utgifter, till hvilkas gäldande återstoden af 1906 års expensanslag icke räckte, hos Kungl. Maj:t begära

[20.] särskildt anslag. Till ytterligare belysning af ifrågavarande kostnader borde anföras, att endast utgifterna för det i läroverksstadgan föreskrifna kungörandet af ledigförklarade tjänster och upprättade tjänsteförslag, enligt hvad såväl senare hälften af 1905 års som 1906 års räkningar härutinnan gäfvé vid handen, uppginge till ett belopp af mellan 100 och 125 kronor i kvartalet, alltså för år till omkring 500 kronor.

Beträffande beloppet af arfvodena till extra ordinarie tjänstemän, som öfverstyrelsen enligt sin instruktion ägde anställa, hade detta under år 1905 uppgått till endast 1,350 kronor, hvartill vid årets slut kommit gratifikation för amanuenser och tillfälliga biträden till ett belopp af 520 kronor.

Till 1906 års slut beräknades ifrågavarande arfvoden komma att uppgå till omkring 2,300 kronor, och öfverstyrelsen ansåge sig i fråga om biträde för sitt kansli fortfarande såsom hittills vara i oundgängligt behof utaf, förutom den amanuens, till hvilkens aflöning ett särskildt anslag å 1,500 kronor blifvit af Kungl. Maj:t anvisadt, ytterligare extra ordinarie tjänstemän med en beräknad aflöning af tillsammans omkring 2,500 kronor. Härtill komme, att öfverstyrelsen måste ytterligare beräkna ett belopp af omkring 1,200 kronor till gäldande af ersättning åt af öfverstyrelsen såsom biträde tillkallade sakkunnige.

Under förutsättning att öfverstyrelsen sålunda beräknade sammanlagda beloppet af sina utgifter för renskrifning, papper och skrifutensilier samt tryckning — inklusive annonsering — till, lågt taget, 4,000 kronor, af utgifterna för ved och ljus samt städning och eldning af öfverstyrelsens lokaler till 1,400 kronor samt slutligen arfvodena till extra ordinarie tjänstemän äfvensom tillkallade sakkunnige till sammanlagdt 3,700 kronor, skulle öfverstyrelsens hela utgiftsstat i nu angifna hänseenden, vaktmästararvodet alltså inberäknadt, icke rimligen kunna beräknas komma att understiga 10,000 kronor.

På grund af hvad sålunda anförts, ville öfverstyrelsen hos Kungl. Maj:t i underdånighet anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes hos 1907 års Riksdag begära en höjning af det för öfverstyrelsens behof afsedda anslaget med 3,000 kronor, eller från 32,000 kronor till 35,000 kronor.

Det af öfverstyrelsen i dess nu af mig återgifna skrifvelse antydda ärende angående tackande af redan uppkomna brister m. m. å expensmedelsanslaget torde i detta sammanhang böra af mig i korthet omnämnas.

Uti en särskild underdånig skrifvelse den 28 september 1906 hade öfverstyrelsen — efter omnämnande af den i öfverstyrelsens förstberörda

skrifvelse omförmälda, från år 1905 till år 1906 balanserade utgift för tryckningskostnader till ett sammanlagdt belopp af 906 kronor 75 öre — vidare anført, att dels till följd af nyanskaffning af åtskilligt för en längre framtid afsedt blankettryck, registerböcker och rotlar m. m., dels ock till följd af den under år 1906 inträdda ökningen af öfverstyrelsens arbete en så betydlig stegring i kostnaderna för öfverstyrelsens verksamhet gjort sig gällande, att öfverstyrelsen, trots all iakttagen sparsamhet i fråga om expensmedlens användning, långt ifrån att kunna gälda omförmälda utgift från år 1905, tvärtom såge sig nödsakad att anhålla, det Kungl. Maj:t tacktes af tillgängliga medel bereda öfverstyrelsen möjlighet att bestrida såväl nämnda som äfven andra, öfverstyrelsen under år 1906 åsamkade utgifter, till hvilkas gäldande de åt öfverstyrelsen enligt gällande stat anslagna medel för expenser m. m., 6,100 kronor, vaktmästararfvodet 900 kronor oberäknadt, visat sig otillräckliga.

Skrifvelsen innehöll tillika en utredning och beräkning rörande de utgifter för år 1906, som drabbat eller komme att drabba expensmedelsanslaget, hvaraf inhämtades, att, därest öfverstyrelsen ej erhöile tillskott till nämnda anslag, brist i anslaget skulle komma att vid 1906 års slut visa sig till ett belopp af 4,630 kronor, förenämnda summa af 906 kronor 75 öre däri inberäknad.

Efter det statskontoret afgifvit infordradt underdånigt utlåtande i ärendet, har Kungl. Maj:t vid föredragning af detsamma den 26 oktober 1906 till förstärkande af ifrågavarande anslag för år 1906 anvisat ett belopp af 4,630 kronor att af statskontoret i mån af behof till öfverstyrelsen utbetalas af besparingarna å reservationsanslaget till de allmänna läroverken.

För tillfällig adjunktion, hyra för lokal och expenser för öfverstyrelsen har Riksdagen år 1904 beviljat ett belopp af 7,000 kronor, ingående i det för öfverstyrelsen å allmänna läroverkens stat uppförda anslag å 32,000 kronor. I den af Kungl. Maj:t den 8 december 1904 för öfverstyrelsen fastställda stat har af nämnda belopp å 7,000 kronor undantagits en summa af 900 kronor till aflönande af en vaktmästare.

Att det af Riksdagen för tillfällig adjunktion, lokalhyra och expenser beviljade beloppet ej är tillräckligt för bestridande af de utgifter, som därmed skola gäldas — däri ingår för närvarande ej hyra af lokal — synes af den gångna tidens erfarenhet vara till fullo ådagalagdt.

Statskontoret har i sitt nyss omförmälda utlåtande ifrågasatt, huru-

vida ej till förebyggande för framtiden i möjligaste mån af sådan brist, som år 1906 visat sig, öfverstyrelsen borde beredas delaktighet i det å riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslaget till skrifmaterialier och expenser, ved m. m. Detta anslag blef, med anledning däraf att anslagssumman under en följd af år öfverskridits, af 1906 års Riksdag på Kungl. Maj:ts framställning höjdt från 16,060 kronor till 55,046 kronor. Statskontorets ifrågavarande förslag skulle påkalla en ytterligare höjning af anslaget, därest anslagssumman ej omedelbart skall ånyo öfverskridas. För min del föredrager jag den utvägen att, med bibehållande af den af 1904 års Riksdag vidtagna anordning med ett för öfverstyrelsen särskildt afsedt expensanslag, tillmötesgå öfverstyrelsens anhållan, att detta anslag varder med erforderligt belopp förhöjdt. Hvad beloppet beträffar, finner jag ej anledning till erinran mot hvad öfverstyrelsen i detta hänseende beräknat.

Jag får alltså tillstyrka, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att, till höjande af det för tillfällig adjunktion, hyra för lokal och expenser för öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk anslagna belopp af 7,000 kronor till 10,000 kronor, på ordinarie stat bevilja ett anslag af 3,000 kronor;

vid bifall hvartill anslaget till öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk kommer att ökas från dess nuvarande belopp, 32,000 kronor, till 35,000 kronor.

Därest hvad i punkterna 17—20 föreslagits varder af Riksdagen bifallet, kommer reservationsanslaget till de allmänna läroverken, nu 5,280,349 kronor, att ökas med 53,350 kronor, eller till 5,333,699 kronor.

[21.] Enligt bestämmelser i nådiga kungörelsen angående ny löne- och pensionsreglering för lärare och lärarinnor vid rikets allmänna läroverk den 27 augusti 1904 äro vissa lärare vid andra läroanstalter tillförsäkrade rätt att, vid öfvergång till de allmänna läroverken, för tillgodonjutande af aflöning i högre lönegrad räkna sig till godo föregående tjänstgöring såsom ordinarie lärare enligt enahanda grunder, som i nämnda kungörelse stadgas angående ämneslärare vid de allmänna läroverken.

Lönetursrätt
för lektorer
vid de tekniska elementarskolorna.

De lärare, för hvilka omförmälda bestämmelser gälla, äro lektorer vid sjökrigsskolan samt lärare vid högre lärarinneseminariet och lärare vid folkskoleseminarierna.

Genom en vid 1906 års Riksdag väckt motion ifrågasattes att genom ändring i nyssnämnda bestämmelser förläna den genom samma bestämmel-

ser medgifna rätt jämväl åt en annan kategori af lärare, nämligen *lektorerna vid rikets fem tekniska elementarskolor*: i Norrköping, Malmö, Örebro, Borås och Härnösand. [21.]

I motionen anfördes till stöd härför följande:

Enligt beslut af 1905 års lagtima Riksdag likställdes lektorerna vid de tekniska elementarskolorna i afseende på löne- och pensionsförmåner med lektorerna vid de högre allmänna läroverken. Det syntes under slika förhållanden naturligt, att lektor vid teknisk elementarskola borde, om han uppfyllde kompetensvillkor för lektorat vid högre allmänt läroverk, äga rätt såväl att söka förflyttning från teknisk elementarskola till högre allmänt läroverk som att därvid för uppflyttning i högre lönegrad få räkna sig till godo den tid af föregående tjänstgöring som ordinarie lektor vid den tekniska läroanstalten, under hvilken han ägt full kompetens att söka dylikt lektorat.

Då behovet af lärare vid de högre allmänna läroverken i de matematiska och naturvetenskapliga disciplinerna till följd af realskolans organisation och i öfrigt utvidgadt utrymme för dessa ämnesgrupper vore i tilltagande, syntes en åtgärd i antydd riktning berättigad äfven från den synpunkten, att tillfredsställandet af detta behof härigenom i någon mån underlättades.

Vid pröfning af det i motionen väckta förslaget fann Riksdagen det samma vara grundadt på goda skäl, men ansåg, att ändringar i de af Riksdagen år 1904 beslutade bestämmelserna angående lönetursberäkning för lärarna vid de allmänna läroverken icke borde genomföras, med mindre vederbörande myndigheter varit i tillfälle att därom yttra sig och därigenom en utredning åvägabragts till stöd för de ifrågasatta ändringarna. I anledning af omförmälda motion anhöll Riksdagen därför i skrifvelse den 23 maj 1906 angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, huruvida och under hvilka villkor lektor vid teknisk elementarskola borde erhålla rättighet att, vid öfvergång till de allmänna läroverken, för tillgodonjutande af aflöning i högre lönegrad räkna sig till godo föregående tjänstgöring såsom ordinarie lektor vid teknisk elementarskola, samt, i händelse utredningen skulle därtill gifva anledning, till Riksdagen inkomma med förslag i ämnet.

Vid underdånig annälan af Riksdagens ifrågavarande framställning har Kungl. Maj:t behagat infordra underdåniga utlåtanden i anledning af densamma från de tekniska elementarskolornas styrelser. Af dessa

- [21.] hafva styrelserna för skolorna i Norrköping, Malmö och Borås uttalat sig för, att lektor vid teknisk elementarskola må erhålla rättighet att, vid öfvergång till de allmänna läroverken, för tillgodonjutande af aflöning i högre lönegrad räkna sig till godo föregående tjänstgöring såsom ordinarie lektor vid teknisk elementarskola. Styrelserna för tekniska elementarskolorna i Örebro och Härnösand åter hafva tillstyrkt lönetursrätt för lektor vid teknisk elementarskola allenast för den tid af föregående tjänstgöring, under hvilken han varit behörig att söka lektorat vid högre allmänt läroverk.

Öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk, hvars yttrande i ärendet jämväl infordrats, har i underdånigt utlåtande den 23 oktober 1906, med öfverlämnande af vissa från rektor vid tekniska elementarskolan i Borås infordrade uppgifter, till en början erinrat, att, då lektorer vid sjökrigsskolan, lärare vid högre lärarinneseminarier och lärare vid folkskoleseminarierna medgifvits rätt att, vid öfvergång till de allmänna läroverken, för tillgodonjutande af aflöning i högre lönegrad räkna sig till godo föregående tjänstgöring såsom ordinarie lärare, hade detta skett dels på den grund, att nämnda lärares tjänstgöring varit till art och omfattning jämförlig med lärares vid de allmänna läroverken tjänstgöring, dels därför, att enahanda villkor för behörighet till ordinarie lärartjänst varit föreskrifna för förstnämnda läroanstalter som för de allmänna läroverken. Vikten af sistnämnda omständighet framginge med all tydlighet bland annat af det för tjänstgöring före ingången af år 1905 gällande nådiga cirkuläret den 1 juni 1877 angående lönetursberäkning för extra lärare och vikarier vid statens elementarläroverk m. m., hvori lönetursrätt medgäfvos äfven för föregående tjänstgöring såsom extra ordinarie lärare vid allmänt läroverk, under den förutsättning att sådan lärare fullgjort stadgade villkor för att kunna till ordinarie lärare vid dylikt läroverk utnämnas.

Öfverstyrelsen anför vidare: Granskades frågan om lektorernas vid de tekniska elementarskolorna lönetursrätt vid öfvergång till de allmänna läroverken ur nyssnämnda synpunkter, funne sig öfverstyrelsen på grund af hvad öfverstyrelsen kunnat inhämta om tjänstgöringen vid dessa skolor och med hänvisning till bestämmelserna i nådiga brefvet den 19 juni 1891 angående måttet af tjänstgöring för vissa lärare vid teknisk elementarskola, icke hafva något att erinra i afseende å tjänstgöringens vid sådan skola art och omfattning.

Hvad däremot sistnämnda lärares kompetens beträffade, syntes andra föreskrifter i detta hänseende icke vara utfärdade än den i allmänna ordalag hållna anvisning i § 15 af nådiga stadgarna för de tekniska elemen-

tarskolorna den 15 juni 1877, enligt hvilken ansökningar till lektorsbefattning borde vara åtföljda af meritförteckningar, utvisande huruvida den sökande ådagalagt sin lämplighet genom aflagda examina, utgifna arbeten, praktisk verksamhet eller föregående sysselsättning såsom lärare. Det framginge ock af de af rektor vid tekniska elementarskolan i Borås meddelade uppgifter, att till lektorer vid denna skola utnämnts lärare, som saknat den för lektorer vid de allmänna läroverken föreskrifna kompetens.

Vid sådant förhållande ansåge öfverstyrelsen, i likhet med styrelserna för Örebro och Härnösands tekniska elementarskolor, att endast sådan lektor vid teknisk elementarskola, som under tjänstgöring därstädes varit behörig att utnämnas till lektor vid allmänt läroverk, borde erhålla den ifrågasatta lönetursrätten; och har öfverstyrelsen tillstyrkt utfärdandet af bestämmelser i sådant syfte.

Nådiga brevet den 19 juni 1891, till hvilket öfverstyrelsen hänvisat, innehåller föreskrift därom, att oberäknadt den tid, som erfordras för att utom lärorummet granska och rätta lärjungarnas skriftliga arbeten, eller som åtgår till förarbeten för lektioner, lektor vid teknisk elementarskola skall hafva skyldighet att lämna undervisning högst 24 och rektor högst 20 timmar i veckan, i medeltal för läsår räknadt. Den betydelse för förevarande frågas bedömande, öfverstyrelsen tillagt bestämmelserna i nämnda nådiga bref, får ytterligare kraft med hänsyn därtill, att numera enligt föreskrift i kungörelse den 9 juni 1905 angående ändrad lydelse af §§ 3 och 17 i stadgarna för de tekniska elementarskolorna läsåret vid dessa skolor har en längd, som kan anses fullkomligt motsvara längden af läsåret vid de högre allmänna läroverken i genomsnitt.

På grund häraf samt af hvad öfverstyrelsen i öfrigt åberopat till stöd för beviljande af den ifrågasatta lönetursrätten för de tekniska elementarskolornas lektorer ansluter jag mig till öfverstyrelsens uppfattning om det rättmätiga i, att denna lönetursrätt tillerkännes dem med den af öfverstyrelsen angifna inskränkning. Denna inskränkning — afseende att vederbörande bör, för att få räkna tjänstgöring vid teknisk elementarskola i förevarande hänseende sig till godo, hafva vid densamma innehaft behörighet till lektorat vid allmänt läroverk — är fullt motiverad af själfva krafvet på likställighet uti ifrågavarande hänseende mellan lektorerna vid de tekniska elementarskolorna samt förutnämnda lärare vid sjökrigsskolan, högre lärarinneseminariet och folkskoleseminarierna. För dessa lärare gälla nämligen enahanda behörighetsvillkor som för motsvarande lärare vid de allmänna läroverken.

Beträffande förut omförmälda lärares vid sjökrigsskolan, högre lärarinneseminariet och folkskoleseminarierna rätt till lönetursberäkning vid öfvergång till de allmänna läroverken anser jag mig emellertid böra anmärka, att densamma helt visst tillkommit i det särskilda syfte, att dessa läroanstalter ej skulle stå tillbaka för de allmänna läroverken vid täflan om goda arbetskrafter. Med hänsyn härtill kan det ej alldeles fränses, att upprinnelsen till frågan om den nu förevarande lönetursberäkningen synes icke hafva varit i främsta rummet omtanken om de tekniska elementarskolorna utan omsorgen om, att de allmänna läroverken skulle få ökad tillgång till goda lärarkrafter i vissa ämnen. Och det är därvid att märka, att det skulle vara just de i teoretiskt hänseende bäst meriterade lektorerna vid de tekniska elementarskolorna, för hvilka öfvergången till läroverken skulle lättas. Då det likväl ej kan förnekas, att beviljande af den ifrågasatta lönetursrätten för de tekniska elementarskolornas lektorer i allt fall får anses innebära en verklig förmån äfven för dessa skolor i afseende å tillgång till väl meriterade sökande till lektoraten, torde hvad jag nu påpekat ej böra lägga hinder i vägen för lönetursrättens införande.

På grund af hvad jag nu anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att medgifva, det lektor vid teknisk elementarskola må, vid öfvergång till de allmänna läroverken, för tillgodonjutande af aflöning i högre lönegrad räkna sig till godo föregående tjänstgöring såsom ordinarie lektor vid teknisk elementarskola under den tid, han varit behörig att utnämnas till lektor vid allmänt läroverk.

[22.] Sedan filosofie doktorn Gustaf Adolf K:son Gärdstam den 25 januari 1905 af domkapitlet i Göteborg utnämnts till adjunkt vid högre latinläroverket i Göteborg och tillträdt denna befattning den 1 mars 1905, anhöll han i underdånig ansökning, att Kungl. Maj:t tacktes förklara honom berättigad att uppbära lön i fjärde lönegraden.

Lönetursrätt
för rektor
vid skepps-
gosseskolan i
Karlskrona.

Af handlingar, som vidfogats ansökningen, framgick, att Gärdstam, som är född år 1856, efter år 1881 aflagd filosofie kandidatexamen, år 1882 genomgått profårskurs vid allmänt läroverk samt år 1888 aflagt undervisningsprof för lektorsbefattning och därigenom vunnit erforderlig kompetens för att under extra ordinarie tjänstgöring vid allmänt läroverk från och med år 1889 vara berättigad till *lönetursberäkning*. Gärdstam hade sedermera under kalenderåren 1889—1894 tjänstgjort såsom extra ordinarie lärare vid allmänna läroverk tillsammans 11 terminer och hade därefter

från och med höstterminen 1894 mer än 21 terminer varit *rektor vid skeppsgosseskolan i Karlskrona*. De tjänstgöringsbetyg, han därvid af olika chefer för skeppsgossekåren erhållit, innebära goda vitsord om Gårdstams plikttrohet, nit, intresse och skicklighet i sitt kall såsom rektor.

I ansökningen framhöll Gårdstam särskildt, att tjänstgöringen såsom rektor vid skeppsgosseskolan borde räknas honom till godo, enär, enligt nådiga stadgan för nämnda skola den 13 mars 1896, rektor hade rätt att räkna tjänstår lika med adjunkt vid allmänt läroverk. Den bestämelse i stadgan, som Gårdstam därvid afsåg, innehålles i § 14, som är af följande lydelse: »Rektor äger att räkna tjänstår lika med adjunkter vid de allmänna läroverken, såvida han för anställning i sådan egenskap äger full kompetens.» Det må här anmärkas, att, enligt § 8 i stadgan, behörighet att söka rektorsbefattning tillkommer den, som är behörig att söka adjunktsbefattning vid rikets allmänna läroverk, dock att profårskurs under vissa förutsättningar ej erfordras. Tillsättning af rektorsbefattningen sker medelst af Kungl. Maj:t utfärdad fullmakt.

Öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk, som, efter nådig remiss, den 13 maj 1905 afgaf underdånigt utlåtande i ärendet, anförde därvid, bland annat, att den af sökanden åberopade rätt att för uppflyttning i högre lönegrad såsom adjunkt räkna sig till godo den tid, han varit anställd såsom rektor vid skeppsgosseskolan, icke utan vidare kunde härledas ur § 14 i omförmälda stadga. Med tjänstår afsåges nämligen i sådana författningar, som berörde de allmänna läroverken, i regel icke lönetursår, utan därmed afsåges dels längden af föregående tjänstgöring, hvilken enligt gällande läroverksstadga, § 183, mom. 2 c), utgjorde en af befordringsgrunderna vid tillsättning af ordinarie lärartjänst, dels tjänstår för framtida erhållande af pension såsom ordinarie lärare. I hvarje fall syntes rätt att för uppflyttning i högre lönegrad som adjunkt eller lektor räkna sig till godo viss föregående tjänstgöring icke kunna stadgas utan Riksdagens medverkan i en eller annan form. Också hade all föregående utsträckning eller annan förändring af nämnda rätt skett antingen med Riksdagens medgifvande eller på dess egen framställning. Men, så vidt öfverstyrelsen kunnat inhämta, förefunnes icke något Riksdagens beslut angående lönetursrätt för rektor vid skeppsgosseskolan vid öfvergång i de allmänna läroverkens tjänst.

Öfverstyrelsen fann därför Gårdstam sakna stöd för sin anhållan, i hvad den grundade sig på tjänstgöring såsom rektor vid omförmälda skola, men tillstyrkte på grund af hans tjänstgöring vid allmänt läroverk hans uppflyttning i andra lönegraden.

[22.] Sedan härefter marinförvaltningen yttrat sig i ämnet, afgaf statskontoret den 7 oktober 1905 inforordt underdånigt utlåtande. Statskontoret förklarade sig därvid anse den i § 14 af omförmälda stadga gifna bestämmelse ej innebära, att tjänstgöring såsom rektor vid skeppsgosseskolan må tillgodoräknas för lönetursrätt vid skeende befordran till allmänt läroverk. Någon sådan rätt hade ej heller statskontoret veterligt af Kungl. Maj:t och Riksdagen medgifvits bemålde tjänstinnehafvare.

Ärendet föredrogs inför Kungl. Maj:t den 27 oktober 1905; och fann Kungl. Maj:t med anledning af den gjorda ansökningen godt medgifva, att Gärdstam finge från och med den 1 mars 1905 åtnjuta aflöning i andra lönegraden. Gärdstams rektorstjänstgöring räknades honom följaktligen ej till godo.

Den fråga om rektors vid skeppsgosseskolan lönetursberäkning, som i det föregående omförmäls, hade i själfva verket vidrörts i ett annat ärende, som redan den 24 mars 1905 af Kungl. Maj:t afgjorts. Gärdstam hade nämligen i slutet af sin rektorstid, år 1904, gjort framställning om ändrad lydelse af § 14 i nådiga stadgan för skeppsgosseskolan i syfte att under vissa villkor bereda rektor vid skolan rätt att räkna tjänstår lika med lektor vid de allmänna läroverken samt att, i händelse af bifall härtill, åt Gärdstam måtte medgifvas rätt att såsom tjänstår i egenskap af lektor vid de allmänna läroverken tillgodoräkna sig den tid, hvarunder han tjänstgjort såsom rektor vid skolan.

Jämväl i detta ärende hade marinförvaltningen och öfverstyrelsen afgifvit infordrade underdåniga utlåtanden. Marinförvaltningen, som erinrade om rektors rätt att räkna tjänstår lika med adjunkter vid de allmänna läroverken, såvida han för anställning i sådan tjänst ägde full kompetens, yttrade i sitt den 13 januari 1905 afgifna utlåtande, att en förändring i antydt syfte af skeppsgosseskolans stadga syntes komma att i väsentlig grad bidraga att för den maktpåliggande rektorsbefattningen kunna förvärfva fullt kompetenta personer. Marinförvaltningen tillstyrkte därför Gärdstams ansökning i denna del och ansåg, att, därest densamma härutinnan bifölles, Gärdstam ock borde få rätt att såsom lektor vid allmänt läroverk räkna sig sin tjänstetid såsom rektor vid skeppsgosseskolan till godo.

Öfverstyrelsen åter anförde i skrifvelse den 10 mars 1905, bland annat, att, för den händelse Gärdstam ville så tolka § 14 i nådiga stadgan för skeppsgosseskolan, att med den rektor medgifna rätt att under visst

villkor räkna tjänstår lika med adjunkt vid de allmänna läroverken skulle [22.] följa lönetursrätt vid öfvergång i de allmänna läroverkens tjänst, öfverstyrelsen måste framhålla, att en sådan tolkning syntes densamma högst tvifvelaktig; hvarjämte öfverstyrelsen i allt fall på anförda skäl förklarade sig icke finna skäl tillstyrka nådigt bifall till Gärdstams anhållan, i hvad den kunde åsyfta en utsträckning af en sådan lönetursrätt. Afsåge Gärdstams ansökning åter rätt för rektor vid skeppsgosseskolan att räkna tjänstår för utnämning till ordinarie lektorstjänst, vore öfverstyrelsen af den åsikt, att ej heller en utsträckning i Gärdstams rätt att räkna tjänstår i sådan mening vore af omständigheterna påkallad. Öfverstyrelsen fäste slutligen uppmärksamheten på, att i fråga om rätt att räkna tjänstår för framtida pension såsom ordinarie lärare vid allmänt läroverk ej någon skillnad funnes stadgad mellan föregående tjänstgöring såsom adjunkt och som lektor, hvadan en förändring i sådant hänseende af § 14 i stadgan för skeppsgosseskolan syntes obehöflig.

Då ärendet sedermera föredrogs inför Kungl. Maj:t, fann Kungl. Maj:t ansökningen ej föranleda vidare åtgärd.

Den uppfattning i fråga om rektors vid skeppsgosseskolan förmenta rätt till lönetursberäkning vid öfvergång till de allmänna läroverken, som sålunda gjort sig gällande i omförmälda båda ärenden, har föranlett två särskilda underdåniga framställningar, för hvilka jag nu går att redogöra.

I den ena af dem, framburen i en skrifvelse den 23 november 1905, har chefen för skeppsgossekåren, hvilken enligt § 2 i stadgan för skolan under stationsbefälhafvaren har närmaste inseendet öfver skolan, anhållit, att stationsbefälhafvaren ville utverka, att rektor vid skeppsgosseskolan upptoges bland de lärare vid andra läroanstalter, som enligt nu gällande föreskrifter vid öfvergång till de allmänna läroverken ägde räkna sig till godo föregående tjänstgöring såsom ordinarie lärare, eller att, om detta ej bifölles, rektorns löneförmåner måtte blifva fullt likställda med adjunkts vid de allmänna läroverken, och att i samband därmed § 14 i nådiga stadgan för skeppsgosseskolan gifves en sådan lydelse, att däraf klart framginge, det lönetursrätt ej medföljde rätt att räkna tjänstår.

I nyssnämnda skrifvelse anföres hufvudsakligen:

Enligt chefens för skeppsgossekåren uppfattning hade andemeningen med § 14 i stadgan varit att i allt jämställa rektor vid skeppsgosseskolan med adjunkt vid de allmänna läroverken. Uttrycket »räkna tjänstår» borde således varit att fatta såsom innebärande äfven lönetursrätt vid öfvergång till de allmänna läroverken. Säkert vore, att det så tolkats af alla dem,

[22.] hvilka sökt eller tänkt söka befattningen, och hvilkas uppfattning kommit till chefs kännedom.

En sådan tolkning stode likväl i strid med nådiga kungörelsen angående ny löne- och pensionsreglering för lärare och lärarinnor vid rikets allmänna läroverk den 27 augusti 1904, i hvilken bland de lärare, som vid öfvergång till de allmänna läroverkens tjänst ägde räkna sig föregående tjänstgöring till godo för uppflyttning i högre lönegrad, rektor vid skeppsgosseskolan ej vore upptagen.

Därest emellertid ej för ifrågavarande rektorsbefattnings innehafvare dylik lönetursrätt fastställdes, skulle följden säkerligen blifva, att, vid bibehållande af nu gällande kompetensvillkor och löneförmåner, befattningen ej komme att sökas af lämpliga och dugande män, och häraf komme undervisningen vid skeppsgosse-skåren att lida. Den högsta lön rektor vid skeppsgosseskolan kunde uppnå vore 4,000 kronor, under det att en adjunkt vid de allmänna läroverken kunde komma upp till 5,000 kronor — fränsett möjligheten för honom att, såvida öfriga kompetensvillkor vore uppfyllda, befordras till ännu bättre aflönad tjänst vid de allmänna läroverken. För de dugliga lärarna måste fördenskull adjunktstjänsterna anses hafva större dragningskraft.

Visserligen vore tjänstgöringstiden betydligt kortare vid skeppsgosseskolan än vid de allmänna läroverken, men möjligheten till extra inkomster vore i Karlskrona inskränkt, och lefnadskostnaderna blefve desamma under eller utan tjänstgöring. Denna fördel kunde därför endast för den late innebära en lockelse.

Ville man bibehålla skeppsgosseskolans nuvarande undervisningsnivå och ej äfventyra att få den sänkt, till skada för flottans hela underofficerskår, återstode, under förutsättning att förenämnda lönetursrätt ej tillgodo- komme rektorsbefattningens innehafvare, endast den utvägen, att aflöningen för rektor ökades till samma storlek som för adjunkt vid de allmänna läroverken — en åtgärd som syntes nödig, helst enär rektors tjänstgöring vore i det hela af samma art och omfattning som åtminstone en lärares vid folkskoleseminarium. De vid skeppsgosseskolan anställda folkskol-lärarna finge nämligen under rektors ledning för sin utbildning auskultera i en del ämnen, såsom fysik, kemi med flera, i hvilka undervisningen vid ett folkskoleseminarium ej vore tillfyllest, och af hvilka skeppsgossarna för sin framtida tjänst hade behof.

Med skrifvelse den 23 december 1905 öfverlämnade stationsbefälhafvaren i Karlskrona nyss omförmälda framställning till statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet samt anförde därvid:

Lika med chefen för skeppsgossekåren och på de af honom anförda skäl ansåge stationsbefälhafvaren det för tjänsten vara synnerligen önskvärdt, att genom ändring i nu gällande föreskrifter den ifrågasatta rätten till lönetursberäkning bereddes rektor för skeppsgosseskolan. Att rektorstjänsten under nuvarande förhållanden utöfvade en mindre stark dragningskraft på läraraspiranter framginge däraf, att då tjänsten under år 1905 förklarats ledig, endast en sökande anmält sig. Därvid vore tillika att märka, att denne genom förut innehafvande anställning i Karlskrona ägde biinkomst, något som i allmänhet ej stode rektor vid skeppsgosseskolan till buds. Genom att höja rektors aflöningsförmåner skulle gifvetvis fördel vinnas, men äfven därvid syntes den ifrågasatta lönetursrätten erforderlig. Visst vore, att rektorstjänsten vid skeppsgosseskolan, där undervisning lämnades åt 500 gossar i åldern 15—19 år, och där fullständig omsättning ägde rum på omkring 3 år, ställde synnerligen stora fordringar på innehafvarens krafter. Det kunde lätt inträffa, att en rektor efter ett tiotal af år ej längre kände sig i stånd att sköta sin ytterst kräfvande befattning på fullt tillfredsställande sätt, medan han däremot, om han komme att öfvergå i allmänna läroverkens tjänst, skulle ännu länge kunna väl fylla sin plats i det allmänna. Under nu omförmälda förhållanden kunde dock numera näppeligen förväntas, att en rektor skulle, med afstående af sina vid skeppsgosseskolan intjänade ålderstillägg, öfvergå till de allmänna läroverken. Däraf kunde inträda menliga följder för flottan, som hade så stort behof af, att dess manskap af sjömanskåren och dess underofficerskår under uppväxtåren stått under bästa och kraftigaste ledning.

Stationsbefälhafvaren hemställde alltså, att åtgärder måtte vidtagas i syfte, att rektor vid skeppsgosseskolan måtte vid öfvergång i allmänna läroverkens tjänst få räkna lönetur lika med adjunkt.

Öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk har den 2 mars 1906 afgifvit infordradt underdånigt utlåtande i detta ärende. Öfverstyrelsen har i utlåtandet förklarat sig finna skeppsgosseskolan vara af den betydelse, att det vore önskvärdt, att skolans rektor innehade adjunkts kompetens; och då nådigt bifall till den af stationsbefälhafvaren i ärendet gjorda framställningen skulle förorsaka statsverket en jämförelsevis mindre betydande kostnad, har öfverstyrelsen tillstyrkt, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder, för att rektor vid skeppsgosseskolan må, vid öfvergång till de allmänna läroverken, för tillgodonjutande af aflöning i högre lönegrad räkna sig till godo den del af föregående tjänstgöring såsom rektor vid nämnda skola, under hvilken han varit behörig att söka och innehafva adjunktstjänst vid allmänt läroverk.

[22.] Slutligen har jämväl statskontoret, efter nådig remiss, den 17 maj 1906 yttrat sig i detta ärende och därvid anført: Rektor vid skeppsgosseskolan åtnjöte enligt gällande stat i lön 3,000 kronor jämte två ålders-tillägg, hvardera å 500 kronor, efter respektive 5 och 10 års väl vitsordad tjänstgöring. Då rektor, vid öfvergång till allmänt läroverk, icke syntes böra få tillgodoräkna sig sin tjänstgöring i nämnda egenskap i vidare måtto än för uppflyttning i högre lönegrad såsom adjunkt, hemställde statskontoret, att Kungl. Maj:t tacktes härom aflåta nådig proposition till Riksdagen.

Jag öfvergår härefter till den andra af nu förevarande två framställningar. Denna utgör en af förutbemälde Gärdstam i januari 1906 till Kungl. Maj:t ingifven ansökning, däri Gärdstam, efter undfången del af Kungl. Maj:ts beslut den 27 oktober 1905 i fråga om hans rätt till uppflyttning i högre lönegrad — för detta beslut har jag i det föregående redogjort — anhåller, att Kungl. Maj:t tacktes af nåd förklara honom berättigad att uppflyttas i fjärde lönegraden såsom adjunkt vid allmänt läroverk eller, om så ansåges erforderligt, utverka Riksdagens bifall därtill, att den rätt att räkna tjänstår, som genom § 14 i gällande stadga för skeppsgosseskolan tillerkändes dess rektor, måtte få så tillämpas, att Gärdstam finge räkna lönetur äfven för sin förutnämnda, mer än tioåriga tjänstgöring såsom rektor vid skeppsgosseskolan och sålunda från den 1 mars 1905, då han tillträdde sin adjunktstjänst vid högre latinläroverket i Göteborg, uppbära lön såsom läroverksadjunkt i fjärde lönegraden.

I sin berörda ansökning anför Gärdstam hufvudsakligen följande:

Då omförmälda § 14 i skeppsgosseskolans stadga åt rektor vid skolan förlänade »rätt att räkna tjänstår lika med adjunkter vid de allmänna läroverken», och detta utan någon slags inskränkning, ehuru under det af Gärdstam uppfyllda villkoret, att han till sådan befattning ägde full kompetens, hade Gärdstam under sin tjänstgöring aldrig betvivlat, att i denna rätt äfven varit inbegripen den vid en öfvergång till allmänt läroverk förnämsta fördelen, nämligen rätten för rektor att efter vunnen befordran till adjunkt vid allmänt läroverk få för lönetur tillgodoräkna sig sina tjänstår vid skeppsgosseskolan. För en adjunkt vid de allmänna läroverken vore nämligen rätten till uppflyttning i högre lönegrad den allra viktigaste förmånen i hans rätt att öfver hufvud räkna tjänstår; och hade meningen i § 14 af stadgan varit, att den förnämsta förmånen skulle uteslutas, så hade, enligt Gärdstams mening, sådant bort tydligt angifvas.

Gärdstams uppfattning om den betydelse, som borde inläggas i om-

förmälda § 14, hade ej heller under hans tjänstgöring såsom rektor blifvit rubbad genom några uttalanden i motsatt riktning. Hade detta varit händelsen, skulle han ej genom att söka adjunkt-befattning hafva äfventyrat att i sin årliga aflöning lida en minskning af omkring 800 kronor. Först under våren 1905, sedan han redan utnämnts till adjunkt vid högre latinläroverket i Göteborg, hade han genom öfverstyrelsens för rikets allmänna läroverk yttrande i afseende å rätt för skeppsgosseskolans rektor att räkna tjänstår såsom lektor vid allmänt läroverk, förnummit den mening i förevarande fråga, som sedermera fastslagits. Ända dittills hade hans åsikt om rätta innebörden af § 14 i stadgan lämnats obestridd af vederbörande myndigheter i yttrandena öfver de skrivelser, hvarigenom Gärdstam sökt utverka gynnsammare villkor för rektor vid skeppsgosseskolan. En särskild omständighet ville Gärdstam i detta sammanhang åberopa. Filosofie licentiaten H. Adlerz hade såsom adjunkt vid allmänna läroverket i Norrtälje sökt uppflyttning i högre lönegrad under åberopande af sin tjänstgöring som tillförordnad rektor vid skeppsgosseskolan under läsåret 1893—1894, och hans ansökning hade bifallits. Under många år af träget arbete vid skeppsgosseskolan hade Gärdstam på grund häraf ansett sig äga grundad förhoppning, att han efter öfvergång till allmänt läroverk skulle i löneförmåner blifva likställd med de läroverksadjunkter, hvilka lika länge som Gärdstam arbetat vid statens undervisningsanstalter.

Slutet af Gärdstams skrift innehåller uttalanden om svårigheten att, därest ej § 14 i stadgan gifves en tolkning i den riktning Gärdstam önskar, få rektorsbefattningen väl besatt, en sak som Gärdstam anser vara maktpåliggande. År 1894 hade vid dåvarande ledighet i tjänsten åtta sökande anmält sig, år 1905, efter Gärdstams afgang och sedan tvifvel yppat sig om rätten till lönetursberäkning, blott en.

Skulle emellertid en duglig rektor förvärfvas, anser Gärdstam det blifva omöjligt att någon längre tid få behålla honom, om han såsom rektor ej skulle få räkna lönetur.

I en samtidigt med den underdåniga ansökningen ingifven skriftelse till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet framhåller Gärdstam, att den tolkning af § 14 i skeppsgosseskolans stadgar, som låge till grund för Kungl. Maj:ts beslut den 27 oktober 1905, hade för honom varit ett oväntadt och hårdt slag. Oväntadt därför att alla de myndigheter vid flottan, som haft anledning yttra sig i frågor, som rört nämnda paragraf af stadgan, såsom cheferna för skeppsgosse-kåren, stationsbefälhafvaren vid Karl-krona station och marinförvaltningen, ansett, att rektors vid skeppsgosseskolan rätt att räkna tjänstår äfven inbegrepe

[22.] rätt för honom att efter öfvergång till allmänt läroverk åtnjuta lönetursrätt. Denna de sjömilitära myndigheternas öfverensstämmelse i uppfattningen af den nämnda paragrafen ansåge Gärdstam bero därpå, att i det ursprungliga förslaget till den däri innehållna bestämmelsens lydelse afsetts, att med rätt att räkna tjänstår äfven skulle förstås lönetursrätt, ehuru vederbörande uraktlåtit att för denna enda paragraf inhämta Riksdagens bifall.

Befattningen såsom rektor vid skeppsgosseskolan vore ett viktigt, ansvarsfullt och ansträngande kall och hade i än högre grad varit det under 1890-talet, då Gärdstam med biträde af blott tre skeppsgosselärare måst ombesörja den teoretiska undervisningen af 320—400 skeppsgossar. Därtill hade skolan under denna tid blifvit helt och hållet omorganiserad. Gärdstam vågade därför påstå, att han under sin verksamhet såsom rektor nedlagt mycket och omsorgsfullt arbete på skolan och dess utveckling, hvilket myndigheterna också vitsordat. Det syntes därför billigt och tillbörligt, att Gärdstam ej i stället för lön för sin möda finge göra en svår missräkning. Hans verksamhet under nära elfva år såsom rektor vid skeppsgosseskolan borde kunna anses hafva ländt staten till godo lika väl, som om Gärdstam under samma tid tjänstgjort vid allmänt läroverk.

I en ytterligare till chefen för ecklesiastikdepartementet ingifven skrift har Gärdstam sökt gifva stöd för sin i den förra skriften uttalade mening, att ursprungligen meningen varit, att egentlig lönetursrätt skulle tillkomma rektor vid skeppsgosseskolan, om han öfverginge till allmänt läroverk.

I reglemente för skeppsgosseskolan den 22 augusti 1871 finnes nämligen följande bestämmelse under § 24: »rektor åtnjuter tur och befodringsrätt lika med lärare vid de lägre allmänna elementarläroverken, såvida han för anställning vid dem äger full kompetens.» Denna bestämmelse hade i 1879 års stadga för skolan utbytt mot en likalydande föreskrift som den i § 14 af nu gällande stadga. Uttrycken: »rektor åtnjuter tur och befodringsrätt» och »rektor äger att räkna tjänstår» hade af alla vederbörande vid tiden för förändringen ansetts och borde sålunda i detta fall fortfarande anses innebära ett och detsamma. Hvad nu förmänen att räkna »tur och befodringsrätt» beträffade, måste den i sina konsekvenser anses vara jämgod med den förmån, som uttrycktes genom det nutida »rätt att räkna tjänstår», med däri inbegripen lönetursrätt. Uttrycket »tur och befodringsrätt» slöte sig nämligen nära till den särskildt bland militära tjänstemän till och med kaptenensgraden gällande befodringsgrunden »tur och anciennitet.»

Vid Gärdstams sist omförmälda skrift funnos fogade åtskilliga handlingar till styrkande af hans i skriften lämnade meddelanden.

Öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk, som genom remisser fått [22.] sig Gårdstams sistomförmälda tre skrifter tillställda med anmodan att afgifva underdånigt utlåtande i ärendet, har i skrifvelse den 24 april 1906 afgifvit sådant.

Efter erinran om sin i utlåtande den 13 maj 1905 — omförmäldt af mig i det föregående — uttalade mening har öfverstyrelsen i sitt nya utlåtande förklarat sig icke finna denna mening rubbad genom hvad Gårdstam anført. Den af Gårdstam åberopade bestämmelsen i § 24 af reglementet för skeppsgosseskolan den 22 augusti 1871, enligt hvilken rektor skulle åtnjuta »tur och befodringsrätt» lika med lärare vid de lägre allmänna elementarläroverken; funne öfverstyrelsen oklar och omöjlig att tillämpa på förhållandena vid de allmänna läroverken. Detta hade måhända bidragit till, att orden »åtnjuta tur och befodringsrätt» senare utbytts mot orden »räkna tjänstår.» I hvarje fall ansåge öfverstyrelsen osannolikt, att ordet »tur» skulle ha afsett lönetur, enär vid tiden för bestämmelsens tillkomst inga andra lärare än de vid de allmänna läroverken anställda räknade lönetursrätt vid nämnda läroverk. Först år 1874 hade denna rätt utsträckts till lärare vid vissa enskilda läroverk, 1877 och 1878 till docenter vid universiteten och så sent som år 1890 till lärare vid folkskoleseminarier och högre lärarinneseminariet samt lektorer vid sjökrigsskolan. Gårdstam hade sålunda, enligt öfverstyrelsens mening, icke att åberopa någon i hithörande författningar grundad rätt såsom stöd för sin anhållan.

Å andra sidan kunde ifrågasättas, huruvida icke rättvisa och billighet kunde tala för att bereda Gårdstam någon ersättning för den förlust, han lidit genom att längre tid kvarstå såsom rektor vid skeppsgosseskolan. I detta afseende ville öfverstyrelsen framhålla, att af hvad i ärendet blifvit upplyst otvetydigt framginge, att Gårdstam och vissa myndigheter haft den öfvertygelsen, att den ifrågasatta lönetursrätten verkligen tillkommit rektor vid skeppsgosseskolan, hvilken uppfattning kunde sägas hafva vunnit en viss bekräftelse genom att, på sätt Gårdstam åberopat, åt förre t. f. rektorn vid samma skola H. Adlerz beviljats uppflyttning i högre lönegrad såsom läroverksadjunkt från och med början af år 1901.

Att öfverstyrelsen ansåge lönetursrätt för framtiden böra tillkomma rektor vid skeppsgosseskolan framginge af öfverstyrelsens — förut af mig omförmälda — yttrande den 2 mars 1906.

Öfverstyrelsen slutar sitt utlåtande med hemställan, att Kungl. Maj:ts tacktes taga i öfvervägande, huruvida icke någon godtgörelse kunde beredas Gårdstam för den förlust, han genom försenad uppflyttning i högre lönegrad komme att lida.

[22.] Äfven statskontoret har hörts öfver nu ifrågavarande framställningar af Gärdestam och därvid i underdånigt utlåtande den 3 juli 1906 anfört följande:

Statskontoret ansåge den i äldre stadgar för skeppsgosseskolan förekommande bestämmelsen, att rektor åtnjöte »tur och befodringsrätt» lika med lärare vid de allmänna läroverken, lika litet som det i nu gällande stadga använda uttrycket kunna innebära rätt för honom till lönetursberäkning vid öfvergång till allmänt läroverk. Af handlingarna i ärendet framginge emellertid, dels att sökanden syntes hafva, allt sedan han tillträdde rektorstjänsten vid skeppsgosseskolan, haft den uppfattningen, att den ifrågasatta lönetursrätten verkligen tillkommit honom, dels ock att han genom öfvergång till adjunktsbefattning i andra lönegraden lidit en ej obetydlig löneförlust. Statskontoret an-åge därför billighetsskäl tala för, att den bestämmelse om rätt till lönetursberäkning för rektor vid skeppsgosseskolan, som statskontoret i annat sammanhang föreslagit, måtte få retroaktiv tillämpning å Gärdestam, så att han finge åtnjuta lön i fjärde lönegraden, från det han tillträdde sin tjänst. Statskontoret ville därför hemställa, att Kungl. Maj:t måtte utverka Riksdagens medgifvande härtill.

På sätt i ärendet framhållits, äga åtskilliga kategorier af lärare rätt att, efter anställning såsom ordinarie lärare vid allmänna läroverk, räkna sig föregående tjänstgöring till godo för uppflyttning i högre lönegrad. I öfverstyrelsens skrifvelse den 10 mars 1905 redogöres för, huru denna rätt efter hand förlänats de olika kategorierna. Genom nu gällande bestämmelser, som innehållas i förutnämnda kungörelse den 27 augusti 1904, hafva extra ordinarie lärare i allmänhet fränkänts denna rätt; dock må anmärkas, att docenter vid universiteten äfvensom vid Stockholms och Göteborgs högskolor under viss förutsättning äga tillgodoräkna sig högst tre års docenttjänstgöring för uppflyttning i högre lönegrad efter vunnen befordran vid de allmänna läroverken. Däremot äga fortfarande lektorer vid sjökrigsskolan, lärare vid högre lärarinneseminariet och lärare vid folkskoleseminarierna vid öfvergång till de allmänna läroverken att för tillgodonjutande af aflöning i högre lönegrad räkna sig till godo föregående tjänstgöring såsom ordinarie lärare enligt samma grunder som de för ämneslärare vid de allmänna läroverken gällande. Lärare vid enskilda läroverk åter hafva enligt nämnda kungörelse förlorat den förmån i berörda hänseende, som förut varit dem tillagd.

De genom nådiga kungörelsen den 27 augusti 1904 meddelade bestämmelser om lönetursberäkning för andra än ordinarie lärare vid all-

männa läroverk medgifva sålunda icke rektor vid skeppsgosseskolan i Karlskrona rätt därtill. Att sådan rätt ej heller kan anses tillkomma bemålde rektor på grund af stadgan för skeppsgosseskolan är genom Kungl. Maj:ts beslut den 27 oktober 1905 fastslaget. [22.]

Två spörsmål föreligga nu i detta ärende: Är det behöfligt och lämpligt, att rektor vid skeppsgosseskolan för framtiden berättigas att vid öfvergång till ämneslärartjänst vid allmänt läroverk beräkna lönetur såsom adjunkt vid sådant läroverk? Och är det billigt, att läroverksadjunkten Gårdstam får retroaktivt tillgodoräkna sig sin rektorstid vid skeppsgosseskolan för uppflyttning i högre adjunkts-lönegrad?

Efter samråd med chefen för sjöförsvarsdepartementet finner jag mig böra besvara det första af dessa spörsmål med ja. Frånsedt frågan om rätten till lönetursberäkning, hade rektorstjänsten, före löneregleringen vid de allmänna läroverken, ett gifvet företräde genom bättre aflöning än den för adjunktstjänsterna gällande. Detta företräde är genom nämnda lönereglering försvunnet och rektorstjänsten kan därför ej förväntas vara i samma mån som dittills tilldragande för sökande, hvilka kunna vinna anställning vid de allmänna läroverken. Det synes emellertid å sjömilitärt håll vara en fullt endräktig mening därom, att rektorsbefattningen vid skeppsgosseskolan är af den synnerligen stora vikt, att intet bör underlåtas, som kan sätta vederbörande i tillfälle att göra sitt urval bland möjligast dugliga sökande. I detta afseende är rätten för rektor till lönetursberäkning vid öfvergång till de allmänna läroverken af mycken betydelse. Därigenom ställes tjänsten med dess nuvarande begynnelselön i paritet med adjunktstjänsterna vid de allmänna läroverken, och genom de med densamma förenade två ålderstilläggen kan vederbörande utan ekonomisk skada för sig kvarstå ända till femton år såsom rektor. Att likställigheten sedermera förloras, i det att med adjunktstjänsterna äro förenade ytterligare två ålderstillägg efter femton och tjugu års tjänstgöring, skulle, just om den ifrågasatta rätten till lönetursberäkning infördes, bidraga till, att rektorsbefattningens innehafvare, på sätt ock af stationsbefälhafvaren i Karlskrona ansetts önskvärdt, ej funne med sin fördel förenligt att alltför länge kvarstå vid den kräfvande tjänsten såsom styresman för ifrågavarande skola, utan, ännu vid god arbetskraft, sökte sig öfver till de allmänna läroverken, därvid hans rektorstjänstgöring väl måste anses blifva honom räknad till merit och gifva honom goda utsikter i konkurrens med andra sökande. Det tydliga behovet af särskild friska krafter vid denna rektor-tjänst gör, att, äfven om framdeles en lönereglering skulle medföra förbättrad aflöning vid densamma, lönetursrätten, med sin nyss antydda följd, kunde anses vara på sin plats. Dess

införande synes mig för öfrigt stå väl tillsammans därmed, att lektorer vid sjökrigsskolan äga lönetursrätt vid öfvergång till de allmänna läroverken. Det är tydligen samma omsorg om att erhålla dugliga lärare för utbildning af befäl vid flottan, som förestafvat beviljandet af denna förmån för nämnda lektorer och som påkallar densamma för rektor vid skeppsgosseskolan.

Hvad härefter angår det andra spørsmålet, hvilket angår Gärdstam personligen, så har visserligen lönetursberäkning rätteligen ej tillkommit Gärdstam, men han synes emellertid hafva varit öfvertygad om sin rätt därtill, och denna öfvertygelse kan sägas ej hafva saknat ett visst fog, helst hans uppfattning härutinnan redan från början torde haft stöd af vederbörande sjömilitära myndigheters. Jag ansluter mig fördenskull till statskontorets mening i afseende å derta spørsmål.

På grund af hvad jag nu anfört tillstyrker jag, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att medgifva,

dels att rektor vid skeppsgosseskolan i Karlskrona hädanefter må, vid öfvergång till de allmänna läroverken, för tillgodonjutande af aflöning i högre lönegrad räkna sig till godo föregående tjänstgöring i egenskap af ordinarie rektor enligt enahanda grunder, som angående ämneslärare vid de allmänna läroverken äro stadgade,

dels ock att förmånen af sådan lönetursberäkning, som nyss omförnåls, må tillgodokomma förutvarande rektorn vid skeppsgosseskolan i Karlskrona, adjunkten vid högre latinläroverket i Göteborg Gustaf Adolf K:son Gärdstam.

Bifall till hvad i punkterna 21 och 22 föreslagits föranleder icke ökning af reservationsanslaget till de allmänna läroverken.

Understöd åt enskilda läroverk.

[23.] Vid 1897 års Riksdag framlades i Riksdagens båda kamrar motioner, Höjning af hvari på anförda skäl föreslogs anvisande af ett belopp af 100,000 kronor, att ställas till Kungl. Maj:ts disposition för att, med minst 15,000 anslaget. åt hvar och ett, tilldelas sådana för manlig eller både manlig och kvinnlig ungdom afsedda privata läroverk, som afsåge att bereda till mogenhets-examen, och som i fråga om organisation och arbetssätt åsyftade att tillämpa och pröfva nya former och metoder vid undervisningen.

Understöd åt enskilda läroverk hade redan därförinnan alltsedan år 1891 med Riksdagens medgifvande utgått från besparingarna å reserva-

tionsanslaget till de allmänna läroverken, som för ändamålet skulle få anlitas intill 20,000 kronor. Frågan om statsunderstöd för dessa läroanstalter var således ej alldeles ny, och inom Riksdagen saknades ej intresse för syftet med de nyssnämnda motionerna: ett något rikligare understöd åt dem från statens sida genom ett särskildt anslag. I enlighet med statsutskottets hemställan vunno dock motionerna ej Riksdagens bifall.

Med anslutning till nämnda inom Riksdagen yppade intresse till förmån för de enskilda läroverken gjordes af Kungl. Maj:t framställning till 1898 års Riksdag om att, med återkallande af förutnämnda medgifvande i fråga om läroverksanslaget, bevilja ett anslag å 40,000 kronor till understöd åt enskilda läroverk med vissa angifna belopp.

Riksdagen biföll denna framställning på det sätt, att Riksdagen — med återkallande af medgifvandet om användning af reservationerna å anslagen till allmänna läroverken — till understöd åt enskilda läroverk, hvilkas undervisningsformer och metoder af Kungl. Maj:t pröfvades lämpliga, upptörde ett förslagsanslag af högst 35,000 kronor att, sedan vederbörande angifven myndighet efter granskning af läroverkets räkenskaper vitsordat, att läroverket vore i behof och gjort sig förtjänt af sådant understöd, enligt de närmare bestämmelser Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt föreskrifva utgå med högst 9,000 kronor åt sådana läroverk, som förberedde till mogenhetspröfning, och högst 3,000 kronor åt sådana, som motsvarade femklassiga allmänna läroverk med tillägg af en särskild avslutningskurs.

På framställning af Kungl. Maj:t har Riksdagen sedermera år 1902 höjt omförmälda förslagsanslag från högst 35,000 kronor till högst 60,000 kronor att användas till understöd dels åt enskilda läroverk, enligt förut gifna bestämmelser, dels ock åt seminariekurser, hvilka afse utbildande af lärarinnor för högre flickskolor, samskolor och familjer, med högst 1,500 kronor för hvarje läsafdelning.

Bestämmelser rörande ifrågavarande anslags användning äro utfärdade genom nådiga kungörelsen den 13 juni 1902; och har med afseende på understöd åt enskilda läroverk genom nämnda kungörelse förordnats, att sådant understöd må kunna utgå till sådana för manlig eller både manlig och kvinnlig ungdom afsedda förut omförmälda läroverk, hvilka med afseende å ämnesföljd, tim- och kursfördelning, undervisningsmetoder eller genom sin organisation i öfrigt äro ägnade att på undervisningens och uppfostrans område anställa sådana försök, som i följd af gällande bestämmelser för de allmänna läroverken icke kunna där anordnas, men som äro af den betydelse, att därigenom en värdefull pedagogisk erfarenhet må kunna

[23.] vinnas; härifrån dock undantagna de läroverk, som åtnjuta understöd af anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom.

För år 1906 har omförmälda förslagsanslag i sin helhet varit taget i anspråk för elfva läroanstalter, af hvilka fyra åtnjutit 9,000 kronor hvardera, tre 4,000 kronor hvar samt fyra 3,000 kronor hvardera.

Endast något mer än två år förflöto, efter det ifrågavarande anslag på nyssnämnda sätt höjts, innan framställning gjordes hos Kungl. Maj:t i syfte, att anslaget måtte ytterligare höjas. Redan de yrkanden, som framställdes i åtskilliga ansökningar, hvilka åberopades till stöd för den af Kungl. Maj:t år 1898 begärda, af Riksdagen i väsentlig mån beviljade anslagsökningen, gingo ut på, att understöden till de fullständiga enskilda läroverken borde sättas till omkring 15,000 kronor. I slutet af år 1904 anhöllo nu styrelser och föreståndare för tio enskilda läroverk, bland annat, att Kungl. Maj:t måtte hos 1905 års Riksdag göra framställning om sådan höjning i anslaget till understöd åt enskilda läroverk, att läroverk, som förberedde till studentexamen, måtte kunna erhålla understöd med högst 15,000 kronor och läroverk, som motsvarade sexklassig realskola, i proportion därefter.

I häröfver infördadt, den 20 mars 1905 afgifvet underdånigt yttrande anförde öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk, att, då ingen tillfredsställande utredning förebragts rörande storleken af de belopp, hvarmed särskilda läroverk borde understödjas, och i sammanhang därmed rörande storleken af det anslag, som borde af Riksdagen begäras, samt rörande de villkor, som skulle berättiga till understöd, öfverstyrelsen, ehuru behjärtande behovet af anslagens höjande, icke funne sig kunna för det dåvarande tillstyrka petitionärernas ansökning.

Med anledning af ansökningens innehåll i nu omförmäld del anbefallde Kungl. Maj:t i skrifvelse den 31 mars 1905 öfverstyrelsen att verkställa utredning angående beloppet af det understöd af statsmedel till enskilda läroverk, som ansåges erforderligt, samt de villkor, som borde uppställas för dylikt understöds åtnjutande.

Sedan öfverstyrelsen i skrivelser den 28 oktober 1905 och den 20 februari 1906 gjort underdåniga framställningar om ifrågavarande anslags höjande med tillhopa 11,000 kronor för beredande af ökad understöd åt tre läroanstalter, hvilka framställningar dock — under afvakten på den öfverstyrelsen anbefallda omfattande utredningen — icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd, har öfverstyrelsen numera i sin förut af mig om-

nämnda underdåniga skrifvelse den 28 september 1906 fullgjort omför- [23.]
mällda nådiga befallning samt afgifvit förslag rörande ifrågavarande anslags
höjande äfvensom villkoren för understöd därifrån. I skrifvelsen anför
öfverstyrelsen, bland annat:

För verkställande af den öfverstyrelsen ålagda utredning hade öfver-
styrelsen under sommaren 1905 från läroanstalter, hvilka hittills åtnjutit
understöd från anslaget till understöd åt enskilda läroverk och seminarie-
kurser för utbildande af lärarinnor, infordrat vissa upplysningar rörande
läroanstaltens ändamål och organisation, lärjungarnas antal och afgifter,
lärarnas utbildning, tjänstgöring och aflöning, lokalernas och materiellens
beskaffenhet, läroanstalternas inkomster och utgifter o. s. v., hvilka upp-
lysningar öfverstyrelsen funnit för ärendets bedömande erforderliga.

Ehuru de insamlade uppgifterna enligt öfverstyrelsens förmenande
tydligt gifvit vid handen, att några af ifrågavarande skolor hade stort
behof af ökad understöd, hade öfverstyrelsen, särskildt af den anledning
att densamma då ännu icke funnit tid att genom sina medlemmars besök
i skolorna taga personlig kännedom om dessa, ansett sig icke kunna i
sammanhang med öfriga underdåniga förslag rörande framställningar till
1906 års Riksdag angående anslagsökningar för det högre skolväsendet
framlägga förslag uti ifrågavarande afseende.

Efter erinran att öfverstyrelsen dock, på sätt jag nyss omnämnt, funnit
sig böra söka bereda ökad understöd åt tre läroanstalter — hvilka ej
åtnjutit understöd till belopp, som enligt gällande grunder syntes kunna
tillkomma dem — anför öfverstyrelsen vidare, att öfverstyrelsen under
läsåret 1905—1906 samt under den gångna delen af innevarande läsår
varit i tillfälle att genom sina medlemmar inspektera flertalet af förut-
nämnda tio enskilda läroanstalter, däribland alla, som ägde dimissionsrätt
till mogenhetsexamen. Öfverstyrelsen hade därför nu ansett sig icke längre
böra underlåta att framlägga underdånigt förslag rörande de frågor, hvilka
berördes i den af skolornas styrelser inlämnade petitionen.

Ett ytterligare skäl att nu framlägga förslag rörande de omnämnda
frågorna funne öfverstyrelsen i den omständigheten, att den treårsperiod, för
hvilken understöd från ifrågavarande anslag blifvit beviljade, tilländalöpte
med kalenderåret 1907, hvarför en af 1907 års Riksdag eventuellt beviljad
anslagshöjning skulle kunna medföra en höjning af understödsbeloppen för
de särskilda skolorna från och med början af nästkommande treårsperiod.

Till stöd för sin framställning i ärendet åberopar öfverstyrelsen två vid
dess skrifvelse fogade bilagor, i hvilka öfverstyrelsen sammanfattat en del
ärendet belysande uppgifter rörande de med de allmänna läroverken jäm-
förliga läroanstalter, hvilka för närvarande åtnjuta statsunderstöd. Den
ena af dessa bilagor är i hithörande delar af följande innehåll:

[23.]

Läroverkets namn	Dimissionsrätt till mogenhets-examen	Antal klasser öfver de förberedande	Antal lärjungar i nämnda klasser i medeltal för läsåret 1903—06			Terminsaavgifter läsåret 1904—05	
			Gymnasium	Öfriga skolan	Summa	Klass 1	Högsta klassen
Beskowska skolan	dimiss.-rätt	9	101	124	225	85	150
Palmgrenska samskolan	dimiss.-rätt	9	104	119	223	50	180
Stockholms Nya samskola (A. Whitlock)	dimiss.-rätt	8 + treårigt gymnasium	7	119	126	65	150
Sofi Almquists samskola	dimiss.-rätt	8 + fyraårigt gymnasium	34	165	199	80	150
Fjellstedtska skolan	dimiss.-rätt	7	—	—	106	Undervisningen kostnadsfri	
Uppsala enskilda läroverk och privatgymnasium	dimiss.-rätt	7 + treårigt gymnasium	72	133	205	45	150
Lunds privata elementarläroverk	dimiss.-rätt	6	—	—	327	70	160
Eslöfs enskilda elementarskola för gossar	—	5 + afslutn.-klass	—	64	64	45	67,50
Nya lärarinneseminarier (A. Detthow)	—	2 läsafdelningar	—	—	V.-t. 1905 38	—	—
Privata lärarinneseminarier (S. Andersson)	—	3 läsafdelningar	—	—	V.-t. 1905 51	—	—
Anna Sandströms seminarium	—	2 läsafdelningar	—	—	V.-t. 1905 63	—	—

Läsårets längd	Hyra	Gymnastikundervisningen v.-t. 1905	Slöjdundervisningen	Stats- under- stöd kr.
1904—05: 34 v. + 4 examensdagar	1904—05: 10,500 (normalt.: 11,300)	Obligat., 3 à 4 ggr i veckan, 45 min.	Obligat. och frivillig trä- slöjd i klasserna 1, 2, 3	9,000
1904—05: högsta klassen 34 v. näst högsta klassen 33 v. öfriga klasser 32½ v.	1904—05: 9,000	Obligat., de båda högsta klasserna 2 ggr i v., de öfriga 3 ggr, 45 min.	Obligat., flere slag (snickeri, svarfning, bokbinderi, mo- dellering m. m.)	9,000
1904—05: 34½ v.	1904—05: 6,440 1905—06: 7,240	Obligat., 3 ggr i v., 30 min. à 1 t.	Obligat. träslöjd	4,000
1905—06: 35 v. 2 d.	16,000	Obligat. 2 till 4 ggr i v., 30 min.	Obligat., flere slag (lättare träslöjd, snickeri, bast- och spånslöjd, borstbindning)	3,000
1904—05: 36 v.	eget hus	Obligat., utom för högsta klassen, 3 ggr i v., 30 min.	—	9,000
1904—05: gymnasiet 36 v. öfriga skolan 34 v.	1903—05: i medelt. 4,690	Obligat., utom för högsta klassen, 3 ggr i v., 30 min.	Obligat. träslöjd i klas- serna 1, 2, 3, 4. Obligat. smide kl. 5, 6 frivilligt smide i gymnasium	9,000
1904—05: de båda högsta klass. 37 v. öfriga skolan 34 v.	1904—05: 5,686	Valfri för de tre högsta klasserna, obligat. för de lägre, 2 ggr i v., 30 à 45 min.	—	4,000
1904—05: 36 v. 2 d.	1904—05: 735	Obligat. 2 ggr i v., 30 min.	—	3,000
—	—	—	—	3,000
—	—	—	—	4,000
—	—	—	—	3,000

Summa kr. 60,000.

[23.]

Hufvudsakligen med ledning af den andra af nämnda bilagor uttalar öfverstyrelsen den mening, att flera af ifrågavarande läroverk arbetade under ganska tryckande ekonomiska villkor. De löner, som kunnat utbetalas åt föreståndare och lärare, hade i de flesta fall varit knappa. Medel hade saknats att åt skolorna förvärfva tillfredsställande lokaler, tidsenlig inredningsmateriell och behöflig materiell för undervisningen. Man måste dessutom vänta sig, att kostnaderna för skolorna under den närmaste framtiden skulle ytterligare stegras, icke minst genom återverkan af förändringar i fråga om de allmänna läroverken, hvilka direkt eller indirekt stode i samband med den nya läroverksorganisationen. Då nämligen genom löne-regleringen för lärarna vid sistnämnda läroanstalter lönerna blifvit icke obetydligt höjda, måste konkurrensen om dugliga lärarkrafter medföra en höjning af aflöningen äfven för lärarna vid de enskilda läroverken. Och då de läroverksbyggnader, hvilka nu mångenstädes planlades eller vore under uppförande, särskildt såsom en följd af många mindre, allmänna läroverks utvidgning till sexklassiga real- eller samskolor, i allmänhet byggdes med större hänsyn till hygienens och undervisningens kraf, än förut plägat vara fallet, syntes detta förhållande komma att medföra, att äfven de enskilda skolorna till sina lärjungars bästa mera än förut måste tänka på att tillgodose de nämnda krafven. Då slutligen de nya undervisningsplanerna för de allmänna läroverken — hvilka i fråga om real-skolan äro af Kungl. Maj:t fastställda den 2 mars 1906 — gäfvö föreskrifter om en undervisning, hvilken i betydligt större utsträckning än förut varit händelsen byggde på konkret åskådning såsom grundval, hvarför den såsom en förutsättning kräfde, att läroverken förfogade öfver en ändamålsenlig och rikhaltig undervisningsmateriell för olika ämnen, kunde det väntas, att denna omständighet skulle orsaka, att äfven de enskilda skolorna bättre än förut måste tillgodose undervisningen från ifrågavarande synpunkt. Af det anförda syntes framgå, att de nämnda skolorna, åtminstone vissa af dem, hade behof af förhöjda statsunderstöd, hvilka syntes böra bestämmas med hänsyn därtill, att skolorna måtte kunna uppehållas på önskligt hög ståndpunkt med afseende på lärarnas duglighet, lokalernas och materiellens ändamålsenlighet o. s. v. Betydelsen häraf vore så mycket större, som dessa skolor — hvilket äfven blifvit uttryckt genom förutberörda nådiga kungörelse den 13 juni 1902 — vore afsedda att utgöra försöksanstalter, vid hvilka, emedan skolorna arbetade under friare former än de allmänna läroverken, försök med nya undervisningsformer och metoder lättare än vid dessa kunde underkastas pröfning.

Slutligen borde i detta sammanhang erinras därom, att de kostnader, ifrågavarande skolors understödjande orsakade statsverket, i själfva verket

kompenaserades genom minskning i utgifterna för de allmänna läroverken. Detta framginge bland annat däraf, att antalet ynglingar och gossar, tillhörande klasser öfver de förberedande, hvilka uti ifrågavarande skolor åtnjöte undervisning läsåret 1905—1906, uppgatt till 1,114, ungefärligen motsvarande antalet lärjungar i två af de största högre allmänna läroverken. [23.]

På grund af det sålunda anförda funne öfverstyrelsen önskligt, att framställning gjordes till 1907 års Riksdag rörande ökning af högsta beloppet af det understöd, som kunde utgå till de särskilda skolorna af ifrågavarande slag. Med afseende på det belopp, som borde ifrågasättas, hölle styrelsen före, att för skolor, som förberedde till studentexamen, det högsta understödsbeloppet borde sättas till 15,000 kronor, hvilken summa varit föreslagen under tider, då utgifterna för en skolas skötsel i flera afseenden varit mindre än nu.

Öfverstyrelsen funne emellertid, att en skola först då borde kunna ifrågakomma till erhållande af ett understöd, uppgående till det nämnda beloppet, när den såväl i andra afseenden som med hänsyn till lärjungeantalet hunnit en viss utveckling. För en bestämmelse i sistnämnda hänseende talade bland annat den omständigheten, att den minskning i statens kostnader för de allmänna läroverken, som orsakades därigenom, att ifrågavarande enskilda skolor mottoge lärjungar, hvilka annars skulle tillhöra statsläroverken, vore beroende af nämnda lärjungars antal.

Då det ifrågasatta högsta beloppet, 15,000 kronor, borde förbehållas skolor, som förberedde till mogenhetsexamen, syntes en bestämmelse önskelig i sådant syfte, att skolan först då kunde erhålla detta understöd, när dess gymnasium, särskildt för sig, uppnått ett lärjungeantal, som kunde anses berättiga till så stort understöd.

Öfverstyrelsen tänkte sig, att det sålunda uttalade önskemålet kunde vinnas genom följande bestämmelser: Statsunderstödet utginge med högst 90 kronor för hvarje lärjunge i klasser öfver de förberedande, dock så att det för ett läroverks gymnasium, särskildt för sig, högst kunde uppgå till 6,000 kronor och för det öfriga läroverket, särskildt för sig, högst till 9,000 kronor. För att ett läroverk i enlighet med dessa grunder skulle kunna erhålla ett understöd af 15,000 kronor, måste det i gymnasialklasserna — i medeltal för de tre senaste åren, såsom öfverstyrelsen ansåge sig böra föreslå — haft ett lärjungeantal af minst 67 samt i den öfriga skolan, förberedande klasser oberäknadt, ett lärjungeantal af minst 100.

För läroverk, hvilka saknade gymnasialafdelningar, syntes samma bestämmelse böra gälla i fråga om understödsbeloppet för lärjunge. Det största totala understödet syntes, i öfverensstämmelse med de nu angifna

[23.] bestämmelserna för de fullständiga läroverken, böra fastställas till 9,000 kronor.

Enär särskilda omständigheter kunde göra det önskligt, att i undantagsfall understöd utginge med högre belopp än 90 kronor för lärjunge, syntes en bestämning böra upptagas, hvarigenom sådant möjliggjordes. Maximibeloppet af 15,000 kronor borde likväl i intet fall få öfverskridas.

Med afseende på öfriga bestämmelser rörande understödsbeloppen till särskilda skolor, såsom i fråga om den hänsyn som vid beloppens bestämmande borde tagas till läsårets längd och antalet frielever i skolan, hölle öfverstyrelsen före, att de icke borde preciseras i den kungörelse, som torde komma att utfärdas rörande dessa understöd. Dels syntes detta, som icke heller förut ansetts behöfligt, mindre nödvändigt med hänsyn till ifrågasvarande skolors ganska ringa antal, dels orsakade den omständigheten, att skolorna vore försöksläroverk med olika organisationsplaner, att ganska olika förhållanden rådde inom de skilda skolorna. Detsamma som man önskade vinna genom att föreskrifva mer eller mindre detaljerade villkor för anslagens åtnjutande, nämligen att dessa tillgodokomme de ändamål, för hvilka de vore beviljade, syntes kunna uppnås på ett annat och troligen mera effektivt sätt, nämligen genom föreskrift af en årlig revision af skolans räkenskaper, hvilka sistnämnda jämte vederbörliga verifikationer samt revisionsberättelse borde till öfverstyrelsen årligen insändas. Genom en sådan revision, hvilken principiellt syntes vara på sin plats, när det, såsom i detta fall, gällde anslag af statsnedel till ett icke obetydligt belopp, torde möjliga missförhållanden inom skolornas förvaltning på enklaste sätt kunna undanröjas. De närmare bestämmelserna rörande revisionen liksom rörande öfriga villkor, som kunde finnas önskvärda, syntes böra öfverlämnas till Kungl. Maj:ts afgörande.

Slutligen har öfverstyrelsen yttrat sig om den totala anslagsförhöjning, som enligt öfverstyrelsens förmenande borde af Riksdagen begäras.

Af förut omnämnda läroverk hade följande i medeltal under de senaste två åren haft ett lärjungeantal, som öfverskridit 67 i gymnasiet och 100 i den öfriga skolan, nämligen Beskowska skolan, Palmgrenska skolan samt Uppsala enskilda läroverk och privatgymnasium, hvilka läroverk alltså i enlighet med de föreslagna grunderna skulle kunna ifrågakomma till erhållande af ett statsunderstöd, uppgående till 15,000 kronor, och öfverstyrelsen hade vid beräkningen af det totala anslagsbelopp, hvilket borde hos Riksdagen begäras, för hvardera af dessa skolor förutsatt nämnda summa utan att därmed på frågans nuvarande stadium hafva velat uttala någon mening därom, huru stort belopp vid frågans pröfning borde beviljas.

[23.]

I fråga om Lunds privata elementarläroverk vore visserligen de föreslagna grunderna svåra att tillämpa, enär skolans klasser delvis icke motsvarade klasserna i de allmänna läroverken; men i alla händelser skulle lärjungeantalet berättiga till ett högre anslag än det, som för närvarande utginge, eller 4,000 kronor. Då emellertid skolans ekonomiska ställning, i fall den alltjämt blefve lika gynnsam som under läsåret 1904—1905, hvilket öfverstyrelsens undersökning af skolornas förhållanden i detta afseende omfattade, icke syntes göra detta behöfligt, borde en höjning af anslaget icke ifrågakomma, snarare en minskning. Öfverstyrelsen hade vid beräkningen upptagit det till skolan utgående anslaget till oförändradt belopp.

I Fjellstedtska skolan i Uppsala hade lärjungeantalet i medeltal under läsåren 1903—1906 utgjort 106, motsvarande ett statsunderstöd, obetydligt högre än det till skolan nu utgående, 9,000 kronor. I fråga om denna skola, som arbetade under synnerligt brydsamma ekonomiska villkor, enär dess samtliga lärjungar vore medellösa och de betydliga utgifterna för deras undervisning, kost och logis till icke ringa del utginge af enskilda gåfvomedel, hvilkas hopbringande ofta vore förenadt med ganska betydliga svårigheter, ansåge öfverstyrelsen, att sådana särskilda omständigheter förelåge, som öfverstyrelsen nyss omnämnt, och som syntes böra kunna föranleda, att skolan understöddes med ett högre belopp än det, som efter en beräkning af 90 kronor för lärjunge motsvarade lärjungeantalet. Öfverstyrelsen hade vid beräkningen af det totala anslaget för denna skola upptagit ett belopp af 12,000 kronor, motsvarande något mindre än 120 kronor för lärjunge.

För Nya samskolan i Stockholm, Sofi Almquists samskola och Eslöfs enskilda elementarskola för gossar hade öfverstyrelsen upptagit de understödsbelopp, som motsvarade de föreslagna grunderna, nämligen respektive 9,630, 12,060 och 5,760 kronor, ehuru det rörande den sistnämnda skolan syntes ovisst, huruvida tillräcklig grund funnes för understöders höjande.

Af öfriga skolor, hvilkas styrelser undertecknat merberörda petition, hade Djursholms samskola icke understöd från nu ifrågavarande statsanslag utan från anslaget till understöd åt högre skolor för kvinnlig ungdom och samskolor, och Lundsbergs privata skola hade icke begärt statsunderstöd.

Privata lärarinneseminariet, som för närvarande åtnjöte 3.000 kronor, borde, med hänsyn till en nybildad tredje läsaafdelning, beräknas komma under närmaste treårsperiod uppbära 4.500 kronor.

För Nya lärarinneseminariet i Stockholm samt Anna Sandströms se-

- [23.] minarium hade öfverstyrelsen upptagit understöd till nu utgående belopp, eller 3,000 kronor för hvarådera.

Styrelsen för privata högre lärarinneseminariet i Lund hade i underdånig ansökning den 20 juni 1906 anhållit om statsunderstöd för kalenderåret 1907 från ifrågavarande anslag till ett belopp af 3,000 kronor; och för Göteborgs samskola hade genom underdånig ansökning den 24 juli 1906 begärts understöd till belopp af 9,000 kronor, utgående från och med höstterminen 1906. Medel för dessa skolors räkning funnes för närvarande ej å anslaget tillgängliga. Man syntes emellertid kunna vänta, att nämnda läroanstalter skulle framdeles återkomma med sina ansökningar, när möjlighet funnes, att sådana kunde beviljas, liksom äfven att ansökningar om understöd i den närmaste framtiden skulle inkomma från nyupprättade läroanstalter af ifrågavarande art, hvilka genom bidrag af statsmedel kunde önska förbättra och stadga sin verksamhet. Därför syntes för sådana läroverk, hvilka af Kungl. Maj:t pröfvades däraf förtjänta, ett visst belopp böra afses, förslagsvis 20,000 kronor.

Öfverstyrelsen hade gjort en beräkning, huru stora anslag skulle, efter nu af den samma föreslagna grunder, komma att för nästa treårsperiod utgå till de läroanstalter, som för närvarande åtnjöte bidrag från ifrågavarande anslag. Denna beräkning ställde sig sålunda:

Beskowska skolan	kronor 15,000: —
Palmgrenska samskolan	» 15,000: —
Stockholms nya samskola	» 9,630: —
Sofi Almqvists samskola	» 12,060: —
Fjellstedtska skolan	» 12,000: —
Uppsala enskilda läroverk och privatgymnasium	» 15,000: —
Lunds privata elementarskola	» 4,000: —
Eslöfs enskilda elementarskola för gossar	» 5,760: —
Nya lärarinneseminariet	» 3,000: —
Privata lärarinneseminariet	» 4,500: —
Anna Sandströms minarium	» 3,000: —
Summa kronor 98,950: —	

Med tillägg af nyssnämnda 20,000 kronor kunde man alltså sätta hela anslaget till, i rundt tal, 120,000 kronor.

Med anledning af det sålunda anförda har öfverstyrelsen i underdånighet hemställt, att Kungl. Maj:t tacktes göra framställning till 1907 års Riksdag om höjning af statsanslaget till understöd åt enskilda läroverk med 60,000 kronor, eller från 60,000 kronor till 120,000 kronor, samt

begära Riksdagens medgifvande, att från nämnda anslag finge enligt de [23.] närmare bestämmelser rörande revision af räkenskaperna, anslagsbeloppets beroende af läsårets längd, antalet elever, som skulle undervisas kostnadsfritt eller mot nedsatt afgift, samt öfriga villkor, som Kungl. Maj:t kunde finna godt föreskrifva, utgå understöd,

dels åt enskilda läroverk, hvilkas undervisningsformer och metoder af Kungl. Maj:t pröfvades lämpliga, med högst 90 kronor, såvida Kungl. Maj:t icke på grund af särskilda förhållanden i undantagsfall kunde finna skäligt bevilja ett högre belopp, för hvar och en af skolans lärjungar i klasser öfver de förberedande, med iakttagande härvid att understödet skulle utgå med högst 6,000 kronor för ett läroverks gymnasialafdelning och högst 9,000 kronor för den öfriga delen af läroverket,

dels ock åt seminariekurser, hvilka afsåge utbildande af lärarinnor för högre flickskolor, samskolor och familjer med högst 1,500 kronor för hvarje läsafdelning.

Frågan om lönetursrätt för föreståndare vid enskilda läroverk var ock upptagen i den förutnämnda framställning, hvilken gifvit uppslag till nu förevarande ärende. Dylik rätt för lärare vid enskilda läroverk har förut under vissa villkor och förutsättningar varit medgifven men borttogs genom 1904 års lönereglering för lärarna vid de allmänna läroverken. Med förut omförmälda genom nådigt bref den 31 mars 1905 öfverstyrelsen gifna uppdrag förknippades äfven verkställande af en utredning i afseende å den för föreståndarna begärda förmånen. Beträffande spörsmålet härom har öfverstyrelsen i sin skrifvelse den 28 september 1906 förklarar sig icke vilja hemställa om denna lönetursratts upplifvande, ehuruval öfverstyrelsen funnit syftet i förslaget härom, därest rätten på lämpligt sätt begränsades, beaktansvärdt.

För min del finner jag ej skäl att nu förelägga Kungl. Maj:t något förslag i afseende å den ifrågasatta lönetursrätten.

De skäl, som förut gifvit Kungl. Maj:t anledning att begära och Riksdagen att bevilja anslag till understöd åt enskilda läroverk, behöfva ej af mig upprepas. Blott därom skulle jag vilja erinra, att de enskilda läroverken, utom den betydelsefulla insats de göra i undervisningsväsendets tjänst, äfven genom sin verksamhet bespara staten ej oväsentliga direkta utgifter för utvidgning af de allmänna läroverken. Denna besparing kan naturligen ej utan vidare beräknas efter det lärjungeantal, de enskilda läroverken hafva att uppvisa, enär åtminstone på sina håll plats skulle

- [23.] kunna beredas för ett ökad antal lärjungar vid statsläroverken utan att öka antalet lärare, men det måste dock ihågkommas, att de enskilda läroverken till stor del äro belägna i städer, hvilkas allmänna läroverk äro öfverfyllda. Äfven kostnaden för lärarinnors utbildande torde blifva mindre för staten genom de lärarinnekurser, som åtnjuta understöd från ifrågavarande anslag.

För dessa kurser har öfverstyrelsen ej ifrågasatt ökad understöd. För de enskilda läroverken i öfrigt har däremot öfverstyrelsen påyrkat, att understödens maximigränser skulle höjas från respektive 3,000 och 9,000 kronor till respektive 9,000 och 15,000 kronor. Sistnämnda maximibelopp utgör den siffra, som redan för flera år sedan från de enskilda läroverkens sida ansågs erforderlig för skolor, som förberedde till mogenhetsexamen.

Jag har ej något att erinra mot nämnda af öfverstyrelsen föreslagna belopp. Det synes mig vara uppenbart, att ifrågavarande skolor numera i allmänhet måste kämpa med större ekonomiska svårigheter än förr. Öfverstyrelsen har angifvit några af skälen härför. Det kan tilläggas, att de förbättrade aflöningsvillkor för folkskollärarinnor, som blifvit en följd af 1906 års Riksdags beslut, för flera af de enskilda läroverken komma att indirekt medföra ökade kostnader för lärarinnelöner.

Den beräkning, öfverstyrelsen vill lägga till grund för bestämmandet af understödsbeloppet för en skola, 90 kronor för hvarje lärjunge, utgår antagligen från det understöd, som man, så att säga, vill hafva garanteradt i fråga om flickskolorna, för lärjunge räknadt. Statsunderstödet till dem beräknas nämligen efter högst 45 kronor för lärjunge och förutsätter ett lika stort tillskott från kommun eller enskilda donatorer.

Utan tvifvel finnes skäl för den sålunda föreslagna beräkningsgrunden. Öfverstyrelsen själf har dock velat låta det bero på Kungl. Maj:ts pröfning, om på grund af särskilda förhållanden i undantagsfall må kunna beviljas ett högre belopp. En bestämmelse härom synes mig i och för sig mindre tillfredsställande. Och jag anser, att den ifrågasatta beräkningsgrunden ej bör ens principiellt uttryckligen fastslås genom Kungl. Maj:ts och Riksdagens beslut. Beträffande flickskolorna tjänar motsvarande bestämmelse till säkerhet för, att statsunderstödet verkligen kommer ett visst antal lärjungars undervisning till godo. Men, såsom redan antydts, är syftet med statsunderstöd till de enskilda läroverken ej endast och ej heller i främsta rummet att tillförsäkra ett större eller mindre antal lärjungar undervisning. Man vill, att dessa läroverk, för att komma i åtnjutande af statsunderstöd, skola tjäna till ett slags profskolor, där olika undervisningsformer och metoder, tilläfventyrs äfven skolororganisationer, kunna pröfvas. Men med detta syfte

synes det mig bäst, att man ej nödgar anstalterna att, för att utfå ett visst understödsbelopp, ovillkorligen söka pressa upp sitt lärjungeantal.

I ett annat afseende, som står i nära samband med det nu omhandlade spörsmålet, är jag ej heller af öfverstyrelsens mening. Jag anser det nämligen ej böra fastställas vissa maximibelopp för ett högre enskildt läroverks gymnasialafdelning och för den öfriga delen af läroverket. I afseende därå vill jag blott i förbigående anmärka, att svårigheter kunna möta för att i hvarje fall bestämma, hvar gränsen mellan dessa olika afdelningar går. — Jag vill här tillägga, att de olika kategorier af läroverk, som kunna understödjas, numera, på grund af den nya läroverksorganisationen, torde böra angifvas såsom läroverk, hvilka förbereda till studentexamen, och läroverk, hvilka förbereda till realskolexamen.

Hvad öfverstyrelsen föreslagit i afseende å revision af läroverkens räkenskaper m. m. gillar jag.

Likaså instämmer jag med öfverstyrelsen i afseende å det belopp, hvarmed ifrågavarande anslag nu bör ökas. Då öfverstyrelsens beräkning öfver det höjda anslaget användning utvisar ett öfverskott af omkring 20,000 kronor, sedan vissa antagna understödsbelopp afsatts för de anstalter, som nu åtnjuta understöd från anslaget, vill jag erinra, att understöd redan sökts äfven af andra skolor.

Jag tillstyrker, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att, med ändring i vissa delar af hithörande, nu gällande föreskrifter, medgifva, att från förslagsanslaget till understöd åt enskilda läroverk må, enligt de närmare bestämmelser i afseende å revision af läroverkens räkenskaper, läsårets längd, antalet elever, som skola undervisas kostnadsfritt eller mot nedsatt afgift, samt öfriga villkor, som Kungl. Maj:t kan finna godt föreskrifva, utgå understöd dels åt enskilda läroverk, hvilkas organisation, undervisningsformer och metoder af Kungl. Maj:t pröfvas lämpliga, med högst 15,000 kronor för sådana, som förbereda till studentexamen, och högst 9,000 kronor åt sådana, som förbereda till realskolexamen, dels ock åt seminariekurser, hvilka afse utbildande af lärarinnor för högre flickskolor, samskolor och familjer, med högst 1,500 kronor för hvarje läsaafdelning,

samt att höja omförmälda förslagsanslag, nu högst 60,000 kronor, till högst 120,000 kronor, eller med 60,000 kronor.

Högre lärarinneseminariet.

Hos Kungl. Maj:t har ämneslärarinnan vid högre lärarinneseminariet Maria Matilda Aurora Widegren, som den 1 juli 1904 tillträdtt be-
fattning såsom ordinarie lärarinna vid seminariet, i underdånighet anhållit,
[24.]
Lönetsberäkning för tre lärarinnor.

- [24.] att hon, som, efter år 1885 aflagd afgangsexamen från seminariet och åtskillig tjänstgöring såsom vikarierande och extra lärarinna vid den med samma läroanstalt förenade normalskolan för flickor, från och med höstterminen 1896 varit anställd vid seminariet såsom fast lärarinna och hufvudlärarinna i svenska språket, måtte, på grund af sin tjänstgöring i sådan egenskap, erhålla rätt att från och med den 1 juli 1904 uppbära aflöning i andra lönegraden.

Innan jag närmare redogör för ansökningen, torde jag få göra följande erinringar. Enligt de före år 1905 gällande bestämmelser ägde ordinarie lärarinna vid högre lärarinneseminariet på grund af nådiga brefven den 9 juni 1871 och den 18 maj 1878 rätt till tjänstårsberäkning och löneförhöjning enligt samma grunder, som gällde för lärare vid de allmänna läroverken, eller att efter fem års för nit och skicklighet vitsordad tjänstgöring, räknadt från och med början af kalenderåret näst efter det, under hvilket fullmakt erhållits, uppflyttas från den första till den andra lönegraden och efter lika mellantider till hvar och en af de följande. Den genom nådiga kungörelsen den 27 augusti 1904 fastställda, från början af år 1905 gällande nya lönestaten för högre lärarinneseminariet, hvarå sökanden enligt i ärendet vunnen upplysning ingått, upptager med genom nådiga kungörelsen den 16 juni 1906 stadgad löneförhöjning af 100 kronor i hvarje lönegrad för ämneslärarinna fyra lönegrader med aflöning i första lönegraden af 2,100 kronor, däraf lön 1,350 kronor och tjänstgöringspenningar 750 kronor, och i andra lönegraden af 2,600 kronor, däraf lön 1,700 kronor och tjänstgöringspenningar 900 kronor. Vidare stadgas bland annat: att uppflyttning från lägre till högre lönegrad må äga rum efter förloppet af fem år, därest tjänstinnehafvaren under mer än fyra femtedelar af den tjänstgöringstid, som erfordras för att vinna nämnda uppflyttning, med nit och skicklighet bestridt sin egen eller på grund af förordnande annan statens tjänst eller ock fullgjort annat offentligt uppdrag; att hvad vid tiden för utfärdandet af förstnämnda kungörelse gällande bestämmelser innehölle angående rätt för lärare vid högre lärarinneseminariet att, utöfver hvad i samma kungörelse blifvit bestämdt, för uppflyttning i högre lönegrad räkna sig föregående tjänstgöring till godo, skulle upphöra att gälla; att likväl genom kungörelsens bestämmelser ingen ändring gjordes i fråga om det antal lönetursår, som lärare på grund af då gällande bestämmelser intjänat vid utgången af år 1904; samt att ämneslärarinna skulle hafva skyldighet att vid uppnådda 55 lefnadsår och 25 tjänstår med pension från allmänna indragningsstaten från tjänsten afgå.

Till stöd för sin underdåniga ansökning, hvilken, såsom antyds, afser rätt att för uppflyttning i högre lönegrad räkna sig föregående extra tjänst-

göring till godo, har sökanden åberopat dels nådiga cirkuläret den 1 juni 1877, hvarigenom förordnats, att filosofie kandidat eller filosofie doktor, hvilken i behörig ordning genomgått den profårskurs, som för anställning vid statens elementarläroverk vore eller kunde varda föreskrifven, samt i öfrigt fullgjort stadgade villkor för att kunna till lektor, adjunkt eller kollega vid sådant läroverk utnämnas, finge vid skeende befordran räkna sig till godo den tid, han från och med året näst efter berörda villkors fullgörande såsom extra ordinarie lärare tjänstgjort vid statens elementarläroverk eller tvåklassiga pedagogier, så framt hans nyssnämnda tjänstgöring varit väsentligen lika med den, som ålåge lektor, adjunkt eller kollega vid dylika läroverk, dels ock nådiga kungörelsen den 12 september 1890, däri stadgats, bland annat, att lärare vid högre lärarinneseminariet finge, om de öfverginge i de allmänna läroverkens tjänst, åtnjuta samma rätt till lönetursberäkning, som genom nådiga kungörelserna den 29 maj 1874 och den 29 juni 1883 medgifvits lärare vid vissa enskilda läroverk. [24.]

Genom de två sistnämnda kungörelserna förordnades, att filosofie kandidat eller filosofie doktor, som i behörig ordning genomgått den profårskurs, som för statens elementarläroverk vore eller kunde varda föreskrifven, samt inför vederbörlig myndighet aflagt godkändt undervisningsprof, finge vid befordran till adjunks-, kollega- eller lektorsbefattning vid sådant läroverk äga att för framtida lönetur räkna sig till godo den tid, han från och med året näst efter bemälda profs afläggande tjänstgjort såsom lärare vid enskildt, af minst fem klasser bestående och under den inspektion, som Kungl. Maj:t kunde finna godt att anordna, ställdt läroverk, så framt hans förenämnda tjänstgöring varit väsentligen lika med adjunks, kollegas eller lektors tjänstgöring vid statens elementarläroverk, samt han företedde vederbörligt intyg därom, att han med nit och skicklighet fullgjort sina åligganden; dock att i intet fall den tid, som för lönetur beräknades, finge öfverskrida tio år. Genom nådiga kungörelsen den 1 juni 1894 förordnades sedermera, att det för nämnda lönetursberäkning såsom adjunkt uppställda villkor om godkändt undervisningsprof skulle från och med början af år 1895 upphöra att gälla.

Sökanden erinrar, att Kungl. Maj:t genom beslut den 31 december 1904 medgifvit, att rektorn vid högre lärarinneseminariet G. R. Fähræus finge på grund af tidigare tjänstgöring såsom extra ordinarie lärare i sin egenskap af lektor uppbära aflöning i tredje lönegraden, samt håller före, att denna rätt till uppflyttning i högre lönegrad torde gälla äfven de ordinarie lärarinnorna vid samma läroanstalt och detta så mycket mera, som dylik tillämpning ägt rum med afseende på kvinnliga adjunkter vid rikets folkskoleseminarier. Mot en sådan tolkning torde, fortsätter sökan-

[24.] den, kunna invändas, att aflöningen för den befattning såsom hufvudlärarinna i svenska språket, hvilken sökanden såsom extra ordinarie lärarinna bestridt, icke utgått af statsmedel, men då dylik lönetursberäkning tillerkänts lärare vid vissa enskilda läroverk, torde rimligen kunna ifrågasättas, huruvida icke samma förmån borde tillerkännas vid statsläroverk anställda lärare, som aflönats med läroverkets egna medel. Innehafvaren af den nu ifrågavarande extra ordinarie lärarinnebefattningen hade ägt rätt att efter vissa bestämda mellantider komma i åtnjutande af förhöjdt arvode. Så hade sökanden tillerkänts arfvodesförhöjning från och med höstterminen 1902 och, därest hon fortfarande innehaft befattningen, skulle hon från och med höstterminen 1907 ägt rätt till ytterligare förhöjning. Bifall till den underdåniga ansökningen vore för sökanden af så mycket större betydelse, som hon eljest, såsom född år 1863, vid afgang från tjänsten ej blefve berättigad till full pension, enär hon vid sitt inträde i pensionsåldern ej skulle hafva uppnått högsta lönegraden.

Vid den underdåniga ansökningen hafva fogats betyg dels den 7 november 1903 af direktionen för högre lärarinneseminariet, att sökanden med utmärkt nit och utmärkt skicklighet samt till direktionens synnerliga belåtenhet fullgjort sina åligganden vid läroverket, dels ock den 3 mars 1906 af rektor Fåhræus, att hon vid sin tjänstgöring ådagalagt utmärkt nit, utmärkt skicklighet, utmärkt sätt att behandla lärjungarna och utmärkt förmåga att bland dem upprätthålla ordning.

Uti ifrågavarande ärende har öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk uti infordradt, den 28 maj 1906 afgifvet underdånigt utlåtande anført följande:

Beträffande tillämpligheten i förevarande fall af cirkuläret den 1 juni 1877 och kungörelsen den 12 september 1890 afvensom Kungl. Maj:ts beslut den 31 december 1904 angående rektor Fåhræus' uppflyttning i högre lönegrad ville öfverstyrelsen hafva anmärkt, dels att dessa afsåge lärares lönetursberäkning vid öfvergång från högre lärarinneseminariet till de allmänna läroverken eller tvärtom men icke, enligt öfverstyrelsens mening, berörde frågan om ordinarie lärarinnas vid seminariet rätt att för uppflyttning i högre lönegrad räkna sig till godo föregående extra ordinarie tjänstgöring vid samma seminarium, dels ock att i hvarje fall nyssnämnda författningar och beslut hänförde sig till sådan uppflyttning i lönegrad, för hvilken uttryckligen i cirkuläret den 1 juni 1877 förutsattes, att vederbörande vore filosofie kandidat eller filosofie doktor och genomgått profärskurs. I nådiga brefvet den 18 maj 1878 stadgades visserligen, att rätt till uppflyttning i högre lönegrad skulle tillkomma lärarinnor

vid högre lärarinneseminariet efter samma grund som gällde för den vid [24.] seminariet anställde adjunkt, men öfverstyrelsen, som ansåge tvifvelaktigt, huruvida nämnda stadgande äfven afsåge extra ordinarie tjänstgöring vid seminariet, ville i alla händelser påpeka, att, enligt nådiga brefvet den 9 juni 1871, adjunkten vid seminariet för att få åtnjuta lönetursrätt vore underkastad enahanda kompetensvillkor som motsvarande lärare vid de allmänna läroverken och sålunda för att få tillgodoräkna sig föregående extra ordinarie tjänstgöring för uppflyttning i högre lönegrad, i hvarje fall skulle hafva aflagt filosofie kandidatexamen och genomgått profår. Då nu sökanden icke styrkt sig hafva aflagt filosofie kandidatexamen eller genomgått profår, vore sökanden enligt öfverstyrelsens mening icke jämlikt gällande författningar berättigad till den ifrågasatta uppflyttningen i lönegrad.

Öfverstyrelsen ansåge sig emellertid i sammanhang härmed böra fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på den omständigheten, att de extra ordinarie lärarinnorna vid högre lärarinneseminariet, hvilka alla aflönades med inkomster af termins- och inskrifningsafgifter, till en början erhöles ett årligt arvode af 1,500 kronor, hvilket efter fem års tjänstgöring höjdes till 2,000 kronor och efter ytterligare fem år till 2,500. Då nu ordinarie ämneslärarinna i lägsta lönegraden åtnjöte en aflöning af 2,000 kronor, inträffade det egendomliga förhållandet, att en lärarinna, som efter tio års väl vitsordad tjänstgöring befordrades till ordinarie, finge vidkännas en löneminskning af 500 kronor, pensionsbidraget oberäknadt, och först efter fem år erhöles det aflöningsbelopp, hon som extra ordinarie lärarinna uppburit. Efter öfverstyrelsens förmenande låge uti nu omnämnda förhållande en oegentlighet och på samma gång en obillighet, som framträdde så mycket bjärtare, om de ifrågavarande lärarinnorna jämfördes med de kvinnliga adjunkter vid folkskoleseminarierna, hvilka före den 1 januari 1905 tjänstgjort såsom extra ordinarie lärarinnor vid sistnämnda läroanstalter. Dessa senare hade nämligen genom upprepade beslut af Kungl. Maj:t förklarats berättigade att efter vunen befordran till ordinarie för uppflyttning i högre lönegrad räkna sig till godo den tid före den 1 januari 1905, de efter vunen kompetens vid folkskoleseminarierna tjänstgjort som extra ordinarie lärarinnor. Då nu ifrågavarande lärarinnor vid högre lärarinneseminariet med afseende på tjänstgöring och kompetens vore fullt jämförliga med nyssnämnda lärarinnor vid folkskoleseminarierna, syntes rättvisan kräfva, att äfven åt dessa bereddes en förmån, motsvarande den, som redan tillkomme lärarinnorna vid folkskoleseminarierna. För statsverket skulle en sådan anordning medföra en jämförelsevis ringa kostnad, enär, såsom framginge af ett vid utlåtandet fogadt intyg från rektor vid

- [24.] högre lärarinneseminariet, förutom sökanden endast två andra lärarinnor skulle kunna ifrågakomma till den nämnda förmånen.

På grund häraf och då högre lärarinneseminariets egenskap af att vara landets enda offentliga utbildningsanstalt för lärarinnor vid högre flickskolor och samskolor med nödvändighet kräfde, att dess lärarinnor i afseende å löneförmåner ej ställdes sämre än lärarinnorna vid andra seminarier, ansåge sig öfverstyrelsen böra i underdånighet hemställa, att Kungl. Maj:t måtte till Riksdagen göra framställning om sådan ändring i kungörelsen angående ny löne- och pensionsreglering för lärare och lärarinnor vid högre lärarinneseminariet den 27 augusti 1904, att lärarinna, som befordrades till ordinarie lärarinna vid högre lärarinneseminariet efter att hafva vid samma seminarium tjänstgjort såsom hufvudlärarinna med extra ordinarie anställning, finge för uppflyttning i högre lönegrad räkna sig till godo den tid före den 1 januari 1905, hon efter aflagd examen vid högre lärarinneseminariet med nit och skicklighet tjänstgjort såsom på extra stat anställd hufvudlärarinna vid seminariet.

För det dåvarande, och intill dess en ändring i nämnda afseende kunde åvägabringas, funne sig öfverstyrelsen på grund af hvad nyss blifvit anfördt icke kunna till nu föreliggande underdåniga ansökan tillstyrka nådigt bifall.

I det af öfverstyrelsen omnämnda intyg upplyser rektor vid seminariet, att utom sökanden endast två af normalskolans nuvarande lärarinnor före början af läsåret 1905—1906 varit hufvudlärarinnor på extra stat, nämligen Anna Lindhagen, som varit extra lärarinna och hufvudlärarinna sedan höstterminen 1890, och Dagmar Lauritzen, som varit extra lärarinna sedan höstterminen 1898 och hufvudlärarinna sedan höstterminen 1900.

Efter nådig remiss har jämväl statskontoret den 19 oktober 1906 yttrat sig i ärendet. Statskontoret tillkännagifver sig i likhet med öfverstyrelsen anse sökanden icke enligt nu gällande stadganden berättigad att för lönetur tillgodoräkna sig sin tjänstgöring såsom extra ordinarie lärarinna och anför beträffande den af öfverstyrelsen gjorda hemställan, att ehuru 1906 års Riksdag på Kungl. Maj:ts förslag höjt aflöningen för lärarinnorna vid högre lärarinneseminariet med 100 kronor, så kvarstode dock det mindre egentliga förhållandet, att en extra ordinarie lärarinna vid seminariet kunde vid befordran till ordinarie lida en afsevärd minskning i sina löneförmåner. Detta förhållande skulle visserligen icke genom bifall till öfverstyrelsens hemställan varda för framtiden afhjälpt, men då, på sätt öfverstyrelsen framhållit, kvinnliga adjunkter vid folkskoleseminarierna ägde för lönetur räkna sig till godo den tid före den 1 januari 1905, de

efter vunnen kompetens vid folkskoleseminarium tjänstgjort såsom extra ordinarie lärarinnor, syntes skäl icke saknas för, att enahanda förmån tillerkändes de lärarinnor vid högre lärarinneseminariet, som befunne sig i motsvarande ställning. Emellertid syntes det hvarken nödigt eller lämpligt, att af nu ifrågavarande anledning ändring vidtoges i kungörelsen den 27 augusti 1904, utan, då i ärendet vore upplyst, att, utom sökanden, endast två lärarinnor före den 1 januari 1905 vid seminariet haft sådan extra ordinarie tjänstgöring, som enligt det framställda förslaget skulle berättiga till lönetursberäkning, ville statskontoret i underdånighet hemställa, att Kungl. Maj:t, därest den gjorda framställningen vunnit nådigt afseende, täcktes föreslå Riksdagen medgifva, att sökanden samt lärarinnorna Anna Lindhagen och Dagmar Lauritzen finge vid redan skedd eller blifvande befordran till ordinarie lärarinnor vid högre lärarinneseminariet för uppflyttning i högre lönegrad räkna sig till godo den tid före den 1 januari 1905, de efter aflagd examen vid seminariet med nit och skicklighet därstädes tjänstgjort såsom på extra stat anställda hufvudlärarinnor.

Lika med öfverstyrelsen och statskontoret anser jag sökanden icke vara på grund af nu gällande bestämmelser berättigad att för uppflyttning i högre lönegrad räkna sig till godo någon del af sin tjänstgöring såsom extra lärarinna vid högre lärarinneseminariet.

Då emellertid vid fastställande af den nya staten för högre lärarinneseminariet sträfvan gjort sig gällande att för ämneslärarinnorna bestämma enahanda aflöningsförmåner som för de kvinnliga adjunkterna vid folkskoleseminarierna, hvilken sträfvan tagit sig uttryck i den år 1906 beslutade löneförhöjning för ämneslärarinnorna af 100 kronor i hvarje lönegrad, och då kvinnliga adjunkter vid folkskoleseminarierna fått rätt att för uppflyttning i högre lönegrad räkna sig till godo den extra tjänstgöring vid seminarierna, de efter vunnen kompetens bestridt före den 1 januari 1905, synes mig alla skäl tala för, att enahanda förmån tillerkännes ämneslärarinnorna vid högre lärarinneseminariet.

Jag anser därvid, att denna förmån ej bör tillerkännas allenast sökanden i nu förevarande ärende utan jämval de två ämneslärarinnor, som, enligt hvad upplysts, äro med henne i förevarande hänseende likställda, ehuru de ännu ej befordrats till ordinarie lärarinnor och därför saknat anledning att nu göra ansökning i omförmälda hänseende.

Med statskontoret instämmer jag däri, att någon ändring af kungörelsen den 27 augusti 1904 icke torde vara erforderlig, utan synes förmånen kunna uttryckligen tillerkännas ifrågavarande tre lärarinnor, hvilka äro de enda, å hvilka en vidtagen författningsändring skulle blifva tillämplig.

På grund af hvad jag anført och då, på sätt de hörda ämbetsverken frambållit, Riksdagens medverkan är erforderlig för vinnande af nu ifrågasvarande syftemål, hemställer jag, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen medgifva, att lärarinnorna Maria Matilda Aurora Widegren, Anna Lindhagen och Dagmar Lauritzen må vid redan skedd eller blifvande befordran till ordinarie ämneslärarinnor vid högre lärarinneseminariet för uppflyttning i högre lönegrad räkna sig till godo den tid före den 1 januari 1905, de efter aflagd examen vid seminariet med nit och skicklighet därstädes tjänstgjort såsom på extra stat anställda hufvudlärarinnor.

Bifall härtill föranleder icke ökning af anslaget till högre lärarinneseminariet.

Pedagogier och folkskolor.

[25.] Sedan Kungl. Maj:t i 1906 års statsverksproposition föreslagit Riksdagen att med visst belopp nedsätta anvisningen i kontant under anslaget till pedagogier och folkskolor, hvilket anslag i sin helhet då skulle komma att uppgå till 5,710 kronor, anmälde Riksdagen i skrifvelse den 23 maj 1906 angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, att Kungl. Maj:ts framställning icke gifvit Riksdagen anledning till annan erinran, än att det, på sätt i vederbörande vid statsverkspropositionen fogade statsrådsprotokoll blifvit antydt, syntes kunna ifrågasättas, huruvida giltig anledning förefunnes att för de jämförelsevis obetydliga anslag, som vore afsedda att fortfarande kvarstå under rubriken pedagogier och folkskolor för framtiden i riksstaten bibehålla denna anslagsrubrik.

De efter 1907 års ingång under förutnämnda rubrik kvarstående anslag äro:

<i>anvisning i kontant</i>	
till garnisonsskolan i Kristianstad	kronor 360: —
» pedagogien i Ålem	» 14: 44
» en klockare i Södra Finnskoga församling	» 75: —
» sällskapet för folkundervisningens befrämjande	» 4,500: —

Summa kronor 4,949: 44.

samt *indelning och därmed jämförlig anvisning, på förslag: ersättningar*, i riksstaten upptagna till 760 kronor och enligt 1905 års räkenskaper utgörande:

till pedagogien i Ålem	kronor 192: 57
» kapellpredikanten i Mockfjärd	» 160: 98
» pedagogien i Öregrund	» 120: 80
» folkskolan i Västerlösa	» 82: 56

Summa kronor 556: 91.

Efter det Kungl. Maj:t med anledning af Riksdagens förutberörda uttalande genom nådigt bref den 16 juni 1906 anbefallt statskontoret att inkomma med underdånigt yttrande, huruvida icke genom afförande eller öfverflyttning å annan anslagstitel i riksstaten af de anslag, som vore afsedda att efter 1907 års ingång fortfarande kvarstå under rubriken pedagogier och folkskolor, denna anslagsrubrik kunde ur riksstaten uteslutas, har statskontoret den 29 september 1906 till åtlydnad häraf afgifvit underdånigt utlåtande, därvid statskontoret på anförda skäl hemställt, att anslagen till pedagogien i Ålem, till en klockare i Södra Finnskoga församling, till kapellpredikanten i Mockfjärd samt till pedagogien i Öregrund måtte tills vidare uppföras å allmänna indragningsstaten; och har Kungl. Maj:t den 31 december 1906 beslutit att hos Riksdagen göra framställning i enlighet med statskontorets hemställan.

De anslag, som då skulle återstå under rubriken pedagogier och folkskolor, äro alltså följande kontanta anvisningar:

till garnisonsskolan i Kristianstad	kronor	360: —
till sällskapet för folkundervisningens befrämjande	»	4,500: —

samt den till folkskolan i Västerlösa utgående indelningsersättningen.

Beträffande anslaget till garnisonsskolan i Kristianstad har statskontoret i nämnda utlåtande erinrat, hurusom i äldre tider erlagts en afgift för tillåtelsen att nattetid färdas genom Kristianstads fästningsportar, hvilken afgift, benämnd »portpenningar», enligt nådiga brefvet den 12 september 1758 ingått till stadens garnisonsskola. Då emellertid »portpenningarnas» erläggande ansetts lägga hinder i vägen för en fri och obehindrad rörelse i orten, hade af Rikets ständer anvisats ett årligt anslag af 240 riksdaler banko såsom ersättning åt garnisonsskolan för berörda inkomst, hvarefter genom nådigt bref den 4 juni 1841 förordnats, att dessa »portpenningar» skulle med samma månads utgång upphöra, samt att det af Rikets ständer såsom vederlag för portpenningarna beviljade anslaget finge, med beräkning från den 1 därpå följande juli, uppå kommandantens i Kristianstad rekvisition utbetalas. Beloppet hade sedermera utgått från riksgäldskontoret, intill dess detsamma enligt nådiga brefvet den 1 oktober 1851 uppförts på åttonde hufvudtiteln stat för pedagogier och folkskolor. Det hade därefter användts till bestridande af utgifterna vid en skola för barn, hvilkas fäder tillhört garnisonen i Kristianstad, ända till år 1886, då denna skola, på grund dels därpå att barnens antal inom skolåldern minskats i följd af förändrade värfningsförhållanden och dels af svårigheten att med tillgängliga medel anordna densamma så, att de kraf, som numera ställdes på en allmän barnskola, kunde fullt tillfredsställas, upphört, hvarefter garnisonsförsamlingens barn fått inträde, gossarna i folkskolan och flickorna dels i folkskolan

[25.] dels i andra skolor, synnerligen och allt sedan början af år 1874 i en i Kristianstad varande skola, efter stiftaren benämnd J. H. Dahls flickskola. Enligt nådigt bref den 5 april 1889 hade Kungl. Maj:t, med bifall till därom gjord underdånig framställning, funnit godt tillåta chefsämbetet vid Vendes artilleriregemente att årligen utbetala ifrågavarande statsanslag, 360 kronor, till direktionen för förenämnda J. H. Dahls flickskola mot skyldighet för denna att årligen, så länge anslaget utfölle, i mån af behof bereda plats därstädes för barn af fäder, som antingen tillhörde eller tillhört nämnda regemente, till ett antal af femton eller därutöfver, såvida tillgängliga platser funnes, samt låta dessa barn åtnjuta kostnadsfri undervisning i skolan.

Uti af statskontoret infordradt yttrande hade chefen för Vendes artilleriregemente meddelat, att de i nämnda brefvet den 5 april 1889 angifna förutsättningar för utbetalande af nu förevarande statsanslag fortfarande ägde giltighet.

Statskontoret ville erinra, hurusom statskontoret i sitt den 31 december 1883 afgifna underdåniga utlåtande angående förändring i den till vissa verk eller inrättningar m. m. utgående ersättning för indragna ränte- och tiondeanslag ifrågasatt, att nu förevarande anslag till garnisonsskolan i Kristianstad skulle öfverflyttas till anslag under fjärde hufvudtiteln. Chefsämbetet, däröfver hört, hade förmålt sig icke hafva något att erinra mot en sådan öfverflyttning, hvaremot Kungl. Maj:ts befallningshafvande ansett, att då ifrågavarande skola icke vore för militära ändamål inrättad utan snarare vore att anse som en vanlig folkskola, ersättningsanslaget rätteligen vore uppfördt under åttonde hufvudtiteln. Uti underdånigt utlåtande den 8 augusti 1886 hade statskontoret vidhållit sitt den 31 december 1883 gjorda uttalande, men Kungl. Maj:t hade, vid underdånig föredragning den 4 juni 1886, funnit denna framställning icke till vidare åtgärd föranleda.

Då emellertid detta anslag utanordnades till chefsämbetet vid Vendes artilleriregemente och af detta utbetalades till en skola, hvilken icke vore att anse som en vanlig folkskola och ej heller eljest syntes vara af beskaffenhet, att de för understöd från de till folkundervisningens befrämjande uppförda anslag bestämda grunder å densamma ägde tillämplighet, funne statskontoret sig kunna fortfarande ifrågasätta, huruvida icke detta anslag, därest det befunnes fortfarande böra af staten utgå, kunde öfverflyttas till fjärde hufvudtiteln, hvars intresse det syntes tjäna.

I fråga om anslaget till sällskapet för folkundervisningens befrämjande har statskontoret uti förutnämnda utlåtande den 29 september 1906 anfört följande:

År 1830 hade Rikets ständer, med bifall till af Kungl. Maj:t i nådig proposition därom väckt förslag, under dåvarande tionde, nuvarande åttonde hufvudtiteln beviljat ett anslag af 2,000 riksdaler banko för den i Stockholm af sällskapet för växelundervisningens befrämjande inrättade normal-skolan. Ständerna hade vidare godkänt öfverlåtandet till sällskapet af en statens egendom till lokal för skolan. När staten därefter i särskilda delar af riket upprättade folkskollärarseminarier, hade det i Stockholm förlagda blifvit inrymdt i nämnda lokal och ställt under ledning af sällskapets direktion. Sedermera hade Kungl. Maj:t genom nådiga kungörelsen den 22 april 1864 förordnat, att ett seminarium för bildande af folkskollärarinnor skulle upprättas i Stockholm och folkskollärarseminariet därstädes indragas. Under den 19 maj 1865 hade Kungl. Maj:t föreskrifvit, att förenämnda staten tillhöriga lokal, som varit till sällskapet för växelundervisningens befrämjande upplåten att begagnas för en normalskola, skulle, enär normalskolan på grund af nyssnämnda kungörelse icke vidare komme att såsom lärarseminarium fortfara, öfverlätas till Stockholms stads konsistorium för att under dess inseende användas till lokal för ett seminarium för folkskollärarinnor. Nämnda sällskaps direktion hade därefter ingått till Kungl. Maj:t med en underdänig skrifvelse, hvaruti direktionen — under förmälan, att värdet af ifrågavarande egendom från den tid, då den till sällskapet öfverlämnats, stigit med nära 44,000 riksdaler, samt att, om ock denna förhöjning i uppskattningsvärdet till en del borde tillskrifvas den omständigheten, att fastigheter i Stockholm under denna tid betydligt stigit i pris, en förhöjning i värde af minst 25,000 riksdaler under alla förhållanden måste anses vara beredd genom de tillbyggnader och förbättringar sällskapet bekostat — i underdänighet anhållit, att en mot sistnämnda belopp svarande ersättning måtte beredas sällskapet medelst anslag antingen af hela summan på en gång eller med ett visst årligt belopp. Denna anhållan hade, enligt hvad statskontoret vidare erinrat, blifvit på det sätt af Kungl. Maj:t och Rikets ständer bifallen, att det till sällskapet utgående anslaget höjts med ett belopp af 1,500 riksdaler riksmünt, eller till 4,500 riksdaler riksmünt. Med detta belopp hade anslaget sedermera oförändradt utgått.

Efter nyssnämnda förändringar i afseende på skolverksamheten hade sällskapet ändrat den benämning, det dittills brukat, till en, som i mera omfattande ordalag antydde den verksamhet, som fortfarande skulle vara sällskapets hufvudändamål, nämligen »folkundervisningens befrämjande». Längre fram i tiden hade skolan ombildats till en högre folkskola för flickor med ändamål att åt flickor, som genomgått folkskolan, meddela dels en fortsatt undervisning, dels en fullständigare utbildning för kvinnans prak-

- [25.] tiska lifsuppgifter; och sällskapet hade nyligen beslutat, att vid skolan finge meddelas undervisning i späda barns vård, sjukvård, tvätt och strykning, tapetserararbete samt trädgårdsskötsel.

Beträffande detta anslag ansåge statskontoret vara lämpligt, att det uppfördes under åttonde hufvudtiteln såsom ett särskildt riksstatsanslag, i analogi med hvad som varit fallet i riksstaten för år 1835.

Angående indelningsersättningen till folkskolan i Västerlösa erinrar statskontoret, att sockenskolan i Västerlösa församling i Östergötlands län inrättats genom nådiga brefvet den 23 juli 1803, hvarvid till aflöning åt skolmästaren, hvilkens egentliga åliggande skulle blifva att undervisa allmogens barn, afven anslagits rântan af två inom prästgårdens ägor belägna kronoutjordar. Skolan hade sedermera öfvergått till att blifva en vanlig folkskola, i det att genom nådiga brefvet den 29 september 1865 bestämts, att de för folkskolorna i riket gällande föreskrifter skulle såväl i afseende på lärares tillsättning och aflöning som ock i öfrigt på ifrågavarande skola tillämpas. Till denna folkskola utginge från anslaget till pedagogier och folkskolor under rubrik »indelningsersättning» dels i penningar 20 öre dels ersättning för 3,1 kubikfot råg och 34,7 kubikfot korn jämte forsellön 3 kronor 2 öre, hvilka uträknades efter tioårigt medelmarkegångspris och utgjorde för år 1905 enligt räkenskaperna 82 kronor 56 öre.

Då Västerlösa församling från åttonde hufvudtiteln anslag till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor uppbure understöd till sina folkskolor med ett belopp, hvilket för år 1905 enligt räkenskaperna uppgått till 1,200 kronor, hemställde statskontoret, att i nåder måtte föreskrifvas, att nu omförmälda indelningsersättning skulle upphöra att utgå.

Beträffande statskontorets framställning i afseende å anslaget till garnisonsskolan i Kristianstad hafva yttranden inhämtats från chefen för första arméfördelningen och arméförvaltningen å civila departementet, hvar efter jag i ämnet meddelat mig med statsrådet och chefen för landtförvarsdepartementet, hvilken på grund af den omorganisation, landtförsvaret undergått, och de löneregleringar för armén, hvilka ägt rum, sedan ifrågavarande anslag beviljades, i likhet med arméförvaltningen ansett, att då intet skäl föreläge för att åt den vid Vendes artilleriregemente anställda personalen bibehålla en förmån, som ej tillkomme vederbörande inom armén i öfrigt, anslaget kunde ur riksstaten uteslutas.

Då ej heller från undervisningsväsendets synpunkt någon anledning synes förekomma att bibehålla omförmälda anslag, instämmer jag i den af chefen för landtförvarsdepartementet sålunda uttalade mening.

Öfver statskontorets förslag i fråga om indelningsersättningen till folkskolan i Västerlösa församling har såväl församlingen som domkapitlet i Linköping och Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Östergötlands län, efter nådig remiss, yttrat sig. Församlingen, med hvilken domkapitlet instämt, har därvid på anförda skäl motsatt sig statskontorets förslag, hvaremot Kungl. Maj:ts befallningshafvande instämt med statskontoret.

I öfverensstämmelse med sistnämnda båda myndigheter anser äfven jag, att ifrågavarande indelningsersättning bör upphöra att utgå. Ärendet är emellertid ej tillräckligt utredt, för att jag nu må kunna framställa förslag härom.

Om de öfverflyttningar af anslagsposter under rubriken pedagogier och folkskolor till allmänna indragningsstaten, hvarom Kungl. Maj:t redan beslutit förelägga Riksdagen förslag, komma till stånd samt den uteslutning af en anslagspost, hvarom nu förmäls, befinnes lämplig, skulle under ifrågavarande rubrik återstå endast det kontanta anslaget till sällskapet för folkundervisningens befrämjande samt indelningsersättningen till folkskolan i Västerlösa. Lika med statskontoret anser jag det emellertid vara lämpligt, att nämnda kontanta anslag uppföres såsom ett särskildt anslag å riksstatens åttonde hufvudtitel, dock under hufvudrubriken: folkundervisningen. Det synes då önskligt, att äfven nyss omförmälda indelningsersättning afföres från anslagsrubriken pedagogier och folkskolor, som i så fall skulle kunna i sin helhet uteslutas ur riksstaten. För detta ändamål torde äfven nämnda ersättning, lämpligen såsom anvisning i kontant med ett jämnadt belopp af 83 kronor, förslagsvis, att utgå enligt hittills gällande grunder, böra uppföras såsom ett särskildt anslag under hufvudrubriken: folkundervisningen, samt, jämte nyssberörda anslagspost å 4,500 kronor, upptagas efter öfriga under rubriken redan förekommande anslag.

Under åberopande af hvad jag nu anført tillstyrker jag, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att, med uteslutande ur riksstaten af anslagsrubriken pedagogier och folkskolor, under åttonde hufvudtiteln rubrik: folkundervisningen uppföra dels ett anslag af 4,500 kronor med titel: »Sällskapet för folkundervisningens befrämjande», dels ock ett anslag af 83 kronor med titel: »Folkskolan i Västerlösa, ersättning, att utgå enligt hittills gällande grunder, förslagsvis» samt från åttonde hufvudtiteln afföra öfriga under rubriken pedagogier och folkskolor såsom anvisning i kontant eller såsom indelning och därmed jämförlig anvisning på förslag: ersättningar, nu upptagna anslagsposter;

kommande vid bifall härtill åttonde hufvudtiteln anslagssumma att minskas med 1,127 kronor.

Folkundervisningen.

[26.] Med förmälan att efter *folkskoleseminariet i Härnösand* förestående inflyttning i nya lokaler det dåvarande anslaget af 2,200 kronor till *materiell, ved och ljus m. m.* vid seminariet blefve otillräckligt, anhöll rektor vid nämnda seminarium i en den 16 november 1905 till domkapitlet i Härnösand aflåten skrifvelse om utverkande af ökning i samma anslag med 4,800 kronor årligen, därvid rektor dock framhöll, att, då berörda inflyttning komme att äga rum först den 1 juli 1907, för samma år endast erfordrades hälften af den sålunda ifrågasatta anslagsökningen, eller 2,400 kronor.

Höjning af
anslaget till
materiell,
ved och ljus
m. m. vid
folkskole-
seminariet i
Härnösand.

Sedan domkapitlet gjort underdånig framställning i ämnet, tacktes Kungl. Maj:t, som fann en ökning uti ifrågavarande materiellanslag af ett till 4,750 kronor nedsatt belopp, för år räknadt, behöflig, i statsverkspropositionen till 1906 års Riksdag, punkt 90, föreslå Riksdagen att till beredande af medel för höjning af det till omförmälda seminarium utgående anslaget till materiell, ved och ljus m. m. under år 1907 på extra stat för samma år bevilja ett belopp af 2,375 kronor.

I skrifvelse den 23 maj 1906 angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel anförde Riksdagen i fråga om nyssnämnda jämte andra i sammanhang därmed gjorda anslagskraf, att Riksdagen efter granskning af de kostnadsberäkningar, som legat till grund för Kungl. Maj:ts berörda framställning, och vid jämförelse med de anslagsbelopp, som för liknande ändamål beviljats för andra seminarier, funnit, bland annat, det för senare hälften af år 1907 afsedda särskilda anslaget till materiell, ved och ljus m. m. böra nedsättas till 1,875 kronor, samt att Riksdagen på extra stat för år 1907 för ändamålet beviljat sistnämnda belopp, 1,875 kronor.

Nu har domkapitlet uti skrifvelse den 19 september 1906, med anledning af därom utaf rektor hos domkapitlet gjord anhållan, hemställt om förhöjning med 3,750 kronor årligen från och med år 1908 af det till seminariet i Härnösand utgående ordinarie anslaget till materiell, ved och ljus m. m.; och har öfver denna framställning infordradt underdånigt utlåtande den 22 oktober 1906 afgifvits af statskontoret, som därvid tillstyrkt, det Kungl. Maj:t tacktes hos Riksdagen anhålla om beviljande af medel för en sådan förhöjning.

På grund af hvad i frågan nu och tidigare förekommit tillstyrker jag, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att, för beredande af ökad t anslag till materiell, ved och ljus m. m. vid folkskoleseminariet i Härnösand, höja anslaget till seminarier för folkskollärares bildande, nu 536,735 kronor, till 540,485 kronor, eller med 3,750 kronor.

Det under åttonde hufvudtiteln uppförda reservationsanslaget till folkundervisningen omfattar fyra särskilda anslag, nämligen till seminarier för folkskollärares bildande, till stipendier för seminarieelever, till arfvoden och resekostnadsersättning åt folkskoleinspektörer samt till undervisningsmateriell m. m. för folkskolor.

Anslaget till arfvoden och resekostnadsersättning åt folkskoleinspektörer tillkom i följd af nådig proposition till 1859—1860 års Riksdag, hvarvid anslaget upptogs till 17,000 rdr rmt, däraf 6,000 rdr antogs åtgå till resekostnader för inspektörerna och återstoden till arfvoden åt dem. Redan vid 1862—1863 års Riksdag måste anslaget höjas till 30,000 rdr, på den grund att ersättningen för inspektörernas resor visat sig öfverstiga den för detta ändamål beräknade summan, 6,000 rdr, och att inspektörernas arfvoden blifvit satta för låga. Sedermera har anslaget blifvit höjdt af Rikets ständer vid 1865—1866 års riksmöte till 40,000 rdr samt af Riksdagen

år 1872 till	52,000 rdr,
» 1874 »	65,000 kronor,
» 1878 »	85,000 »
» 1884 »	95,000 »
» 1904 »	105,000 »
» 1905 »	110,000 »

[27.]
Förändring
af anslaget
till arfvoden
och rese-
kostnads-
ersättning åt
folkskole-
inspektörer.

Uti underdånig skrifvelse den 16 oktober 1905 har statskontoret, i sammanhang med afgifvande af utlåtande i annat ärende, hvarom här ej är fråga, hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen medgifva, att i stället för anslaget till arfvoden och resekostnadsersättning åt folkskoleinspektörer måtte få i riksstaten upptagas dels under det gemensamma reservationsanslaget till folkundervisningen ett anslag å 45,000 kronor, eller det belopp Kungl. Maj:t eljest funne erforderligt, till arfvoden åt folkskoleinspektörer, dels ock ett särskildt förslagsanslag till resekostnadsersättning åt dessa inspektörer, hvilket icke syntes böra sättas lägre än 75,000 kronor.

Såsom stöd för denna framställning har statskontoret anført följande:

Anslaget till seminarier för folkskollärares bildande, hvilket år 1904 utgjort 372,850 kronor, hade i sammanhang med den nya löneregleringen för seminariernas lärarpersonal för år 1905 blifvit höjdt till 531,150 kro-

[27.] nor, hvaraf, enligt hvad som framginge af liggaren öfver statsverkets specialutgiftsstater för år 1905 samt efter dess upprättande till statskontoret ankomna nådiga bref, syntes återstå odisponeradt ett belopp af omkring 10,000 kronor. Sistnämnda belopp utgjorde emellertid icke någon verklig behållning å anslaget. Därpå skulle nämligen bestridas arfvoden åt vikarierande lärare samt åt öfningslärare för extra tjänstgöring m. m., hvarefter den möjliga återstoden torde tagas i anspråk för täckande af å det gemensamma reservationsanslaget till folkundervisningen uppkommen brist.

Besparingarna å sistnämnda anslag, som vid 1900 års början uppgått till 80,131 kronor 22 öre, hade vid 1904 års ingång nedgått till 18,780 kronor 88 öre; och vid sistnämnda års slut hade å anslaget förefunnits en brist af 12,886 kronor 32 öre, som i rikshufvudboken upptagits såsom förskott att ersättas af 1905 års anslag. Af en närmare undersökning, huru detta resultat uppkommit, framginge, att, medan under den senaste femårsperioden till nyssnämnda besparingar öfverförts å de särskilda anslagen uppkomna öfverskott med tillhopa 6,394 kronor 72 öre, samt de under samma period å besparingarna utanordnade utgifter uppgått till 49,392 kronor 8 öre, så hade ett belopp af 50,057 kronor 47 öre åtgått för betäckande af uppkomna brister å de särskilda anslagen, därpå icke mindre än 38,537 kronor 90 öre tillförts anslaget till arfvoden och resekostnadsersättning åt folkskoleinspektörer, hvilket öfverskridits år 1902 med 15,042 kronor 53 öre, år 1903 med 4,880 kronor 80 öre och år 1904 med 17,282 kronor 33 öre. Hufvudsakliga anledningen därtill, att ifrågasvara gemensamma reservationsanslag icke längre hade några besparingar, vore således att söka däruti, att anslaget till folkskoleinspektörer varit otillräckligt. Detta anslag vore visserligen för år 1905 höjdt med 10,000 kronor och för år 1906 med ytterligare 5,000 kronor, men då allra största delen af förstnämnda belopp åtgått till nya arfvoden åt folkskoleinspektörer samt det senare vore afsedt för bestridande af de särskilda kostnaderna för inspektion af folkbibliotek, syntes folkskoleinspektörernas resekostnader fortfarande komma att föranleda till brist å anslaget.

Statskontoret ansåge det därför nödvändigt att bereda ökade tillgångar till bestridande af folkskoleinspektörernas resekostnader. För att för framtiden utgifterna å det gemensamma reservationsanslaget till folkundervisningen skulle kunna med nöjaktig säkerhet på förhand beräknas, ansåge statskontoret dessutom önskligt, att nämnda resekostnader utbrötes från reservationsanslaget och anvisades å ett särskildt anslag, som i likhet med de å riksstaten uppförda anslagen till rese- och traktamentspenningar borde erhålla förslagsanslags natur.

Statskontoret har slutligen erinrat, att af det till arfvoden och resekostnadsersättning åt folkskoleinspektörer för år 1905 utgående anslag å 105,000 kronor ett belopp af 43,050 kronor anvisats till arfvoden. [27.]

Redan innan statskontoret afgaf detta utlåtande, hade till Kungl. Maj:t inkommit en den 25 augusti 1905 dagtecknad underdånig skrifvelse från 35 af rikets folkskoleinspektörer, däri de, med hänsyn bland annat till de öfverallt i landet stegrade lefnadsomkostnaderna och då det till folkskoleinspektörer enligt fjärde klassen i 1881 års resereglemente utgående dagtraktamentet af 6 kronor icke längre vore tillräckligt till bestridande af deras kostnader för mat och logi, anhöllo att från och med 1906 års ingång blifva berättigade till 10 kronors dagtraktamente under sina tjänsteförrättningar, så framt Kungl. Maj:t ej skulle finna skäligt att tillerkänna dem resekostnads- och traktamentsersättning enligt tredje klassen i nämnda resereglemente.

Öfver denna framställning afgåfvo, på grund af nådig remiss, Kungl. Maj:ts befallningshafvande i rikets samtliga län underdåniga utlåtanden. Därvid tillstyrkte Kungl. Maj:ts befallningshafvande i sjutton län i en eller annan form en höjning af den till folkskoleinspektörerna utgående reseersättningen, hvaremot Kungl. Maj:ts befallningshafvande i fem län förklarade sig sakna skäl att tillstyrka framställningen eller funno densamma icke vara af beskaffenhet att böra till någon särskild åtgärd föranleda. Kungl. Maj:ts befallningshafvande i två län framhöllo, att det anmärkta missförhållandet mellan resekostnaden och nu utgående ersättning drabbade icke blott folkskoleinspektörerna utan äfven öfriga till fjärde klassen i resereglementet hörande tjänstemän, och ansågo framställningen böra tagas i öfvervägande först i sammanhang med en allmän revision af resereglementet.

Äfven statskontoret afgaf den 29 mars 1906 infordradt utlåtande öfver folkskoleinspektörernas ifrågavarande framställning och hemställde därvid, att densamma icke måtte föranleda någon särskild åtgärd, men att dess innehåll måtte tagas i betraktande vid slutbehandlingen af det förslag till nytt resereglemente, som vore på Kungl. Maj:ts pröfning beroende. Statskontoret förmenade, att vid i sådan ordning företaget öfvervägande af framställningen något skäl icke syntes förefinnas för folkskoleinspektörernas uppflyttning i tredje reseklassen, men att, om dagtraktamentet för fjärde klassen ökades t. ex. till 8 kronor, inspektörernas anspråk på traktamentsgodtgörelse under förrättningsresorna skulle blifva skäligen tillgodosedda och någon särskild undantagsbestämmelse för dem icke vara behöflig.

Folkskoleinspektörernas berörda framställning har ännu icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd, då densamma, såsom statskontoret framhållit, ansetts lämpligen böra pröfvas i sammanhang med frågan om nytt rese-reglemente. Denna fråga läser emellertid, enligt hvad jag inhämtat, inom den närmaste framtiden komma att anmälas till Kungl. Maj:ts afgörande; och det torde kunna antagas, att i det nya resereglementet dagtraktamentet för fjärde klassen, hvilket, såsom redan nämnts, nu är 6 kronor, varder icke oväsentligt högre.

Detta kräfver med nödvändighet en ökning af anslaget till folkskoleinspektörer, men i sammanhang med en sådan ökning torde det vara synnerligen lämpligt att, på sätt statskontoret i sin förut omförmälda underdåniga skrifvelse den 16 oktober 1905 föreslagit, detta anslag delas i två, ett reservationsanslag till arfvoden åt folkskoleinspektörer och ett anslag till resekostnadsersättning åt dessa inspektörer, hvilket senare anslag utbrytes ur det gemensamma reservationsanslaget till folkundervisningen samt erhåller karaktären af förslagsanslag.

Hvad beträffar beloppen af dessa anslag, anser jag det förra lämpligen kunna, i enlighet med hvad statskontoret föreslagit, sättas till 45,000 kronor. Med afseende å förslagsanslaget har statskontoret beräknat detta till 75,000 kronor, men med hänsyn till förutberörda höjning af dagtraktamentet torde anslagssumman böra sättas icke obetydligt högre. Då under åren 1901—1905 till dagtraktamenten åt folkskoleinspektörer i medeltal utgått 27,762 kronor för år, anser jag förslagsanslagets belopp böra bestämmas till 93,000 kronor.

Jag hemställer således, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att, med uteslutande ur riksstaten af det under det gemensamma reservationsanslaget till folkundervisningen uppförda anslaget till arfvoden och resekostnadsersättning åt folkskoleinspektörer, nu 110,000 kronor, dels under nämnda reservationsanslag uppföra ett anslag med titel: »Arfvoden åt folkskoleinspektörer» å 45,000 kronor, dels ock såsom särskildt förslagsanslag under åttonde hufvudtiteln uppföra ett anslag med titel: »Till resekostnadsersättning åt folkskoleinspektörer» å 93,000 kronor; kommande härigenom att orsakas en anslagsökning af 28,000 kronor.

[28.]

Vid Riksdagen 1856—1858 anvisades för då ingående statsregleringsperiod ett årligt anslag af 12,000 rdr rmt till förbättrande och tillhållande af *undervisningsmateriell* samt till understöd för utgifvande af lämpliga läroböcker, kartor m. m. *för folkskolorna*. Detta anslag bestämdes vid 1859—1860 års Riksdag till 10,000 rdr rmt för hvart och ett af åren 1861—1863. I skrifvelse den 16 november 1863 anförde Rikets

Höjning af
anslaget till
undervisnings-
materiell m. m.
för folk-
skolor.

ständer angående samma anslag: Som det vore af synnerlig vikt för folkskoleväsendet, att, då skickliga lärare vore bildade, tjänlig undervisningsmateriell finnes för dem att använda för att göra deras undervisning så fruktbarande som möjligt, vore ett anslag för det nämnda ändamålet fortfarande af stort behof påkalladt dels för att understödja utarbetandet af tjänliga läroböcker, dels för anskaffande af tjänlig undervisningsmateriell i öfrigt, såsom kartor, glober, modeller, hjälpmedel för åskådningsundervisningen m. m., och hvilken materiell borde dels till *seminarierna* kostnadsfritt utdelas, dels till ett betydligt nedsatt pris på flera punkter i landet hållas skolstyrelserna till handa. Därigenom skulle kännedomen om det bästa och ändamålsenligaste undervisningssättet alltmera spridas och anskaffandet af tjänlig undervisningsmateriell betydligt underlättas. Då emellertid ifrågavarande anslag på grund af sakens natur icke kunde annat än framgent blifva behöfligt till åtminstone samma belopp som för det dåvarande, hade Rikets ständer ansett detsamma böra på ordinarie stat uppföras.

Anslaget, af hvilket äfven *högre folkskolorna* ansetts delaktiga, utgick med oförändradt belopp till år 1873, då Kungl. Maj:t — under förmälan att, då antalet rekvisitioner å undervisningsmateriell stigit, samtidigt som kostnaderna för materiellens anskaffande till följd af den allmänna prisstegringen ökats, svårigheter uppkommit att med de tillgängliga medlen bestrida de för ifrågavarande ändamål erforderliga utgifter — till Riksdagen gjorde framställning om anslagets höjande med 5,000 kronor. Riksdagen beviljade detta belopp på extra stat, men redan nästföljande år uppförde Riksdagen berörda förhöjning af anslaget på ordinarie stat med rättighet för Kungl. Maj:t att låta den anskaffade materiellen till nedsatt pris tillhandahållas jämväl *folkhögskolorna*.

År 1892 medgaf Riksdagen, att ifrågavarande anslag finge användas äfven till anskaffande af tjänlig materiell för döfstumundervisningen, samt att såväl denna materiell som ock den, hvilken blifvit anskaffad för de allmänna folkskolorna, finge på rekvisition af vederbörande skolstyrelser hållas *döfstumskolorna* till handa på samma villkor, som den tillhandahölles åt de allmänna folkskolorna.

I det vid 1893 års statsverksproposition fogade utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 14 januari 1893 förmäldes, hurusom ifrågavarande anslag under de senare åren visat sig alltmer otillräckligt för det därmed afsedda ändamålet. I samma mån nämligen som intresset för folkundervisningen tillväxt, skolornas antal ökats och förfaringssättet vid undervisningen förbättrats, hade anspråken på lämplig undervisningsmateriell inom de olika läroombåden blifvit större och rekvisitionerna af den materiell, som genom ecklesiastikdepartementets försorg anskaffats, talrikare.

- [28.] På grund häraf och under erinran om den döfstumskolorna beviljade rätt att erhålla ifrågavarande materiell samt med förmålan, att förfrågningar i sådant syfte ingått jämväl från landstingsseminarier, föreslog Kungl. Maj:t Riksdagen, att anslaget till undervisningsmateriell m. m. för folkskolorna måtte höjas med 5,000 kronor, eller till 20,000 kronor, samt att den undervisningsmateriell, som af ecklesiastikdepartementet anskaffades, måtte få på rekvisition af vederbörande styrelser till samma pris, som medgäfvos åt de allmänna folkskolorna, tillhandahållas äfven de *seminarier för bildande af lärare vid småskola, hvilka af landsting upprättats*. Denna framställning bifölls af Riksdagen.

Slutligen biföll 1894 års Riksdag en af Kungl. Maj:t gjord framställning, att ifrågavarande anslag finge användas till anskaffande äfven af sådan materiell, som vore lämplig särskildt vid undervisningen af sinnesslöa barn, samt att såväl denna sistnämnda materiell som ock den, hvilken blifvit anskaffad för de allmänna folkskolorna och döfstumskolorna, måtte på rekvisition af vederbörande skolstyrelser få hållas af landsting inrättade *skolor för sinnesslöa barn* till handa på samma villkor, som den tillhandahölles åt de allmänna folkskolorna.

Anslaget i fråga utgår fortfarande med ett belopp af 20,000 kronor årligen. Detsamma har användts dels till bekostande i sin helhet af den undervisningsmateriell af ifrågavarande slag, som rekvireras från folkskoleseminarierna, dels till gäldande af den prisskillnad, som för vederbörande tillhandahållare af materiellen uppstår i följd däraf, att densamma skall tillhandahållas folkskolor, högre folkskolor, folkhögskolor, landstingsseminarier, döfstumskolor och skolor för sinnesslöa barn till vissa nedsatta pris, dels till någon ringa del till arfvode åt ett skrif- och räkenskapsbiträde åt byråchefen för folkskoleärenden i ecklesiastikdepartementet, dels ock till anslag för en gång såsom bidrag åt förläggare för anskaffande af materiell af visst slag, hufvudsakligen kartor och åskådningstaflor, att för lågt pris tillhandahållas omförmälda läroanstalter. Den på nyssberörda villkor efter rekvisition tillgängliga materiellen upptages på en af nämnda byråchef årligen utfärdad förteckning.

Vid 1898 års början fanns å anslaget en behållning af 3,374 kronor 58 öre. Sedermera har till mellangifter, materiell vid folkskoleseminarierna och arfvode åt biträdet utgått:

År 1898.....	kronor 14,822: 55
» 1899.....	» 13,390: 25
» 1900.....	» 15,375: 85
» 1901.....	» 14,596: 60

Ar 1902	kronor 14,545: 05	[28.]
» 1903	» 17,955: 10	
» 1904	» 21,000: 03	
» 1905	» 20,638: 63.	

Såsom bidrag till utgifvande af kartor och åskådningstaflor har utbetalats:

År 1898	kronor 7,000: —
» 1899	» 2,000: —
» 1900	» 9,500: —
» 1901	» 1,000: —
» 1902	» 6,000: —
» 1903	» 5,800: —.

Vid 1905 års slut visade anslaget en brist å 249 kronor 48 öre.

Anslaget har således varit synnerligen hårdt anlitadt. Sedan år 1903 har icke något bidrag kunnat lämnas till utgifvande af kartor och åskådningstaflor, oaktadt det visserligen icke saknats förläggare, som varit villiga att mot dylikt bidrag tillhandahålla värdefull sådan undervisningsmateriell. Sålunda har en firma erbjudit sig att anskaffa en serie taflor öfver för olika delar af vårt land typiska landskapsbilder, hvilka taflor skulle vara reproducerade efter original af svenska konstnärer. Ej heller har, af farhåga att anslaget skulle i följd af allt talrikare rekvisitioner blifva öfverskridet, på de sista åren å den årligen utfärdade förteckningen på undervisningsmateriell, som tillhandahålles till nedsatt pris, kunnat upptagas någon ny materiell, med undantag af några obetydliga poster, oaktadt afven i detta fall funnits riklig tillgång på materiell af god beskaffenhet.

Det synes dock vara synnerligen önskvärdt, att man kunde genom bidrag i den ena eller andra formen från ifrågavarande anslag uppmuntra tillkomsten af inhemsk undervisningsmateriell. Undervisningen är nu för tiden alltmera i behof af god åskådningsmateriell, men en sådan torde icke kunna åstadkommas till ett pris, som gör den tillgänglig för undervisningsanstalterna äfven inom de i ekonomiskt afseende mindre bärkraftiga skoldistrikten, med mindre staten, på sätt med detta anslag afses, träder hjälpende emellan. Anslaget torde därför böra höjas, på det att det nu nämnda önskemålet må kunna vinnas.

En sådan höjning är önskvärd äfven ur en annan synpunkt. Såsom af den lämnade redogörelsen framgår, har från ifrågavarande anslag, som ursprungligen afsåg blott de egentliga folkskolorna, så småningom i allt mera utsträckt grad åtskilliga andra läroanstalter erhållit bidrag för anskaffande af undervisningsmateriell. Det synes icke föreligga något skäl att begränsa anslagets användande endast till förmån för dessa anstalter.

Det finnes andra offentliga undervisningsanstalter, som skulle hafva stort gagn af att kunna åt sig anskaffa sådan värdefull materiell, hvarom här är fråga, men åt hvilka vederbörande förläggare icke utan statens understöd kunna tillhandahålla dylik materiell till sådant nedsatt pris, att undervisningsanstalterna kunna i större myckenheter tillhandla sig densamma. Såväl högre allmänna läroverk, realskolor och samskolor som ock med statsunderstöd försedda enskilda flick- och samskolor samt andra statens eller af staten understödda läroanstalter synas böra erhålla rättighet att till samma nedsatta pris som folkskolorna inköpa sådan materiell, hvilken tillverkats med direkt understöd från anslaget i fråga, och enskilda, examensberättigade småskoleseminarier äfvensom andra undervisningsanstalter, som Kungl. Maj:t kan anse däraf förtjänta, torde böra erhålla rättighet att för nedsatt pris tillhandla sig den materiell, för hvilken af detta anslag betalas mellangift.

Därest de af mig nu uttalade önskemålen skola kunna i någon afsevärd grad vinnas, måste anslaget väsentligt höjas; och har jag tänkt mig en höjning af 10,000 kronor vara erforderlig.

Jag får därför i underdånighet hemställa, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

dels medgifva:

att sådan materiell, som framställes med understöd från anslaget till undervisningsmateriell m. m. för folkskolor, må på rekvisition af vederbörande få tillhandahållas, förutom de anstalter som nu äga åtnjuta en sådan förmån, äfven andra af staten inrättade eller af staten understödda undervisningsanstalter på samma villkor, som sådan materiell tillhandhållas de allmänna folkskolorna; samt

att enskilda, examensberättigade småskoleseminarier äfvensom andra undervisningsanstalter, hvilka Kungl. Maj:t anser däraf förtjänta, må på dylika villkor erhålla till nedsatt pris sådan materiell, för hvilken mellangift utgår från berörda anslag;

dels ock för sådant ändamål öka ifrågavarande anslag med 10,000 kronor, eller från 20,000 kronor till 30,000 kronor.

Vid bifall till hvad i punkterna 26—28 föreslagits kommer reservationsanslaget till folkundervisningen, nu utgörande 754,235 kronor, att minskas med 51,250 kronor, eller till 702,985 kronor.

[29.] Uti särskild nådig proposition den 31 december 1906 angående förändrade bestämmelser rörande anslag till högre folkskolor m. m. har Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att öka förslagsanslaget: understöd åt

Höjning af
anslaget till
högre folkskolor.

högre folkskolor från dess nuvarande belopp, 25,000 kronor, till 32,000 kronor, eller med 7,000 kronor.

Härom har jag ansett mig böra nu erinra, på det att nämnda anslagsökning må iakttagas vid statsverkspropositionens uppgörande.

Den af 1906 års Riksdag efter framställning af Kungl. Maj:t beslutade lönerreglering för folkskolans lärare afsåg endast den ordinarie folkskollärarkåren. Såsom inhämtas af det vid den nådiga propositionen i ämnet fogade utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 13 januari 1906, hade i några af de i ärendet afgifna yttrandena uttalats, att i sammanhang med en löneförbättring för den ordinarie folkskollärarpersonalen *en höjning af aflöningen för extra ordinarie, examinerade folkskollärare och vikarier för sjuka folkskollärare* äfven borde vidtagas. Dåvarande departementschefen ansåg sig emellertid icke böra förorda, att frågan om förbättrad aflöning åt denna del af lärarpersonalen äfven förelades 1906 års Riksdag, därvid han dock särskildt beträffande sjukvikarierna sade sig kunna förutsätta, att en framställning om höjande af arfvodet för dessa måste inom närmaste framtiden göras hos Riksdagen. Efter att hafva låtit inom ecklesiastikdepartementet verkställa utredning i denna sålunda uppskjutna aflöningsfråga anhåller jag att nu få inför Kungl. Maj:t anmäla densamma.

[30.]
Förändrade
bestämmelser
angående aflö-
ningen för
vissa extra
ordinarie,
examinerade
folkskollärare.

Hvad först beträffar icke ordinarie, examinerade, vid folkskola antagna lärare — under beteckningen lärare inbegriper jag äfven lärarinnor — så innehållas nu gällande föreskrifter om aflöningen åt dessa i § 1 mom. 1 af nådiga kungörelsen angående statsbidrag till aflönande af lärare vid folkskolor och småskolor den 1 juni 1900, sådant detta moment lyder enligt nådiga kungörelsen den 14 september 1906; och är detta moment af följande lydelse:

»Till aflönande af hvarje ordinarie lärare vid folkskola, som i årlig lön åtnjuter, utom husrum och vedbrand eller ersättning därför, minst nihundra kronor, samt hvarje annan examinerad, vid folkskola antagen lärare, som i årlig lön erhåller, förutom nämnda naturaförmåner eller ersättning därför, minst sexhundra kronor, äger skoldistrikt, därest läraren årligen meddelar undervisning i skolan under minst åtta månader eller 34¹/₂ veckor af året eller under den kortare tid, som Kungl. Maj:t på grund af särskilda förhållanden kan medgifva, att af statsmedel bekomma ett årligt bidrag, motsvarande två tredjedelar af den lön, läraren, förutom husrum och vedbrand eller ersättning därför, åtnjuter, hvilket bidrag dock ej, utom i här nedan angifna fall, må öfverstiga sexhundra kronor.»

[30.] Enligt detta stadgande utgör sålunda skillnaden mellan den lagstadgade begynnelselönen för ordinarie folkskollärare och den för åtnjutande af statsbidrag föreskrifna lägsta aflöningen för annan examinerad, vid folkskola antagen lärare 300 kronor. Från och med år 1876, före hvilken tid någon skillnad i aflöningshänseende icke fanns mellan ordinarie och icke ordinarie examinerade folkskollärare, har den årliga kontanta aflöningen för de senare varit allenast 100 kronor lägre än samma aflöning i första lönegraden för de förra, nämligen under tiden 1876—1900 respektive 500 och 600 kronor samt under tiden 1901—1906 respektive 600 och 700 kronor. Vid sådant förhållande och då skal icke synes mig förefinnas, att för framtiden berörda skillnad bör vara större, än hvad den förut varit, anser jag, att i förutberörda stadgande minimilönen för icke ordinarie lärare bör höjas från 600 till 800 kronor.

Enligt den inom ecklesiastikdepartementet utarbetade berättelsen om folkskolorna för år 1904 utgjorde de icke ordinarie, examinerade folkskollärarnas antal under femårsperioden 1900—1904 i medeltal för år 332. En höjning af den kontanta årliga lönen med 200 kronor för hvarje sådan lärare orsakar en ökad årlig utgift af 66,400 kronor, af hvilket belopp staten komme att bidraga med två tredjedelar, eller 44,267 kronor. För genomförande af denna höjning bör fördenskull det i riksstaten upptagna förslagsanslaget: lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor ökas med sistnämnda belopp, eller för bibehållande af mera afrundadt tal i anslagets belopp 50,000 kronor.

Vidkommande härefter vikarier för lärare vid folkskola under tjänstledighet på grund af sjukdom, så stadgas i § 1 mom. 1 af den angående aflönande af sådan vikarie ännu gällande nädiga kungörelsen af den 1 juni 1900:

»Därest vid folkskola anställd ordinarie eller extra ordinarie lärare, till hvilkens aflönande bidrag af statsmedel utgår, på grund af sjukdom åtnjuter tjänstledighet och vid folkskollärarseminarium examinerad vikarie för honom är förordnad under oafbrutet minst en månad af den fastställda undervisningstiden af åtta månader om året, skall vikarien för den tid, hvarunder hans förordnande varar, åtnjuta arfvode efter minst sexhundra kronor för åtta månaders undervisningstid eller sjuttiofem kronor för läsmånad, hvarje månad beräknad till trettio dagar, samt förses med tjänlig, skolan närbelägen bostad, bestående af ett rum, med vedbrand eller ock erhålla ersättning därför, beräknad efter minst femtio kronor för åtta månaders undervisningstid, äfvensom med belopp, som af

skoldistriktet bestämmes, undfå godtgörelse för resekostnad, där sådan [30.] ifrågakommer.»

I § 2 mom. 1 af samma kungörelse föreskrifves vidare angående utgörandet af vikariens arvode följande:

•Om enligt läkarbetyg sjukdom, på grund hvaraf tjänstledigheten åtnjutes, är sådan, att densamma gör läraren oförmögen att vederbörligen uppehålla sin tjänst, men ej af sådan beskaffenhet, att vid betygets utfärdande läkaren efter omsorgsfull undersökning anser sannolikt, att sjukdomen för all framtid hindrar den sjukes återinträde i tjänstgöring, samt den tjänstledige läraren icke uppnått sextio års ålder och i vederbörlig ordning förklarats berättigad till hel pension eller helt ålderdomsunderstöd, skall vikariens aflöning utgöras sålunda, att den tjänstledige läraren af sin lön afstår ett belopp, motsvarande en fjärdedel af vikariens kontanta minimiaflöning, samt två tredjedelar af samma minimiaflöning utgå af statsmedel och återstoden erlägges af skoldistriktet, hvilket det jämväl åligger att förse vikarien med bostad jämte vedbrand eller ock lämna ersättning därför, enligt hvad ofvan omförmälts, äfvensom att, där så ifrågakommer, godtgöra honom resekostnad.»

Med hänsyn till en blifvande höjning af vikariens lagstadgade minimiaflöning och den därmed följande ökningen af det belopp, som den tjänstledige läraren borde afstå till vikarie, beslöt 1906 års Riksdag, i sammanhang med den förut omförmälda löneregleringen, på förslag af Kungl. Maj:t, att i de fall, då bidrag af statsmedel utgår till aflönande af tjänstledig lärares vikarie, den tjänstledige läraren skall vara skyldig att af sin lön till vikariens aflöning afstå ett belopp, motsvarande en fjärdedel af vikariens kontanta minimiaflöning, äfven om nämnda aflöning framdeles kommer att höjas. Nådig kungörelse härom blef af Kungl. Maj:t utfärdad den 14 september 1906.

Enligt nådiga kungörelsen den 1 juni 1900 utgår den kontanta minimilönen för ifrågavarande vikarier med samma belopp, 600 kronor, som är föreskrifvet såsom minsta kontanta lön för icke ordinarie, examinerade, vid folkskola antagna lärare, för att statsbidrag till aflöningen skall få åtnjutas. Rätt till sådant bidrag för aflönande af vikarie för sjuk extra ordinarie lärare vid folkskola infördes genom 1900 års kungörelse. I fråga om storleken af arfvodet till sådan vikarie yttrade, enligt det vid den nådiga propositionen i ämnet fogade utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 13 januari 1900, dåvarande departementschefen, bland annat, att han ansåge vikariatsarfvodet icke böra sättas lägre än minimilönen för extra ordinarie folkskollärare, då på vikarierna ställdes den fordran, att de skulle vara behörigen examinerade och således

- [30.] hafva genomgått samma utbildningskurs som tjänstinnehafvaren, och då lefnadskostnaderna för vikarien vore lika höga som åtminstone för en ogift innehafvare af tjänsten. Arfvodet för ifrågavarande vikarier anser jag på grund häraf jämväl böra höjas till 800 kronor.

Angående storleken af den ökade utgift för statsverket, som skulle blifva en följd af denna höjning, har jag låtit verkställa utredning. Enligt kapitalkontot till rikshufvudboken för år 1905 utanordnades under samma år statsbidrag till aflönande i vissa fall af vikarie för lärare eller lärarinna vid folkskola eller småskola med sammanlagdt 104,273 kronor 99 öre. Af detta belopp afsåg 28,820 kronor 66 öre vikarier för småskollärare och återstoden, eller 75,453 kronor 33 öre, vikarier för lärare vid folkskolor. Komme nu arfvodet för dessa senare vikarier att höjas från 600 till 800 kronor, eller med en tredjedel, skulle statens bidrag till dessa vikariers aflönande också ökas med en tredjedel, eller med 25,151 kronor 11 öre. Med detta belopp, eller i afrundadt tal 25,000 kronor, behöfver således det i riksstaten uppförda förslagsanslaget: bidrag till aflönande i vissa fall af vikarie för lärare eller lärarinna vid folkskola eller småskola ökas, därest den af mig förordade höjningen af vikariearfvodet varder föreskrifven.

Äfven beträffande en tredje grupp af extra ordinarie folkskollärare torde förändring i nu gällande aflöningsbestämmelser böra i detta sammanhang vidtagas. Liknande bestämmelser med dem, hvilka gälla beträffande aflöningen för vikarier för sjuka folkskollärare, äro, jämlikt nådiga kungörelsen angående aflönande af vikarie för lärare vid af landsting eller stad, som ej i landsting deltagar, inrättadt småskollärarseminarium under tjänstledighet på grund af sjukdom den 31 maj 1901, föreskrifna beträffande aflöningen för sistnämnda vikarier, därest de aflagt folkskollärarexamen. I § 1 af berörda kungörelse stadgas nämligen:

»Därest lärare vid af landsting eller stad, som ej i landsting deltagar, inrättadt småskollärarseminarium, till hvilkens aflöning bidrag af allmänna medel utgår, på grund af sjukdom åtnjuter tjänstledighet och vikarie för honom är förordnad under oafbrutet minst en månad af den fastställda undervisningstiden af åtta månader om året, skall vikarien för den tid, hvarunder hans förordnande varar, åtnjuta arfvode, därest han aflagt folkskollärarexamen, efter minst sexhundra kronor för åtta månaders undervisningstid eller sjuttiofem kronor för läsmånad, hvarje månad beräknad till trettio dagar, och, om han aflagt småskollärarexamen eller blifvit af folkskoleinspektör pröfvad enligt § 6 i nådiga kungörelsen angående lönetillskott af allmänna medel för lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor den 5 juni 1885, efter minst trehundra kronor för

åtta månaders undervisningstid eller trettiosju kronor femtio öre för läsmånad samt, om han är oexaminerad, efter minst tvåhundra femtio kronor för ofvannämnda undervisningstid eller trettioen kronor tjugufem öre för läsmånad, hvarjämte vikarien skall erhålla ersättning för bostad med vedbrand, beräknad efter minst femtio kronor för åtta månaders undervisningstid, äfvensom undfå godtgörelse för resekostnad, där sådan ifrågakommer». [30.]

§ 2 mom. 1 af samma kungörelse innehåller i fråga om vikariearfvodets utgörande bestämmelser fullkomligt motsvarande de af mig förut omnämnda i § 2 mom. 1 af kungörelsen angående aflönande af vikarie för lärare vid folkskola eller småskola under tjänstledighet på grund af sjukdom.

Enligt det vid propositionen i ämnet fogade utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 11 januari 1901 förklarade dåvarande departementschefen, att arfvodet till vikarier för lärare vid ifrågavarande seminarier borde utgå med samma belopp, som vore stadgadt beträffande vikarier för folkskollärare eller småskollärare.

Därest arfvodet för folkskollärarnes vikarier höjes från 600 till 800 kronor, bör därför jämväl arfvodet för ifrågavarande vikarier vid småskoleseminarier på samma sätt höjas.

För närvarande finnes i riksstaten uppfördt ett förslagsanslag å 2,000 kronor till bidrag till aflönande af dylika vikarier för lärare vid småskollärarseminarium. Enär utgifterna å detta anslag under åren 1902—1905 i medeltal varit allenast 359 kronor 37 öre för år och icke något år stigit till högre belopp än 762 kronor 50 öre, torde en höjning af vikariearfvodet icke påfordra någon ökning af detta förslagsanslag.

Under åberopande af hvad jag sålunda anfört, får jag hemställa, det Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att

dels medgifva vidtagande af sådan ändring i fråga om statsbidrag till aflönande af icke ordinarie, examinerad, vid folkskola antagen lärare, att den årliga lön, som sådan lärare, förutom nu föreskrifna naturaförmåner, skall erhålla, för att skoldistriktet må äga att under i öfrigt nu gällande villkor bekomma statsbidrag till hans aflönande, bestämmes till minst 800 kronor, samt

öka förslagsanslaget: lönетillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor med 50,000 kronor, eller från 8,100,000 kronor till 8,150,000 kronor;

dels medgifva vidtagande af sådan ändring i fråga om aflönande af de i § 1 mom. 1 af nämnda kungörelsen angående aflönande af vikarie för lärare vid folkskola eller småskola under tjänstledighet på grund af sjuk-

dom den 1 juni 1900 omförmälda vikarier, att sådan vikarie skall, förutom öfriga angifna förmåner, åtnjuta arfvode efter minst 800 kronor för åtta månaders undervisningstid, eller 100 kronor för läsmånad, samt

öka förslagsanslaget: bidrag till aflönande i vissa fall af vikarie för lärare eller lärarinna vid folkskola eller småskola med 25,000 kronor, eller från 100,000 kronor till 125,000 kronor;

dels ock: medgifva vidtagande af sådan ändring i fråga om de i § 1 af nådiga kungörelsen angående aflönande af vikarie för lärare vid landsting eller stad, som ej i landsting deltagar, inrättadt småskollärarseminarium under tjänstledighet på grund af sjukdom den 31 maj 1901 omförmälda vikarier, att sådan vikarie skall, därest han aflagt folkskollärarexamen, förutom öfriga angifna förmåner, åtnjuta arfvode efter minst 800 kronor för åtta månaders undervisningstid, eller 100 kronor för läsmånad.

Under förutsättning af bifall till hvad af mig föreslagits i punkterna 25—30 kommer anslaget till folkundervisningen, nu 9,957,235 kronor, att ökas med 128,333 kronor, eller till 10,085,568 kronor.

De tekniska läroverken.

[31.] Vid underdånig anmälan den 13 januari 1906 af de anslagsbehof å extra stat under åttonde hufvudtiteln, hvilka syntes dåvarande departementschefen böra framläggas för Riksdagen, omförmäldes en underdånig skrifvelse den 16 maj 1905, däruti styrelsen för *Chalmers tekniska läroanstalt* gjort framställning om fastställande af ny stat för anstalten, innefattande förökade aflöningsförmåner för lärarpersonalen med flera samt reglering af därmed sammanhängande frågor. Med hänsyn till ett tilltänkt allmänt ordnande af den tekniska undervisningen och de tekniska läroanstalternas därmed sammanhängande ombildning ansåg departementschefen ej lämpligt att då till behandling upptaga den väckta frågan men fann anledning föreslå en framställning till Riksdagen om tillfällig löneförbättring under år 1907 åt vissa lärare vid läroanstalten. På Kungl. Maj:ts i följd häraf väckta förslag beviljade 1906 års Riksdag anslag för nämnda ändamål; och jag skall i det följande upptaga frågan om anslag för enahanda ändamål jämväl för år 1908.

Ett steg har numera tagits till åstadkommandet af det nyss omförmälda ordnandet af den tekniska undervisningen, i det att Kungl. Maj:t, på underdånig hemställan af mig, den 13 juli 1906 åt en kommitté

uppdragit att afgifva utlåtande och förslag angående förändrad anordning af den högre tekniska undervisningen. [31.]

Vid sådant förhållande kan det synas, som om för närvarande ännu mindre anledning förefunnnes än vid det förut omnämnda tillfället att till behandling upptaga en fråga, som i någon mån afser att rubba den bestående organisationen vid Chalmers tekniska läroanstalt. En sådan fråga har likväl genom underdånig skrifvelse den 9 juni 1906 väckts af styrelsen för läroanstalten; och då styrelsens förslag, hvilket är grundadt på en af lärarrådet gjord framställning, synes mig förtjänt af understöd, anhåller jag att få redogöra för detsamma.

Till en början erinrar styrelsen, hurusom densamma i sin förutnämnda skrifvelse den 16 maj 1905 framhållit, att bland läroanstaltens i dess stadgar under benämningen »öfriga lärare» upptagna lärarpersonal funnes en grupp, som hade sin hufvudsakliga verksamhet på annat håll och endast under ett mindre antal timmar i veckan lämnade undervisning vid läroanstalten, samt att det i vissa fall vore mindre lämpligt att utbyta dem mot sådana med fastare och mera omfattande verksamhet inom läroanstalten, då det stundom skulle vara omöjligt att utan väsentligt stegrade aflöningsförmåner kunna erhålla så skickliga lärare som i det fall, att man kunde erbjuda en framstående på annat håll, t. ex. vid stadens arbeten, bunden fackman biinkomsten att meddela undervisning ett mindre antal timmar i sitt hufvudämne.

Till denna nu afsedda grupp af »öfriga lärare» vid läroanstalten hade lärarbefattningen i teoretisk mekanik, alltsedan den år 1875 inrättades, hört. De två innehafvare, som under de gångna 31 åren beklädt platsen, hade haft sin hufvudsakliga tjänstgöring den ene vid statens järnvägars maskinafdelning i Göteborg och den andre vid stadens hamnarbeten. Då under år 1905 fråga om lönereglering för anstaltens lärarpersonal förevarit inom lärarrådet, hade det framhållits, att med den omfattning undervisningen inom det ifrågavarande viktiga ämnet alltmera erhållit, det snarligen komme att visa sig vara af nöden att skaffa det en själfständigare målsman vid läroanstalten. Då emellertid ämnet på ett framstående sätt uppehållits af vederbörande lärare, hade lärarrådet då ej ansett tidpunkten vara inne för att påyrka ändring i förhållandet. Redan med utgången af år 1905 hade dock den dittillsvarande innehafvaren af tjänsten på grund af erhållen befordran lämnat densamma, och frågan om tjänstens förändring hade då trätt i förgrunden. Tjänsten hade emellertid ledigförklarats, och vid ansökningstidens utgång hade blott en sökande anmält sig. Denne — en extra lärare vid allmänt läroverk å annan ort — hade, efter det utsedda sakkunnige yttrat sig, af styrelsen förordnats att uppehålla tjän-

- [31.] sten — enligt hvad styrelsen i särskild skrifvelse upplyst — till och med utgången af år 1907; och man hade vid denna anordning ledts af förhoppningen att under tiden hinna få tjänsten omreglerad.

Teoretisk mekanik inom läroanstaltens högre afdelning måste — jämte den högre matematiken — anses vara i främsta rummet grundläggande för åtskilliga af tillämpningsämnena och kräfde af tjänstinnehafvaren såväl goda vetenskapliga studier i ämnet som kännedom om och öfversikt öfver dettas tillämpning på det praktiska området. Det vore påtagligt, att för ett så viktigt och omfattande ämne man ej kunde påräkna att för det nuvarande arfvodet af 2,500 kronor för år erhålla kompetent målsman, om man ej, såsom tillförene varit fallet, men nu visat sig omöjligt, därtill kunde vinna en person, som åtog sig tjänsten såsom en bisyssla. Vid tekniska högskolan i Stockholm uppehölls ämnet af en professor, och i de utvidgningsplaner, som under de senare åren uppgjorts för högskolan, ifrågasattes inrättandet af ytterligare en professur i ämnet.

Den med omförmälda lärartjänst vid Chalmers tekniska läroanstalt förenade undervisning hade omfattat åtta timmar i veckan teoretisk mekanik och tre timmar i veckan byggnadsstatik, med samundervisning för de olika facken inom läroanstaltens högre afdelning med undantag för det kemiska. De till detta fack hörande studerande åter hade åtnjutit undervisning i mekanik under fyra veckotimmar för särskild lärare, åt hvilken likaledes anförtrots undervisningen i samma ämne under tre veckotimmar inom institutets lägre afdelning. Aflöningen till denne senare lärare, 1,000 kronor, hade utgått från det anslag af 3,500 kronor, som vore upptaget i läroanstaltens stat för bestridande af undervisning i mekanisk teknologi, konstruktion af enkla maskindelar och elementär mekanik.

Ifrågasättas kunde att med förstnämnda undervisning förena sistnämnda sju timmar omfattande undervisning. Åtminstone borde så äga rum beträffande den del däraf, som hörde till den högre afdelningen. Lärarrådet hade nämligen framhållit, att undervisningen i matematik inom institutets högre afdelning upptog så stort antal timmar, att den ej kunde fullständigt behärskas af lektorn i matematik, oaktadt dennes undervisningstid uppgått till tjugu timmar i veckan, utan att undervisningen i detta ämne för kemisterna i första årskursen måst delvis uppdragas åt särskild lärare, hvilkens aflöning utgått ur anslaget till arfvoden för assistenter och repetitörer. Lärarrådet hade ansett lämpligt vara, att denna undervisning öfverflyttades till hufvudläraren i mekanik i stället för den elementära mekaniken i lägre afdelningen, detta såväl på grund af frändskapen mellan den högre matematiken och den teoretiska mekaniken som därför, att den ifrågavarande läraren vid en dylik anordning två år i följd komme att undervisa samma

elever, ena året i matematik inom första årskursen, det följande året i mekanik inom andra årskursen. Lärarrådet hade på den grund hemställt, att tjänsten måtte omfatta såväl mekanik som matematik, det förra ämnet dock såsom hufvudämne. Såväl på grund af tjänstens omfattning som svårigheten att finna en ur vetenskaplig synpunkt fullt kompetent innehafvare af densamma hade lärarrådet föreslagit, att i stället för den nuvarande lärarplatsen i teoretisk mekanik upprättades en tjänst i mekanik och matematik, motsvarande de nuvarande lektorernas och utrustad med enahanda förmåner, som tillkomme dem. [31.]

Förutnämnda anslag å 1,000 kronor för bestridande af undervisning i elementär mekanik blefve, äfven om nyssberörda omreglering af lärartjänster komme till stånd, fortfarande behöfligt. På grund af det stora elevantalet i lägre afdelningen förelåge nämligen behof att från detta anslag få använda en del för undervisningen i matematik inom lägre afdelningen, enär denna endast med begagnande af öfvertid kunde uppehållas af nuvarande läraren i matematik i lägre afdelningen.

I omförmälda skrifvelse anhåller slutligen styrelsen, som förklarar sig till alla delar gilla lärarrådets förslag, oberoende af den ifrågasatta mera omfattande omregleringen af lärarplatserna, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder för att förvandla den nu ifrågavarande lärarplatsen i teoretisk mekanik till ett lektorat i mekanik och matematik med samma löneförmåner som de nuvarande lektorernas.

Sedan jämte öfriga till förutnämnda kommitté för den högre tekniska undervisningens ordnande öfverlämnade handlingar nu omförmälda framställning kommit kommittén till handa, har kommittén skyndat att i särskild underdånig skrifvelse den 6 september 1906 yttra sig rörande det i framställningen innehållna önskemål. Det vore, säger kommittén i sin skrifvelse, dess bestämda öfvertygelse, att upprättandet vid Chalmers tekniska läroanstalt af ett lektorat i mekanik och matematik under alla omständigheter blefve nödvändigt, oberoende af hvilken anordning för den högre tekniska undervisningen i riket, som kommittén än kunde finna sig föranlåten att framdeles förorda. Då det tillika syntes kommittén högeligen angeläget, att den i den underdåniga framställningen ifrågasatta omändring blefve snarast möjligt genomförd, hade kommittén redan nu på det förberedande stadiet upptagit framställningen till behandling och ville, med åberopande af de skäl, som af läroanstaltens styrelse anförts, i underdånighet tillstyrka, det Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder i det af styrelsen afsedda syfte.

[31.] Jag har redan i det föregående uttalat min anslutning till den i förevarande ämne gjorda framställningen, hvilken grundats på skäl, som icke kunna underkännas. De betänkligheter mot enstaka rubbningar af bestående stater för de tekniska läroanstalterna, som af min närmaste företrädare såsom departementschef gjordes gällande, och som jag till fullo delar, böra i detta särskilda fall kunna åsidosättas. Det är naturligen det af förutnämnda kommitté afgifna yttrande, att ett nytt lektorat i mekanik och matematik vid Chalmers tekniska läroanstalt under alla omständigheter blir nödvändigt, som härvidlag ledt min uppfattning, en uppfattning, som ock står i nära förbindelse med öfvertygelsen att vårt tekniska undervisningsväsen öfverhufvud är i behof af snar förbättring.

För den ifrågavarande lärarbefattningen, i staten för Chalmers tekniska läroanstalt upptagen med allmän mekanik såsom ämne, är i sagda stat uppfördt ett belopp af 2,500 kronor. En lektor vid läroanstalten åtnjuter enligt samma stat en aflöning af 4,000 kronor, däraf 2,600 kronor lön och 1,400 kronor tjänstgöringspenningar. Härtill kommer rätt till två ålderstillägg efter 5 och 10 års tjänstgöring, hvarterda å 500 kronor. Vidare må erinras, att genom Riksdagens bifall till Kungl. Maj:ts år 1906 i ämnet gjorda framställning lektor vid Chalmers tekniska läroanstalt för år 1907 på extra stat åtnjuter en tillfällig löneförbättring af 1,000 kronor, däraf 500 kronor betraktas såsom lön och 500 kronor såsom tjänstgöringspenningar.

Med indragning af nyssberörda anslag å 2,500 kronor bör alltså på ordinarie stat för Chalmers tekniska läroanstalt uppföras ett belopp af 4,000 kronor till aflöning åt den nye lektorn, med rätt tillika till ålders-tillägg för honom i likhet med öfriga lektorer vid läroanstalten. — Till frågan om tillfällig löneförbättring för den nye lektorn återkommer jag i det följande.

Under återopande af hvad jag nu anfört hemställer jag, det Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att — med uteslutande ur staten för Chalmers tekniska läroanstalt af det till en lärare i allmän mekanik upptagna arvode å 2,500 kronor — till upprättande vid nämnda läroanstalt af en lektorsbefattning i mekanik och matematik på ordinarie stat uppföra ett belopp af 4,000 kronor, däraf 2,600 kronor lön och 1,400 kronor tjänstgöringspenningar, med rätt för blifvande innehafvare af denna lektorsbefattning till ålderstillägg i enlighet med hvad därom gäller för öfriga lektorer vid läroanstalten, kommande härigenom staten för Chalmers tekniska läroanstalt att ökas med 1,500 kronor.

Vid bifall till hvad i denna punkt föreslagits kommer anslaget till de tekniska läroverken, nu utgörande 556,775 kronor, att ökas till 558,275 kronor.

Barnmorskeundervisningen och barnbördshusen.

Med underdånig skrifvelse den 16 mars 1906 har medicinalstyrelsen afgifvit förslag till stadga för barnmorskeundervisningen och till förnyadt reglemente för barnmorskor, därvid medicinalstyrelsen hemställt, bland annat, att Kungl. Maj:t täcktes besluta, att barnmorskeundervisningen i Lund skulle upphöra, och att i sammanhang därmed den till barnmorskeläraren därstädes med 1,358 kronor utgående årliga *ersättning för afskrifven kyrkotionde* måtte indragas.

[32.]
Ändrad användning af ett anslag.

Då frågan om upphörandet af barnmorskeundervisningen i Lund på grund af berörda med samma undervisning förbundna statsanslag är af beskaffenhet att påkalla framställning till Riksdagen, torde det tillåtas mig att nu få inför Kungl. Maj:t anmäla medicinalstyrelsens förslag i denna del, anhållande jag att framdeles få underställa Kungl. Maj:t hvad medicinalstyrelsen i öfrigt föreslagit beträffande barnmorskeundervisningens ordnande.

Angående barnmorskeundervisningsanstaltens i Lund uppkomst har medicinalstyrelsen meddelat, att Rikets ständer år 1772 anslagit ett årligt arfvode åt en i Skåne stationerad läkare i barnförlossningsvetenskapen af 166 riksdaler 32 skillingar, hvilket först några år uppburits af en läkare i Kristianstad och därefter, något förökadt, af en Malmöläkare. Dessa hade undervisat barnmorskor utan tillgång till förlossningsanstalt. Efter den senare läkarens år 1820 inträffade död hade arfvodet indragits. Sundhetskollegium, som emellertid ansett barnmorskeundervisningen i Skåne behöfelig, hade då hemställt hos Kungl. Maj:t om åtgärder för dess fortbestånd, i anledning hvaraf Kungl. Maj:t i nådigt bref till kanslern för Lunds universitet den 27 juni 1821 anbefallt denne att söka förmå artis obstetriciæ professorn i Lund att »af nit» för det nyttiga ändamålet öfvertaga barnmorskelärlingars undervisning. Så hade ock skett. Sedermera hade dock någon ersättning beredts läraren i form af kyrkotionde från vissa socknar i Skåne, hvarom ett nådigt bref den 25 november 1836 till sundhetskollegium lämnade närmare bestämmelser. Barnmorskelärbefattningen i Lund hade, utan att ständigt vara förenad med professuren i obstetrik, innehafts af olika personer, till dess medicinalstyrelsen år 1900 till barnmorskelärare förordnat dåvarande docenten E. Essen-Möller, som ännu

- [32.] innehade platsen, på samma gång han sedan 1901 vore extra ordinarie professor i obstetrik och gynekologi vid universitetet i Lund.

Jag torde här få erinra, att 1899 års Riksdag, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, beslöt öka anvisningen i kontant å anslaget till barnmorskeundervisningen och barnbördshusen med ett belopp, motsvarande ersättning till barnmorskeläraren i Lund för afskrifven kyrkotionde med 1,358 kronor. Det är detta belopp medicinalstyrelsen nu föreslagit till indragning.

I fråga om barnmorskeundervisningsanstaltens i Lund upphörande har medicinalstyrelsen vid motiveringen af stadgeförslaget erinrat och anfört följande:

Det skäl, som under den tidigare delen af barnmorskeundervisningsanstaltens i Lund tillvaro anförts för dess behöflighet, hade varit »det betydliga afståndet från undervisningsverket i hufvudstaden». Detta skäl måste med nutidens goda kommunikationer mellan Skåne och Göteborg eller Stockholm anses hafva bortfallit. Medicinalstyrelsen hade emellertid ännu i början af 1880-talet förordat anstaltens bibehållande. Sedan nämnen Malmöhus läns landsting år 1881 anslagit 20,000 kronor till uppförande af ett nytt barnbördshus i Lund och direktionen öfver länets sjukvårdsinrättningar i nämnda stad förklarat sig villig att till en af staten aflönad barnmorskelärares förfogande, i samma utsträckning som dittills, ställa både nödig lokal och tillräcklig materiell för barnmorskeundervisningen samt därjämte åt en förestånderska eller instruktionsbarnmorska bereda kostnadsfri bostad med ved, ljus, tvätt och utspisning på inrättningen, hade medicinalstyrelsen — som ansett, att undervisningen vid den till ifrågavarande barnbördshus förlagda läroanstalt för barnmorskor borde på ett mera tidsenligt sätt ordnas — i underdånig skrifvelse den 10 juni 1882 hemställt, att anstalten, för så vidt den fortfarande ansåges behöflig för utbildandet af för landets behof erforderliga barnmorskor, måtte förändras till statsinstitution, och att, i likhet med förhållandena i Stockholm och Göteborg, äfven barnmorskeläraren i Lund, jämte professorstitel, måtte erhålla en lön af 3,000 kronor, tjänstgöringspenningar 1,000 kronor, samt enahanda rätt som de förra till pension, äfvensom att till en förestånderska eller instruktionsbarnmorska en lön på stat af 800 kronor måtte beviljas. Sedan både denna framställning och en liknande år 1884 lämnats utan afseende, hade frågan från styrelsens sida icke vidare upptagits. Ärendet hade också numera onekligen kommit i ett annat läge.

Vid nämnda tid hade årligen från anstalten i Lund utexaminerats

omkring 30 barnmorskor, således ett afsevärdt antal, hvilket likväl numera sjunkit till 10 à 12, samtidigt med att läroverket i Stockholm utexaminerade omkring 60 och det i Göteborg nästan lika många hvarje år. Anstaltens i Lund bibehållande vore därför numera af föga betydelse för utbildningen af barnmorskor, helst ett nytt, rymligare barnbördshus för få år sedan uppförts i Göteborg och ett ännu större nu vore under byggnad i Stockholm och komme att åt barnmorskeundervisningen därstädes upplåtas, så att hinder icke funnes att, om så skulle behöfvas, öka elevernas antal vid detta läroverk.

[32.]

I ett år 1896 afgifvet förslag till förändradt barnmorskereglemente hade dåvarande barnmorskelärarna i Göteborg C. M. Ullman och i Lund N. Ohlsson-Gadde ifrågasatt bibehållandet af anstalten i Lund, som då skulle blifva en statsinstitution och i allt likställd med de båda andra. För ändamålet skulle alltså behöfvas ökad lön för öfverläraren och nya löner för biträdande lärare och instruktionsbarnmorska. Men äfven om lönebeloppen icke i och för sig vore afskräckande, måste undervisningsmaterialet — allenast 20 sängar för barnaföderskor — hvilka för öfrigt skulle begagnas äfven för medicine kandidaters undervisning, anses allt för obetydligt för att rättfärdiga en sådan ny utgift. Med åberopande af dessa skäl hade barnmorskeläraren i Stockholm uttalat sig för indragning af undervisningen i Lund.

Vid anstalten i Lund hade aldrig meddelats annan undervisning än i den allmänna förlossningskonsten. Då det emellertid vore af stor vikt, att barnmorskorna vore förtrogna äfven med den instrumentala förlossningskonsten, hvari så godt som alla elever, som genomginge skolorna i Stockholm och Göteborg, undervisades, så måste anstalten i Lund i sitt nuvarande skick anses ganska otillfredsställande.

Genom nådigt bref till sundhetskollegium den 30 maj 1857 hade Kungl. Maj:t fastställt en afgift af 30 kronor för hvarje elev vid barnmorskeläroanstalten i Lund från sådana församlingar, som icke erlade omförmälda tionde till barnmorskelärarens aflöning. Denna afgift utginge således numera, då tionden upphört, af hvarje elev. Afgifterna tillfölle läraren. Om nu anstalten upphörde och sökande af elevplatser i stället hänvisades till läroverk, där undervisningen vore fri, så skulle dessa 30 kronor kunna anses ungefärligen betäcka de ökade resekostnaderna för eleverna, hvadan anstaltens upphörande knappast skulle för dem medföra några ökade utgifter.

Vid ett i oktober 1904 inför medicinalstyrelsen hållet möte med rikets förste provinsialläkare, förste stadsläkarna i Stockholm och Göteborg samt stadsläkaren i Malmö hade förslaget om indragning af barnmorskeläro-

[32.] anstalten i Lund enhälligt gillats; icke ens ortens representanter hade haft något väsentligt att däremot erinra.

Slutligen kunde anföras, att äfven den nuvarande barnmorskeläraren i Lund Essen-Möller på gifven anledning uttalat sig i samma riktning. Han hade därvid framhållit, att den ofullständiga undervisningen gjorde, att anstalten i Lund till de båda andra intoge en ställning, som vore allt annat än önskvärd. Mångfaldiga gånger hade det också visat sig, att kommunalnämnderna hellre antoge instrument-examinerade barnmorskor än sådana, som endast genomgått skolan i Lund. Där utexaminerade barnmorskor kunde heller aldrig erhålla anställning utom provinsen. Vidare hade han framhållit olägenheten af, att det jämförelsevis lilla undervisningsmaterialet skulle tjäna både medicine kandidater och barnmorskor.

För indragningen funnes intet hinder, då läraren allenast hade förordnande tillsvidare.

Barnmorskeläraren i Lund har uti infordradt, den 4 oktober 1906 afgifvet yttrande i ärendet anført, bland annat:

Barnmorskeundervisningsanstalten i Lund intoge i förhållande till de båda i Göteborg och Stockholm en särställning, bland annat däri-genom, att i Lund icke gäfves undervisning i instrumental förlossnings-konst. Vidare vore i Lund anställd endast en barnmorskelärare, hvilken sedan lång tid endast varit tillförordnad och icke heller till löneförmå-nerna varit likställd med lärarna i Stockholm och Göteborg. På or-sakerna till dessa olikheter ansåge sig barnmorskeläraren icke behöfva ingå; säkert vore, att de nämnda olikheterna på anstalten i Lund haft ett ogynn-samt inflytande i mer än ett afseende. Vid mer än ett föregående tillfälle hade försök gjorts att häruti vinna ändring och då i den riktning, att an-stalten i Lund skulle i alla hänseenden likställas med de båda öfriga. En sådan lösning af frågan kunde barnmorskeläraren för sin del icke finna lycklig. Barnbördshuset i Lund tjänade i olikhet mot anstalterna i Stock-holm och Göteborg äfven till klinisk undervisning åt medicine kandidater. Äfven om antalet förlossningar å Lunds barnbördshus vore stadt i en ständig ökning, så att från den synpunkten intet större hinder skulle möta för båda slagen af undervisning, vore denna anordning likväl i andra af-seenden högst olämplig. För läraren vore det icke lätt att så fördela sitt intresse för de båda slagen af undervisning, att den ena icke komme att stå tillbaka för den andra. Rent humanitära hänsyn borde förbjuda, att de sjuka vid dessa tillfällen utgjorde demonstrationsobjekt för både barn-morskeelever och medicine kandidater. Sträfvandena på detta område ginge

också numera öfverallt ut på att skilja dessa båda slag af undervisning [32.] från hvarandra.

Det syntes därför, som om både undervisningens och patienternas bästa kräfde den lösning af frågan, att i Lund ettdera slaget af undervisning indroges. Då nu det antal barnmorskeelever, som undervisades i Lund, utan olägenhet kunde fördelas på anstalterna i Stockholm och Göteborg, och då å andra sidan den pågående reformeringen af de medicinska studierna vid universiteten syntes gå i den rikning, att den kliniska undervisningen i obstetrik och gynekologi förlades alternativt till universitets-klinikerna eller hufvudstaden, så syntes ingen tvekan böra råda, att det vore barnmorskeundervisningen i Lund, som borde indragas, och anstalten användas uteslutande för klinisk undervisning.

Frågan om anstaltens i Lund indragning torde emellertid icke böra afgöras utan beaktande af ännu en omständighet, som därmed hade nära samband. En följd af indragningen blefve nämligen, att Malmöhus läns landsting, som bekostat uppförandet af det nuvarande barnbördshuset, måste ikläda sig kostnader för aflöning af den blifvande sköterskepersonalen, hvars åligganden nu utfördes af barnmorskeeleverna. Det syntes därför böra ifrågasättas, huruvida icke landstinget borde sättas i tillfälle att yttra sig om indragningen, innan denna af Kungl. Maj:t beslötes. En enkel utväg att lösa de i detta sammanhang uppkomna ekonomiska spörsmålen vore, att det belopp af statsmedel, som nu utginge till barnmorskeläraren såsom ersättning för afskrifven kyrkotionde, och från hvilket den nuvarande barnmorskeläraren efter undervisningens upphörande vore villig att afstå, icke indroges utan finge användas till nämnda, genom barnmorskeundervisningens upphörande nödigblifna kostnader. Detta vore äfven billigt ur den synpunkten, att barnbördshuset, där äfven medicine kandidater fullgjorde klinisk tjänstgöring, jämväl efter barnmorskeundervisningens upphörande komme att tjäna ett statens undervisningsändamål.

Medicinalstyrelsen, som satts i tillfälle yttra sig öfver hvad barnmorskeläraren sålunda anfört, har i ärendet hört direktionen öfver Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund, som i underdånigt utlåtande den 27 oktober 1906 uttalat sig för bibehållande af barnmorskeundervisningsanstalten i Lund och dess likställande med öfriga barnmorskeundervisningsanstalter i riket samt instämt med barnmorskeläraren däri, att landstinget borde sättas i tillfälle att yttra sig i frågan, innan beslut fattades om anstaltens indragning. Anstaltens uppehållande hittills hade, med undantag af lärarens aflöning, helt ankommit på landstinget, hvars uppoftningar för den med länets sjukvårdsinrättningar i Lund förenade barnbördsafdelningen i

[32.] icke oväsentlig mån torde få anses vara betingade af landstingets intresse för den dit förlagda barnmorskeundervisningens upprätthållande. Då här till komme, att genom indragning af barnmorskeundervisningsanstalten i Lund landstinget skulle för barnbördsafdelningen tillskyndas utgifter till ändamål, hvilkas tillgodoseende genom barnmorskeelevernas arbete hittills kunnat af landstinget påräknas, men direktionen saknade befogenhet att i fråga om upplösning af ett sedan lång tid bestående förhållande af samverkan mellan barnbördsafdelningen och barnmorskeundervisningsanstalten föra landstingets talan, ansåge direktionen det vara sin plikt att hemställa, det Kungl. Maj:t tacktes inhämta landstingets yttrande, innan beslut fattades om indragning af barnmorskeundervisningsanstalten. Skulle denna hemställan icke vinna afseende och förslaget om anstaltens indragning vinna Kungl. Maj:ts godkännande, ville direktionen med hänsyn till medicinalstyrelsens hemställan om indragning af den till barnmorskeläraren nu utgående ersättningen för afskrifven kyrkotionde helt ansluta sig till hvad barnmorskeläraren i denna del anført. De till barnmorskeläraren utgående statsmedel vore af alldeles samma natur som det anslag af 3,038 kronor 54 öre, hvilket numera utginge af statsmedel till det med länets sjukvårdsinrättningar i Lund förenade »institutum clinicum», och då barnbördsafdelningen efter barnmorskeundervisningens upphörande komme att uteslutande tjäna läkarutbildningen, således ett statens undervisningsändamål, syntes det icke vara obilligt, att ersättningsmedlen till barnmorskeläraren finge, då de blefve obehöfliga för barnmorskeundervisningen, utgå till de med sjukvårdsinrättningarna i Lund förenade kliniska institutioner, så mycket mer som därigenom bereddes åtminstone något vederlag för de ökade kostnader för sjukvårdspersonal å barnbördsafdelningen, hvilka komme att tillskyndas sjukvårdsinrättningarna genom barnmorskeundervisningsanstaltens indragning

I eget underdånigt utlåtande den 14 november 1906 har slutligen medicinalstyrelsen i nu förevarande afseenden yttrat följande: Beträffande frågan om indragning af barnmorskeskolan i Lund ville medicinalstyrelsen framhålla, att alla, som i frågan yttrat sig, syntes vara ense däruti, att anstalten icke borde förblifva sådan den nu vore. Lasarettsdirektionen i Lund ansåge, att den borde göras likställd med de öfriga barnmorskeundervisningsanstalterna i riket. Häremot ville medicinalstyrelsen erinra, att förslag, som förut i sådant afseende väckts, icke vunnit statsmakternas bifall, samt att å barnbördsanstalten i Lund samma jämförelsevis ringa material skulle tjäna till undervisning för såväl barnmorskeelever som medicine kandidater, en anordning som, vare sig med en och samma lärare

för båda slagen af lärjungar eller olika lärare, ovillkorligen måste betraktas [32.] som synnerligen olämplig.

Att, innan beslut fattades om barnmorskeskolans i Lund indragning, inhämta Malmöhus läns landstings yttrande i frågan, skulle föranleda minst ett års uppskof med författningsförslaget, åtminstone i hvad det afsåge ny stadga för barnmorskeundervisningen. Af föreliggande utredning framginge emellertid, att det i allt fall icke kunde ifrågasättas att behålla ifrågavarande läroanstalt oförändrad, och att inrätta ett tredje fullständigt barnmorskeläroverk i riket, därtill funnes för närvarande icke anledning.

Hvad slutligen vidkomme frågan om bibehållandet för barnbördsanstaltens i Lund räkning af det belopp, 1,358 kronor, som hittills utgått till aflöning åt barnmorskeläraren i Lund, funne medicinalstyrelsen icke något vara att häremot erinra, under förutsättning att anstalten fortfarande skulle såsom undervisningsanstalt för medicin-kandidater tjäna ett statens ändamål.

Med anledning af direktionens för Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund yttrande angående det till ett »institutum clinicum» utgående statsanslag torde jag få erinra, att, sedan Kungl. Maj:t, efter indragning af kyrkoinspektorstjänsten i Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän, den 3 mars 1813 förklarar, att kyrkoinspektorstunnorna från de församlingar i Malmöhus län, hvilka sådant medgifvit, finge till kliniskt institut i Lund anslås, 1899 års Riksdag, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning i ämnet, förhöjt den under anslaget till lasarets underhåll uppförda anvisning i kontant med ersättning för den till Lunds lasarett för dess utvidgning och för understöd af ett kliniskt institut därstädes från åtskilliga församlingar i Malmöhus län och en församling i Kristianstads län anslagna kyrkotonde, beräknad till 3,038 kronor 54 öre, eller, vid det förhållande att å anslaget 98 öre voro odisponerade, med ett jämnadt belopp af 3,038 kronor.

Af den i nu ifrågavarande ärende förebragta utredning anser jag otvetydigt framgå, att barnmorskeundervisningsanstalten i Lund kan utan men för barnmorskeutbildningen indragas. Visserligen ifrågasätter direktionen öfver Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund dess fortvaro och likställande med anstalterna i Stockholm och Göteborg, men då framställningar i sådant syfte redan vid olika tillfällen lämnats utan afseende och medicinalstyrelsen vitsordar, att två undervisningsanstalter af ifrågavarande slag äro för riket tillfyllest, skall jag icke tveka att vid

föredragning af frågan om utfärdande af nya bestämmelser rörande barnmorskeundervisningen föreslå indragning af anstalten i Lund.

Det af Malmöhus läns landsting bekostade barnbördshuset i Lund tjänar emellertid, utom till barnmorskeundervisning, äfven till klinisk undervisning åt medicine kandidater. Då jag anser lämpligt, att sistnämnda undervisning finge därstädes fortfara äfven efter barnmorskeundervisningens upphörande, synes något vederlag härför böra af staten lämnas såsom bidrag till de ökade kostnader, landstinget måste vidkännas därigenom, att barnmorskeeleverna ej längre finnas att tillgå för vård af patienterna å barnbördshuset. Det af barnmorskeläraren i Lund framställda förslaget, att till barnbördshuset måtte få utgå det belopp af statsmedel, som nu är anslaget till denne lärare, vill jag därför tillstyrka. Varder detta förslag, som bör underställas Riksdagens pröfning, af Riksdagen bifallet, torde sedermera böra inhämtas landstingets medgifvande därtill, att å barnbördshuset i Lund klinisk undervisning fortfarande må meddelas åt medicine kandidater. På grund af hvad jag nu anfört, hemställer jag, det Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen medgifva,

att, efter barnmorskeundervisningsanstaltens i Lund upphörande, det under anslagstiteln: barnmorskeundervisningen och barnbördshusen uppförda belopp af 1,358 kronor, utgörande ersättning till barnmorskeläraren i Lund för afskrifven kyrkotionde, må, under förutsättning att för medicine kandidater å det af Malmöhus läns landsting bekostade barnbördshuset i Lund beredes tillfälle till klinisk undervisning, utgå såsom bidrag för uppehållande af verksamheten vid detta barnbördshus.

Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.

[33.] I den för vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien gällande stat
 Ökadt anslag finnas till akademiens disposition upptagna dels för *tryckningskostnader* ett
 till tryck- belopp af 3,000 kronor och dels för *utgifvande af planschverk* öfver forn-
 ningskost- saker och andra märkvärdiga föremål i statens historiska museum m. m.
 nader m. m. ett belopp af 2,000 kronor.

I underdånig skrifvelse den 18 september 1906 har akademien anfört följande:

Dessa anslag hade redan länge visat sig vara otillräckliga, hvarför en betydlig del af kostnaderna för tryckning och illustrerande af de skrifter, som akademien utgifvit, måst bestridas med akademiens enskilda medel. Under år 1906 hade tryckningskostnaderna blifvit mycket stora, emedan det visat sig nödvändigt att dels komplettera Månadsbladet och Antikvarisk

tidsskrift samt trycka den första årgången af Fornvännen, under hvilket namn Månadsbladet från och med 1906 års början utkomme, dels utgifva en ny upplaga af »Väglädning för besökande» i museet samt ett arbete om de särdeles viktiga fynd, som gjorts i en stor, invid Uppsala belägen grafhög från bronsåldern. Tryckningskostnaden för de under året utförda arbetena uppginge till omkring 12,500 kronor. Dessutom hade i författar- och redaktionsarfvoden utbetalts 1,700 kronor, hvartill komme en betydande summa för illustrationer. Akademien vore visserligen beredd att bestrida större delen af dessa utgifter med sina enskilda medel, men på statsanslaget till tryckningskostnader hade dock uppstått en brist på något mer än 3,000 kronor. Då ingen utsikt funnes att kunna med de närmaste årens anslag betäcka denna brist — hvilket endast kunde ske genom en alltför stor inskränkning af akademiens verksamhet i detta afseende — då det icke vore möjligt att med akademiens enskilda medel betala större del af tryckningskostnaderna än redan skett, samt då bristen uppkommit genom offentliggörande af arbeten, hvilkas stora betydelse torde vara obestridlig och hvilkas utgifvande icke kunnat uppskjutas, återstode för akademien endast att i underdånighet anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder, för att denna brist måtte blifva betäckt med statsmedel. Bristen hade blifvit så stor därigenom, att en högst betydande prisstegring för sättning och tryckning under de senare åren inträdt. Någon annan ändring i priserna härför torde icke vara att vänta än en ytterligare höjning. Under sådant förhållande och emedan akademien måste årligen utgifva en årgång af Fornvännen jämte åtminstone något häfte af Antikvarisk tidskrift samt äfven hafva medel till tryckning af andra skrifter, emedan tryckningskostnaderna — utom utgifterna för illustrationer, författar- och redaktörsarfvoden — för en årgång af Fornvännen uppginge till omkring 2,500 kronor, och emedan till det, som hvarje år borde utgifvas af Antikvarisk tidskrift och andra skrifter, minst ett lika stort belopp erfordrades, så visade det sig, att en höjning af det nu utgående anslaget till tryckningskostnader från 3,000 kronor till 5,000 kronor vore behöflig. Det anslag af 2,000 kronor, som akademien uppbure för utgifvande af planschverk, vore så nära besläktadt med anslaget till tryckningskostnader, att det syntes akademien vara önskvärdt, att — sedan äfven förstnämnda anslag numera vore uppfördt på ordinarie stat — båda dessa anslag måtte sammanföras. Akademien finge därför i underdånighet anhålla dels om ett anslag för en gång å 3,000 kronor till betäckande af nyssnämnda brist, dels att de två anslag, som akademien nu årligen uppbure, det ena å 3,000 kronor för tryckningskostnader och det andra å 2,000 kronor för utgifvande af planschverk, måtte förenas till ett och utgå med sammanlagdt 7,000 kronor. [33.]

Till akademiens framställning, i hvad den afser anslag till täckande af berörda brist, torde jag få återkomma vid anmälan af öfriga anslagsbehof å extra stat under riksstatens åttonde hufvudtitel.

Af hvad akademien anført rörande behovet af ökad anslag för tryckningskostnader synes framgå, att den ifrågasatta anslagsförhöjningen, emot hvars storlek ej läser kunna göras någon befogad anmärkning, betingas af förhållanden, som icke kunna anses vara af öfvergående natur. Då det jämväl synes vara lämpligt, att, på sätt akademien hemställt, anslaget för tryckningskostnader och anslaget för utgifvande af planschverk öfver fornsaker och andra märkvärdiga föremål i statens historiska museum m. m. sammanslås till ett anslag, tillstyrker jag, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen,

att nämnda under vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien stat uppförda anslag må sammanslås till ett anslag och med anslagstitelns ändring till: »För tryckningskostnader samt utgifvande af planschverk öfver fornsaker och andra märkvärdiga föremål i statens historiska museum m. m.» höjas från dessa anslags nuvarande belopp, tillhopa 5,000 kronor, till 7,000 kronor, eller med 2,000 kronor.

Vid bifall härtill skulle anslaget till vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien, nu 42,200 kronor (däraf 1,000 kronor reservationsanslag), komma att ökas till 44,200 kronor (däraf 1,000 kronor reservationsanslag).

Naturhistoriska riksmuseum.

[34.] Med underdånigt utlåtande den 12 september 1906 har vetenskaps-
 En andre konservators-
 tjänst. akademien till Kungl. Maj:t öfverlämnat en underdånig framställning från intendenten för naturhistoriska riksmuseets afdelning för vertebrerade djur, professorn A. J. E. Lönnberg om *inrättandet af en andre konservators-tjänst* vid nämnda afdelning.

Professor Lönnberg anför i sin berörda framställning följande: Måhända kunde det förefalla någon, som om med detta ärende lämpligen skulle kunna anstå, till dess museets nybyggnadsfråga blifvit till fullo löst; men vid närmare eftertanke skulle det visa sig, att detta ingalunda vore lämpligt. Ty å ena sidan vore arbetskraften så knappt tillmätt, att skötseln och vården af de mycket omfattande samlingarna svårigen kunde handhafvas så, som sig borde. För att i någon mån belysa detta torde några siffror rörande samlingarnas storlek vara förtjänta att anföras. De exponerade samlingarna af exotiska däggdjur uppginge till omkring 2,400

nummer, af exotiska fåglar till omkring 16,600 och af svenska fåglar till nära 2,000 nummer. Häre vore då ej inräknade skelett och spritsamlingar af däggdjur och fåglar eller skinnen af samma klasser, som ensamt, hvad fåglarna anginge, stege till många tusental. De katalogiserade reptilierna vore omkring 5,200, groddjuren omkring 1,350 och fiskarna, som ännu ej hunnit registreras, torde uppgå till minst 10,000. I synnerhet med så ogynnsamma lokaler som de, hvilka nu stode till buds för dessa samlingars förvarande, vore en både skarp och trägen tillsyn ovillkorligen nödvändig, för att intet skulle förfaras. Prepareringen af nytt material hade ock under årens lopp till följd af bristande arbetskraft fått lof att i hög grad inskränkas, ehuru sådan preparering naturligtvis vore ytterst behöflig. Såsom bevis på huru dylikt arbete fått stå tillbaka kunde anföras, att en hel del hudar af större djur ännu kvarlåde sedan Johan August Wahlbergs tid i samma skick, som då de anlände från Afrika på 1840-talet, och en mängd råskelett funnes, både från den och senare tider, ytterst ofullständigt eller alls ej rengjorda samt i sådant skick, att de ej kunde användas såsom vetenskapligt material förr än efter rengöring. Å andra sidan vore dessutom att märka, att för att vertebratafdelningen skulle kunna intaga sin plats i det blifvande nya museet på ett sådant sätt, att den motsvarade sitt ändamål, en ofantlig mängd arbete måste utföras och arbete af den art, att det kräfde såväl stor yrkesskicklighet som mycken tid. Nya exemplar måste nämligen uppställas af en stor mängd däggdjur såväl för den svenska som för den utländska samlingen, ty många viktiga typer fattades och andra, som redan funnes, vore af den beskaffenhet, att de icke kunde utställas i ett nytt museum, hvarest allmänheten hade rättmätiga kraf på att få se djuren monterade så lika de lefvande som möjligt, såsom fallet vore med de på senare åren stoppade, ej såsom oformliga klumpar öfverdragna med en maläten och luggsliten hud. Ett mycket stort och omfattande konserveringsarbete måste utföras, för att riksmuseets vertebratafdelning skulle kunna framstå till alla delar i ett fullt tidsenligt skick. Detta hvad den för allmänheten afsedda samlingen anginge. För de rent vetenskapliga hufvudsamlingarna kräfdes naturligtvis äfven prepareringsarbete, ty ehuru man visserligen numera med rätta ej sträfvade efter att stoppa upp mera material, än som erfordrades för att göra de för allmänheten exponerade samlingarna tilldragande och lärorika, behöfde dock hvarje exemplar prepareras af yrkeskunnig konservator, och om detta arbete utfördes väl, såsom det naturligtvis måste göras vid riksmuseum, vore det mycket tidsödande.

Till utförande af allt detta hade afdelningen till sitt förfogande en fast aflönad konservator, hvarjämte medelst den andel af riksmuseets elev-

- [34.] anslag, som komme afdelningen till godo, nämligen 1,000 kronor för år, ett biträde åt honom aflönades. Allt konserveringsarbete för afdelningen skulle således utföras af endast två personer, af hvilka den ene ej kunde sägas åtnjuta full aflöning, utan blott uppbure ett slags stipendieartadt arfvode under sin utbildningstid. Att denna arbetshjälp ej vore tillräcklig framginge äfven vid jämförelse med huru motsvarande förhållanden gestaltade sig vid andra zoologiska museer i de skandinaviska länderna. Vid Köpenhamns museum, som till sin storlek närmast kunde jämföras med riksmuseum, ehuru det i flera afseenden ej nådde upp till detta i fråga om samlingarnas omfattning, hade vertebratafdelningen, oafsedt den vetenskapliga ledningen, som utgjordes af en inspektör och en amanuens, följande arbets-hjälp, nämligen: en förste konservator med lön 1,800 kronor, en andre konservator med lön 1,700 kronor, en vaktmästare med lön 1,000 kronor jämte fri bostad och bränsle samt ett biträde för grofarbete med rengöring af skelett, preparering af skinn m. m. med lön 600 kronor; således fyra personer. Vid Kristiania museum aflönades för vertebratafdelningen: en förste preparant med lön 1,280 kronor, en andre preparant med 1,250 kronor och ett kvinnligt biträde med 480 kronor. Skelettsamlingen vore emellertid här afskild från den öfriga museiafdelningen och lagd under den zootomiska institutionen, och för denna funnes en preparant med lön 1,330 kronor. Man kunde alltså säga, att Kristiania museum jämväl hade fyra biträden för konserveringsarbeten och dylikt. Till och med det lilla Trondhjems museum hade två preparanter, hvilka visserligen ej åtnjöte högre fast lön än 800 kronor, men å andra sidan för denna lön ej behöfde utföra mer än 5 timmars dagligt arbete, hvaremot dem kontraktsenligt tillförsäkrats 50 öre i timmen för allt öfvertidsarbete. Inom Sverige funnes ju intet zoologiskt museum, som kunde i omfattning jämföras med riksmuseets motsvarande afdelningar, men det borde kanske framhållas, att vid Uppsala universitets zoologiska museum funnes anställda såväl en konservator med 2,200 kronor i lön jämte vissa famnar ved som äfven en i skelettering m. m. kunnig vaktmästare. Sålunda funnes där trots museets mindre omfattning lika mycket arbetskraft som vid riksmuseets vertebratafdelning.

Denna jämförelse torde tydligen klargöra, huru ogynnsamt förhållandet med afseende på konservatorshjälp vore vid riksmuseum, jämfördt med andra skandinaviska museer; och häraf torde äfven framgå, huru nödvändigt det vore, att med det snaraste åstadkommes förbättring härutinnan. Visserligen vore lönerna för konservatorer, respektive preparanter vid de utländska museer, som nämnts, lägre än den, som föresloges för en andre konservator, nämligen 2,000 kronor, men om hänsyn toges till de oerhördt uppskrufvade lefnadsomkostnaderna i Stockholm, torde lönen för en andre konservator

här rimligtvis ej kunna sättas lägre än till 2,000 kronor, i synnerhet om [34.] hänsyn toges därtill, att en afsevärd yrkesskicklighet fordrades för denna befattnings fyllande; och för nående af denna yrkesskicklighet behöfdes ej blott goda naturliga anlag utan äfven en långvarig utbildning i konservators-yrkets olika grenar, preparering, skelettering, modellering, stoppning o. s. v., hvarjämte ej oväsentlig kunskap om en snickares, en smeds göromål m. m. vore erforderlig.

Under åberopande af det anförda anhöll professor Lönnberg, att vetenskapsakademien ville ingå till Kungl. Maj:t med underdånig framställning om nådig proposition till nästinstundande Riksdag om inrättande af en andre konservatorstjänst vid riksmuseets afdelning för vertebrerade djur och om anvisande på ordinarie stat af en årlig summa af 2,000 kronor för konservatorns aflönande.

Vertebratafdelningens inspektorer professorerna G. Retzius och greve K. A. H. Mörner hafva enligt påskrift å Lönnbergs ansökning tillstyrkt densamma.

Vetenskapsakademien, som i likhet med afdelningens inspektorer funnit de af intendenten anförda skälen för hans anhållan synnerligen goda och behovet af en andre konservator för afdelningen uppenbart, har i sitt förutberörda utlåtande, under åberopande af den utredning, som professor Lönnberg lämnat, hemställt, det Kungl. Maj:t täcktes för nästinstundande Riksdag framlägga nådig proposition om anvisande på ordinarie stat af ett årligt belopp af 2,000 kronor till aflöning åt en andre konservator vid naturhistoriska riksmuseet med tjänstgöringsskyldighet vid vertebratafdelningen.

Vetenskapsakademiens sekreterare har sedermera angående anslagen till konservator och konservatorselever vid naturhistoriska riksmuseet afgifvit en promemoria, i hvilken antecknats, hurusom genom beslut af 1876 års Riksdag ännu gällande anslag fastställts, i det att konservatorns lön då höjts från 2,500 kronor till 3,000 kronor och anslaget till konservatorselever från 1,200 kronor till 2,000 kronor. Konservatorn åtnjöte därjämte fri bostad och vedbrand. Uti promemorian har äfven meddelats följande: Ehuru konservatorn och konservatorseleverna ursprungligen varit afsedda för alla de zoologiska samlingarna, hade de så småningom, på grund däraf att prepareringen af vertebrerade djur, särskildt däggdjur och fåglar, vore långt svårare och mera tidsödande än prepareringen af andra djur, helt och hållet tagits i anspråk för vertebratafdelningen och kommit att lyda under dess intendent. Då någon förändring härvidlag med afseende på

- [34.] konservatorn hvarken varit möjlig eller önskvärd, men å andra sidan billigheten fordrade, att de tre öfriga zoologiska afdelningarna ej fullständigt beröfvades den förmån, som ursprungligen genom dessa anslag äfven tillkommit dem, hade de zoologiska intendenterna i maj 1904 ingått till vetenskapsakademien med en anhållan, att anslaget till konservatorselever skulle få fördelas mellan afdelningarna så, att vertebratafdelningen finge disponera 1,000 kronor, afdelningen för lägre evertebrater 340 konor samt entomologiska och paleontologiska afdelningarna hvardera 330 kronor; och blef denna framställning den 11 maj 1904 godkänd af akademien.

Hvad i detta ärende förekommit synes mig innefatta fullgoda skäl för aflåtande till Riksdagen af en framställning i det af akademien angifna syfte. I detta sammanhang torde jag få omförmåla en oegentlighet, som förefinnes i statskontorets liggare öfver statsverkets specialutgiftsstater, i det att anslaget till konservatorselever därstädes upptagits såsom två skilda anslag, af hvilka det ena å 400 kronor uppförts under titeln »konservators biträde». Då detta vid 1862—1863 års Riksdag beviljade anslag afser att fylla enahanda behof som det i liggaren under rubriken »åt konservators-elever» upptagna anslag å 1,600 kronor, och båda dessa anslag vid 1876 års Riksdag, då den senaste förhöjningen däri gjordes, betraktades såsom ett enda till konservatorselever, synes det mig lämpligt, att i staten för naturhistoriska riksmuseum dessa anslag, sammanslagna till ett anslag å 2,000 kronor, upptagas under titeln »åt konservatorselever». Härom torde Kungl. Maj:t kunna förordna utan att därtill inhämta något särskildt medgifvande af Riksdagen, börande ett sådant förordnande lämpligast ges i sammanhang med beslut om den ändring i riksmuseets stat, som föranledes af Riksdagens beslut rörande ifrågavarande framställning om aflöning åt en andre konservator. Jag hemställer nu, det Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att för beredande af aflöning åt en andre konservator vid naturhistoriska riksmuseet bevilja ett belopp af 2,000 kronor, hvarigenom museets ordinarie anslag, nu 92,700 kronor, skulle komma att uppgå till 94,700 kronor.

Resestipendier samt läroböckers och lärda verks utgifvande.

Uti särskilda till Kungl. Maj:ts inkomna skrivelser har hemställts [35.] om beredande af anslag till *resestipendier åt intendenterna vid naturhistoriska riksmuseum och föreståndaren för meteorologiska centralanstalten.*

I den första af dessa skrivelser hafva professorerna A. G. Nathorst, H. Théel, G. Holm och Y. Sjöstedt, å intendenternas vid naturhistoriska riksmuseum vägnar, med framhållande däraf att frågan vore ej blott för intendenternas vetenskapliga arbeten utan äfven för riksmuseets framtida utveckling en synnerligen viktig angelägenhet, anfört hufvudsakligen följande:

Det torde vara allmänt erkänt, att de tillfällen, som erbjödes en vetenskapsman att personligen afhandla vetenskapliga frågor med andra på samma områden arbetande forskare, vore i hög grad ägnade att befrämja och gagneligt inverka på de vetenskapliga arbetenas allsidighet och utveckling. Gällde detta för vetenskapsmannen i allmänhet, hade det dock i alldeles särskild grad sin giltighet för naturforskaren-museiföreståndaren, enär det för honom vore fråga ej blott om utbyte af meningar utan äfven om undersökning af och jämförelse med de af hans yrkesbröder beskrifna och förvarade naturföremålen. För hvarje museum vore det af betydelse, att föreståndaren erhöile tillfälle att tid efter annan taga kännedom om de förbättrade anordningar, de undersöknings-, preparerings- och konserveringsmetoder, som komme till användning i andra museer, på det att han måtte kunna tillgodogöra sig desamma vid de under hans vård ställda samlingarna, så att de i dessa hänseenden alltid komme att stå i full nivå med vetenskapens eller den vetenskapliga teknikens fortskridande utveckling. Sådana ej alltför sällsynta besök i utlandet skulle vidare vara af stor vikt för samlingarnas förökande samt ej minst för den för den stora allmänheten afsedda skådesamlingens komplettering genom instruktiva föremål. Under dessa resor skulle nämligen erbjuda sig de bästa tillfällen att inleda och förverkliga byten af naturföremål med andra museer samt att förvärfva sådana från naturaliehandlare. I ett stort antal fall vore det helt visst endast genom ett personligt besök, som man kunde erhålla just de föremål, som framför allt behöfdes, och dessa på samma gång på de förmånligaste villkor. För föreståndarna för mineralogiska och paleontologiska samlingar vore det dessutom ofta makt-påliggande att kunna besöka viktigare mineral- och fossilförekomster i andra länder, detta såväl för insamling som för studium af föremålens förekomst i naturen. Det vore följaktligen i hög grad önskligt, att intendenterna vid naturhistoriska riksmuseet kunde komma i tillfälle att tid efter annan företaga resor till utlandet

Resestipendier
åt intenden-
terna vid na-
turhistoriska
riksmuseum
och förestån-
daren för me-
teorologiska
centralanstal-
ten m. m.

- [35.] för att i därvarande museer studera samlingar och eventuellt utförda förbättringar i fråga om dessas anordning och preparering m. m. samt för att genom besök vid viktigare fyndorter eller på annat sätt verka för de under deras vård ställda samlingarnas komplettering och förökande.

Såsom bekant funnes för de ordinarie lärarna och vissa andra tjänstemän vid rikets universitet och karolinska mediko-kirurgiska institutet särskilda resesipendier, för hvilka Kungl. Maj:t den 30 december 1905 fastställt bestämmelser, och det vore för att komma i åtnjutande af motsvarande förmåner, som riksmuseets intendenten på grund af det nyss anförda i underdånighet vändt sig till Kungl. Maj:t. För de intendenten, som icke vore i ekonomiskt hänseende oberoende, funnes nu ingen möjlighet att företaga studieresor i utlandet, såvida ej dylika kunde ställas i samband med något särskildt af staten gifvet uppdrag, eller såvida det ej gällde något alldeles speciellt ändamål, hvartill statsanslag tilläfsventyrs kunde erhållas. Någon säkerhet, för att sådana tillfällen skulle erbjuda sig, föreläge emellertid icke, och de torde endast sällan under en intendants tjänstgöring yppa sig.

Enligt de bestämmelser, som vore gällande för universitetens och karolinska institutets omförmälda resesipendier, vore stipendiaten skyldig att vistas å utrikes ort minst trettio dagar. För en naturforskare, som måste studera museer och samlingar i flera skilda länder eller där företaga undersökningar i naturen, vore denna tid väl knapp, och det vore därför önskligt, att intendenternas resor, när så erfordrades, kunde utsträckas till sex veckor, motsvarande den tid, hvarunder intendenterna enligt de nya lönebestämmelserna ägde rättighet att åtnjuta semester, och under hvilken resan torde böra äga rum. Svårigheten att på förhand bestämma den för resan i hvarje fall erforderliga tiden hade ledt sökandena till den föreställningen, att det kanske vore lämpligast, om medel till de begärda stipendierna anvisades under form af reservationsanslag, och att stipendiet finge utgå med olika belopp allt efter den för resan använda tiden, hvilken torde böra fastställas till minst fyra högst sex veckor. På grund af naturforskningens i våra dagar så oerhördt hastigt förskridande utveckling ansåges sökandena det vidare i högsta grad önskvärdt, att resorna kunde företagas åtminstone hvart fjärde år. Då intendenternas antal för närvarande vore åtta, skulle följaktligen medel för två årliga re-sesipendier vara erforderliga. I fråga om dessas storlek hade sökandena gifvetvis utgått från det belopp, som vore fastställt för resesipendierna vid universitetet i Uppsala och karolinska institutet. Om kostnaderna för en resa till utlandet med vistelse därstädes i minst trettio dagar ansåges böra anslås till 550 kronor, skulle en resa med fyrtio dagars vistelse i utlandet beräknas draga en

kostnad af 733 kronor 33 öre, eller i rundt tal 735 kronor, och det för två stipendier erforderliga beloppet skulle följaktligen blifva högst 1.470 kronor, som sålunda vore den summa, som för ändamålet behöfde anvisas. Resorna syntes sökandena böra gå i tur och ordning efter åldersföljden med hänsyn till intendenternas anställning vid riksmuseet, enligt de närmare bestämmelser, som Kungl. Maj:t behagade föreskrifva. På grund af hvad sålunda blifvit anfördt anhölle följaktligen sökandena, att Kungl. Maj:t täcktes till 1907 års Riksdag framlägga proposition om beviljande af ett årligt reservationsanslag af 1,470 kronor till två resestipendier för intendenterna vid naturhistoriska riksmuseet. [35.]

Vetenskapsakademien har på grund af nådig remiss den 10 oktober 1906 afgifvit underdånigt utlåtande i ärendet och därvid öfverlämnat en från föreståndaren för statens meteorologiska centralanstalt, professorn H. E. Hamberg till vetenskapsakademien aflåten skrifvelse, däri Hamberg dels påpekat, att de skäl, som af intendenterna anförts för behovet af utländska studieresor, i lika mån ägde sin tillämplighet på föreståndaren för meteorologiska centralanstalten, hvilken hade att tillse, att hans institution i möjligaste mån såväl i vetenskapligt som i praktiskt afseende hölles i nivå med de förnämsta i sitt slag i utlandet, dels ock hemställt, att akademien måtte i sitt underdåniga utlåtande förorda, att ett proportionsvis lika stort belopp som för intendenterna äfven måtte beviljas föreståndaren för meteorologiska anstalten till företagande af utrikes resor.

För egen del har akademien anført följande: Enär det för värden och utvecklingen af riksmuseets olika afdelningar onekligen vore af största betydelse, att intendenterna tid efter annan blefve i tillfälle att studera förhållandena vid liknande institutioner i utlandet samt personligen ingå förbindelser med kolleger och naturaliehandlare i främmande länder, ansåge akademien sig hafva allt skäl att på det varmaste förorda den af intendenterna gjorda underdåniga framställningen. Då emellertid, såsom framginge af Hambergs skrifvelse, enahanda behof äfven förelåge med afseende på den meteorologiska centralanstaltens föreståndare, hemställde akademien, att samma förmån äfven måtte beredas honom. Om man utginge från den beräkning, som framlagts af intendenterna, skulle för vinnande af detta önskemål endast behöfvas en höjning af det begärda årsanslaget med en åttondel, d. v. s. med 184 kronor till 1,654 kronor, hvilken summa utan olägenhet kunde afrundas till 1,650 kronor. På grund häraf anhölle akademien, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå 1907 års Riksdag att bevilja ett årligt reservationsanslag af 1,650 kronor att enligt vetenskapsakademiens bestämmande användas till utrikes resestipendier åt

- [35.] det naturhistoriska riksmuseets intendent och föreståndaren för den meteorologiska centralanstalten på så sätt, att hvar och en af de nio institutionsföreståndarna minst hvar fjärde år blefve i tillfälle att företaga en resa med vistelse å utrikes ort under omkring fyrtio dagar.

Ändamålet med de framställningar, som af mig nu omnämnts, är otvifvelaktigt sådant, att det bör genom statsanslag främjas, och då behöfvat i fråga är af stadigvarande beskaffenhet, bör det tillgodoses genom ett ordinarie anslag.

Som bekant, finnes i riksstaten under åttonde hufvudtiteln uppfördt ett reservationsanslag till resestipendier samt läroböckers och lärda verks utgifvande. Detta anslag, rörande hvilket närmare utredning lämnats i punkten 32 af det vid 1899 års statsverksproposition fogade utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 13 januari 1899, bestämdes samma år till 30,000 kronor, men blef i 1901 års riksstat, därigenom att under rubrik »resestipendier åt civila läkare» till sjätte hufvudtiteln öfverflyttades 3,500 kronor, upptaget till sitt nuvarande belopp, 26,500 kronor. Af detta anslag, som alltjämt tages så starkt i anspråk, att det är omöjligt att därmed afhjälpa alla behof, hvilkas fyllande från detta anslag förordats af de myndigheter, som yttrat sig öfver hithörande ansökningar, utgå enligt gifna föreskrifter årligen till de s. k. riksstatsens resestipendier för vetenskapsidkare vid universiteten 7,000 kronor, hvarjämte till utgifvande af universitetens årsskrifter med flera tidskrifter lämnas bidrag, vid anslaget senaste fördelning uppgående till 18,500 kronor. Men dessutom hafva enligt särskilda nådiga beslut företrädesvis af besparingar eller extra utgiftsmedel anvisats understöd för utgifvande af andra tidskrifter, bland hvilka må nämnas Pedagogisk tidskrift, Verdandi, Tidskrift i gymnastik, Tidskrift för folkundervisningen, Nordisk tidskrift för döfstumskolan, Nyt tidskrift for abnormvæsenet, Ekonomisk tidskrift, Statsvetenskaplig tidskrift, Social tidskrift, Dagny, Psyke, Kyrklig tidskrift och Bibelforskaren. För dessa särskildt uppräknade tidskrifter uppgå statsunderstöden för ett år till 15,450 kronor. Dylika understöd visa benägenhet att fortfara år från år, och det synes mig mindre lämpligt att därtill under en längre tid anlita besparingar och extra utgiftsmedel. Bättre vore, om för beredande af understöd utaf sådan art funnes att tillgå ett härför afsedt anslag i riksstaten, och detta synes mig kunna ernås genom en höjning af anslaget till resestipendier m. m. samt ändring af anslaget titel, så att därunder kunde inrymmas äfven sådana tidskrifter, som ej äro hänförliga till lärda verk. En förhöjning af detta anslag påkallas äfven däraf, att den litterära

produktionen tillväxer och utgifningskostnaderna, särskildt utgifter för tryckning, på senare tid betydligt stegrats. [35.]

De i afseende på anslaget till resestipendier m. m. gällande föreskrifter innefatta ej hinder för detsammans användande till sådana stipendier, hvarom vetenskapsakademien nu gjort framställning, hvadan för detta ändamåls vinnande endast erfordras, att anslaget erforderligen höjes. Att i sammanhang därmed allmänna bestämmelser meddelas angående dessa stipendiers storlek, tidslängden för stipendieresorna och ordningsföljden för åtnjutandet af stipendierna synes mig mindre lämpligt, då de omständigheter, som härvid böra tagas i betraktande, kunna det ena året vara helt olika mot förhållandena under ett annat år, och då Kungl. Maj:t lär vilja efter pröfning i hvarje förekommande fall besluta om stipendiernas utdelande.

Hvad angår storleken af det belopp, med hvilket anslaget till resestipendier samt läroböckers och lärda verks utgifvande nu bör ökas, vill jag erinra därom, att år 1899, då förslag hos Riksdagen framställdes om den senaste förhöjningen af detta anslag, dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet ansåg förhöjningen för tillfället kunna inskränkas till 6,000 kronor, ehuru med hänsyn till det vid anslagets senaste fördelning anmälda behovet ett betydligt större belopp bort ifrågakomma. Nu, då anslaget behöfver ytterligare ökas icke blott på grund af enahanda förhållanden, som år 1899 föranledde anslagets höjande, utan äfven för att, på sätt jag förut nämnt, dels möjliggöra utdelande af resestipendier åt institutionsföreståndare vid naturhistoriska riksmuseum och statens meteorologiska centralanstalt dels ock understödja utgifvandet af vissa tidskrifter, torde anslagsförhöjningen, om därmed skall vinnas det mål, som åsyftas, ej kunna sättas lägre än till 18,500 kronor. Jag hemställer alltså, det Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att, med ändring af rubriken å ifrågavarande reservationsanslag till »Resestipendier samt läroböckers, tidskrifters och lärda verks utgifvande», höja anslaget från dess nuvarande belopp, 26,500 kronor, till 45,000 kronor, eller med 18,500 kronor.

Beträffande *öfriga ordinarie anslag*, som i riksstaten för innevarande år finnas uppförda å åttonde hufvudtiteln, har jag icke att nu föreslå någon ändring.

Extra anslag.

Ecklesiastikdepartementets afdelning af Kungl. Maj:ts kansli.

[36.] Under åberopande af hvad jag under punkt 1 anført rörande anslag Extra byråchef till arfvode åt en extra byråchef i ecklesiastikdepartementet får jag hemställa, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för beredande af arfvode å 6,400 kronor, hvaraf 2,000 kronor må anses motsvara tjänstgöringspenningar, åt en extra byråchef inom ecklesiastikdepartementet på extra stat för år 1908 anvisa ett belopp af 5,900 kronor.

[37.] Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade Ökad anslag till biträden vid utförande af de statistiska arbetena inom departementet. 1906 års Riksdag på extra stat för år 1907 ett anslag af 3,600 kronor till biträden vid utförande af de inom ecklesiastikdepartementet förekommande statistiska arbetena. Den till stöd för berörda framställning åberopade utredning återfinnes i punkt 40 af det vid 1906 års statsverksproposition fogade utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 13 januari 1906. Såsom af denna utredning framgår, är ifrågavarande anslag erforderligt äfven för år 1908. Jag hemställer fördenskull, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att till biträden vid utförande af de inom ecklesiastikdepartementet förekommande statistiska arbetena på extra stat för år 1908 bevilja ett anslag af 3,600 kronor.

Riks- och landsarkiven.

[38.] I skrifvelse den 24 september 1906 har riksarkivarien, med erinran Arfvoden åt e. o. tjänstemän i riksarkivet. att Riksdagen, på framställning af Kungl. Maj:t, på extra stat för år 1907 anvisat ett belopp af 3,000 kronor till arfvoden åt extra ordinarie tjänstemän i riksarkivet, underdånigst hemställt, att jämväl för år 1908 enahanda anslag måtte beredas riksarkivet. Då, enligt hvad riksarkivarien

upplýst, de skäl, hvilka föranledt Kungl. Maj:t att äska och Riksdagen att bevilja anslag för omförmälda ändamål, fortfarande äga giltighet, tillstyrker jag, det Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att till arfvoden åt extra ordinarie tjänstemän i riksarkivet på extra stat för år 1908 anvisa ett belopp af 3,000 kronor.

Med anledning af en utaf riksarkivarien i samma skrifvelse gjord framställning tillstyrker jag, det Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen [39.]

Utgifvande af
historiska
handlingar

att till fortsatt utgifvande i tryck genom riksarkivet af sådana *skrifter och handlingar, som äro af vikt för fäderneslandets historia*, på extra stat för år 1908 anvisa samma belopp, som under flera föregående år varit för ändamålet beviljadt, eller 3,000 kronor.

Sedan Riksdagen under en lång följd af år på extra stat beviljat ett anslag af 1,500 kronor till fortsatt utgifvande genom riksarkivet af *Svenska riksdagsakter* jämte andra handlingar, som höra till statsförfattningens historia under tidehvarvet 1521—1718, beslöt 1906 års Riksdag, med bifall till Kungl. Maj:ts efter en af riksarkivarien upprättad plan för publikationens fortsatta utgifvande därom gjorda framställning, på extra stat för år 1907 anvisa enahanda anslags-belopp till utgifvande genom riksarkivet af Svenska riksdagsakter jämte andra handlingar, som höra till statsförfattningens historia under tiden 1521—1809. [40.]

Utgifvande af
Svenska
riksdagsakter.

I enlighet med riksarkivariens uti förenämnda skrifvelse den 24 september 1906 gjorda anhållan, tillstyrker jag, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att till utgifvande genom riksarkivet af Svenska riksdagsakter jämte andra handlingar, som höra till statsförfattningens historia under tiden 1521—1809, på extra stat för år 1908 anvisa ett anslag af 1,500 kronor.

I särskilda underdåniga framställningar den 24 september 1906 har riksarkivarien i fråga om *arfvoden åt extra ordinarie tjänstemän vid landsarkiven* hemställt, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen dels att, i likhet med hvad som skett för år 1907, anvisa på extra stat för år 1908 till arfvode åt en amanuens vid landsarkivet i Uppsala 1,800 kronor, till arfvode åt en amanuens vid landsarkivet i Lund 1.800 kronor samt för beredandet af ökad tillgång till arfvoden åt extra biträden vid landsarkivet i Vadstena 1,300 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t, hvad anginge hvartdera af de två förnämnda beloppen, att, om särskilda förhållanden skulle därtill föranleda, bestämma om medlens användande till ersättning åt flera extra biträden vid landsarkivet i fråga, dels ock att därutöfver till [41.]

Arfvoden åt
e. o. tjänste-
män vid
landsarkiven.

- [41.] ersättning åt extra biträden vid landsarkivet i Lund anvisa på extra stat för år 1908 ett belopp af 1.000 kronor.

Till stöd för framställningen i sist omnämnda del har riksarkivarien anfört följande:

Uti Kungl. Maj:ts statsverksproposition till 1902 års Riksdag hade, bland annat, begärts på ordinarie stat dels till aflöning åt en ordinarie amanuens vid hvartera af landsarkiven i Uppsala och Lund 2,500 kronor samt i Vadstena 2.200 kronor, dels vid landsarkiven i Uppsala och Lund ett anslag af 2,000 kronor för hvartera till vikariatsersättning, extra biträden, renskrifning m. m. Riksdagen beviljade i stället dels på extra stat till arfvode åt en amanuens vid hvartera af landsarkiven i Uppsala och Lund 1,800 kronor, dels på ordinarie stat till vikariatsersättning m. m. 1,000 kronor, hvarjämte Riksdagen till aflönande af extra biträde åt arkivarien vid landsarkivet i Vadstena utför det på ordinarie stat uppförda anslaget af 1,500 kronor till vikariatsersättning m. m. beviljade 1,300 kronor. De tre landsarkiven hade sålunda hvar ett till arfvode åt extra biträden, vikariatsersättning, renskrifning m. m. dels på ordinarie dels på extra stat en summa af 2,800 kronor. En förutsättning för dessa anslag hade tydligen varit, att arbetena vid de tre landsarkiven skulle blifva icke blott likartade utan äfven af samma omfattning. Detta senare hade emellertid icke blifvit fallet, i det att vid landsarkivet i Lund verksamheten antagit ej obetydligt större dimensioner än vid de båda andra. Enligt en riksarkivariens skrifvelse bilagd öfversikt hade sålunda antalet forskningsbesök vid det förstnämnda ökats från 589 år 1903 till 1,064 år 1905, medan i Uppsala sistnämnda år forskningsbesöken utgjorde 365 och i Vadstena endast 82. Antalet framtagna volymer utgjorde i Lund år 1905 3,954, antalet ditlånade volymer 129; exakta uppgifter föreläge ej från de andra landsarkiven, men antalet hade uppenbarligen varit vida mindre. Äfven den diarieförda korrespondensen vid landsarkivet i Lund hade varit ej obetydligt större. Vid detta landsarkiv funnes därjämte en verkstad för konservering och inbindning af handskrifter, som toge rätt mycket öfverinseende i anspråk. En dylik verkstad saknades i Vadstena och förekomme i Uppsala endast i mycket ringa omfång. Den dagliga expeditionen och löpande ärenden toge sålunda, enligt hvad arkivarien vid landsarkivet i Lund framhållit, största delen af hans egen och den e. o. amanuensens tid i anspråk och vore vida mer kräfvande i Lund än i de båda andra landsarkiven. Följden häraf blefve, att ordningsarbetena måste stå tillbaka. Af anslaget till vikariatsersättning m. m. hade under år 1905 kunnat till extra biträden vid landsarkivet i Lund användas omkring 750 kronor, som fördelats på fem särskilda personer. De obetydliga belopp, som stått

arkivarien till buds för detta ändamål, hade gjort det omöjligt att tillräckligt ersätta arbetet eller vinna någon stadigvarande hjälp; biträdena hade i allmänhet tjänstgjort någon kortare tid och sedermera slutat. På grund häraf hade arkivarien vid landsarkivet i Lund hemställt till riksarkivarien, att han hos Kungl. Maj:t ville söka utverka sådan höjning af anslaget till vikariatsersättning, extra biträden, renskrifning m. m. för landsarkivet i Lund, att denna summa hädanefter årligen utginge med samma belopp som i statsverkspropositionen år 1902 föreslagits, eller 2.000 kronor. Med åberopande häraf och då det tills vidare ej syntes vara skäl att söka få förhöjningen på ordinarie stat, förordade riksarkivarien, det Kungl. Maj:t täcktes af 1907 års Riksdag begära för landsarkivet i Lund på extra stat för år 1908 en summa af 1,000 kronor till ersättning åt extra biträden.

Med anledning af riksarkivariens ifrågavarande framställning och då behovet af ökade arbetskrafter vid landsarkivet i Lund synes mig vara till fullo ådagalagdt, tillstyrker jag, att Kungl. Maj:t behagade föreslå Riksdagen

dels att på extra stat för år 1908 anvisa till arfvode åt en amanuens vid landsarkivet i Uppsala 1,800 kronor, till arfvode åt en amanuens vid landsarkivet i Lund 1,800 kronor samt för beredande af ökad tillgång till arfvoden åt extra biträden vid landsarkivet i Vadstena 1,300 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t, hvad angår hvartdera af de två förstnämnda beloppen, att, om särskilda förhållanden skulle därtill föranleda, bestämma om medlens användande till ersättning åt flera extra biträden vid landsarkivet i fråga,

dels ock att, likaledes på extra stat för år 1908, bevilja ett anslag af 1,000 kronor till ersättning åt extra biträden vid landsarkivet i Lund.

Alltsedan uppkomsten af frågan om landsarkivsorganisationens in- [42.]
förande i Sverige har framhållits önskvärdheten af anordnande af ett Landsarkiv i Östersund.
landsarkiv för Norrland.

I skrifvelse den 10 augusti 1899 anförde dåvarande riksarkivarien, hurusom han redan i sitt första underdåniga utlåtande rörande frågan om rikets indelning i landsarkivdistrikt den 24 december 1888 uttalat sin tvekan, huruvida Norrland skulle med fördel kunna hänföras till något af de tre föreslagna landsarkiven i Uppsala, Vadstena och Lund, och i underdånigt utlåtande den 29 oktober 1895 hade han upprepat denna sin tvekan. Då förslag till distriktsindelning skulle uppgöras, hade emellertid riksarkivarien ansett sig böra oaktadt nämnda betänkligheter göra ett försök

[42.] att reducera antalet af landsarkiv till tre genom Norrlands inbegripande i det distrikt, som hade sitt arkiv i Uppsala. Sedan dess hade emellertid vissa omständigheter tillkommit, som vore ägnade att öka de betänkligheter, riksarkivarien förut uttalat med afseende å Norrland. Riksarkivarien trodde visserligen fortfarande, såsom han i underdånig skrifvelse den 14 december 1896 yttrat, att landsarkivet i Uppsala skulle kunna rymma de äldre arkivalierna från landet norr om Mälaren både då och för den *närmaste* framtiden, men en sådan inrättning som ett landsarkiv vore afsedd för århundraden, och man borde därför tänka jämväl på en aflägsnare framtid afvensom, såvidt möjligt, taga i beräkning, huruvida någon landsdel af dem, som förlades under ett distrikt, komme att utveckla sig väsentligen starkare och snabbare än de andra. En sådan landsdel vore Norrland. Att Norrland vore stadt i stark utveckling, hade man visserligen känt redan år 1896, men riksarkivarien hade då icke sett de nyare statistiska uppgifterna och deras vittnesbörd om de ofantliga framsteg, Norrland gjort på de senare åren. Därtill komme de sedan dess fattade besluten om stambanornas fortsättande till riksgränsen emot Finland och Norge, hvarmed en ny tid toge sin början för den nordligare delen af Norrland. På grund häraf måste man antaga, att under instundande sekel Norrlands tillväxt i folkmängd och kultur blefve så oproportionerligt stor, att man gjorde klockast, om man till undvikande af framtida rubbningar redan från början för dess räkning afsåge ett särskildt landsarkiv.

I nådiga instruktionen för landsarkiven i Uppsala, Vadstena och Lund den 14 november 1902 föreskrefs emellertid i enlighet med den af Riksdagen gillade plan för landsarkivorganisationen, att Gäfleborgs, Väster-norrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län skulle tillhöra Uppsala landsarkivs område, till hvilket dessutom hänfördes Stockholms, Uppsala, Västmanlands och Kopparbergs län.

Redan före utfärdandet af berörda instruktion hade nuvarande riksarkivarien i underdånig skrifvelse den 25 augusti 1902 gifvit uttryck åt vissa betänkligheter i fråga om nu gällande plan för landsarkivorganisationen. Riksarkivarien anförde därvid, bland annat, att nämnda plan, som bekant, ginge ut på att fördela det svenska fastlandet i tre arkivdistrikt med Uppsala, Vadstena och Lund som medelpunkter. Med riksarkivariens uppfattning af saken vore det en orimlighet att någonsin tänka på ett sammanförande af Norrlands arkivalier i Uppsala, men detta kunde lätt undvikas genom bildandet i en framtid af ett eget arkivområde utaf denna landsdel — ty det komme ännu att dröja åtskilliga år, innan det kunde blifva fråga om att till Uppsala infordra de norrländska kyrko-

stads- och häradsarkiven. Det vore en annan bestämmelse i den nuvarande planen, som mera direkt strede mot en af svenska förhållanden betingad naturlig landsarkivorganisation. Det vore bestämmelsen, att å ena sidan Södermanlands, Värmlands och Örebro län arkivalier skulle uppsamlas i Vadstena och å den andra Jönköpings, Kronobergs och Kalmar län i Lund. Det strede enligt riksarkivariens förmenande mot en verkligt rationell organisation, att Småland, en så viktig del af det gamla Sverige, skulle sända sina arkivalier till en hufvudort i en sent förvärfvad landsända, så väsentligen olika till natur, utveckling och folklif, och på samma sätt att hela södra Svealand skulle sända sina arkivalier till Vadstena, då Uppsala i hvarje fall vore en mycket naturligare uppsamlingsort för dem, åtminstone tills vidare. Man borde ej invända, att järnvägarna i våra dagar komme distanserna att mer och mer försvinna. Det vore ej afståndsfrågan, i och för sig ej oviktig, som härvidlag vore i främsta rummet bestämmande. Det vore de provinsiella olikheterna, som enligt riksarkivariens uppfattning hade den afgörande rösten.

I sin till Kungl. Maj:t afgifna berättelse för år 1903 har riksarkivarien — under förmålan att landsarkiven i Uppsala och Lund nämnda år trädt i verksamhet, och att därmed den organisation blifvit genomförd, hvad fastlandet anginge, som af Kungl. Maj:t inför Riksdagen framlagts och af denna godkänts — ånyo framhållit sin åsikt, att Norrlands arkivalier aldrig borde sammanföras i Uppsala, samt framhållit, att det syntes vara naturligt, att då Norrland utgjorde till arealen mera än hälften af Sveriges rike, den centraldepå, till hvilken de norrländska lokalarkivens äldre delar så småningom skulle insamlas, förlades något så när i midten af detta ofantliga område, icke utanför detsamma.

Med anledning af en från arkivarien vid landsarkivet i Lund inkommen framställning angående beredande af ökad utrymme för nämnda landsarkiv har riksarkivarien med underdånig skrifvelse den 22 oktober 1904 framlagt förslag till omreglering af landsarkivdistrikten å fastlandet, enligt hvilket Jönköpings, Kronobergs och Kalmar län skulle öfverflyttas från landsarkivets i Lund till landsarkivets i Vadstena område, från hvilket sistnämnda område i stället Göteborgs och Bohus, Södermanlands, Örebro och Värmlands län skulle fränskiljas och tilläggas, Göteborgs och Bohus län landsarkivets i Lund område och de öfriga tre länen landsarkivets i Uppsala område. I sammanhang med framläggande af detta förslag anför riksarkivarien, bland annat, följande:

Hänförandet af Svealands tre sydliga län till Uppsala landsarkivområde torde nödvändiggöra Norrlands skiljande därifrån. Det funnes i

- [42.] Uppsala slott ej tillgång på fullt lämpliga lokaler för landsarkivets utvidgning, isynnerhet om, såsom ifrågasatts, en administrativ reservdepå för de centrala ämbetsverken där skulle komma att inrymmas. Såsom riksarkivarien förut framhållit, talade äfven andra skäl för att af Norrland bilda ett eget landsarkivområde. Efter hvad riksarkivarien förnummit, satte man också i Norrland mycket värde på sina kyrkoarkiv. Deras sammanförande till en norrländsk ort — riksarkivarien hade tänkt på Östersund — skulle utan tvifvel göra olägenheterna af centraliseringen mindre kännbar och lättare att fördraga. Fråga kunde emellertid i sådant fall uppstå, till hvilket landsarkiv, Uppsala eller ett blifvande norrländskt, Gäfleborgs län borde hänföras, men syntes det vara lämpligt, att Kungl. Maj:t förbehölle sig rätten att längre fram eventuellt bestämma härom.

I underdånig skrifvelse den 29 november 1904 har riksarkivarien framhållit de skäl, som tala för det norrländska landsarkivets förläggande till Östersund. Staden hade ett jämförelsevis centralt läge vid en under en del af året mycket trafikerad stråkväg, och den låge mera skyddad än de norrländska kuststäderna. Inom densamma komme snart ett bibliotek att inrymmas, som äfven skulle vara i besittning af handskrifter, och där funnes en fornminnesförening, som alltjämt utöfvade litterär verksamhet. Staden ägde sålunda äfven vissa kulturella förutsättningar, för att ett landsarkivs förläggande dit skulle kunna blifva af betydelse ur forsknings- eller studiesynpunkt.

Under sådana förhållanden — fortsätter riksarkivarien — hade riksarkivarien ansett sig böra höra sig för, huruvida i Östersund något intresse förefunnes för att få ett landsarkiv dit förlagdt, och riksarkivarien hade enskildt mottagit de lifligaste försäkringar, att en sådan åtgärd skulle hälsas med glädje, liksom äfven att man i hela Jämtland skulle med beklagande se en förflyttning af länets äldre arkivalier till en så aflägsen ort som Uppsala. Man hade icke nöjt sig med dessa enskilda uttalanden. Såsom af ett vid skrifvelsen fogadt protokollsutdrag framginge, hade stadsfullmäktige i Östersund beslutit dels den 1 november 1904 att till tomt för ett blifvande landsarkiv utan ersättning upplåta ett jordområde af omkring 50 ar dels ock den 15 i samma månad att i sådant afseende erbjuda tre närmare angifna och på en bilagd kartsbild utmärkta områden. Hvad den angifna arealen anginge ville riksarkivarien erinra, att den åt landsarkivet i Lund upplåtna arealen utgjorde något öfver 56 ar, samt att under eljest lämpliga förhållanden en ytvidd af omkring 50 ar torde för det norrländska arkivet vara tillräcklig.

Vid riksarkivariens sistnämnda skrifvelse var fogadt utdrag af stads-

fullmäktiges i Östersund protokoll den 15 november 1904, utvisande stadsfullmäktiges omförmälda båda beslut; varande de af stadsfullmäktige erbjudna områdena följande:

1:o) erforderligt område af den inspektoren Ivar Sundeman förut tillhöriga vretlotten n:o 6 jämte nödig mark för anläggning af utfartsväg utefter vretlottens norra gränslinje;

2:o) den del, till erforderlig omfattning, af före detta Ekbergska hemmanet, som utgöres af området närmast intill Odengatan; och

3:o) erforderligt område af vretlotten n:o 12.

Genom nådig remiss den 13 december 1904 anbefalldes öfverintendentsämbetet att inkomma med underdånigt utlåtande i fråga om de af stadsfullmäktige i Östersund till tomt för landsarkivbyggnad därstädes erbjudna områdens lämplighet för sådant ändamål.

Med anledning häraf har öfverintendentsämbetet i underdånigt utlåtande den 18 juli 1905 yttrat, att ämbetet förordnat en af sina tjänstemän att å orten inhämta nödiga upplysningar, samt att ämbetet, efter ompröfning af såväl bemälde tjänstemans till ämbetet afgifna utlåtande i ämnet som hvad i öfrigt i ärendet förekommit, ville däri anföra, att lägena af samtliga de erbjudna områdena, hvilka enligt hvad vederbörande stadsingenjör meddelat, hade naturlig grund af berg på icke alltför stort djup, vore ungefär lika med hänsyn till afståndet från stadens centrala delar, men att mot det i slutet af Drottninggatan belägna området emellertid kunde anmärkas, att, utom det att vägen dit bure ganska skarpt uppåt, under det att de två öfriga områdena låge i samma nivå som Stortorget, öfver detsamma vore draget hufvudröret för stadens vattenledning, som låge i Drottninggatans midt, hvaraf blefve en följd, att åt arkivet icke kunde beredas fullt lämplig plats, då ju någon byggnad icke kunde förläggas öfver nämnda hufvudrör; att ifrågavarande områdes storlek visserligen medgåfve en blifvande arkivbyggnads förläggande norr om Drottninggatans förlängning, men att en dylik placering icke vore att tillråda, enär området åt denna sida gränsade till enskild egendom, som tilläfvantys kunde blifva bebyggd på ett med afseende å eldfara ingalunda betryggande sätt; att ämbetet på grund af det nu sagda för sin del funne de båda andra områdena, hvilka vore omgifna af staden tillhörig, ännu ej planlagd mark, vara att föredraga; samt att ämbetet hölle före, att af sistnämnda områden det med n:o 6 märkta vore det lämpligaste, hvarvid arkivtomten dock borde därå förläggas så, att en af dess sidor komme att ligga utmed Köpmangatan.

I skrifvelse till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet den

[42.] 23 september 1905 har riksarkivarien lämnat approximativa uppgifter angående utrymmesbehovet i ett blifvande norrländskt landsarkiv. Riksarkivarien andrager följande:

Från länsstyrelserna i Gäfleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län hade riksarkivarien erhållit uppgift om omfånget af deras arkivalier dels till år 1801 dels till och med år 1850, och uppginge detta till respektive 350,5 och 478,6 meter — Västerbottens län hade före år 1801 endast 0,5, Norrbottens län 3 och Jämtlands län 15 m. — eller sammanlagdt 829 meter. Städerna i de fem länen vore för närvarande tolf; tre af dem vore emellertid tillkomna under detta århundrade, flera hade en eller ett par gånger härjats af eldsvåda och omfånget af de arkivalier, som till ett landsarkiv borde insändas, kunde ej vara stort; riksarkivarien hade antagit 100 meter. Lagmansarkiven vore två, Västernorrlands utgjorde 7 meter; antalet meter hade fördubblats, alltså 14. Kyrkoarkiven vore 227; enligt uppgifter från de nuvarande landsarkiven kunde ett kyrkoarkivs omfång i medeltal beräknas till en meter, alltså 227 meter. Kronofogde- och häradsskrifvararkiven utgjorde respektive 21; medeltalslängden på sådana arkiv hade enligt uppgifter från de nuvarande landsarkiven befunnits vara 5 meter, alltså 210 meter. Domsagorna vore 24; enligt uppgifter från landsarkivet i Uppsala kunde medeltalet för de hittills dit inlämnade domsagoarkiven beräknas till bortåt 14 meter, sålunda 336 meter. Alltså:

1) Länsarkiv (t. o. m. 1850)	829 meter,
2) Stadsarkiv	100 »
3) Lagmansarkiv	14 »
4) Kyrkoarkiv	227 »
5) Kronofogde- och häradsskrifvararkiv	210 »
6) Domsagoarkiv	336 »

1,716 meter.

För grupperna 2—6 vore ej tillväxten under 50 år beräknad. Den torde minst böra uppskattas till 50 procent, alltså till bortåt 500 meter, och stannade man då vid en siffra om 2,200—2,300 meter. Erkännas borde visserligen, att siffrorna med undantag för länsarkiven vore osäkra, men de torde snarare vara för höga än för låga. Räkade man äfven på åtskilliga mera tillfälliga accessioner eller depositioner, t. ex. från enskildt håll, torde i alla fall för en femtioårsperiod ett utrymme af 3,000 meter vara mer än tillräckligt och 3,500 meter godt kunna anses räcka bortåt hundra år.

Alla dessa siffror gällde Norrland, inbegripet Gäfleborgs län. Skulle

detta län ej komma att hänföras till landsarkivområdet, torde ett afdrag [42.] få göras af omkring 600 meter.

Vid anmälan inför Kungl. Maj:t den 13 oktober 1905 af riksarkivariens omförmälda skrifvelse den 29 november 1904 samt hvad sedermera i ärendet förekommit anbefalldes öfverintendentsämbetet att, under antagande, att behöfliga medel bereddes till inrättande af ett landsarkiv i Östersund med utrymme för arkivalier, upptagande en hyllängd af 3,000 meter, och att Kungl. Maj:t framdeles vid frågans slutliga pröfning kunde finna ett sådant arkiv böra afses att mottaga handlingar från Gäfleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, efter samråd med riksarkivarien uppgöra ritnings- och kostnadsförslag till byggnader för landsarkiv å omförmälda område af varelotten nr 6, innehållande i särskildt hus arkivrum med nyssnämnda hyllutrymme och i en med arkivhuset genom täckt gång förbunden mindre byggnad nödiga arbets- och expeditionslokaler jämte bostadslägenheter för vaktbetjäning, allt med värmeledning.

I underdånig skrifvelse den 6 november 1906 anförde öfverintendentsämbetet, att ämbetet på grund af nämnda nådiga befallning uppdragit åt extra ordinarie arkitekten hos ämbetet G. Améen att, efter besök på platsen och öfverläggningar med riksarkivarien samt med ledning af Kungl. Maj:ts den 13 oktober 1905 meddelade föreskrifter och i öfrigt i ämnet vunna upplysningar, utarbета ifrågavarande ritnings- och kostnadsförslag. Améen hade nu till ämbetet ingifvit sagda, af honom upprättade förslag, enligt hvilka anläggningen skulle kunna utföras för ett omkostnadsbelopp af 210,000 kronor.

Därjämte hade ämbetet tillhandakommit en den 3 november 1906 dagtecknad skrifvelse från riksarkivarien, däruti denne förmälde, att han, som varit i tillfälle att under gången af Améens arbete af detsamma taga del, kunde i allt väsentligt godkänna detta, och att de detaljändringar, som sedermera tilläfventyrs kunde befinnas lämpliga, syntes kunna utan förhöjning i den beräknade och af riksarkivarien utan anmärkning lämnade arbetskostnaden genomföras, hvarförutom riksarkivarien, som antog, att lämnade uppgifter om grundförhållandena vore tillförlitliga, framhållit, att tillräcklig kostnad borde beräknas för anskaffande af inventarier, äfvensom att, om annan med hänsyn till ritningarna lämplig eller bättre tomt skulle af stad-fullmäktige i Östersund möjligen komma att erbjudas närmare i staden föreslagen biblioteksbyggnad, hinder icke borde möta att begagna sig därpå.

Vid hos ämbetet skedd granskning af ifrågavarande ritningar hade

[42.] ämbetet icke funnit något att för sin del däremot erinra och i detta sammanhang blott ansett sig böra påpeka, att de afsedda byggnaderna — beträffande hvilka, såsom riksarkivarien antagit, under arbetets verkställande såsom önskvärda befunna detaljändringar kunde vidtagas — borde å tomten i fråga förläggas och omgifvande platsen ordnas, på sätt en vid skrifvelsen fogad, med »Litt. B» betecknad situationsplan angäfvde, hvarvid kronan borde tillförsäkras visshet därom, att de å berörda plan såsom öppna betecknade områden jämväl för framtiden skulle blifva obebbyggda. Den plats, hvarå ämbetet nu föresloge, att byggnaderna skulle uppföras, vore icke densamma, som af ämbetet i dess underdåniga utlåtande i ämnet den 18 juli 1905 ifrågakämlt, eller intill Köpmangatan. Anledningen därtill vore emellertid den, att vid närmare undersökningar på platsen befunnits, att sistnämnda läge vore mindre lämpligt med afseende å rådande höjd- och lutning-förhållanden och i betraktande däraf, att Köpmangatan, eller rättare dess fortsättning vid vreten i fråga, utgjordes af en dammig landsväg, hvars omedelbara närhet borde undvikas.

Hvad den antagna byggnadskostnaden vidkomme, så hade denna, oakadt hyllängden — uppgående till 3,032 längdmeter — vore mindre än den i Lund — där den vore 5,000 längdmeter — måst beräknas högre än den för sistberörda arkivanläggning eller 191,000 kronor. Orsakerna härtill vore ej mindre nödig hänsyn till i allmänhet väsentligt stegrade arbets- och materialpris och särskildt till högre ortpris, än äfven önskvärheten af att byggnadens konstruktion komme att utföras på ett nutidens fordringar mera motsvarande, solidare sätt, hvadan ämbetet icke funnit skäl till invändning mot det af arkitekten Améen framlagda kostnadsförslag, däri numera upptagits en post å 2,500 kronor för anskaffande af möbler för lokalerna i fråga, hvilken post intagits under rubriken »Snickeriarbeten».

Med öfverlämnande af här omhandlade förslag ville öfverintendents-ämbetet slutligen i underdånighet hemställa, att, därest Kungl. Maj:t skulle pröfva skäl vara för handen att till nästsammanträdande Riksdag aflåta nädig proposition om beviljande af ett extra anslag å 210,000 kronor för uppförande och inredande i hufvudsaklig öfverensstämmelse med föreliggande inom ämbetet uppgjorda förslag af ett landsarkiv i Östersund, sagda anslag måtte föreslås skola utgå under två år med 125,000 kronor för år 1908 — då den hufvudsakliga delen af arbetet torde komma att pågå — och med återstoden, 85,000 kronor, under år 1909.

Vid öfverintendentsämbetets omförmälda skrifvelse voro fogade de af Améen upprättade ritnings- och kostnadsförslagen, riksarkivariens skrifvelse

den 3 november 1906 och förutberörda med »Litt. B» betecknade situationsplan.

I underdånig skrifvelse den 20 november 1906 har riksarkivarien, med förmälan att han haft tillfälle att i ecklesiastikdepartementet taga kännedom om hvad öfverintendentsämbetet senast yttrat beträffande ett tillämnadt landsarkiv i Östersund, anført, att han i likhet med ämbetet ansåge det af behovet påkalladt, att garantier af staden Östersund lämnades mot bebyggande i framtiden på ett sätt, som för landsarkivet kunde varda menligt, såväl af återstoden af vretlotten n:o 6, dit byggnaden för närvarande vore afsedd att förläggas, som af närbelägna tomter, vare sig dessa garantier lämnades, på sätt ämbetet föreslagit, eller genom upplåtande åt kronan af ett större område inom lämpliga gränser mellan Köpmangatans förlängning och vretlottens östra gränslinje eller genom förbindelse för staden att, när ifrågavarande område indroges i stadsplanen, på de tre återstående sidorna af den lämpligt begränsade arkivtomten utlägga gator af tillräcklig bredd.

Vid föredragning den 23 november 1906 af öfverintendentsämbetets och riksarkivariens sist omförmälda skrivelser uttalade Kungl. Maj:t, att, innan till Riksdagen gjordes nådig framställning om anslag till byggnader för ett landsarkiv i Östersund, till tomt för sådana byggnader borde utan kostnad för statsverket upplåtas ett välbeläget område, som medgäfv, att där skulle kunna med full trygghet mot eldfara förläggas lokaler, som i framtiden vid behof kunde utvidgas, samt anbefalldes Sin befallningshafvande i Jämtlands län att från stadsfullmäktige i Östersund inforra och till Kungl. Maj:t öfverlämna yttrande, huruvida staden för sådant ändamål dels till kronan under äganderätt öfverläte utan ersättning och gravationsfritt samt vederbörligen afstyckadt och å karta affattadt och beskrifvet det å den med »Litt. B» märkta situationsplanen angifna område, hvars norra och östra gränser sammanföle med omförmälda vretlotts norra och östra gränslinjer, och som för öfrigt begränsades i väster af Köpmangatans förlängning och i söder af en linje, dragen från sydligaste punkten af vretlottens östra gränslinje parallellt med norra gränslinjen, dels ock utfäste sig vidtaga de åtgärder, som erfordrades till förekommande af eldfara från inrättningar i närheten af landsarkivbyggnaderna.

Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Jämtlands län har sedermera till Kungl. Maj:t insänt en underdånig skrifvelse af stadsfullmäktige i Östersund den 12 december 1906, däri anförts, att vretlotten n:o 6 till-

- [42.] hörde den utom stadsplanen belägna donationsjord, å hvilken, enligt den för staden gällande byggnadsordning, ej andra byggnader finge uppföras än sådana, som vore afsedda för jordbrukets behof, och hvilka icke finge med eldstäder förses, äfvensom byggnader för industriella verk och inrättningar med därför erforderliga bostäder. Staden hade numera inlöst såväl vretlotten n:o 6 som alla öfriga kringliggande vretlotter. Stadsplanen kunde desto mindre antagas skola blifva utsträckt intill eller bortom mera-nämnda vretlott, som för sådan utsträckning hinder mötte däraf, att stadens begravningsplats, som ej finge ligga inom stadsplanen, vore belägen emellan stadsplanens norra gränslinje i söder och vretlotten n:o 6 i norr, äfvensom att den i norr om vretlotten n:o 6 belägna och intill densamma gränsande vretlotten n:o 5 vore af staden upplåten till planteringsland och plantskola för Jämtlands hushållningssällskaps räkning. På grund af dessa anmärkta förhållanden kunde all fara för, att byggnader skulle komma att uppföras i omedelbar närhet till den till arkivbyggnadstomt afsedda vretlotten, få anses aflägsnad. Stadsfullmäktige ville förklara, dels att staden vore villig att till Kungl. Maj:t och kronan under äganderätt öfverlåta utan ersättning och gravationsfritt samt vederbörligen afstyckadt och å karta affattadt och beskrifvet det å den med »Litt. B» märkta situationsplanen angifna område, hvars norra och östra gränser sammanföle med omförmälda vretlots norra och östra gränslinjer, och som för öfrigt begränsades i väster af Köpmangatans förlängning, eller nuvarande landsvägen till Ås, och i söder af en linje dragen från sydligaste punkten af vretlottens östra gränslinje parallellt med norra gränslinjen, dels att staden utfäste sig, att inga eldfarliga inrättningar på mindre afstånd än fyrtiofem meter från arkivbyggnaderna skulle någonsin få uppföras på någon af de till arkivtomten angränsande lotterna, dels ock att, om ifrågavarande område i en framtid skulle komma att indragas i stadsplanen, gator af tillräcklig bredd skulle utläggas på de tre sidorna af arkivtomten, som icke gränsade mot landsvägen.

Det synes mig icke kunna bestridas, att den nuvarande indelningen af fastlandet i landsarkivdistrikt icke är tillfredsställande. Såsom riksarkivarien framhållit, måste det, särskildt med hänsyn till de provinsiella olikheterna, anses mindre lämpligt, att de forna danska landskapen hänföras till samma distrikt som landskap från Göta land, att delar af Svea och Göta land höra till samma distrikt, och att återstoden af Svea land tillsammans med hela Norrland bildar det tredje distriktet. Att distriktsindelningen blifvit sådan som den nu är, torde säkerligen allenast berott

därpå, att man för att nedbringa kostnaderna ansett sig åtminstone till en början böra inskränka antalet landsarkiv till tre.

Nu har det visat sig, att utrymmet i de för närvarande till landsarkiv använda byggnaderna är otillräckligt för att mottaga samtliga de arkivalier, som äro ämnade att där hopsamlas. Arkivarien vid landsarkivet i Lund har gjort framställning om beredande af ökade lokaler för arkivet, och i Uppsala slott synes svårigen kunna för landsarkivet i Uppsala disponeras tillräckligt utrymme för arkivalierna från hela det till sistnämnda landsarkiv hörande vidsträckta området. Samtidigt hafva inom Norrland kraftiga uttalanden gjorts för, att denna i snabb utveckling stadda landsända måtte få bilda ett själfständigt landsarkivdistrikt. Genom att tillmötesgå dessa önsknings skulle man kunna på ett mera rationellt sätt omreglera de nuvarande arkivdistrikten. Man skulle då kunna under landsarkivet i Uppsala lägga jämväl Södermanlands, Värmlands och Örebro län, hvarigenom hela Svea land komme att sända sina arkivalier till samma centraldepå, och möjlighet förefunnes att genom Smålandslänens läggande till Vadstena landsarkivområde bereda erforderlig lättnad för landsarkivet i Lund.

Jag anser mig fördenskull böra förorda, att framställning göres till Riksdagen angående anslag för anordnande af ett landsarkiv för Norrland.

Beträffande platsen för ett blifvande norrländskt landsarkiv anser jag Östersund med dess jämförelsevis centrala läge inne i landet vid en af de norrländska hufvudjärnbanorna vara att föredraga framför andra orter, som kunna sättas i fråga. Genom antagande af stadsfullmäktiges i Östersund den 12 december 1906 gjorda erbjudande skulle ock utan kostnad för statsverket förvärfvas en för arkivbyggnaderna fullt lämplig tomt med utrymme för lokalernas i framtiden möjligen erforderliga utvidgning, och byggnaderna kunde uppföras utan att blifva utsatta för eldfara från närbelägna inrättningar.

Mot de genom öfverintendentsämbetets försorg upprättade ritningarna med tillhörande kostnadsförslag har jag ej funnit skäl till anmärkning, och jag anser i likhet med öfverintendentsämbetet, att det erforderliga anslagsbeloppet lämpligen kan fördelas på två år.

Jag får därför i underdånighet hemställa, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att, för uppförande å af stadsfullmäktige i Östersund erbjuden tomt och i hufvudsaklig öfverensstämmelse med uppgjorda ritningar af byggnader för ett landsarkiv äfvensom för byggnadernas inredning m. m., bevilja ett anslag af 210,000 kronor och däraf på extra stat för år 1908 anvisa ett belopp af 125,000 kronor.

Kungl. biblioteket.

[43.] I underdånig skrifvelse den 14 oktober 1905 anhöll öfverbibliotekarien vid kungl. biblioteket, bland annat, att på extra stat för år 1907 måtte beviljas 1,500 kronor till *redigering af den för Sveriges offentliga bibliotek gemensamma accessionskatalogens* 21:a årgång, omfattande år 1906, därvid öfverbibliotekarien framhöll, att, som nödig erfarenhet, huruvida af öfverbibliotekarien föreslagen anordning af arbetet med redigeringen af nämnda katalog kunde och borde allt framgent iakttagas, då ännu ej kunde anses vara vunnen, det härför erforderliga anslaget tills vidare torde böra beviljas endast å extra stat. Med bifall till Kungl. Maj:ts proposition i ämnet anvisade 1906 års Riksdag på extra stat för år 1907 till nu omförmälda ändamål ett belopp af 1,500 kronor.

I underdånig skrifvelse den 24 november 1906 har nu öfverbibliotekarien, under anförande, att då accessionskatalogens 22:a årgång, omfattande år 1907, borde utgifvas under år 1908, äfven för sistnämnda år uppstode ett liknande anslagsbehof, samt att den erfarenhet, som skulle kunna föranleda anslagets uppförande på ordinarie stat, ännu icke kunnat vinnas, anhållit om beredande för ändamålet af ett anslag å 1,500 kronor för år 1908.

Med anledning häraf får jag i underdånighet hemställa, det Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att till redigering af den för Sveriges offentliga bibliotek gemensamma accessionskatalogens 22:a årgång, omfattande år 1907, på extra stat för år 1908 anvisa ett belopp af 1,500 kronor.

Nationalmuseum.

[44.] Med anledning af intendentens vid nationalmuseum i skrifvelse den 14 september 1906 gjorda och af nationalmusei nämnd förordade anhållan hemställer jag, det Kungl. Maj:t behagade föreslå Riksdagen att, i likhet med hvad för år 1907 skett, jämväl för år 1908 för vård, underhåll och tillökning af *statens konstindustriella samlingar* anvisa ett extra anslag af 5,100 kronor.

[45.] Sedan Riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag beviljat för hvart och ett af åren 1899—1907 ett extra anslag af 2,000 kronor för anordnande af *nattlig bevakning vid nationalmuseibyggnaden*, får jag med anledning af en utaf nationalmusei intendent i nyss omförmälda skrifvelse gjord fram-

ställning, som förordats af museinämnden, tillstyrka, att Kungl. Maj:t ville hos Riksdagen göra framställning

om anvisande på extra stat jämväl för år 1908 af ett anslag å 2,000 kronor för berörda ändamål.

För *biträde vid vård och tillhandahållande af handtecknings- och gravyr-samlingen i nationalmuseum m. m.* har intendenten i samma skrivelse hemställt och museinämnden tillstyrkt utverkande för år 1908 af enahanda anslag, 2,000 kronor, som därtill af Riksdagen beviljats för hvart och ett af åren 1901—1907, och får jag, under återopande af hvad till stöd för ett sådant anslag anförts i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 13 januari 1900, hemställa, det Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

[46.]
Bitråde vid
handteck-
nings- och
gravyr-samlin-
gen m. m.

att för biträde vid vård och tillhandahållande af handtecknings- och gravyr-samlingen i nationalmuseum äfvensom för vetenskaplig bearbetning af museets samlingar på extra stat för år 1908 anvisa ett belopp af 2,000 kronor.

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har Riksdagen år 1905 för *systematiskt genomforsande samt beskrifvande och förtecknande* i erforderliga delar genom lämpliga personer, företrädesvis extra ordinarie tjänstemän vid nationalmuseum, enligt plan som intendenten bestämde, af sådana i Sverige befintliga samlingar, innehållande hittills *icke fackmässigt undersökta konstverk eller märkligare konstslöjd-föremål*, som afsåges i intendentens i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 14 januari 1905 omförmälda underdåniga skrivelse den 28 september 1904, beviljat ett anslag af 6,000 kronor och däraf på extra stat för hvarterdera af åren 1906 och 1907 anvisat ett belopp af 2,000 kronor. I enlighet med intendentens i förutnämnda skrivelse den 14 september 1906 nu gjorda och af museinämnden biträdda hemställan tillstyrker jag, det Kungl. Maj:t behagade föreslå Riksdagen

[47.]
Forskningar
angående
konstverk och
märkligare
konstslöjd-
föremål.

att af detta redan beviljade anslag på extra stat för år 1908 anvisa återstoden, 2,000 kronor.

Lifrustkammaren.

På därom af föreståndaren för lifrustkammaren i oktober 1906 gjord och af nordiska museets nämnd till bifall förordad framställning får jag, med hänvisning till de af Kungl. Maj:t den 20 oktober 1905 i enlighet med 1905 års lagtima Riksdags beslut angående flyttning af lifrustkam-

[48.]
Tillsyn,
underhåll och
vård af
samlingarna.

marens samlingar till nordiska museets nya byggnad å kungl. Djurgården meddelade bestämmelser, i underdånighet tillstyrka, det Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att, i likhet med hvad som skett för år 1907, för *tillsyn, underhåll och vård af lifrustkammarens samlingar* på extra stat för år 1908 anvisa ett anslag af 6,200 kronor.

Domkapitlens expeditioner.

[49.] Med bifall till Kungl. Maj:ts framställning uti den till 1903 års Riksdag aflåtna propositionen angående inrättande af ett nytt stift m. m. beviljade Riksdagen på extra stat för år 1904, bland annat, ett belopp af 2,970 kronor till *förstärkande af ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner*; och har Riksdagen jämväl för hvarterdera af åren 1905, 1906 och 1907 på extra stat för omförmälda ändamål beviljat enahanda belopp. Då af skäl, som framgå af det vid nyssnämnda proposition fogade utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 23 januari 1903, ifrågasvarande extra anslag fortfarande erfordras, intill dess den beslutade sammanslagningen af Växjö och Kalmar stift går i verkställighet, hemställer jag, det Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att till förstärkande af ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner på extra stat för år 1908 bevilja ett anslag af 2,970 kronor.

[50.] Under åtskilliga år hafva af Riksdagen, med anledning af Kungl. Maj:ts framställningar, på extra stat beviljats medel till täckande af *brister i domkapitlens expeditionskassor* samt för oförutsedda oundgängliga behof vid deras expeditioner, år 1905 till belopp af 1,450 kronor och under de närmaste åren därförut till belopp af 2,500 kronor hvarje gång. På sätt till statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 11 januari 1902, punkten 4, af dåvarande departementschefen anmärkts, hafva med dessa anslag afsetts att täcka brister, som uppkommit intill 1902 års slut.

Vid föredragning inför Kungl. Maj:t den 14 januari 1905 af frågan om framställning till 1905 års lagtima Riksdag om beviljande af anslag för ifrågasvarande ändamål uttalades af dåvarande departementschefen, att, sedan den brist å 1,448 kronor 17 öre, till hvars täckande anslag af Riksdagen då ansågs böra begäras, blifvit ersatt, några brister i domkapitlens expeditionskassor, uppkomna före 1902 års slut, antagligen icke återstode att fylla.

Domkapitlet i Kalmar hade visserligen redan då gjort underdånig framställning om anvisande af medel till täckande af brist till belopp

af 444 kronor 44 öre, som vid 1903 års slut förefunnits i nämnda domkapitels expeditionskassa, men af ansökningen framgick ej, att denna brist uppkommit redan före 1902 års utgång. På grund af nådig remiss afgaf kammarrätten, efter att hafva inhämtat yttrande af sin revisionsafdelning, den 25 maj 1905 underdånigt utlåtande i anledning af berörda framställning, och blef härigenom utrönt, att bristen förefunnits redan vid 1902 års slut. Sedan härefter jämväl statskontoret inkommit med infordradt underdånigt utlåtande och därvid upplyst, att jämväl domkapitlets i Härnösand expeditionskassa vid 1902 års slut utvisat brist, uppgående till 1,040 kronor 73 öre, anvisade Kungl. Maj:t genom beslut den 24 november 1905 för täckande af förutnämnda brist i Kalmar domkapitels expeditionskassa 444 kronor 44 öre, hvilket belopp statskontoret anbefalldes att af under händer hafvande medel till domkapitlet utbetala mot godtgörelse efter 1906 års ingång af förut omförmälda extra anslag till täckande af brister i domkapitlens expeditionskassor, i den mån detta anslag därtill lämnade tillgång, hvarefter återstoden skulle i vanlig ordning till ersättande anmålas. Då af nämnda anslag återstod odisponerad allena en krona 83 öre, har statskontoret uti underdånig skrifvelse den 5 december 1906 till ersättande anmält återstående 442 kronor 61 öre.

Såsom med anledning af den utaf statskontoret lämnade upplysning rörande domkapitlet i Härnösand var att förvänta, har nämnda domkapitel uti underdånig skrifvelse den 13 september 1905, med förmälan att dess expeditionskassa vid 1904 års slut haft i en skuld af 1,245 kronor 55 öre, hemställt om anvisande af medel till betalande af ifrågakvarande skuld, och har öfver denna ansökning dels kammarrätten, efter sin revisionsafdelnings hörande, dels ock statskontoret afgifvit infordrade underdåniga utlåtanden. I en senare skrifvelse af den 26 september 1906 har domkapitlet anmält, att skulden i fråga under år 1905 kunnat reduceras från 1,245 kronor 55 öre till 1,062 kronor 6 öre, hvadan det belopp domkapitlet begärde för täckande af kassans brist nedsattes till sistnämnda summa 1,062 kronor 6 öre. Af detta belopp utgör, enligt hvad statskontoret upplyst, 1,040 kronor 73 öre brist, uppkommen före 1902 års slut.

I motsats till hvad man förut trodde sig kunna antaga, förefinnas således ännu före 1902 års slut uppkomna brister i domkapitlens expeditionskassor till belopp af sammanlagdt 1,483 kronor 34 öre, till hvilka bristers täckande nu bör hos Riksdagen äskas ett anslag, som till undvikande af öretal i riksstaten bör bestämmas till 1,484 kronor. Jag tillstyrker alltså, det Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att för täckande af brister i domkapitlens expeditionskassor på extra stat för år 1908 bevilja ett anslag af 1,484 kronor.

Universiteten.

[51.] Docentinstitutionen vid universiteten har gamla anor. Men såsom höjning af beloppet af docentstipendierna vid universiteten i Uppsala och Lund, innefattande äfven en klass befattningshafvare, för hvilka aflöning, om ock ej till afsevärda belopp, beredts, är den ej särdeles gammal. Af statsmedel anslagna *docentstipendier* tillkommo nämligen ej förr än i början af 1850-talet. Dessa stipendier, 6 till antalet vid hvartera universitetet, utgingo först med 500 riksdaler och ökades på 1860-talet till 750 riksdaler hvartera. De för dessa stipendier anslagna medel användes sedermera jämte adjunktslönerna och ett särskildt förslagsanslag m. m. vid den ombildning af tjänstebefattningar vid universiteten, som ägde rum på grund af Riksdagens beslut år 1877 samt Kungl. Maj:ts därefter utfärdade nädiga bref den 1 juni 1877. Jämte det adjunktsinstitutionen då försvann för att ersättas genom extra ordinarie professorerna, upprättades ett afsevärdt större antal docentstipendier än förut, och stipendiebeloppen höjdes väsentligen. Vid universitetet i Uppsala inrättades nämligen 11 s. k. fasta stipendier å 1,500 kronor och 5 s. k. rörliga stipendier å 1,200 kronor. De förra voro fästa vid vissa fakulteter eller sektioner eller vid vissa bestämda ämnesgrupper inom fakultet eller sektion, de rörliga åter voro ej afsedda för viss fakultet eller sektion. Vid Lunds universitet upprättades 7 fasta och 5 rörliga docentstipendier, utgående med respektive 1,500 och 1,200 kronor. De fasta docentstipendiernas antal har sedermera efterhand tillökats, så att de nu utgöra 15 i Uppsala och 11 i Lund. De rörliga stipendierna äro vid båda universiteten bibehållna vid sitt ursprungliga antal.

Den gamla adjunktsinstitutionen tjänade i sin slutliga gestaltning ett dubbelt ändamål, att tillhandahålla ersättare åt professorerna i händelse af behof, och att utöfva mera själfständig lärarverksamhet. Vid institutionens ombildning afsåg man att på skilda kategorier af lärare uppdelade dessa skilda uppgifter. De extra ordinarie professorerna inträdde såsom själfständiga lärare vid sidan af de ordinarie, och de med stipendier försedda docenterna skulle öfvertaga den del af adjunktsinstitutionens syftemål, som innebar, att man genom att vid universiteten någon tid kvarhålla yngre vetenskapliga förmågor skulle betrygga sig tillgång till biträden och vikarier för de egentliga lärarna. Att man därvid äfven hade sin uppmärksamhet fäst på vikten af att främja den vetenskapliga utvecklingen hos dessa unga vetenskapsmän framgår af det yttrande af statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, som innehålles i det vid 1876 års statsverksproposition fogade utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 10 januari 1876. Denna yngre klass af lärare — härmed afsågos de med

stipendier försedda docenterna — skulle, yttrade departementschefen, genom dem tillagda understöd sättas i tillfälle att utan tryckande näringsomsorger fortsätta sina vetenskapliga studier och tillika vara att tillgå, i fall deras krafter behöfde för offentlig undervisningsverksamhet tagas i anspråk. Men de skulle icke anses som innehafvare af en ständig tjänstbefattning, utan endast för vissa år kunna påräkna detta understöd, för att, i händelse icke före denna tids förlopp utsikt öppnade sig för dem att blifva närmare fästa vid universitetet, det icke måtte för dem vara för sent att öfvergå antingen till lärarverksamhet af annat slag eller till den praktiske ämbetsmannens värf. [51.]

Enahanda åsikter har samme statsrådsledamot, enligt hvad det vid statsverkspropositionen till 1877 års Riksdag fogade utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 8 januari 1877 utvisar, uttalat, då förslag till adjunktsinstitutionens ombildning vid nämnda Riksdag af Kungl. Maj:t framlades.

Den på grundvalen af detta af Riksdagen antagna förslag företagna organisationen gick sålunda, till den del hvarom här är fråga, ut på att låta de uppgifter, som tillkommit adjunktsinstitutionen, öfvertagas af en docentkår, så gestaltad som adjunktskåren ursprungligen varit.

Docentinstitutionen tjänade alltså flera olika ändamål. En sträng gradering af den inbördes vikten af dessa ändamål vill jag ej här inlåta mig på. Men det må anmärkas, att skiftande meningar i detta hänseende gjort sig gällande och i sin mån anförts till stöd för olika synpunkter i den fråga, som jag, ehuru nu endast interimistiskt, vill här upptaga, frågan om en förbättrad ekonomisk ställning för docenterna.

Denna fråga är ej ny. Den ingick bland de spörsmål, som förelades den af Kungl. Maj:t den 19 maj 1899 tillsatta kommitté, som i öfrigt fick uppdrag att efter verkställd utredning afgifva betänkande och förslag till förändrade bestämmelser i fråga om tillsättande af lärarbefattningar vid rikets universitet och karolinska mediko-kirurgiska institutet. Denna kommitté anbefalldes nämligen äfven att afgifva betänkande och förslag i afseende å docentinstitutionen, och kommittén bemyndigades att föreslå de ändringar i öfrigt i gällande föreskrifter, hvilka af kommitténs förslag kunde föränledas. Kommittén, som afgaf sitt förslag den 20 juli 1901, fann frågan om docentinstitutionen innefatta följande särskilda hufvudspörsmål: docenters anställande, deras åligganden i fråga om undervisningen, docentstipendieinrättningen och vikariatsarfvoden. Rörande dessa särskilda delar afgaf kommittén yttrande och förslag i sammanhang med fullgörandet af sitt uppdrag i öfrigt, därvid kommittén bland annat fram-

[51.] lade fullständigt förslag till nya statuter för universiteten, ett förslag, som i en af sina kärnpunkter gick ut på ombildning af de akademiska konsistorierna, och som förutsatte borttagandet af skillnaden mellan ordinarie och extra ordinarie professorer.

Öfver kommitténs betänkande hördes, på grund af nådig remiss, vederbörande akademiska myndigheter, och kanslern för rikets universitet öfverlämnade dessa yttranden med eget underdånigt utlåtande den 30 maj 1904.

Kommittén hade i afseende å docentstipendierna uttalat den uppfattningen, att de inrättats för docentinstitutionens skull, eller, närmare bestämdt, för att bereda högskolorna säkerhet för, att denna institution vore så fulltaligt och väl representerad, att högskolorna ägde tillgång på ett tillräckligt antal yngre lärare, genom hvilka institutionen kunde fylla sin bestämelse. Det syfte, som i främsta rummet fullföljdes med docentstipendierna, vore att bereda högskolorna säkerhet för att städse kunna disponera öfver vikarier och biträden vid undervisningen, och nämnda syfte angäfve, efter kommitténs åsikt, den synpunkt, som borde vara afgörande för bedömandet af spørgmålet om universitetens behof af docentstipendier.

Efter en redogörelse för antalet stipendier upptar kommittén frågan, huruvida universiteten för närvarande förfogade öfver tillräckligt många docentstipendier. Kommittén gör därvid gällande, att docentstipendiernas antal redan från början gjordes för ringa. Nya stipendier hade väl sedermera tillkommit, men ett ännu större antal nya lärostolar hade inrättats, så att förhållandet mellan lärostolarna och docentstipendierna vore sämre nu än vid 1870-talets slut. Att verkligen docentstipendierna vore alltför fåtaliga ådagalades till fullo af det faktum, att långt ifrån alla docenter, som tagits i anspråk för vikariat, varit stipendiater.

Det bästa sättet att genom stipendier betrygga docentinstitutionen vore gifvetvis att till hvarje ordinarie lärarbefattning knyta ett docentstipendium. Af ekonomiska skäl kunde emellertid en så betydande ökning af stipendierna ej ifrågasättas. Den vore ej heller strängt taget nödvändig, då många ämnen, särskildt inom de tre högre fakulteterna, stode hvarandra så nära, att de, sammanförda i grupper, kunde gemensamt representeras af ett stipendium. Något bestämdt förslag i fråga om antalet nya stipendier eller om deras fördelning på ämnen eller ämnesgrupper funne kommittén ej lämpligt att afgifva. Den närmare utredning, som härför vore nödig, borde ankomma på fakulteterna och sektionerna, som bäst kände behofvet, hvar och en inom sitt område.

Hvad härefter anginge stipendiernas belopp, ville kommittén erinra om, att vid fastställandet af de nuvarande beloppen den synpunkten varit medbestämmande, att stipendierna icke finge genom sin storlek närma sig

karaktären af löner och sålunda motverka stipendiebefattningarnas uppgift att vara öfvergångsplatser. Ett uttalande i denna riktning funne man i det till propositionen vid 1876 års Riksdag angående lönereglering för universiteten hörande, förut omförmälda statsrådsprotokoll öfver ecklesiastikärenden, hvilket innehölle de allmänna grunderna för den påföljande år beslutade universitetsreformen. Berörda synpunkt ville äfven kommittén framhålla såsom beaktansvärd. Stipendierna borde icke utgå med så högt belopp, att de förskaffade sina innehafvare en försörjning, hvarmed de i längden kunde vara nöjda. Stipendierna skulle blott lämna ett, visserligen betydande, bidrag till docentens uppehälle och därigenom för honom väsentligen underlätta en efter slutade studier fortsatt vistelse vid akademien. [51.]

Kommittén ansåg, att docentstipendierna borde sättas till 1,500 kronor, med mindre belopp syntes ej något stipendium böra utgå, såframt det skulle kunna bereda docenten ett något så när tillräckligt ekonomiskt stöd. För den skillnad emellan två stipendiekategorier, som för närvarande förefunnes i anseende till beloppet, saknades giltiga skäl, och kommittén ville förorda dess upphäfvande.

De synpunkter och åsikter rörande docentinstitutionen och docentstipendierna, som kommittén gjort gällande, samt vissa uttalanden af de hörda akademiska myndigheterna hafva ej synts docentkåren vid universiteten i allo tillfredsställande. Fördenskull hafva de i ämnet inkommit med underdåniga framställningar, för hvilka, såsom närmaste anledningen till att jag nu upptagit förevarande fråga, jag går att redogöra. Jag vill dock strax nämna, att några af yrkandena i dessa framställningar synas mig icke böra för närvarande blifva föremål för Kungl. Maj:ts pröfning, och de delar af framställningarna, som röra dessa yrkanden, komma — likasom motsvarande delar af de öfver framställningarna hörda myndigheternas yttranden — att af mig i det följande lämnas åsido. De yrkanden, jag därvid afser, äro de, som gå ut på inrättandet af ett ökad antal stipendier, att ändring i viss mån skulle vidtagas beträffande de rörliga stipendiernas användning, samt att arfvode tillerkännes docent, som, utan att innehafva docentstipendium, förordnas till fakultetsopponent.

Goda skäl kunna helt visst anföras för att öka docentstipendierna till antalet, och kommittén har uttalat sig för en sådan åtgärd. Spörsmålet därom har emellertid tills vidare fått hvila, hvilket torde skett såväl med hänsyn till dess sammanhang med de frågor, hvilka kommittén i öfrigt behandlat, och hvilkas lösning stött på svårigheter, som ej minst på grund af den pågående omdaning af den akademiska undervisningen. Oafsedt docentstipendieinstitutionens ursprungliga innebörd lär det vara ett fak-

[51.] tiskt förhållande, att docentstipendiaterna, liksom öfriga docenter, spela en betydelsefull roll vid den akademiska undervisningen. Förrän frågan om denna undervisnings ändrade anordning blifvit beträffande samtliga fakulteterna afgjord, torde man ej böra skrida till att öka docentstipendiernas antal. Denna ändrade anordning är emellertid redan genomförd beträffande de teologiska och juridiska fakulteterna, och ett afgörande af frågan, i hvad den angår de båda öfriga fakulteterna, torde ej vara långt aflägsset. Hvad åter angår det andra hindret för upptagandet af frågan om ökning af docentstipendiernas antal torde jag få erinra, att Kungl. Maj:t, på hemställan af mig, den 31 december 1906 bemyndigat statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla sakkunniga personer för att inom departementet biträda vid beredande till föredragning af de i förutnämnda kommittéärende förekomna olika frågor och därmed sammanhängande spörsmål.

Med hänsyn till nu omförmälda förhållanden varder, såsom jag redan antydtt, frågan om stipendieantalets ökning ej nu af mig upptagen. Yrkandena om viss ändring beträffande de rörliga stipendierna samt rörande särskildt arfvode åt fakultetsopponent synas mig ej heller böra för närvarande föranleda någon åtgärd.

Med nu berörda frågors uteslutande går jag alltså att redogöra för docenternas framställningar samt de akademiska myndigheternas däröfver afgifna yttranden.

Sextiotre docenter vid universitetet i Uppsala ingåfvo i januari 1906 en underdånig skrift, däri yrkades, att såväl de fasta som de rörliga stipendiernas belopp måtte fastställas till 2,500 kronor. I skriften anfördes härutinnan:

Ett erkännande af docentinstitutionens betydelse för undervisningen hade förutnämnda kommitté lämnat, då den förklarade, att utan docenter hade högskolorna icke kunnat motsvara de stegrade anspråk på en mera intensivt bedrifven och mångsidig undervisning, som utvecklingen medfört. Trots detta uttalande, hvori syntes ligga ett erkännande af docentinstitutionens stora betydelse för den akademiska undervisningen i dess helhet, hade kommittén vid sitt organisations- och aflöningsförslag utgått från en vida trängre uppfattning af docentinstitutionens uppgift, hvilket särskildt tydligt röjde sig vid behandlingen af frågan om docentstipendiernas antal och storlek.

Docentinstitutionens — och stipendiernas — viktigaste uppgift vore enligt kommitténs mening att förse professorerna med vikarier och biträden. Det vore i flera afseenden belysande att jämföra denna uppfattning med den,

[51.]

som kommit till synes i humanistiska sektionens i Uppsala, af det större akademiska konsistoriet därstädes på sin tid åberopade utlåtande den 25 augusti 1876, då frågan om den blifvande nya docentinstitutionens organisation var under behandling. I sektionen hade nämligen framhållits, att docentstipendierna skulle afse att fylla tre behof: det första vore att tillhandahålla medel, genom hvilka tillfälle kunde beredas unga män att under några år efter afslutade examensstudier uppehålla sig vid universitetet för att både genom strängare vetenskapliga studier och genom undervisning förvärfva sig de djupare vetenskapliga insikter och den högre lärarskicklighet, som vid universitetet och elementarläroverkens högre afdelningar samt i allmänhet vid alla högre undervisningsanstalter vore behöfliga. Det andra behof, till hvars afhjälpande docentstipendierna företrädesvis kunde tjäna såsom medel, vore det af yngre akademiska lärare, som med säkerhet kunde påräknas för den enskilda och mer elementära undervisningen vid universitetet. Härtill komme det tredje, visserligen mera tillfälliga, men icke desto mindre oafvisliga behovet af säkert tillgängliga vikarier. Behovet af biträde åt professorerna vid ledningen af de vetenskapliga öfningarna vore ock påtagligt.

För att ytterligare i någon mån belysa frågan huru mycken för universitetsundervisningens jämna gång nödvändig undervisning, som för närvarande vid Uppsala universitet bedrefves af docenter, meddelas i öfvermånda framställning följande uppgifter: Enligt studentkatalogen hade höstterminen 1904—höstterminen 1905 följande antal docenter med här uppgifven tjänstgöring varit därstädes anställda:

	h.t. 1904	v.t. 1905	h.t. 1905
Hela antalet anställda docenter	69	67	69
Antalet fördeladt efter olika tjänstgöring:			
1) förordnade som vikarier för ordinarie lärare ..	6	8	6
2) eljest meddelande undervisning genom kurser, föreläsningar eller som biträden vid seminarie- öfningar	31	30	36
däraf med docentstipendium	13	15	14
» utan »	18	15	22
3) endast meddelande »enskild undervisning»	14 ¹⁾	15 ¹⁾	14 ²⁾
4) tjänstlediga	18 ³⁾	14 ⁴⁾	13

¹⁾ däraf 2 ordinarie lärare vid elementarläroverket.

²⁾ däraf 3 ordinarie lärare vid elementarläroverket.

³⁾ däraf 1 för upprätthållande af professur utom Uppsala.

⁴⁾ däraf 2 för upprätthållande af professur utom Uppsala.

[51.] Af tabellen framginge, att sedan de 6—8 docenter frånräknats, hvilka tjänstgjort som vikarier, ungefär $\frac{1}{4}$ af det återstående antalet meddelat bestämdt angifven undervisning med åtnjutande af docentstipendium, medan af de öfriga $\frac{3}{4}$, hvilka *icke* åtnjöte docentstipendium, likaledes ungefär $\frac{1}{4}$ meddelat sådan undervisning, ungefär $\frac{1}{4}$ meddelat obestämdt angifven undervisning, kallad »enskild undervisning», af mycket växlande omfattning och $\frac{1}{4}$ erhållit tjänstledighet, hvilken i flera fall beviljats till företagande af utrikes studieresor i vetenskapligt syfte, i ett fåtal fall till upprätthållande af professur utom Uppsala.

Af hvad sålunda anförts framginge med full tydlighet, att för närvarande docenternas uppgift vore ej blott att vara vikarier eller endast biträda vid af professor ledd undervisningskurs, utan att de äfven i vidsträckt mån toges i anspråk såsom ledare af själfständiga, ständigt återkommande kurser och alltså därvid fyllde permanenta lärarbehof.

Då enligt kommitténs och vederbörande myndigheters förslag docenternas alla nuvarande skyldigheter komme att för framtiden oförminskade kvarstå, syntes de ekonomiska frågorna böra med hänsyn därtill afvägas och bestämmas.

Gentemot kommitténs förslag, att stipendierna skola utgå med ett belopp af 1,500 kronor, hafva docenterna erinrat,

att, därest detta förslag vunne Kungl. Maj:ts nådiga bifall, de fasta stipendierna komme att utgå med mindre belopp, än de nu gjorde, enär de med s. k. dyrtidstillägg för närvarande utginge med 1,650 kronor;

att, därest dessa stipendier fortfarande skulle utgå med 1,500 kronor, d. v. s. med samma belopp, som fixerades redan år 1877, ingen hänsyn tagits till, att sedan nämnda tid lefnadskostnaderna fördyrats och penningens värde minskats, och att alltså detta belopp nu utgjorde en lägre aflöningsförmån, än hvad som år 1877 ansetts rättvist och skäligt.

Än mer framginge, heter det vidare, det obilliga i kommitténs förslag, då man toge i betraktande, att de fast anställda universitetslärarna på grund af fördyrade lefnadskostnader fått icke oväsentliga höjningar i sina löneförmåner. Rättvisligen borde väl dock löneregleringar för professorer ha motsvarats af stipendieregleringar för docenter, så mycket mer som dessa senares göromål och skyldigheter varit stadda i ständig ökning.

För jämförelses skull borde vidare omnämnas, att extra lärarnas aflöning vid allmänna läroverken år 1877 utgått med 1,500 kronor, under det att numera arfvode för extra lärare utginge med 2,000 kronor per år för extra ordinarie lärare, hvilka aflagt sådan akademisk examen, som medförde rätt att söka lärarbefattning vid allmänt läroverk samt genomgått profär; det ville med andra ord säga: år 1877 hade docentstipendierna

ansetts böra utgå med samma belopp som extralärararfvodet men skulle däremot hädanefter, därest kommitténs förslag vunne Kungl. Maj:ts bifall, bli 500 kronor mindre än extralärararfvodet. [51.]

Gent emot kommitténs skäl för docentstipendiernas bestämmande till 1,500 kronor kunde erinras, att docentstipendiernas karaktär af stipendier låge däri, att de förlänades på viss tid, men icke däri, att beloppet bestämdes efter den grundsatsen, att det skulle vara afgjort otillräckligt för bestridandet af innehafvarens lefnadskostnader. Härtill komme, att kommittén icke uppvisat, att beloppet 1,500 kronor år 1877 i förhållande till då rådande lefnadssomkostnader varit alltför högt tilltaget. Det syntes alltså ha varit väl förenligt med de grundsatser, kommittén framlagt, om dess framställning utmynnat i ett förslag till reglering af docentstipendiernas belopp efter de ökade lefnadskostnader, som sedan 1877 inträdt.

Vid de akademiska myndigheternas behandling af kommittébetänkandet hade en ökning af stipendiesumman blott påyrkats af två reservanter i juridiska fakulteten i Uppsala, hvilka såsom sin åsikt framhållit, att 1,500 kronor vore alldeles för liten ersättning för docentarbete i juridiska fakultetens tjänst i jämförelse med de belopp, som en yngre skicklig jurist synnerligen hastigt kunde genom annan verksamhet erhålla, på grund hvaraf de ansett, att minimum för stipendium borde vara 2,000 kronor.

Likartade skäl gällde ock äfven för de andra fakulteterna. Beträffande förhållandet inom filosofiska fakulteten hade redan vid fakultetssammanträdet den 3 september 1875 uttalats allvarliga farhågor rörande tillräckligheten af den ekonomiska ersättning för docenterna, som blifvit föreslagna. »Föga mera sannolikhet», yttrades det, »funnes ock, för att den föreslagna anordningen af 1,500 kronors stipendier skulle vara i stånd att locka yngre män af någon förmåga att såsom docenter stanna vid akademien, då i allmänhet läroverken genast erbjöde dem den ekonomiskt vida förmånligare ställning, till hvilken de dock slutligen genom dessa stipendiers ovillkorliga upphörande efter fyra till sex års förlopp skulle i de flesta fall se sig nödgade att taga sin tillflykt.» Dessa farhågor hade till följd af den riktning, utvecklingen sedan dess tagit, blifvit än mera berättigade.

Genom den senaste löneregleringen hade nämligen löneförmånerna för de ordinarie lärarna vid de allmänna läroverken i afsevärd mån förbättrats, och när man samtidigt härmed fastställde extralärararfvodet till 2,000 kronor, hade man utgått från den förutsättningen, att behovet af lärarkrafter skulle i hufvudsak tillgodoses genom inrättande af ordinarie lärarplatser, så att extralärarnas väntetid på ordinarie anställning i regel skulle väsentligen förkortas. Under sådana förhållanden borde alltså de, som inträdde på lärarbanan, och som i examensmeriter vore antingen jäm-

[51.] ställda med docenterna eller dem underlägsna, inom relativt kort tid kunna påräkna de nyreglerade ordinarie lärarlönerna. För docenterna åter hade i samband med denna lönereglering öfvergången till de allmänna läroverken försvårats.

De befordringsutsikter, som vid universiteten erbjödes docenterna, vore vidare betydligt osäkrare än de, som vid de allmänna läroverken erbjödes extralärarna. De skäl, som anförts för bestämmandet af extralärararfvodet till 2,000 kronor, syntes därför icke äga giltighet vid fastställandet af docentstipendiernas belopp. Med hänsyn till nuvarande lefnadskostnader och till de ekonomiska utsikterna på andra banor kunde detta belopp icke sättas lägre än till 2,500 kronor.

Nämnda belopp, 2,500 kronor, yrka docenterna alltså måtte fastställas för docentstipendium, såväl fast som rörligt.

Docentföreningen i Lund har i en under april 1906 ingifven underdånig skrift äfven påyrkat, att docentstipendierna, såväl de fasta som de rörliga, måtte höjas till 2,500 kronor, samt förklarat sig hylla den mening, att docentinstitutionen vore den nödvändiga förutsättningen, för att de fasta akademiska lärarplatserna vid ledighet skulle kunna besättas med kompetenta innehafvare, och för att vid behof tillgång skulle finnas till kompetenta vikarier, att institutionen därjämte inom den akademiska undervisningen hade att fylla ett stort och permanent behof af lärarkrafter samt utan tvifvel äfven i framtiden komme att blifva af lika stor eller större betydelse på grund af det ökade kraf på akademiska arbetskrafter, som blefve en följd af de allt starkare framträdande yrkandena på en mera omfattande handledning af de studerande i syfte att kunna förkorta studietiden och på grund af vetenskapernas alltjämt fortgående specialisering och utveckling, samt att docenternas ekonomiska ställning vore så ogynnsam, att docentkårens rekrytering med fullgoda krafter vore satt i allvarsam fara.

I afseende å sistnämnda påstående åberopar docentföreningen, beträffande universitetet i Lund, att enligt studentkatalogen antalet docenter, som höstterminen 1900 uppgått till 57, vårterminen 1906 utgjorde endast 38, medan samtidigt examensämnen ökat med 3, i det att religionshistoria och geografi tillkommit såsom själfständiga ämnen och ämnet germanska språk uppdelats i tyska och engelska. På samma tid hade antalet studerande vid universitetet stigit från 661 till 787. Talande nog vore äfven det faktum, att för närvarande inom filosofiska fakulteten i Lund docenter ej funnes i följande examensämnen: jämförande språkforskning, tyska, statskunskap och statistik, geografi, fysik (och mekanik), astronomi, botanik.

I fall af behof saknades följaktligen verkligt kvalificerad vikarie i dessa ämnen. I själfva verket förhölle det sig så, att i närvarande stund inom sagda fakultet en extra ordinarie professur förestodes af en docent från Uppsala universitet, och att till uppehållande af en annan måst förordnas en filosofie licentiat, som ännu ej disputerat för graden.

Betecknande vore vidare, att af de 23 docenterna i den filosofiska fakulteten 5 vore ordinarie lärare och en pensionerad lärare vid högre allmänt läroverk, en vore rektor och 5 vore ordinarie lärare vid Lunds privata elementarläroverk, en vore landsarkivarie, en öfverkontrollör vid hvitbetssocker- och maltdryckstillverkningen, en journalist i Stockholm.

Att inom de öfriga fakulteterna förhållandena, ehuru delvis olika, ej vore bättre vore tämligen säkert. Nämnas borde, att inom den juridiska fakulteten en extra ordinarie professur stode obesatt sedan år 1901 och snart skulle kungöras ledig till ansökan för fjärde gången.

Öfver berörda framställningar har kanslern för rikets universitet anbefallts att, efter vederbörandes hörande, afgifva underdånigt utlåtande och har fullgjort denna befallning genom underdånig skrifvelse den 15 december 1906, därvid tillika öfverlämnande de af vederbörande akademiska myndigheter i Uppsala och Lund afgifna yttrandena.

Teologiska, juridiska och medicinska fakulteterna vid universitetet i Uppsala samt humanistiska sektionen af filosofiska fakulteten därstädes tillstyrkte höjning af docentstipendiernas belopp till 2,500 kronor, humanistiska sektionen under anförande, att i sammanhang med stipendiebeloppets höjning en något större undervisningsskyldighet, än för närvarande vore stipendiat ålagd, borde stadgas. Matematisk-naturvetenskapliga sektionen af filosofiska fakulteten åter ansåg, att stipendiebeloppens storlek borde rätta sig efter arfvodet för en lektorsvikarie, för närvarande 2,000 kronor. Skulle detta arfvode höjas, borde äfven stipendiebeloppet höjas till motsvarande summa.

Inom sistnämnda sektion hade emellertid af extra ordinarie professorn A. Wirén uttalats en mening, som fann anklang inom det större akademiska konsistoriet vid ärendets behandling därstädes den 15 september 1906. Ur konsistoriets utlåtande ber jag få anförda följande:

Den svåraste punkten i petitionen, säger konsistoriet, vore utan tvifvel frågan om stipendiebeloppets storlek. Det vore klart, att konsistoriet med nöje skulle se, att beloppet höjdes till 2,500 kronor, såsom docenterna begärde, och obestridligt vore, att denna summa icke vore för stor, om man toge hänsyn till en ung forskares lefnadskostnader.

Men å den andra sidan kunde konsistoriet icke dölja för sig, att det

- [51.] knappt funnes utsikt för, att de anslagsbeviljande myndigheterna skulle besluta sig för en så betydande uppoffring, som nu kräfdes af dem, och konsistoriet hade därför, för den händelse att petitionen ej i detta afseende skulle vinna nådigt beaktande, ansett det vara sin skyldighet att antyda några utvägar, genom hvilka det afsedda målet åtminstone något så när kunde ernås.

Då docentstipendiernas belopp 1877 fastställdes till 1,500 kronor, hade detta varit en extralärarens lön. Denna hade sedermera ökats till 2,000 kronor, och lägre kunde man rimligtvis ej heller sätta arfvodet för en extra universitetslärare; skillnaden mellan skola och universitet blefve eljest för stor. Men om äfven detta belopp skulle anses för högt, syntes ingen annan utväg öppen än att slå in på en väg, liknande den, som användes i Tyskland, och för hvilken professor Wirén i sitt anförande redogjort.

För den händelse petitionärernas framställningar ej kunde bifallas, ville konsistoriet därför hemställa:

att docentstipendiernas belopp måtte sättas till 1,500 kronor för hvarje stipendiat;

att universitetet därjämte måtte erhålla ett förslagsanslag å 5,000 kronor till en tilläggsfond, till hvilken fond äfven borde läggas möjligen uppkommande besparingar från stipendiefonden; samt

att stipendiat, hvars samlade inkomst från universitetet af docentstipendium, annat stipendium och arvode ej uppginge till 2,000 kronor, måtte från tilläggsfonden erhålla ett så stort tillskott, att hans årsinkomst från universitetet uppginge till 2,000 kronor.

Inom fakulteterna vid universitetet i Lund samt därvarande större konsistorium gjordes ej någon invändning mot det af docenterna föreslagna stipendiebeloppet 2,500 kronor. Jag vill i öfrigt anmärka, att medicinska fakulteten ansåg sig ej böra ingå på de öfriga, docentinstitutionen rörande, frågor, som docenternas framställningar afsågo, enär frågan om förnyade statuter för universiteten för närvarande låge under Kungl. Maj:ts pröfning. Samma uppfattning hyllades af universitetets rektor och en annan medlem af det större konsistoriet.

Med anledning af det större akademiska konsistoriets i Uppsala utlåtande har Uppsala docentförening ingifvit en underdånig skrift, hvari föreningen uppträdt mot de af konsistoriet ifrågasatta utvägar att bereda docentstipendiaterna en förbättrad ekonomisk ställning. I skriften anfördes bland annat:

Till en början vore att märka, att det icke varit det af docenterna

begärda stipendiebeloppets för högt tilltagna storlek i och för sig, som förmått konsistoriet att antyda utvägar att nedsätta docentstipendiernas belopp. Detta framginge tydligt af fakulteternas särskilda yttranden liksom äfven af konsistoriets egen uttalade åsikt, att en summa af 2,500 kronor icke vore för stor för en ung forskares lefnadskostnader. [51.]

Och skulle till äfventyrs likväl den farhågan uppstå, att ett stipendiebelopp af 2,500 kronor skulle vara så stort, att det lockade docenterna »att gråna vid universitetet», så låge botemedlet mot ett sådant missförhållande uti, att de akademiska myndigheterna själfva efter strängt vetenskapliga grunder anställde gallring, så att stipendium icke vidare tilldelades docent, som ej längre fyllde det vetenskapliga måttet, men icke i att genom låga stipendier öfver lag ställa samtliga docenter på ekonomisk förknappning.

Däremot hade skälet uteslutande varit ett tvifvel på, att de anslagsbeviljande myndigheterna skulle besluta sig för en så betydande uppföring.

Akademiska konsistoriet ansåge — »för att icke skillnaden mellan skola och universitet måtte blifva för stor» — att docentarfvodena icke borde sättas lägre än extralärarnas vid de allmänna läroverken löner, som redan nu utginge med 2,000 kronor. Detta belopp hade dock extralärarna i underdånig petition anhållit att få höjdt till 2,500 kronor, hvilket ock af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk redan i skrifvelse af den 4 januari 1906 tillstyrkts för sådana extralärare, som uppfyllde vissa närmare bestämda kvalifikationer.

Gent emot de af konsistoriet ifrågasatta utvägar att minska den föreslagna ökningen i utgifterna för docentstipendierna borde erinras, att för en docent, som nu innehade fast docentstipendium och dessutom amanuensförordnande eller vikariatsförordnande, för hvilket arfvodet uppginge till minst 500 kronor, konsistoriets förslag komme att medföra en minskning i inkomster af 150 kronor, emedan enligt konsistoriets förslag en docent då komme att uppbära 2,000 kronor — d. v. s. stipendium 1,500 kronor + arfvodet 500 kronor — men nu däremot uppbure 2,150 kronor — d. v. s. stipendium 1,500 kronor + 150 kronor dyrtidstillägg + arfvodet 500 kronor.

Dessutom måste framhållas det obilliga i, att genom ett dylikt förslag en omfattande tjänstgöring kunde påläggas en stipendiat, utan att han därför finge någon extra ersättning utöfver hvad en annan stipendiat erhöle utan denna tjänstgöring. Det kunde till exempel antagas, att två docenter, som bägge hade docentstipendium, den ene fullgjorde den mindre omfattande tjänstgöring, som ålåg honom som stipendiat, och uppbure 2,000 kronor, den andre åter fullgjorde samma tjänstgöring och därtill ett arbete, som ansåges vara af den betydelse, att för detsamma anvisats särskildt

[51.] anslag af statsmedel, t. ex. ledande af ett seminarium, å ett belopp af intill 500 kronor — han erhöile trots detta äfvenledes blott 2,000 kronor.

I flera fall komme äfven den af konsistoriet åsyftade besparingen att blifva illusorisk, nämligen där åtagandet af särskildt förordnande vore en frivillighetens sak. Det kunde nämligen icke billigtvis förtänkas en docentstipendiat, att han för framtiden icke åtog sig t. ex. ett amanuensförordnande, som nu vore betaldt med ett arfvode af 500 kronor, om enligt konsistoriets förslag det skulle af honom uppehållas utan något som helst extra ekonomiskt vederlag.

Det obilliga i konsistoriets förslag till beräkning af stipendiebeloppet hade ock inom konsistoriet framhållits i särskild reservation af professor Martin, med hvilken instämt professorerna Lindfors, Quensel, Geijer, Söderblom och Öhrvall.

Beträffande förslaget, att annat stipendium äfven skulle på samma vis inräknas i docentstipendiet, måste framhållas, att ett dylikt förfarande komme att blifva liktydigt med att en donators afsikter i viss mån kunde neutraliseras.

Vid docentföreningens ifrågavarande skrift fanns fogadt utdrag af protokoll, hållet hos det större akademiska konsistoriet i Uppsala den 6 oktober 1906, hvaraf framgick, att efter justeringen af konsistoriets protokoll den 15 september 1906 angående docenternas förut omförmälda framställning de af docentföreningen angifna professorer uttalat sig för, att docentstipendierna borde höjas till 2,000 kronor, extra arbetsförtjänster oberäknade.

Kanslerns omförmälda skrifvelse den 15 december 1906 innehåller i hithörande delar följande:

Docentstipendiernas belopp borde, på sätt från olika håll blifvit påyrkad, fastställas för såväl fasta som rörliga docentstipendier till minst 2,500 kronor. Det vore efter kanslerns uppfattning mycket att beklaga, om på grund af stipendiebeloppens knapphet skulle uppstå brist på goda krafter för docentkårernas rekrytering. En sådan farhåga vore så mycket mera naturlig, som numera aflöningsförmåner för lärare vid de allmänna läroverken blifvit afsevärdt höjda. Extra lärare, som genomgått profär, åtnjöte i årliga aflöningsförmåner 2,000 kronor, och framställning hade blifvit gjord om höjning af detta belopp. Förutom att på en docents kvalifikation i vetenskapligt hänseende i regel torde ställas högre fordringar än på en elementarlärare, borde härvid jämväl erinras, att en docent ofta kunde för bokinköp m. m. få vidkännas ganska dryga utgifter, som för hans vetenskapliga utbildning vore nödiga.

I fråga om docentstipendiaternas undervisningsskyldighet ansåge kans-

lern, i olikhet med vissa af de hörda akademiska myndigheterna, att någon ökning i måttet af deras obligatoriska undervisning, sådan den nu vore fastställd, icke borde ifrågakomma. På samma sätt som hittills borde det dock stå öppet för vederbörande akademiska myndigheter att, där behof förefunnes af särskild undervisning, kurser och dylikt, medgifva utbyte af docentstipendiatens, en föreläsningstimme i veckan omfattande, undervisning mot annat till omfånget däremot svarande universitetsarbete.

Jag har redan förklarat, att jag ej vill uttala något omdöme om hvilken af de olika sidorna i docentinstitutionen skall tillmätas den största betydelsen. Vid öfvervägande af hvad i ärendet förekommit skall man erkänna, att ett sådant omdöme ej är lätt att afgifva. Hvad särskildt docenternas, och då äfven stipendiaternas, uppgift att vara lärare och biträden vid undervisningen beträffar, torde den under årens lopp stigit i vikt: vetenskapens och den vetenskapliga undervisningens utveckling har med nödvändighet fört detta med sig. Jag har ej behof att närmare ingå härpå — en blick i universitetskatalogerna är nog för att konstatera förhållandet.

Ett afgörande af den nyss omnämnda frågan torde emellertid ej vara nödigt för att öfvertyga sig om, att stipendiebeloppen för närvarande äro för små, vare sig man betraktar den ena eller andra af docentinstitutionens uppgifter såsom den främsta. För att komma till insikt härom är det redan tillräckligt att erinra om de högst väsentligt fördyrade lefnadskostnaderna nu i jämförelse med den tid för omkring 30 år sedan, då stipendiebeloppen fastställdes. Men det är en annan omständighet, som, i och för sig, torde vara afgörande för frågans bedömande, nämligen förhållandet mellan de extra ordinarie lärarnas vid de allmänna läroverken aflöningsförmåner samt docentstipendiebeloppen i slutet af 1870-talet och nu. När docentstipendierna fastställdes till respektive 1,200 och 1,500 kronor, ägde de extra ordinarie läroverkslärarna, under olika förutsättningar, rätt till arfvoden å samma belopp. Nu utgöra dessa arfvoden respektive 1,800 och 2,000 kronor — det sistnämnda beloppet i den händelse vederbörande uppfylla föreskrifna kompetensvillkor i afseende å examina och profär.

Kungl. Maj:t har redan med hänsyn, bland annat, till aflöningsförhållandena vid de allmänna läroverken funnit nödvändigt att bereda de extra ordinarie professorerna vid högskolorna löneförbättring å extra stat. Det är ej mindre af nöden, att de unga, lofvande och framstående vetenskapsidkare, som till en tid stanna vid universiteten, må kunna komma i åtnjutande af understöd eller aflöningar, som, om frågan betraktas ekonomiskt, ej gör

- [51.] det till en tydlig uppoffring för dem att ägna sig åt universitetsarbetet. Läroverken utöfva ju redan en större dragningskraft genom den större och vissare utsikt till befordran, de erbjuda. Det är helt visst för mycket att fordra, det den unge vetenskapsmannens nit och intresse skulle förmå honom att fränse, att nyssnämnda understöd eller aflöning, om det kommer honom till del såsom docentstipendium, är mindre än han, om han omedelbart sökte sig öfver i läroverkens tjänst, skulle erhålla.

Docentstipendierna böra alltså enligt min åsikt höjas. Olika meningar hafva yppats i fråga om höjningens storlek. För min del anser jag, att stipendiebeloppet nu skäligen bör sättas till 2,000 kronor genom en erforderlig tillökning på extra stat till den ordinarie stipendiesumman. Att ett stipendiebelopp af 2,000 kronor ej kan anses så högt, att vederbörande därigenom frestas att längre än lämpligt stanna vid universitetet, är tydligt af det föregående, och korrektivet däremot skall för öfrigt sökas på annat sätt än genom alltför knappa stipendiebelopp. Jag vill erinra, att jag under punkt 17 i det föregående angifvit, hurusom jag ej velat tillmötesgå krafven på höjda arfvoden för extra ordinarie lärare vid de allmänna läroverken, och jag tror mig särskildt med hänsyn härtill icke vid den nu ifrågasatta, endast interimistiska anordningen böra förorda högre belopp än 2,000 kronor äfven för docentstipendierna. En förmån, som ej är utan sitt värde, bör därvid ihågkommas, nämligen den rätt till extra lönetursberäkning, som en docent vid öfvergång till ordinarie tjänst vid allmänt läroverk, i olikhet med dessas extra ordinarie lärare, enligt gällande bestämmelser äger åtnjuta.

Att tillökningen bör äga rum å extra stat, såsom jag antydde, synes mig klart med hänsyn till frågans sammanhang med det ärende, hvarför förutnämnda sakkunniga komma att tillkallas. Tillökningen bör afse att bringa såväl de rörliga som de fasta stipendierna upp till samma belopp, 2,000 kronor. Ej från något håll har den uppfattning gjorts gällande, att skäl till olikhet i beloppet för de båda stipendiekategorierna nu förefinnes. Någon höjning i undervisningsskyldigheten för docentstipendierna synes mig ej böra förknippas med nämnda tillökning å extra stat. Ej heller bör tillökningen göras beroende af de andra inkomster, vederbörande tilläfsventyrs må åtnjuta. Däremot blir följden af en förhöjning, att särskildt tilläggsarfvode enligt föreskrift i nådigt bref den 30 november 1900 icke kan ifrågakomma för docentstipendiat, som tillika såsom vikarie uppehåller akademisk lärarbefattning. Den föreskrift i nämnda bref, jag härmed afser, stadgar, att i tilläggsarfvodet, som skall utgöra 1,500 kronor för år, eller 125 kronor för månad, skall inberäknas docentstipendium med $\frac{1}{12}$ för hvarje månad af det årliga beloppet.

I händelse Riksdagen bifaller en framställning om förhöjning af docentstipendierna, på sätt jag nu ifrågasatt, bör naturligen rätt för vederbörande till dyrtidstillägg det år, det höjda beloppet utgår, försvinna.

En beräkning af det belopp, som skulle erfordras för genomförande af det förslag, jag nu framställt, ställer sig sålunda:

för 15 fasta stipendier vid universitetet i Uppsala à 500 kr.....	kr. 7,500
» 5 rörliga » » » » » » à 800 »	4,000
Summa kronor 11,500,	
för 11 fasta stipendier vid universitetet i Lund à 500 kr.....	kr. 5,500
» 5 rörliga « » » » » » à 800 »	4,000
Summa kronor 9,500.	

Då dyrtidstillägget för närvarande utgått med sammanlagdt 5,100 kronor, därest samtliga docentstipendier varit i åtnjutande af sådant, skulle således den nu ifrågasatta höjningen af stipendiernas belopp orsaka en ökad kostnad för statsverket af 15,900 kronor.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att, för uppbringande under år 1908 af nuvarande fasta och rörliga docentstipendier vid universiteten i Uppsala och Lund till ett belopp af 2,000 kronor hvarterda, på extra stat för nämnda år bevilja för universitetet i Uppsala 11,500 kronor och för universitetet i Lund 9,500 kronor, tillhoppa 21,000 kronor.

Uti sina förutnämnda skrivelser den 10 oktober 1906 angående riksdagspetita för universiteten i Uppsala och Lund har kanslern för rikets universitet förnyat de såväl af den nuvarande innehafvaren af ämbetet, förutvarande statsministern herr E. G. Boström, som af företrädaren, förutvarande statsrådet herr G. F. Gilljam, förut gjorda framställningar om anvisande af anslag till vissa *lärtjänster i konsthistoria vid universiteten i Uppsala och Lund*. Ifrågavarande framställningar hafva stått i samband med särskilda underdåniga ansökningar i syfte, att litteraturhistoria och konsthistoria skulle i filosofie kandidat- och filosofie licentiatexamina blifva två skilda examensämnen, hvilka ansökningar till Kungl. Maj:t ingifvits af åtskilliga studerande vid Uppsala universitet. Dessa ansökningar hafva nämligen remitterats till kanslern och de akademiska myndigheterna i Uppsala och Lund; och har kanslern med anledning häraf den 16 februari 1903 och den 11 juli 1906 afgifvit underdåniga utlåtanden. Uti sina upprepade framställningar om anslag för nu ifrågavarande ändamål har kanslern hänvisat till hvad han i sistnämnda utlåtanden anfört.

[52.]

Lärare inom ämnesgruppen estetik med litteratur- och konsthistoria i Uppsala och Lund.

[52.] Då alltså berörda anslagskraf leda sitt upphof från förutnämnda ansökningar, torde jag böra här redogöra för dessa ansökningar med däröfver afgifna yttranden.

I underdånig ansökning, som den 16 september 1901 till Kungl. Maj:t inkommit, hafva 43 studerande i ämnet estetik med litteratur- och konsthistoria vid Uppsala universitet anført följande:

»Då professuren i estetik med litteratur- och konsthistoria vid Uppsala universitet inrättades, torde åt densamma — såsom redan dess namn antyder — hafva afsetts en innebörd, rätt väsentligt olika mot hvad den sedermera till följd af dessa vetenskapers egen utveckling kommit att få. Professurens hufvudämne var då estetik, den spekulativt filosofiska vetenskapen om det sköna; ämnena litteratur- och konsthistoria åter intogo endast en underordnad ställning såsom ett slags hjälpvetenskaper, hvarigenom estetikens idkare fingo kännedom om det skönas manifestationer i tid och rum samt därmed det materiella underlaget för de filosofiska spekulationer, som utgjorde deras vetenskaps kärna och hufvudinnehåll.

»Denna äldre uppfattning af dessa vetenskapers uppgift och inbördes ställning tillhör numera helt och hållet det förflutna. Estetiken kan sägas hafva från att vara en spekulativ öfvergång till en empiriskt filosofisk disciplin, och den utöfvas numera — åtminstone vid detta universitet — hufvudsakligen som en gren af psykologien. Hvad åter dess forna hjälpvetenskaper, litteratur- och konsthistoria, beträffar, så hafva de under de senaste decenniernas raske utveckling allt omisskänneligare framträdtt såsom hvar för sig själfständiga vetenskaper, fullt mäktiga och därför äfven berättigade att, utan konstlad sammankedjning inbördes eller med den spekulativa estetiken, lefva sitt eget lif. Hufvudvikten bland professurens ämnen har till följd af denna deras omvandling kommit att småningom flyttas ifrån estetiken och allt mer och mer förläggas på litteraturhistorien, detta delvis enär man upptagit detta ämne — ehuru ej såsom fristående — i de allmänna läroverkens läroplan och det därför ansetts såsom särskildt viktigt för de universitetsalumner, som utbildas till elementarlärare. Såsom ett till litteraturhistorien temligen löst fogadt biämne har slutligen konsthistorien fått en visserligen relativt själfständig, men dock ganska underordnad ställning sig anvisad.

»Onekligen torde rätt beaktansvärda anmärkningar kunna göras äfven mot denna nya gruppering af professurens ämnen, och dess olägenheter framträda tydligast, om man tager i betraktande de svårigheter, den måste medföra för dem, som önska ägna sig åt ett djupare studium vare sig af litteraturhistoria eller af konsthistoria.

»De, som t. ex. med litteraturhistoria till hufvudämne bereda sig till inträde på lärarbanan, nödgas att, utöfver inhämtandet af hufvudämnets omfattande lärokurs, nedlägga ganska mycken tid och äfven kostnad på erhållande af undervisning i konsthistoria. Huru högt man än må skatta värdet för deras allmänbildning af därunder förvärfvad kännedom om konsthistoriens elementer, så förtjänar dock påpekas, att de med detta sitt arbete ej vinna någon som helst direkt fördel i form af särskildt examensbetyg, och att de ej heller få egentligt tillfälle att i skolans tjänst göra denna sin kunskap fruktbarande. Ehuru litteraturhistoria läses i läroverken, har dock ämnesgruppen estetik med litteratur- och konsthistoria ännu ej nått den ställning, detta förhållande synes böra berättiga den till, nämligen att upptagas bland de ämnen, som medföra lärarkompetens. Så mycket mera betungande för de studerande, som med litteraturhistoria såsom hufvudämne ämna ingå i läroverkens tjänst, är det därför att få sin studietid ytterligare förlängd genom att vid sidan af den litteraturhistoriska äfven nödgas genomgå en konsthistorisk kurs utan att dock i denna senare disciplin, som ju räknas såsom biämne, under vanliga förhållanden hinna inhämta mer än ett tämligen kompendiariskt vetande.

»Ej så få studerande finnas vidare, hvilka, därtill förmådda af bestämdt utpräglade anlag och såsom en förberedelse till blifvande verksamhet vid museer o. s. v., önska att åt konsthistorien ägna ett mera ingående studium. För dem äro för närvarande svårigheterna synnerligen afsevärda. Studieresor till utländska museer och konstsamlingar äro för deras utbildning alldeles nödvändiga, och dylika färder kräfva naturligtvis ej ringa tid och kostnad. För deras framtida lefnadskall torde genom specialstudier förvärfvad kunskap i litteraturhistoria vara af tämligen underordnad, om ens någon direkt betydelse, men icke desto mindre nödgas de enligt nu gängse tillämpning af den fastställda studieplanen i estetik med litteratur- och konsthistoria att för erhållande af betyg i sitt ämne i filosofie kandidat- eller filosofie licentiatexamen utöfver erforderliga konsthistoriska kunskaper ytterligare jämväl inhämta och svara för den dryga kursen i litteraturhistoria.

»Ofvan anförda sakförhållanden torde visa, att skäl numera förefinnas för en sådan särskiljning af den estetiska professurens nuvarande faktiska båda läroämnen, att pröfning för filosofie kandidat- och licentiatexamen måtte tillåtas i litteratur- och konsthistoria såsom hvar för sig själfständiga examensämnen. För ett sådant medgifvande talar äfven den omständigheten, att dessa numera ganska vidt skilda och i synnerligen rask utveckling stadda vetenskaper för närvarande torde finnas genom särskilda lärostolar representerade vid de allra flesta europeiska universitet, och att de

[52.] hvar för sig äro af den omfattning, att de, såsom erfarenheten från utlandet gifver vid handen, fullväl kunna uppbära en dylik själfständig ställning.

«Med hänvisning till hvad ofvan anförts drista därför undertecknade, som vid Uppsala universitet studera ämnesgruppen estetik med litteratur- och konsthistoria, underdånigst hemställa, att Kungl. Maj:t tacktes taga i öfvervägande, huruvida ej sådan ändring kunde ske i för detta ämnesstudium vid universitetet gällande bestämmelser, att filosofisk kandidat- och filosofisk licentiatexamen finge afläggas i litteratur- och konsthistoria såsom hvar för sig särskilda examensämnen.»

Efter nådig remiss har, såsom jag förut antydt, kanslern för rikets universitet infordrat och med förutnämnda utlåtande den 16 februari 1903 till Kungl. Maj:t öfverlämnat yttranden i ämnet af de större akademiska konsistorierna i Uppsala och Lund äfvensom därvarande filosofiska fakulteter.

Filosofiska fakulteten vid universitetet i Uppsala har därvid anført, att fakulteten, som funne sökandenas begäran synnerligen behjärtansvärd och hölle före, att den enda fullständiga lösningen af frågan vore upprättandet af en särskild professur i konsthistoria, hvarvid den nuvarande professuren i estetik samt litteratur- och konsthistoria skulle förändras till en professur i estetik och litteraturhistoria, ansåge sig böra såsom en interimsgärd föreslå, att ämnet konsthistoria måtte utgå ur ämnet estetik med litteratur- och konsthistoria och likställas med ämnet finsk-ugriska språk — detta var på den tiden anförtrödt åt en lärare med arvode uppfördt å extra stat — samt att ett anslag å 3,000 kronor årligen måtte anvisas till uppehållande af undervisning och examination i konsthistoria vid universitetet i Uppsala. Det större akademiska konsistoriet därstädes har, med tillkännagifvande att universitetets drätselnämnd, som blifvit i ärendet hörd, förklarar, att universitetet icke kunde af egna medel bidraga till bestridande af det utaf filosofiska fakulteten ifrågasatta anslaget, och att följaktligen, om en särskild lärarbefattning för undervisning och examination i konsthistoria skulle inrättas, anslag härför måste utverkas af statsmedel, förordat berörda af filosofiska fakulteten framställda förslag.

Vid ärendets behandling inom filosofiska fakulteten den 8 mars 1902 anförde professorn i estetik samt litteratur- och konsthistoria H. Schück bland annat följande:

Enligt den af kanslern för rikets universitet fastställda studieplanen för ämnet estetik med litteratur- och konsthistoria fordrades för betyget godkänd i filosofie kandidatexamen en öfversikt af den nordiska littera-

turens utveckling. För betyget med beröm godkänd ägde de studerande, såsom tillägg till kursen för betyget godkänd, att välja mellan antingen en öfversikt af den allmänna litteraturhistorien eller en öfversikt af konsthistorien, hvarjämte examinanden borde hafva läst något estetiskt arbete. För betyget berömlig fordrades kursen för betyget med beröm godkänd å båda linjerna. Med betyget berömlig i filosofie kandidatexamen vore betyget godkänd i filosofie licentiatexamen identiskt, dock fordrades här för en något mera fördjupad kännedom om den svenska litteraturhistorien. Dessa fordringar vore uppställda med hänsyn till skolans behof, som gifvetvis vid en examen inom den filosofiska fakulteten dock i främsta rummet måste tillgodoses, och för skolan vore litteraturhistoria det viktigaste af professurens läroämnen.

Då man nu yrkat, att en examinand skulle erhålla rätt att examineras endast i litteraturhistoria eller endast i konsthistoria, kunde det vid första ögonkastet synas enklast att endast ändra studieplanen i denna riktning. Men betyget blefve i så fall fullkomligt vilseledande, i det att en person skulle kunna erhålla ett betyg i »estetik med litteratur- och konsthistoria» men vara alldeles okunnig antingen i konsthistoria eller i litteraturhistoria; och detta skulle i praktiken medföra ganska stora faror. Man behöfde blott antaga, att en student erhållit t. ex. betyget berömlig i filosofie licentiatexamen utan någon kännedom om svensk litteraturhistoria, således blott på grund af konsthistoriska insikter. En annan, som i filosofie kandidatexamen i följd af litteraturhistoriska kunskaper bedömts med betyget godkänd, vore den förre således i detta ämne vida öfverlägsen, men icke desto mindre skulle denne senare vid en gemensam ansökning om en plats få stå tillbaka för den förre, emedan denne, nominellt, hade ett ojämförligt högre betyg i samma ämne; den verkliga innebörden af detta betyg vore hans och examinatorns hemlighet.

Om denna utväg således ej kunde tillgripas, kunde möjligen en annan försökas, nämligen att dela ämnet i två, litteraturhistoria med estetik samt konsthistoria med estetik, men trots delningen bibehålla samma målsman för båda ämnena. På så sätt kunde onekligen fullt korrekta betyg utdelas, och man kunde upprätta en studieplan, som upptog antingen litteraturhistoria eller konsthistoria. Men i detta fall mötte den svårigheten, att litteraturhistoria och konsthistoria icke kunde såsom själfständiga ämnen behärras af en enda professor. Han kunde icke sköta vare sig undervisningen eller examinationen i båda dessa ämnen, och svårigen kunde heller en person åläggas att sköta två platser.

Å den andra sidan vore dock de skäl, som petitionärerna anför, enligt Schücks mening, fullt öfvertygande. Det vore för det första klart, att

[52.] studietiden måste, när det gällde dylika dubbelämnena, blifva längre, än om hvarje ämne finge studeras såsom själfständigt ämne, för det andra vore det onekligen hårdt, att en person, som för sin framtida verksamhet alls icke behöfde t. ex. ämnet litteraturhistoria, dock skulle nödgas lära sig det, och för det tredje vore båda ämnena, litteratur- och konsthistoria, så betydande, att de hvar för sig väl tarfvade en lärostol. Utvägen att förordna en docent att föreläsa och examinera i konsthistoria, under det att professorn bibehölle ämnet litteraturhistoria, kunde, enligt Schücks åsikt, ej anses lycklig, då ingen organisation af de ordinarie examensämnen kunde byggas på något så oberäkneligt som tillgången på en docent i ämnet. Och skulle man låta en person förrätta professorstjänst, borde man väl lämna honom någon ersättning, men nu funnes ej ens ett docentstipendium för ämnesgruppen estetik med litteratur- och konsthistoria.

Att ämnet konsthistoria vore af den betydelse, att det förtjänade en särskild professur, ansåge Schück framgå däraf, att detta ämne ingenstades vore såsom i Sverige förenadt med ämnet litteraturhistoria. Alla de mera betydande af Tysklands stater, som ägde universitet, hade också professurer i konsthistoria eller det närstående ämnet klassisk arkeologi, och dylika funnes äfven i Finland och Norge. Vid Köpenhamns universitet hade för ej länge sedan funnits en personlig professur i konsthistoria — en i Danmark vanlig anordning. Efter denne professors död funnes för närvarande ej någon representant för ämnet, men detta förhållande torde ej länge äga bestånd. För sin del hölle Schück således före, att den enda fullständiga lösningen af den utaf petitionärerna uppkastade frågan vore inrättandet af en professur i konsthistoria. Då detta emellertid nu måhända skulle möta ekonomiska svårigheter och man kanske ansåge sig böra ifrågasätta, huruvida det blifvande lärjungeantalet blefve så stort, att det kunde motivera utgifterna för en professur, tillstyrkte Schück vidtagandet af förutnämnda, inom filosofiska fakulteten föreslagna interimsgärder.

Det större akademiska konsistoriet i Lund har i sitt afgifna utlåtande dels, i likhet med filosofiska fakulteten vid Lunds universitet, afstyrkt såväl den gjorda underdåniga framställningen som ock delning af det nuvarande professorsämbetet i estetik samt litteratur- och konsthistoria, dels uttalat den mening, att ett vid ämnesgruppen estetik samt litteratur- och konsthistoria fäst docentstipendium borde inrättas, dels ock förordnat ett inom filosofiska fakulteten väckt förslag, att i examensprotokollen vid examina med högre betyg i estetik samt litteratur- och konsthistoria anteckning borde göras om, på hvilken studielinje examen vore aflagd.

Till det inom filosofiska fakulteten i ärendet förda protokoll den 14 oktober 1902 yttrade professorn i estetik samt litteratur- och konsthistoria E. H. G. Wrangel, bland annat, följande:

Den storartade utveckling, som konsthistorien tagit under de senaste decennierna, berättigade väl, att detta ämne gjordes själfständigt och upptoges såsom särskildt examensämne vid universiteten.

Visserligen torde olägenheterna med detta ämnes förbindande med litteraturhistoria kännas mindre vid universitetet i Lund, där man medgifvit så stor frihet vid val af linjer och litteratur inom ifrågavarande ämnen som möjligt. Till alla betygsgrader i både filosofie kandidat- och filosofie licentiatexamen lästes nämligen vid detta universitet såväl litteratur- som konsthistoria, men kursen i det ena ämnet kunde i betydligare eller ringare grad reduceras, om kursen i det andra mer eller mindre ökades. Den påpekade olägenheten däraf, att en person, som hufvudsakligen läst konsthistoria men erhöile betyg i estetik med litteratur- och konsthistoria, kunde begagna detta betyg för täflan om en plats, hvartill endast insikter i litteraturhistoria meriterade, och tvärtom, ansåge Wrangel ännu icke vara så farlig, då ju ämnet estetik med litteratur- och konsthistoria icke inginge bland de ämnen, som direkt förberedde till lärarplatser i skolorna. Snart måste emellertid en förändring i detta förhållande ske, och då inträdde ett särdeles viktigt praktiskt skäl för att skilja konsthistoria från litteraturhistoria.

Det visade sig emellertid just vid Lunds universitet, att olägenheter alltmera förekomme genom ämnenas förbindelse. Nekas kunde heller icke, att det vore synnerligen svårt för en enda person att vetenskapligt vid universitetet representera dem båda. En sträfvan att göra detta, att följa med i bägge och äft i båda facken uppfostra lärjungar, inkräktade nödvändigt på den egna vetenskapliga produktiviteten. Det kunde ifrågasättas, om icke en särskild professur i konsthistoria skulle vara mera berättigad i Lund än i Uppsala, alldenstund ett konst- och konsthistoriskt centrum vore för södra Sverige nödvändigt. För mellersta Sverige vore detta centrum naturligen Stockholm. Kunde två nya professurer i konsthistoria inrättas vid statens universitet, skulle detta naturligtvis vara till största fromma för vetenskapen, men om medel beviljades till endast en, syntes Lund vara den rätta platsen därför.

En fråga, som icke blifvit utredd vid ärendets behandling vid Uppsala universitet, vore om den teoretiska estetikens ställning. Man tycktes anse naturligast, att den bibehölles förenad med litteraturhistorien. Detta sistnämnda ämne borde visserligen icke studeras utan estetik — åtminstone diktkonstens teori, diktarterna och versläran — men också konst,

- [52.] historia borde, enligt Wrangels åsikt, vara förbunden med teoretiska studier. Just i våra dagar vore konsthistoriker samt till och med konstnärer lifligt intresserade och verksamma på det teoretiska området. Någon insikt i det tekniska förfarandet vore också nödvändig för konsthistoriens studium. Alltså syntes det riktigaste vara, att estetiken bibehölls vid både litteraturhistoria och konsthistoria, det vill säga att vid båda sistnämnda ämnen den teoretiska sidan uppmärksammades. Ämnena kunde ju heta »estetik och litteraturhistoria» samt »konstteori och konsthistoria».

Uti sitt förenämnda underdåniga utlåtande den 16 februari 1903 erinrar kanslern till en början, hurusom han i underdånig skrifvelse den 30 september 1902 vid anmälan af Uppsala universitets riksdagspetita tillstyrkt nådigt bifall till en af vederbörande gjord framställning i fråga om anslag å ordinarie stat af 3,000 kronor till uppehållande af undervisning och examination i konsthistoria vid Uppsala universitet. Detta hade skett på grund däraf, att kanslern ansett, å ena sidan, att upprättandet af särskilda professorsbefattningar i konsthistoria vid universiteten icke inom den närmaste framtiden kunde vara att påräkna, men å den andra, att det nuvarande examensämnet estetik med litteratur- och konsthistoria dels vore för omfattande att af en och samma professor kunna behärskas och vetenskapligt främjas dels af lärjungarna, för erhållande af ett enda examensbetyg, kräfde allt för mycket tid och arbete, i synnerhet som det ofta kunde inträffa, att en lärjunge för sin framtida verksamhet vore i behof af grundliga insikter antingen i litteraturhistoria eller i konsthistoria, men icke i båda dessa ämnen. Då genom petitionärernas framställning kanslerns uppfattning härutinnan blifvit ytterligare stärkt, ansåge kanslern sig böra vidhålla sin åsikt, att ett anslag å ordinarie stat af 3,000 kronor borde beredas Uppsala universitet till uppehållande af undervisning och examination i konsthistoria, dock under erinran, att han icke i sammanhang därmed ville hafva särskildt förordat en sådan anordning, att ämnet konsthistoria vid universitetet finge samma ställning som ämnet finsk-ugriska språk, d. v. s. gjordes till ett extra ordinarie examensämne i stället för att såsom nu höra tillsammans med de ordinarie ämnena. Snarare ansåge kanslern, att innehafvaren af den nuvarande professuren i estetik samt litteratur- och konsthistoria vid Uppsala universitet fortfarande borde betraktas såsom målsman jämväl för ämnet konsthistoria, och att den biträdande lärare, som skulle ställas vid hans sida, måtte vinna sin erforderliga själfständighet därigenom, att, i enlighet med hvad under ärendets behandling vid universitetet i Lund föreslagits, i examensprotokollet antecknades, huruvida examen aflagts i estetik och litteraturhistoria eller i

estetik och konsthistoria eller tilläfventyrs i båda dessa ämnesgrupper såsom två särskilda examensämnen. [52.]

Vidare hafva uti en till Kungl. Maj:t den 21 december 1905 ingifven ansökning 17 studerande vid Uppsala universitet, hvilka ägnade sig åt studiet af konsthistoria, under framhållande af de svårigheter, som, på sätt i den föregående petitionen omförmålts, för närvarande vore förenade med studiet af konsthistoria vid universitetet, i underdånighet anhållit, att Kungl. Maj:t måtte förordna om sådan ändring af gällande bestämmelser för studier af estetik med litteratur- och konsthistoria, att konsthistoria i filosofie kandidat- och filosofie licentiatexamina måtte få betraktas såsom ett särskildt examensämne.

Vid denna ansökning är fogadt ett yttrande, afgifvet af riksantikvarien H. Hildebrand, intendenten vid nationalmuseum L. Looström, styresmannen för nordiska museet i Stockholm B. Salin, förste amanuensen vid vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien professorn O. Montelius, amanuensen vid samma akademi E. Ekhoff, amanuensen vid nationalmuseum G. Göthe, förste intendenten hos öfverintendentsämbetet I. G. Clason samt förste hofintendenten J. Böttiger. I detta yttrande hafva nämnda representanter för staten tillhöriga eller af staten understödda institutioner, som hafva vården af konstminnesmärken eller därmed sammanhängande intressen sig anförtrodd, förklarat det vara synnerligen önskligt, att ett för kulturen i dess helhet så betydande ämne som konsthistorien blefve särskildt representeradt vid universiteten, och att, intill dess detta kunde ske, de studerande, som sådant önskade, kunde få rätt att aflägga examen i konsthistoria såsom ett ämne för sig. När de hinder, som förut afhållit mer än en från de konsthistoriska studierna, blifvit aflägsnade genom konsthistoriens upptagande såsom ett själfständigt examensämne, komme säkerligen det konsthistoriska studiet vid universiteten att blifva intensivare och fördjupas, hvilket alldeles otvifvelaktigt skulle ej blott vara fördelaktigt för statens egna konsthistoriska samlingar och en del andra offentliga institutioner utan äfven bidra att höja den allmänna nivån af konsthistoriska uttalanden. Den inhemska konsthistorien skulle genom den i ansökningen föreslagna åtgärden säkerligen blifva mera genomarbetad än förut varit fallet och härigenom möjligen det allmänna intresset för de inhemska konstminnesmärkena höjas och dessa äfven af de enskilde bättre vårdas än hittills mångenstädes varit händelsen.

Jämväl öfver sistnämnda ansökning har kanslern för rikets universitet, på grund af nådig remiss, inhämtat yttranden i ärendet från de större akademiska konsistorierna i Uppsala och Lund, hvilka däri hört vederbö-

[52.] rande filosofiska fakulteter, hvarjämte kanslern, såsom förut nämnts, den 11 juli 1906 afgifvit eget underdånigt utlåtande.

Det större akademiska konsistoriet och filosofiska fakulteten vid universitetet i Uppsala hafva båda hemställt, att kanslern måtte dels tillstyrka, att Kungl. Maj:t genom utfärdande af särskild nådig förordning medgäfvit studerande vid Uppsala universitet rätt att tills vidare i filosofie kandidat- och licentiatexamina aflägga examen i litteraturhistoria med poetik samt konsthistoria med konstteori såsom två särskilda ämnen, med åläggande för kanslern att efter vederbörandes hörande stadfästa en särskild studieplan för ämnena litteraturhistoria med poetik samt konsthistoria med konstteori, dels ock, på sätt universitetets drätselnämnd, i ärendet hörd, jämväl förordat, bemyndiga universitetet att, till dess Riksdagen härom kunde blifva hörd samt bifallit eller afslagit framställning om begärdt statsanslag, från universitetets reservfond utbetala 2,500 kronor om året till en stipendiat med undervisnings- och examinationsskyldighet i konsthistoria med konstteori, dock med afdrag af de anslag, han förut från universitetet åtnjöte för undervisning i samma ämne.

Vid ärendets behandling inom filosofiska fakulteten hade professor Schück uppträdt med ett anförande, däri han hufvudsakligen åberopade hvad han yttrat i fråga om den föregående ansökningen i ämnet samt framställde det förslag till yttrande, som sedermera blef såväl fakultetens som det större konsistoriets beslut.

Det större akademiska konsistoriet och filosofiska fakulteten vid universitetet i Lund hafva däremot afstyrkt bifall till ansökningen, sådan den förelåge, därvid såsom skäl hufvudsakligen anförts, att en specialisering af ämnet estetik med litteratur- och konsthistoria särskildt i filosofie kandidatexamen lätt kunde medföra, att från universitetet komme att till läroverken utgå lärare i litteraturhistoria, hvilka icke ens inhämtat konsthistoriens grunder, hvarigenom den allmänna konsthistoriska bildningsnivån skulle sänkas; att den af sökandena framhållna olägenheten, att kursen i konsthistoria vid Uppsala universitet för närvarande vore förbunden med en, efter deras föreställning, alltför omfattande kurs i litteraturhistoria, syntes kunna afhjälpas på ett vida enklare sätt än det af sökandena föreslagna, nämligen genom en ändring af studieplanen, så att sådana studerande, som särskildt intresserade sig för konsthistoria respektive litteraturhistoria, finge ägna sig åt denna gren samt erhöles motsvarande lindring i den andra, hvilket skedde inom andra vetenskapsområden; att frågan om åtskillnad af ämnena komme att medföra förslag om åtskillnad i undervisningen och följaktligen upprättandet af nya lärar-

befattningar, men att åtgärder i denna riktning icke borde vidtagas endast på grund af sådana motiv, att en grupp studerande önskade specialisera sig, utan att därför fordrades en mera allsidig utredning, icke blott om ej andra vägar funnes ått afhjälpa olägenheterna, utan äfven om ifrågavarande undervisningsgren vore den, i hvilken i främsta rummet en förändring borde äga rum, eller om ej andra funnes, där behovet kunde vara lika viktigt. [52.]

Emot fakultetens och konsistoriets beslut uttalades en afvikande mening af professorn Wrangel, hvilken, under hänvisande till sitt förut omförmälda yttrande till fakultetens protokoll den 14 oktober 1902, tillstyrkte bifall till ansökningen.

För egen del anför kanslern följande: Af hvad i ämnet förekommit ansåge kanslern otvetydigt framgå, att en utbrytning af ämnet konsthistoria ur ifrågavarande ämnesgrupp vore önskvärd. Då det nuvarande examensämnet estetik med litteratur- och konsthistoria kunde betraktas såsom i sig upptagande två från hvarandra afgränsade samt hvar för sig omfattande ämnen, vore det naturligt, att så måste vara förhållandet. Genom en sådan utbrytning vunnes den fördelen, att de studerande kunde begränsa sina studier till hufvudsakligen den del af det nuvarande examensämnet, hvori de för sin framtida verksamhet företrädesvis behöfde äga insikter. Det framtidsmål, hvartill man i öfverensstämmelse härmed borde sträfva, skulle alltså vara upprättande vid båda universiteten af fullt själfständiga lärostolar i litteraturhistoria med poetik och i konsthistoria med konstteori samt i samband härmed delning af det nuvarande examensämnet i två. En sådan anordning skulle tvifvelsutan jämväl vara önskvärd för alla dem, som ämnade utbilda sig för meddelande af undervisning vid de allmänna läroverken i svenska språket och litteraturen, och för hvilka någon djupare kännedom i konsthistoria icke erfordrades.

Emellertid syntes tiden ännu icke vara inne för det fullständiga genomförandet af denna reform, men denna omständighet syntes ej böra få stå hindrande i vägen för afhjälpande af olägenheter, där sådana gjort sig mest kännbara; och då det närmast åsyftade ändamålet att vid universitetet i Uppsala vinna en förbättring i afseende å undervisningen och examinationen i ämnet konsthistoria syntes kunna åtminstone tills vidare ernås genom en anordning liknande den, som den geografiska undervisningen vid Uppsala universitet hade, innan ämnet geografi där fått egen målsman, nämligen genom anställande af en särskild examinerator i konsthistoria med konstteori, förklarade kanslern, i anslutning till sitt uttalande i förutnämnda utlåtande den 16 februari 1903, sig anse, att vid Uppsala

- [52.] universitet borde på mera stadigvarande sätt anställas en biträdande lärare med undervisnings- och examinationsskyldighet i konsthistoria med konstteori, men med fortfarande rätt och skyldighet för professorn i estetik samt litteratur- och konsthistoria att vara målsman jämväl för nyssnämnda del af ämnet, så att den biträdande läraren ålades att hos professorn göra anmälan angående hvarje af honom examinerad studerandes kunskaper i konsthistoria med konstteori och om det vitsord han ansetts förtjäna, hvarefter i examensprotokollet och — på sätt under ärendets behandling antydts — äfven i examensbetyget antecknades, huruvida examen aflagts hufvudsakligen i litteraturhistoria med poetik eller i konsthistoria med konstteori eller tilläfventyrs på båda dessa linjer. Genom en sådan anordning skulle den studerande kunna få ägna sig hufvudsakligen åt antingen den ena eller den andra af examensämnets hufvudafdelningar, utan att dock den andra finge helt och hållet släppas ur sikte. Naturligen komme sålunda endast ett betyg i ämnet att gifvas. Ämnets sönderdelande i två själfständiga examensämnen, hvartdera med särskild betygssättning, ansåge kanslern nämligen icke böra ifrågakomma, förr än frågan kunde blifva likformigt ordnad vid båda universiteten.

Såsom förut meddelats, har kanslern upprepade gånger hos Kungl. Maj:t hemställt om anvisande af anslag till inrättande af lärartjänster i konsthistoria vid universiteten i Uppsala och Lund.

I fråga om Uppsala universitet har kanslern sålunda tillförene, i enlighet med förslag af vederbörande universitetsmyndigheter, under hvart och ett af åren 1902, 1903, 1904 och 1905 gjort framställningar om beviljande af anslag för ändamålet. Vid sammanträde den 18 april 1906 beslöt filosofiska fakultetens humanistiska sektion återupptaga en framställning härom, i det att fakulteten — under åberopande af ett utaf professor Schück afgifvet yttrande af hufvudsakligen samma innehåll som hans förut omförmälda anförande till fakultetens protokoll den 8 mars 1902 och betonande att Schück veterligen litteraturhistoria och konsthistoria icke vore förenade på en lärostol vid *något* universitet utom Sverige — hos det större akademiska konsistoriet hemställde om anvisande af ett extra anslag å 3,000 kronor till en stipendiat med undervisnings- och examinationsskyldighet i konsthistoria och konstteori. Med anledning häraf förklarade konsistoriet, att, ehuru det begärda anslagsbeloppet enligt konsistoriets mening icke kunde anses vara mera än skälig ersättning för uppehållande af ifrågavarande undervisning, konsistoriet likväl, med hänsyn därtill att ett af 1906 års Riksdag beviljadt anslag för uppehållande af undervisning i nordisk och jämförande fornkunskap utginge med 2,500

kronor, ansåge, att för förstnämnda ändamål högre anslag nu icke borde [52.] begäras, på grund hvaraf konsistoriet hos kanslern anhöll om utverkande af ett anslag å 2,500 kronor å extra stat för år 1908 att tilldelas en stipendiat med undervisnings- och examinationsskyldighet i konsthistoria och konstteori. Ut i underdånig skrifvelse den 10 oktober 1906 tillstyrker nu kanslern bifall till denna framställning.

Beträffande universitetet i Lund har kanslern förut, efter framställningar af vederbörande myndigheter därstädes, under hvart och ett af åren 1903, 1904 och 1905 hos Kungl. Maj:t hemställt om anvisande af ett anslag af 1,500 kronor på ordinarie stat till ett docentstipendium, fäst vid ämnesgruppen estetik samt litteratur- och konsthistoria; och har kanslern, enligt förslag af de akademiska myndigheterna, ut i underdånig skrifvelse den 10 oktober 1906 förnyat denna sin framställning.

Förevarande fråga har varit föremål för uppmärksamhet af den kommitté som enligt nådigt förordnande den 17 oktober 1902 haft uppdrag att taga under öfvervägande vissa frågor rörande undervisnings-, examens- och studieväsendet vid universiteten samt karolinska mediko-kirurgiska institutet. Den första af de i ärendet omförmälda båda ansökningarna blef nämligen, efter det vederbörande akademiska myndigheter och universitetskanslern däröfver yttrat sig, öfverlämnad till kommittén för att tagas i beaktande vid fullgörande af kommitténs uppdrag. I sitt numera afgifna förslag till stadga angående filosofiska examina har kommittén emellertid bland de ordinarie examensämnena inom filosofiska fakulteten bibehållit estetik med litteratur- och konsthistoria. Kommittén ingår ej närmare på frågan om ämnets uppdelning. Det anmärkes blott, att, om ämnet vore deladt i två, skulle ämnet modersmålet vid de allmänna läroverken komma att motsvaras af tre akademiska examensämnen, nämligen jämte de efter delningen uppkomna två nya ämnena äfven nordiska språk — så framt man ej ville helt och hållet utesluta konsthistorisk kunskap ur lärarbildningen. Men detta förslag hade, säger kommittén, af sakkunnige afstyrkts under hänvisning till konsthistoriens betydelse för skolan. Kommittén har emellertid, i anslutning till sakkunniges uttalade mening, kommit till det resultat, att såväl nordiska språk som estetik med litteratur- och konsthistoria kan utgöra ett lämpligt kompetensunderlag för skolämnet modersmålet, under förutsättning dock af en tilläggskurs i det andra af de båda ämnena.

Ytterligare vill jag omförmåla, hurusom i en under september 1906 till ecklesiastikdepartementet ingifven skrift f. d. professorn i estetik samt litteratur- och konsthistoria vid Göteborgs högskola K. Warburg, professorn

[52.] i nämnda ämne vid samma högskola O. Sylvan samt numera afidne professorn i litteraturhistoria vid Stockholms högskola O. Levertin förklarar sig på det kraftigaste tillstyrka bifall till ansökningen om uppdelning af läroämnet estetik med litteratur- och konsthistoria i två ämnen: litteraturhistoria med poetik samt konsthistoria med konstteori. Enligt deras uppfattning vore en dylik delning, med den omfattning dessa vetenskapsgrenar tagit under senare decennier, en oafvislig nödvändighet både med hänsyn till det vetenskapliga arbetet och undervisningen.

Det är onekligen rätt olika meningar, som kommit till synes i förevarande fråga. Å ena sidan uppställas såsom ett slutmål anordnandet af särskilda lärostolar i litteraturhistoria och konsthistoria. Från annat håll uttalas bestämdt, att professorsbefattningen i det nuvarande examensämnet ej bör delas. Man erkänner därvid dock i viss mån, att förhållandena för närvarande icke äro tillfredsställande, ity att det ifrågasättes inrättandet af ett särskildt vid ämnet estetik med litteratur- och konsthistoria fäst docentstipendium.

För min del vill jag medgifva, att den utväg, som af myndigheterna vid universitetet i Lund, hvilka omfattat sistnämnda mening, antydts — nämligen ändring af studieplanen med rätt att specialisera inom den nuvarande ämnesgruppen, hvartill skulle komma vederbörliga anteckningar i examensprotokoll och examensbetyg — kunde vara ett steg i god riktning.

Från dem, som äro närmast att känna behovet, föreligga dock uttalanden, som måste göra det ovisst, huruvida detta steg numera är tillfyllest. Ett stort antal studerande petitionera om rätt att examineras i litteraturhistoria och konsthistoria såsom särskilda ämnen. Målsmännen för estetik med litteratur- och konsthistoria vid våra universitet förklara det öfverstiga en mans krafter att vetenskapligt behärska hela denna ämnesgrupp samt däri utöfva vetenskaplig verksamhet, och de understödjas härvid af sina ämbetsbröder vid Stockholms och Göteborgs högskolor. Två universitetskanslerer uttala sig bestämdt för åtgärder i syfte att uppdelas ämnesgruppen. Framstående män, hvilkas tjänsteverksamhet skänker deras ord den största betydelse, vittna om den stora vikten, ur flera synpunkter sedt, att konsthistorien finge en särskild representant vid universiteten.

Af allt detta kan jag ej undgå att få en stark förnimmelse af, att de båda ämnen, som utgöra hufvuddelarna af det nuvarande odelade examensämnet i fråga, börja trängas om utrymmet, och att särskildt konsthistorien ryckt fram till en betydelse, som kan påkalla en mera själfständig ställning, än den för närvarande intager.

Jag kan ej heller förbise den redogörelse för förhållandena vid ut-

ländska universitet, som af ifrågavarande ämnens målsman vid Uppsala universitet lämnats. Af denna redogörelse framkallas den frågan, hvilka särskilda förhållanden föranleda, att Sverige bör bibehålla en anordning i afseende å konsthistoriens ställning, som, att döma af alla dess grannars exempel, synes vara otidsenlig. Den frågan kan med så mycket större fog göras i en tid, då svensk konst i flera hänseenden intar en af, jag tror mig kunna säga, de yppersta rangplatserna. [52.]

Mycket synes mig alltså onekligen tala för en uppdelning af det nuvarande examensämnet estetik med litteratur- och konsthistoria. Ett afgörande af frågan om ämnets tuklyfning bör dock ej äga rum förr än tidigast i sammanhang med den slutliga pröfningen af universitetsexamenskommitténs förslag rörande undervisnings-, examens- och studieväsendet inom den filosofiska fakulteten. Men oafsedt hvilken utgång förevarande fråga då kan få, synes mig behöfligt, att arbetskrafterna på området estetik med litteratur- och konsthistoria förstärkas, och man torde ej böra töfva härmed. Till Kungl. Maj:t hafva, utom förutnämnda petitioner, ingifvits flera särskilda ansökningar om rätt att i examina undergå pröfning i konsthistoria. I några fall hafva dessa ansökningar redan bifallits — en begäran att i filosofie licentiatexamen få undergå pröfning i de två ämnena litteraturhistoria och konsthistoria såsom särskilda ämnen har dock afslagits.

För att emellertid nu omförmälda anordning skall komma till sitt rätta värde erfordras, på sätt jag nyss antydde, en förstärkning af arbetskrafterna. Från de båda universiteten hafva ock framställts kraf härutinnan, dock så till vida olika, att från Uppsala begärts anslag till arfvode åt en lärare i konsthistoria och konstteori med 2,500 kronor och från Lund påyrkats beviljandet af medel till ett docentstipendium å 1,500 kronor för det odelade ämnet. Mig synes, att man bäst tillgodoser det förefintliga behovet genom beredande af anslag åt en särskild lärare vid hvarterdera universitetet med åliggande att biträda vederbörande professor vid uppehållandet af hans undervisnings- och examinationsskyldighet. Lärarens ställning skulle genom af Kungl. Maj:t utfärdade närmare bestämmelser angifvas.

För ändamålet böra särskilda anslag å 2,500 kronor vid hvarterdera universitetet äskas på extra stat för år 1908.

Jag anser mig slutligen böra i detta sammanhang nämna, att under några år en docent vid universitetet i Uppsala haft i uppdrag att mot ett ringa arfvode — 500 kronor, utgående af universitetet tillhörande medel, som kunnat disponeras för dylika tillfälligt träffade anordningar — under endera af läsårets terminer gifva ett kollegium i konsthistoria. Att man

således, så godt sig göra låtit, sökt hjälpa sig själf synes häraf. Men af det föregående framgår, att nämnda sätt att fylla behovet ej är tillräckligt.

På grund af hvad jag nu anført tillstyrker jag, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att, till beredande af arfvode å 2,500 kronor åt en lärare vid hvartdera af universiteten i Uppsala och Lund med åliggande att biträda vederbörande professorer i estetik samt litteratur- och konsthistoria vid nämnda universitet vid uppehållande af undervisnings- och examinationsskyldigheten i samma ämne, enligt de närmare bestämmelser, som af Kungl. Maj:t meddelas, på extra stat för år 1908 bevilja ett belopp af 5,000 kronor.

[53.] I enlighet med sitt den 10 september 1906 fattade beslut har medicinska fakulteten *vid universitetet i Uppsala* hos därvarande större konsistorium gjort framställning om beredande af anslag till aflönande af ytterligare en *lärare i kirurgi*. Denna framställning var i hufvudsak af följande innehåll.

Höjning af
anslaget till
företärkande
af lärar-
krafterna i
kirurgi i
Uppsala.

Intill år 1891 hade vid Uppsala universitet funnits allenast en professor för kirurgi samt obstetrik och gynekologi — till det förstnämnda läroämnet hade då äfven oftalmiatriken hört. Den kirurgie professorn hade i sin undervisning biträdts af en adjunkt, som äfven haft att ersätta professorn vid förfall för denne. Adjunkten, omfattande ämnena kirurgi och obstetrik, hade tillsatts första gången år 1865.

Den snabba utveckling, som på dessa vetenskapers — kirurgi, obstetriken, gynekologien och oftalmiatriken — områden blifvit en följd särskildt af den antiseptiska behandlingsmetodens införande, hade under nyss förflutna århundrades senaste decennier gjort det allt omöjligare för en och samma person att följa alla dessa discipliners teoretiska utveckling och tillika vara förtrogen med deras praktiska utöfning. Det hade därför för fakulteten blifvit en oafvislig plikt att verka för en mot vetenskapernas specialisering och utveckling svarande uppdelning af ifrågavarande läroämnen på skilda lärare.

Genom beslut af 1891 års Riksdag hade på fakultetens hemställan erhållits en särskild professor i obstetrik och gynekologi. Enär trängande behof af särskild målsman äfven för oftalmiatriken förefunnits, hade fakulteten, då adjunkten i kirurgi och obstetrik genom innehafvarens död i slutet af år 1893 blifvit ledig, ansett sig böra anhålla, att densamma måtte förändras till extra ordinarie professor enbart i oftalmiatrik, hvilket

äfven genom nådigt bref den 1 juni 1894 beviljats. Sistnämnda ämne [53.] vore sedan år 1899 äfven själfständigt examensämne.

Häri genom hade emellertid professorn i kirurgi beröfvats det biträde, han förut i sin undervisning haft af adjunktens innehafvare. Detta hade varit så mycket kännbarare, som samtidigt snabba framsteg gjorts på kirurgiens område, hvilka ej kunnat undgå att göra sitt inflytande gällande äfven på Uppsala-kliniken. Under sådana förhållanden hade det icke varit möjligt för professorn i kirurgi att ensam på ett tillfredsställande sätt tillgodose sitt ämnes kraf, sköta den kliniska undervisningen, vara öfverkirurg å akademiska sjukhuset, lämna grundläggande undervisning i allmän kirurgi och förestå den kirurgiska polikliniken.

Fakulteten, som dessutom insett nödvändigheten af att i ett så viktigt undervisningsämne äga tillgång till vikarie för professorn, i händelse af sjukdom eller annat förfall för denne, hade därför redan i början af år 1894 föranstaltat om inrättandet af en tillfällig befattning, som benämnts biträdande lärarbefattning i kirurgi. Innehafvaren af densamma hade fått till uppgift att vid förfall för professorn under lästerminerna vikariera för denne, att meddela undervisning åt de tjänstgörande å den kirurgiska polikliniken samt att gifva för densamma afsedda kostnadsfria kurser i allmän kirurgi.

På det att denna för undervisningen oundgängliga befattning måtte kunna allt framgent upprätthållas, hade på hemställan af universitetets myndigheter proposition aflåtits till 1896 års Riksdag om beviljandet af ett årligt anslag af 3,500 kronor till arfvode för densamma. Denna framställning hade blott så till vida vunnit Riksdagens beaktande, att ett årligt anslag af 2,000 kronor beviljats »till förstärkande af lärarkrafterna i kirurgi».

Denna summa hade emellertid tydligen varit alldeles för liten för att motsvara de anspråk, som måste ställas på innehafvaren af berörda biträdande lärarbefattning. Under de nu gångna åren hade emellertid frågan haft sin provisoriska lösning på sådant sätt, att hittillsvarande innehafvaren af denna befattning, docenten i kirurgi, professorn K. P. Dahlgren dessutom innehaft fakultetens docentstipendium å 1,500 kronor.

Den 1 augusti 1906 hade emellertid förordnandet för Dahlgren att innehafva docentstipendiet utgått, och enär han då innehaft stipendiet i tolf år, kunde han ej vidare ifrågakomma till detsamma. I samband härmed hade också inför fakulteten kraftigt framhållits, hurusom hans ställning vid universitetet — bland annat ur ekonomiska synpunkter — vore föga gynnsam och hans hittillsvarande arfvode såsom biträdande lärare i kirurgi, hvilket i förhållande till det ansvarsfulla, synnerligen ansträngande arbetet

[53.] måste betraktas som ganska lågt, påkallade en skäligen ökning. Behöfligheten af ett sådant, docentstipendiets belopp öfverstigande tillägg till det å ordinarie stat tillgängliga anslaget å 2,000 kronor hade ock af universitetets myndigheter behjärtats, i det att på fakultetens hemställan ur universitetets reservfond för tiden från den 1 augusti 1906 till den 31 juli 1907 till Dahlgren beviljats ett anslag af 2,500 kronor.

Från reservfonden kunde emellertid som bekant sådant anslag blott beviljas för tillfället och för att anslagsbehovet måtte hinna att blifva på annat sätt definitivt tillgodosedt.

Det vore emellertid ej blott missförhållandet mellan den uppgift, som för närvarande ålåg biträdande läraren i kirurgi, och det för nämnde lärares aflöning tillgängliga anslaget, hvilket nödgat fakulteten taga i ompröfning frågan, huru ett bättre tillgodoseende af den kirurgiska undervisningens behof vid universitetet lämpligen skulle kunna ernås.

Äfven den, man kunde väl säga, utomordentliga arbetsböda, som under nuvarande förhållanden hvilade på professorn i kirurgi, uppfordrade i lika hög grad till en omreglering af de förhållanden, under hvilka kirurgien såsom läroämne och vetenskap för närvarande arbetade vid universitetet i Uppsala. Till belysning af detta kunde följande erinringar tjäna.

Kirurgien hade, såsom redan anförts, under senare tid i alla afseenden starkt utvecklats och hade nått en omfattning, som man ännu för ett par årtionden ej kunnat förutse. Alla kroppens organ, till och med hjärta och hjärna, vore nu tillgängliga för kirurgiska ingrepp. De kraf i afseende på teoretisk underbyggnad, praktisk duglighet och arbetsförmåga, som måste ställas på kirurgiens utförelse, hade på grund häraf stegrats på ett sätt, som gjorde kirurgens verksamhet synnerligen ansvarsfull och ansträngande.

Dagligen ställdes han inför de mest fordrande uppgifter, uppgifter af hvilkas riktiga lösning medmänniskors lif vore beroende. De ökade möjligheterna att i vissa häftiga akuta sjukdomsfall såsom inflammation i bukhalan, hinder i tarmpassagen och dylikt rädda den sjukes lif genom i sjukdomens första början företagna ingrepp tvunge den samvetsgranne kirurgen att vid hvarje tid på dygnet stå redo till ingripande operationer. Hans rent kroppsliga uthållighet ställdes härigenom ofta på de hårdaste prof.

Denna kirurgiens ökade utveckling gafve sig vid Uppsala-kliniken bland annat tydligt tillkänna genom det starkt ökade antalet operationer; så hade exempelvis dessas antal under år 1885 varit 277, däri inberäknade både de kliniska och polikliniska, men för år 1905 1,050 kliniska och 80 polikliniska. Men ej heller dessa tal gafve något riktigt uttryck för den

inträdda tillökningen i kirurgens arbete, om man ej samtidigt ihågkomme, att ett relativt mycket större antal bland operationerna nu, jämfördt med förr, utgjordes af långvariga och tekniskt komplicerade ingrepp, hvilka därigenom vore både ansvarsfulla och ansträngande samt således ägnade att i hög grad pröfva kirurgens både kroppsliga och andliga motståndskraft.

Men om sålunda redan den praktiska utöfningen af kirurgisk verksamhet vore mycket betungande, så vore detta helt naturligt i ännu högre grad händelsen, när densamma vore förenad med undervisningsskyldighet. Den kliniske läraren måste använda en stor del af sin tid på uppgifter, som ej vore nödvändiga enbart för den egentliga vården af de sjuka. Särskildt vore detta förhållandet på sjukhus, där, i likhet med akademiska sjukhuset i Uppsala, de nyblifna medicine kandidaterna fullgjorde sin första kirurgiska tjänstgöring. Äfven kirurgiens mest elementära kapitel måste här upprepade gånger genomgå. Klinikchefen måste i undervisningens intresse själf lägga hand vid smärre operationer, som eljest kunnat anförtros åt hans medhjälpare. De stora operationer, som icke lämpade sig för undervisningen, måste förläggas till tider utanför kliniktimmarna. För den akademiske läraren tillkomme vidare arbete i fakultet och konsistorium samt sist men icke minst att följa och genom egen forskning befordra sin vetenskaps framsteg.

Härtill komme, att professorn i kirurgi — jämte den i praktisk medicin — intoge den alldeles enastående ställningen, att hans tjänstgöring såsom lärare på grund af undervisningens behof sedan långt tillbaka fortginge från den 1 september till den 1 maj, eller med afbrott endast för själfva julhelgen under en tid af 9 månader.

Äfven den utanför saken stående torde af den gifna framställningen kunna inse, att en arbetsbörda af detta omfång och denna tyngd ej på längden kunde uppbäras af en enda person. Det måste anses mer än befogadt, att den kirurgie professors tjänstgöringstid under läsåret åtminstone begränsades till det omfång, som för flertalet professorer vore gällande.

Detta kunde och finge emellertid ej ske genom en inskränkning af den tid, under hvilken undervisning vid Uppsala kirurgiska klinik meddelades. Ett sådant förfarande skulle innebära en väsentlig försämring af hittills rådande undervisningsförhållanden och medföra ett betydligt dröjsmål i de studerandes studiearbete. Lättandet af den kirurgie professors arbetsbörda kunde endast ske genom öfverförandet af en del af den honom nu åliggande kliniska undervisningen på annan därför kvalificerad lärare.

På denne lärare borde enligt fakultetens åsikt uppgiften att förestå

[53.] den polikliniska undervisningen i kirurgi äfven öfverförs. Denna sida af undervisningen vunne för hvart år i omfattning genom det polikliniska materialets egen tillväxt. Med fullt fog hade på senare tid från flera håll, bland annat i universitetsexamenskommitténs betänkande, framhållits, hvilken viktig roll denna undervisning, rätt bedrifven, kunde och borde spela vid den blifvande läkarens utbildning. Härtill komme, att vissa nyare kirurgiska behandlingsmetoder, hvaribland särskildt kunde framhållas de lokala bedöfningsmetoderna, gäfvé bestämdt löfte, att många kirurgiska sjukdomar, som hittills för sin behandling kräft sjukhusvård, i en ej aflägsen framtid skulle kunna behandlas utanför sjukhusen. Undervisningen på polikliniken finge äfven härigenom en icke obetydligt ökad praktisk betydelse.

Dessa undervisningsuppgifter, att i regelbunden alternering med den ordinarie professorn i kirurgi förestå den kirurgiska kliniken och där meddela klinisk undervisning samt att förestå den kirurgiska polikliniken och där meddela undervisning, vore tvifvelsutan af den omfattning, att de tillsammans kräfde en lärarkraft för sig; deras art och betydelse vore vidare sådana, att de hos den lärare, som skulle kunna tillfredsställande tillgodose dem, kräfde professors kompetens. Det följde däraf äfven, att befattningen borde vara förbunden med en professors förmåner.

Då de båda professorerna i kirurgi gifvetvis kunde och borde vid behof för hvarandra inträda i vikarierande tjänstgöring, hvarom borde stadgas i blifvande instruktion, vunnes genom den föreslagna nya professorsbefattningen en större trygghet än under nuvarande förhållanden, att vid förfall för tjänstgörande professorn fullt kvalificerad vikarie stode att erhålla.

I betraktande däraf att på åtskilliga af de större landsortslasaretten läkarens löneförmåner uppginge till och äfven öfverskrede beloppet af en extra ordinarie professors lön; i betraktande vidare däraf, att dessa befattningar hvarken kräfde en så omfattande kompetens, ej heller vore förenad med undervisningsskyldighet, såsom förhållandet vore med en kirurgie professur, kunde det väl ifrågasättas, huruvida en professur af detta slag förmådde, såsom den borde, draga till sig de för undervisningen bäst kvalificerade krafterna på området, därest med densamma blefve förbundna lägre löneförmåner än de, som tillhörde en ordinarie professur. Kraftiga röster hade ock vid ärendets behandling i fakulteten höjts för, att platsen i fråga skulle begäras under denna form. Fakulteten hade icke desto mindre ansett sig böra stanna vid begärandet af en extra ordinarie professur, detta med hänsyn därtill, att under nuvarande förhållanden knappast i något annat läroämne två ordinarie professorer funnes vid något statens uni-

versitet anställda, samt att den af universitetskommittén föreslagna omregleringen af de extra ordinarie professorernas ställning ännu icke blifvit afgjord.

Genom den uppdelning af den kirurgiska undervisningen, som fakulteten föreslagit, skulle såsom uppgift för den biträdande läraren i kirurgi hufvudsakligen kvarstå meddelandet af den kostnadsfria undervisningen i allmän kirurgi. Af hänsyn till betryggandet af undervisningen vid förfall för någon af professorerna, syntes han äfven böra bibehållas vid skyldigheten att vid förefallande behof vikariera. Det syntes fakulteten, som om med denna begränsning af den biträdande lärarens undervisningsuppgift det på ordinarie stat befintliga anslaget af 2,000 kronor borde kunna anses vara för ändamålet tillräckligt.

Det hade visserligen af universitetsexamenskommittén föreslagits och af alla hörda sakkunniga myndigheter tillstyrkts, att en undervisningskurs i allmän sjukvårdsteknik skulle vid den propedeutiska tjänstgöringen vid universitetet meddelas; och blefve en sådan kurs, såsom ej osannolikt syntes, under den närmaste tiden fastställd, torde biträdande läraren i kirurgi väl närmast ifrågakomma vid denna undervisnings meddelande. Men äfven i sådant fall och under förutsättning, att den ifrågavarande kursen ej blefve af större omfattning än hittills afsedt varit, syntes det fakulteten, att ej någon tillökning i ifrågavarande arfvode för närvarande skulle behöfva ifrågasättas — allt under förutsättning, att den af fakulteten begärda extra ordinarie professuren blefve af Riksdagen beviljad.

Under hänvisning till hvad sålunda anförts anhöll fakulteten, att konsistoriet måtte hos kanslern för rikets universitet göra framställning om utverkande af proposition till Riksdagen om beviljandet af ett årligt anslag på ordinarie stat af 4,500 kronor till aflönande af en extra ordinarie professor i kirurgi vid Uppsala universitet, med rätt för nämnde lärare att i allt åtnjuta samma förmåner som tillkomme universitetets öfriga på ordinarie stat upptagna extra ordinarie professorer.

En af fakultetens medlemmar var skiljaktig och påyrkade upprättandet af en ordinarie professur i kirurgi.

Sedan konsistoriet anslutit sig till fakultetens begäran om en extra ordinarie professurs upprättande i nämnda ämne och framburit ärendet till kanslern, har kanslern i sin skrifvelse den 10 oktober 1906 uttalat, att behovet af en ny lärostol i kirurgi enligt kanslerns uppfattning blifvit genom hvad i ärendet anförts tillräckligt ådagalagdt. I olikhet med de akademiska myndigheterna ansåge emellertid kanslern, att vid inrättandet af en sådan lärostol densamma borde göras till ordinarie, ej extra ordinarie professur. Med afseende å de inkomster, en skicklig kirurg kunde

- [53.] bereda sig, och för att någon utsikt skulle finnas att vid universitetet kunna fästa en kirurg af de framstående egenskaper, som otvifvelaktigt måste krävas af innehafvaren af tjänsten, måste de med denna förenade ekonomiska förmånerna, framför allt pensionsförhållandena, nödvändigtvis göras så förmånliga som möjligt. Däremot ansåge kanslern, att, därest en ny lärostol i kirurgi komme till stånd, det nu på ordinarie stat uppförda anslaget till förstärkning af lärarkrafterna i kirurgi å 2,000 kronor borde kunna indragas.

Jag kan icke förneka, att goda skäl i ärendet förebragts för ökning af lärarkrafterna i kirurgi vid universitetet i Uppsala. Än mer hafva dessa skäl vunnit i betydelse genom de kraf på vederbörande lärare i nämnda ämne, som torde blifva en följd af den omgestaltning af den medicinska undervisningen, som jag hoppas snart få underställa Kungl. Maj:ts afgörande, och för hvars genomförande framställning till Riksdagen om beviljande, af vissa anslag torde blifva erforderlig. De särskilda sakkunnige, som varit tillkallade för att inom ecklesiastikdepartementet biträda med utredningen af berörda ärende, hafva i nu förevarande fråga uttalat, att, därest det af dem förordade förslaget om anordnande för de medicine studerande af propedeutiska kurser i allmän kirurgi vid universitetskliniken skulle vinna afseende, behovet af ökadt anslag för uppehållande af den kirurgiska undervisningen vid universitetet i Uppsala blefve yttermera påtagligt.

Ehuru jag således behjärtar behovet af ökade lärarkrafter i kirurgi vid universitetet i Uppsala, anser jag mig icke böra för närvarande ifrågasätta anslag till upprättande af en ny fast lärostol i nämnda ämne därstädes. Det torde vara skäl att afvakta den medicinska undervisnings- och examensreformens genomförande för att efter någon tids vunnen erfarenhet kunna bedöma omfattningen af det behof, jag nu omförmält.

Från denna synpunkt sedt synes det vara lämpligast, att ett extra anslag för år 1908 ställes till vederbörandes förfogande för samma ändamål, som afses med det nu å ordinarie stat utgående anslaget å 2,000 kronor till förstärkande af lärarkrafterna i kirurgi vid Uppsala universitet; och jag anser, att nämnda extra anslag lämpligen bör bestämmas till 2,000 kronor. Det för ändamålet tillgängliga beloppet skulle således komma att fördubblas. På grund af hvad jag nu anfört tillstyrker jag, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att till förstärkande af lärarkrafterna i kirurgi vid universitetet i Uppsala på extra stat för år 1908 anvisa ett anslag af 2,000 kronor.

Med bifall till därom af Kungl. Maj:t gjord framställning beviljade 1904 års Riksdag för anskaffande till användning å det akademiska sjukhuset i Uppsala af en röntgenapparat på extra stat för år 1905 ett anslag af 3,000 kronor.

Uti sin underdåniga skrifvelse den 10 oktober 1906 angående behovet af anslag för universitetet i Uppsala har nu kanslern för rikets universitet hemställt, att nådig proposition måtte aflåtas till Riksdagen om beviljande på ordinarie stat af ett anslag å 500 kronor till aflöning åt en *assistent för det akademiska sjukhusets röntgenafdelning*. Ifrågavarande hemställen grundar sig på en af medicinska fakulteten vid universitetet hos det större akademiska konsistoriet gjord, af konsistoriet till bifall förordad framställning, däri anförts följande:

När fakulteten år 1903 gjorde framställning om erhållande af förutnämnda extra anslag till en röntgenapparat, framhöll fakulteten samtidigt, hurusom »särskild assistent torde komma att erfordras för skötande af röntgenapparaten, samt att fakulteten framdeles torde nödgas anhålla om ett mindre årligt anslag såsom bidrag till aflöning af sådan tjänsteman».

Hvad fakulteten då yttrat om röntgenstrålarnas stora betydelse i medicinskt afseende hade genom de tre sedermera förflutna årens erfarenhet ytterligare bekräftats. Utvecklingen af röntgentekniken under dessa tre år hade ock till fullo styrkt den af fakulteten vid förutnämnda tillfälle omfattade meningen, att särskild assistent vore erforderlig för röntgenapparats skötsel; och anspråken på härför erforderlig sakkunskap hade under dessa år otvifvelaktigt i ganska betydlig grad ökats. Vissa utensilier vid en röntgenafdelning, särskildt lamporna, vore ganska dyrbara och kunde lätt fortare förbrukas, om de ej behandlades fullt sakkunnigt, hvadan bristande sakkunskap medförde betydligt högre kostnader för en röntgenafdelnings drift, än hvad som behöfde blifva fallet.

Som bekant hade röntgenstrålarna stor betydelse för den kliniska undervisningen genom att sätta de studerande i tillfälle att direkt se många sådana förändringar af de olika inre organen, hvilka man på annan väg endast ofullständigare eller osäkrare kunde sluta sig till. Emellertid hade röntgenstrålarna äfven stor betydelse för själfva sjukvården, i det de vidgade gränserna för den diagnostiska förmågan och därigenom ofta blefve bestämmande för den behandling, de sjuka skulle undergå, hvarjämte dessa strålar slutligen funne användning vid behandlingen af ett — som det tycktes — allt större antal sjukdomar. Då röntgenafdelningen alltså tillgodosåge såväl den kliniska undervisningens som sjukvårdens intressen, vore det på sin plats, att aflöningen för den för afdelningens skötande erforderlige assistenten utginge dels från akademiska sjukhuset och dels

[54.]

Assistent
å det aku-
demiska sjuk-
husets i
Uppsala
röntgen-
afdelning.

från staten. I anslutning till denna uppfattning hade akademiska sjukhusets direktion på sjukhusets stat från och med år 1906 upptagit ett anslag af 500 kronor som bidrag till aflönande af en assistent å röntgenafdelningen. Då 1,000 kronor vore den minsta lön, för hvilken en kompetent person kunde erhållas, anhölle fakulteten om beviljande för ifrågasatt varande ändamål af ett årligt statsanslag af 500 kronor.

Det är uppenbart, att den genom statsanslag inköpta röntgenapparaten bör erhålla skötsel af en med den dyrbara apparaten fullt förtrogen person. Att aflöningen till denne utgår ej mindre från akademiska sjukhusets medel än afven af statsmedel synes mig med hänsyn till apparatens ändamål att tjäna såväl den kliniska undervisningen som sjukvården vara en lämplig anordning; och mot det ifrågasatta bidraget från staten till aflöningen har jag intet att erinra. Däremot anser jag, att statsanslaget till assistentens aflönande bör tills vidare uppföras på extra stat. På grund häraf hemställer jag, det Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att såsom bidrag till arfvode åt en assistent å akademiska sjukhusets i Uppsala röntgenafdelning på extra stat för år 1908 anvisa ett anslag af 500 kronor.

[55.] Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade Universitets- Riksdagen år 1906 för anställande under ytterligare sex år vid universitetet i Uppsala af *lektorer i tyska, franska och engelska språken* ett anslag af 54,000 kronor och anvisade därpå på extra stat för år 1907 ett belopp af 9,000 kronor. Jag hemställer nu, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att af omförmälda redan beviljade anslag på extra stat för år 1908 anvisa ytterligare 9,000 kronor.

[56.] Med anledning af därom utaf Kungl. Maj:t gjord framställning beviljade 1906 års Riksdag till *uppehållande vid universitetet i Uppsala af undervisning i nordisk och jämförande fornkunskap* på extra stat för år 1907 ett belopp af 2,500 kronor, att utgå under förutsättning att fullt lämplig person för bestridande af berörda undervisning funnes att tillgå. Vid anmälan af detta Riksdagens beslut den 16 juni 1906 anbefallde Kungl. Maj:t kanslern för rikets universitet att efter vederbörandes hörande inkomma med underdånigt förslag till bestämmelser i fråga om den undervisningsskyldighet, som borde förknippas med omförmälda anslag. Sedan kanslern till Kungl. Maj:t öfverlämnat och därvid till bifall förordat

ett af den humanistiska sektionen af filosofiska fakulteten vid Uppsala universitet afgifvet, af det större konsistoriet därstädes tillstyrkt förslag i detta hänseende, har Kungl. Maj:t genom nådigt beslut den 23 november 1906 dels föreskrifvit, att ifrågavarande anslag skall användas till arfvode åt en af kanslern efter förslag af vederbörande förordnad lämplig person med åliggande att under lästerminerna tre timmar i veckan offentligt föreläsa i ämnet nordisk och jämförande fornkunskap samt att förrätta i ämnet förekommande examinationer, dels ock ställa anslaget till det större akademiska konsistoriets förfogande för berörda ändamål.

Med skrifvelse den 10 oktober 1906 har nu kanslern till Kungl. Maj:ts nådiga pröfning öfverlämnat och därvid till bifall förordnat af vederbörande vid universitetet i Uppsala gjord framställning om anvisande af anslag för ifrågavarande ändamål jämväl för år 1908, och får jag, enär behovet af anslaget blifvit vitsordadt, härigenom tillstyrka, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att till uppehållande vid universitetet i Uppsala af undervisning i nordisk och jämförande fornkunskap på extra stat för år 1908 bevilja ett belopp af 2,500 kronor, att utgå under förutsättning att fullt lämplig person för ifrågavarande undervisnings meddelande finnes att tillgå.

Uti statsverkspropositionen till 1906 års Riksdag föreslog Kungl. Maj:t Riksdagen att till arfvode åt *en assistent vid institutionen för allmän och analytisk kemi vid universitetet i Uppsala* på extra stat för år 1907 bevilja ett belopp af 1,500 kronor.

Rörande denna fråga yttrade statsutskottet i sitt utlåtande angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel följande:

»Vid öfvervägande af hvad till statsrådsprotokollet i ärendet meddelats har utskottet funnit, att behovet af ökad handledning för de studerande vid ifrågavarande institution skulle — under förutsättning att det i statsrådsprotokollet omförmälda docentstipendiet fortfarande kommer att tillhöra ämnesgruppen kemi och geologi med mineralogi och sålunda främdeles kan komma att tilldelas en docent i kemi — kunna tillgodoses genom beviljande af arfvode till ännu en amanuens vid institutionen med 500 kronor eller samma belopp, som i allmänhet är anslaget till amanuenser vid universitetsinstitutionerna med undantag af klinikerna.»

Utskottet hemställde alltså, att Riksdagen, i anledning af Kungl. Maj:ts förevarande framställning, måtte till arfvode åt ytterligare en amanuens vid institutionen för allmän och analytisk kemi vid universitetet i Uppsala på extra stat för år 1907 bevilja ett belopp af 500 kronor.

[57.]

Upp-
hållande af
öfningarna
vid kemiska
institutionen
i Uppsala.

[57.] Utskottets hemställan bifölls af Andra kammaren, hvaremot Första kammaren biföll Kungl. Maj:ts proposition. Vid gemensam votering seggade Andra kammarens mening, och beviljade alltså Riksdagen till arfvode åt ytterligare en amanuens vid institutionen för allmän och analytisk kemi vid universitetet i Uppsala på extra stat för år 1907 ett belopp af 500 kronor, hvilket belopp jämlikt nådigt beslut den 16 juni 1906 ställts till vederbörandes förfogande.

Vid sammanträde den 28 april 1906 hade emellertid matematisk-naturvetenskapliga sektionen beslutit att för uppehållande af öfningarna å institutionen för allmän och analytisk kemi vid universitetet söka utverka ett anslag på extra stat för år 1908 å 1,500 kronor. Detta beslut hade föranledits af en utaf institutionens prefekt, professorn i kemi K. O. Widman till fakulteten ingifven framställning, däri anförts följande:

För ett år sedan hade sektionen ingått till det större akademiska konsistoriet med anhållan om utverkande af ett statsanslag af 1,500 kronor till en assistent vid institutionen för allmän och analytisk kemi, närmast för uppehållande af öfningarna i organisk kemi. Riksdagen hade med anledning häraf på extra stat för år 1907 beviljat 500 kronor till arfvode åt en amanuens. Då emellertid för därpå följande år inga andra medel finnes för ändamålet tillgängliga än det fasta docentstipendiet i de kemiska vetenskaperna, och docenten i paleontologi C. Wiman förordnats till innehafvare af detta stipendium intill den 1 juli 1908 samt efter all sannolikhet finge förlängning i tiden för stipendiets innehafvande under ytterligare tre år, blefve det nödvändigt att begära ett liknande anslag äfven för år 1908.

Genom Riksdagens beslut torde behovet af ett nytt biträde vid institutionen vara erkänt och någon vidare motivering därför obehöflig. En annan fråga vore åter, om sektionen borde upprepa sin begäran om ett anslag å 1,500 kronor eller kunde stanna vid en vanlig amanuenslön å 500 kronor.

Såsom institutionens förre prefekt, professorn P. T. Cleve, och Widman i en föregående skrifvelse framhållit, erfordrades för ledande af öfningarna i organisk kemi biträde af en person, som icke blott kunde odeladt ägna sig åt denna undervisning utan ock besatte en på egna undersökningar grundad, rätt omfattande experimentell erfarenhet i speciellt denna gren af kemien. Han borde äga docent- eller doktorskompens. Tjänstgöringen omfattade hvarje dag i veckan under läsåret med 5 å 6 timmar om dagen. Denna befattning vore därför ingalunda jämförlig med vanliga amanuensbefattningar vid universitetsinstitutionerna, vare sig i afseende å tjänstgöring eller i afseende å kompetens. För sådana kvalifikationer och sådan

tjänstgöring, hvarom det här vore fråga, vore ett arvode af 500 kronor om året jämte fri bostad uppenbarligen alldeles för litet och innebure icke någon trygghet för, att man skulle kunna förvärfva en duglig person. Widman erinrade om, att efter den senaste löneregleringen för lärarna vid rikets allmänna läroverk det blefve allt svårare för institutionen liksom för universitetet i dess helhet att få behofvet af tillfälliga biträdande lärare fyllt. Elementarläraryrket lockade numera på annat sätt än förr. En till ifrågavarande uppdrag skickad person kunde när som helst erhålla ett vikariat i en skola med ett arvode af 1,800—2,000 kronor, och tjänstgöring såsom amanuens eller assistent räknades honom icke till godo vid en eventuell öfvergång i läroverkens tjänst på samma sätt som ett vikariat. [57.]

På grund häraf anhölle Widman, att sektionen måtte ingå till det större akademiska konsistoriet med framställning om utverkande för år 1908 af ett anslag å 1,500 kronor för uppehållande af öfningarna å institutionen för allmän och analytisk kemi.

Sektionens ifrågavarande beslut har biträdts af det större akademiska konsistoriet. Kanslern för rikets universitet har uti sin underdåniga skrifvelse den 10 oktober 1906 uti förevarande fråga yttrat följande:

Kanslern ansåge Widman hafva på ett öfvertygande sätt uppvisat ej mindre behofvet af en särskild ledare af de under hela läsåret vid institutionen pågående öfningarna i organisk kemi än äfven nödvändigheten af att härtill kunna disponera en person med ganska hög kompetens. Det torde vara obestridligt, att en härför kvalificerad person ej gärna kunde vara att tillgå, om ersättningen bestämdes till allenast 500 kronor om året jämte fri bostad. Då härtill komme, att det fasta docentstipendiet för de kemiska vetenskaperna, hvilket för närvarande innehades af en docent i paleontologi, med all sannolikhet komme att äfven för framtiden blifva behöfligt inom den geologisk-mineralogiska ämnesgruppen, ville kanslern, under hänvisning till sin framställning rörande anslag för ändamålet för år 1907, förorda bifall till hvad konsistoriet härutinnan föreslagit.

Enligt hvad vederbörande universitetsmyndigheter upplyst, synes det för de kemiska vetenskaperna afsedda docentstipendiet, hvilket till den 1 juli 1908 innehafves af en docent i paleontologi, åtminstone för de närmast följande åren fortfarande vara behöfligt för den geologisk-mineralogiska vetenskapen, hvadan detsamma icke lär kunna vara att påräkna såsom ersättning åt ledare af öfningarna å institutionen för allmän och analytisk

kemi. Ett särskildt anslag till uppehållande af dessa öfningar blir till följd häraf afven för år 1908 af nöden. Af hvad som blifvit upplyst angående arten af den tjänstgöring, som åligger ledaren af öfningarna, och den kompetens, som af honom måste fordras, anser jag det tydliga framgå, att ifrågavarande befattning icke kan på ett tillfredsställande sätt bestridas af en person med endast de kvalifikationer, som i allmänhet finnas hos en amanuens, och att ett arvode af 500 kronor icke är för ändamålet tillräckligt. Det senare blir än mera tydligt, då man jämför arfvodesförhållandena på detta område med dem vid de allmänna läroverken. För att institutionen skall kunna erhålla och behålla fullt kvalificerad person på den ifrågavarande platsen, torde således det nu ånyo begärda beloppet, 1,500 kronor, icke få anses för högt. Jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att till uppehållande af öfningarna å institutionen för allmän och analytisk kemi vid universitetet i Uppsala på extra stat för år 1908 anvisa ett anslag af 1,500 kronor.

[58.] För hvar och ett af åren 1904, 1905, 1906 och 1907 har Riksdagen på extra stat till aflöning åt en *assistent vid det meteorologiska observatoriet i Uppsala* samt till bestridande af löpande utgifter för de vid observatoriet anordnade *seismologiska undersökningarna* beviljat ett anslag af 2,000 kronor.

Som underdånig framställning blifvit gjord om beviljande af anslag för ifrågavarande ändamål jämväl för år 1908, hemställer jag, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att till aflöning åt en assistent vid det meteorologiska observatoriet i Uppsala samt till bestridande af löpande utgifter för de vid observatoriet anordnade seismologiska undersökningarna på extra stat för år 1908 bevilja ett anslag af 2,000 kronor.

[59.] Uti statsverkspropositionen till 1905 års Riksdag föreslog Kungl. Maj:t Riksdagen att till uppförande af en *nybyggnad för den fysiska institutionen vid universitetet i Uppsala* bevilja ett anslag af 297,080 kronor och därpå på extra stat för år 1906 anvisa ett belopp af 75,000 kronor. Vid föredragning inför Kungl. Maj:t af denna anslagsfråga yttrade, på sätt inhämtas af det vid propositionen fogade utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 14 januari 1905, dåvarande departementschefen, att det för nybyggnaden behöfliga beloppet lämpligen torde kunna fördelas till utgående under fyra år med omkring en fjärdedel hvarterdera året. Ifrågavarande framställning blef af Riksdagen bifallen,

och anvisade därpå 1906 års Riksdag på Kungl. Maj:ts förslag af omför- [59.]
målda anslag på extra stat för år 1907 ytterligare 75,000 kronor.

Nu har emellertid universitetets matematisk-naturvetenskapliga sektion vid sammanträde den 21 april 1906, på förslag af professorn i fysik K. J. Ångström, beslutit anhålla om upptagande bland årets riksdagspetita af återstoden utaf det för ifrågavarande nybyggnad beviljade belopp. Till fakultetens protokoll har Ångström anført hufvudsakligen följande:

De för institutionens nybyggnad vid universitetet uppgjorda planerna hade tillkommit under förutsättning af anslagets fördelning på tre år, men om, såsom hittills skett, högst 75,000 kronor anvisades om året, skulle det dröja fyra år, innan anslaget vore i sin helhet anvisadt. En utsträckning af byggnadstiden från tre till fyra år skulle dock för universitetet vara synnerligen ofördelaktig. Dels skulle den en gång fastställda byggnadsplanen i betänklig mån rubbas, dels vore det städse i ekonomiskt afseende ofördelaktigt att förlänga ett byggnadsarbete, som utan svårighet skulle kunna utföras på två år, till fyra år, dels vore det slutligen ett för universitetet trängande behof icke blott att så snart som möjligt erhålla nya lokaler för undervisningen i fysik utan äfven att för annat ändamål kunna disponera de gamla fysiska lokalerna. Det stora behofvet af den nya fysiska institutionen torde bäst framgå af antalet studerande vid den fysiska institutionen vårterminen 1906, nämligen 85 åhörare af föreläsningarna, öfver 50 öfningslaboranter och 9 laboranter sysselsatta med specialarbeten — uti dessa siffror vore icke de inberäknade, som studerade till medicinsk-filosofisk examen — samt däraf, att den nuvarande fysiska föreläsningssalen bekvämt rymde blott omkring 60 åhörare. Behofvet åter af de gamla lokalerna för annat ändamål bevisades till fyllest däraf, att universitetet måst förhyra nödig lokal för den geografiska institutionen i privat lägenhet.

Till sektionens ifrågavarande framställning har det större akademiska konsistoriet tillstyrkt bifall; och universitetskanslern har i sin underdåniga skrifvelse den 10 oktober 1906 i öfverensstämmelse med hvad sålunda af universitetsmyndigheterna föreslagits hemställt, att återstoden af det för ifrågavarande ändamål beviljade anslag måtte anvisas redan på extra stat för år 1908.

Vid uppgörande af planerna för fysiska institutionens nybyggnad synas vederbörande icke hafva tagit nödig hänsyn till den vid anslagsfrågans första framläggande för Kungl. Maj:t uttalade förutsättningen

om anslaget fördelning på fyra år. Med hänsyn till hvad professor Angström anført inser jag väl önskvärdheten däraf, att hela återstoden af byggnadsanslaget blefve anvisadt att utgå under år 1908, men i betraktande af de många andra anslag, särskildt för byggnadsändamål, som för år 1908 måste äskas å åttonde hufvudtiteln, anser jag mig allenast så till vida kunna tillmötesgå de framställda önskingarna, att för år 1908 begäres större delen af återstående beloppet, eller 107,080 kronor, i hvilket fall kommer att till anvisande för år 1909 återstå 40,000 kronor. Jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att af förut beviljadt anslag till uppförande af en nybyggnad för den fysiska institutionen vid universitetet i Uppsala på extra stat för år 1908 anvisa ytterligare 107,080 kronor.

[60.] År 1906 beviljade Riksdagen på därom af Kungl. Maj:t gjord framställning till arfvode åt ytterligare *en amanuens vid fysiska institutionen vid universitetet i Uppsala* på extra stat för år 1907 ett anslag af 500 kronor.

Enär enahanda anslag för ändamålet erfordras jämväl för år 1908, har kanslern för rikets universitet i skrifvelse den 10 oktober 1906, på universitetsmyndigheternas framställning, hemställt, att proposition i ärendet måtte till Riksdagen aflåtas, och får jag på grund häraf tillstyrka, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att till arfvode åt ytterligare *en amanuens vid fysiska institutionen vid universitetet i Uppsala* på extra stat för år 1908 bevilja ett belopp af 500 kronor.

[61.] Bland de af kanslern för rikets universitet uti hans förut omnämnda underdåniga skrifvelse den 10 oktober 1906 förordade framställningar om beredande af anslag till universitetet i Uppsala finnes, såsom jag vid anmälan af anslagsbehofven å ordinarie stat delvis antydt, en hemställan om ett anslag af 10,700 kronor å extra stat för införande af *elektrisk belysning m. m. i universitetsbiblioteket och vissa andra af universitetets institutioner*. Om denna fråga upplysa de kanslerns framställning bifogade handlingarna följande.

Med anledning däraf att det af Uppsala stad anlagda elektricitetsverket snart vore fullbordadt, hade universitetets drätselnämnd tagit i öfvervägande, i hvilka af universitetets institutioner elektricitet borde användas till belysning; och hade i detta afseende laboratorn i fysik vid universitetet, professorn P. G. D. Granqvist anlitats för åstadkommande af en närmare utredning. Sedan Granqvist satt sig i förbindelse med samtliga institutionsprefekter, hade med anledning af de uppgifter, som lämnats af prefekter, hvilka uttryckt önskan om införande af elektrisk belysning i sina institutioner, Granqvist hänvänt sig till Elektriska aktiebolaget Magnet

i Stockholm, som därefter uppgjort program för införande af dylik belysning i biblioteksbyggnaden, anatomiska institutionen, medicinskt-kemiska institutionen, patologiska institutionen och botaniska institutionen. Enligt uppgift från samma bolag skulle kostnaderna för ifrågavarande anläggningar, approximativt beräknade, uppgå till: [61.]

för biblioteksbyggnaden	kronor	2,400
» anatomiska institutionen	»	3,500
» medicinskt-kemiska institutionen	»	1,600
» patologiska	»	1,600
» botaniska	»	1,600
Summa kronor		10,700

För införande af elektrisk belysning i nyssnämnda lokaler i enlighet med de uppgjorda programmen ansåg drätselnämnden, att anslag af statsmedel borde begäras, uppgående till den af bolaget beräknade kostnads-summan 10,700 kronor. Däremot ansåg nämnden, som tillika fått sig förelagda program för införande af elektrisk belysning i universitetsbyggnaden och boställsvåningarna i gamla kemiska institutionsbyggnaden, att kostnaderna härför, beräknade till omkring 5,700 kronor, borde bestridas med universitetets egna medel. För elektrisk belysnings införande i den under uppförande varande fysiska institutionsbyggnaden funnes tillgång i det för byggnaden beviljade statsanslag.

De först omnämnda programmen jämte tillhörande ritningar finnas bifogade kanslerns förutberörda framställning. Af det program, som rör biblioteksbyggnaden, inhämtas, att detsamma jämväl upptager införande af kraftledning till två hissmotorer.

I denna fråga, i hvad den rörde biblioteket, hade tjänstförrättande bibliotekarien till större akademiska konsistoriet i Uppsala afgifvit yttrande, för hvilket jag under punkt 8 redogjort i samband med fråga om anslag å ordinarie stat för elektrisk belysning i Uppsala universitetsbibliotek m. m., och får jag nu hänvisa till nyssnämnda referat, i den mån yttrandet afser förevarande ärende.

Vid frågans behandling af konsistoriet anförde professorn J. A. H. Hammar, som af konsistoriet erhållit uppdrag att efter vederbörande institutionsprefekters hörande åstadkomma närmare utredning beträffande behovet af elektrisk belysning i förut omnämnda institutionslokaler, följande:

För den *anatomiska institutionens* vidkommande afsåge förslaget införandet af elektrisk belysning förnämligast å anatomisalarna, museet och föreläsningssalen. Å samtliga dessa ställen hade behovet af sådan belysning redan länge gjort sig på ett mycket kännbart sätt gällande.

Å anatomisalarna vore det elektriska ljuset den enda belysningsform,

[61.] som utan svårighet medgäfvit en efter dissekantens tillfälliga behof lätt ändrad infallsriktning för det ljus, som belyste arbetsfältet. Äfven den möjlighet, som det elektriska ljuset på grund af sin ringa värmeutveckling erbjöde, att förlägga ljuskällan i omedelbar närhet af arbetsfältet vore för dissektionsarbetet i många fall i hög grad värdefullt. Vid Lunds nypfödda anatomiska institution finnes ett belysningssystem, grundadt på elektrisk belysning, infördt vid dissektionsborden, hvilket säkerligen vore bland de allra bästa för ändamålet kända; det vore meningen att lägga samma system till grund äfven för anatomisalarnas i Uppsala elektriska belysning.

Det anatomiska museet, frukten hufvudsakligen af den förre prefektens mångåriga oförtrutna arbete, vore af en rikhaltighet, som i många afseenden öfverträffade, hvad flertalet motsvarande institutioner i utlandet hade att uppvisa; det innebure ett synnerligen värdefullt hjälpmedel i undervisningens tjänst. Den sparsamma gasbelysning, som för närvarande finnes i museilokalen tillgänglig, lämnade icke möjlighet att utan särskild medförd lykta efter mörkrets inbrott där afhämta ett preparat. De studerande kunde blott under den ljusa tiden på dagen draga fördel af samlingarna, och under mörka vinterdagar kunde det äfven midt på dagen vara förenadt med stor svårighet att i museirummens inre delar erhålla den för studiet af preparaten nödiga belysningen. På dessa olägenheter skulle den föreslagna elektriska belysningen råda bot, samtidigt med att först härigenom den trygghet mot eldfara kunde påräknas, som samlingar af denna oersättliga beskaffenhet med allt skäl påfordrade.

I föreläsningssalen afsåge inredandet af elektriskt ljus att möjliggöra användandet af projektionsbilder vid den anatomiska undervisningen. Detta i vissa fall oersättliga hjälpmedel vid undervisningen, af hvilket väl annars knappt någon tidsenlig anatomisk institution vore i afsaknad, hade af brist på ljuskälla af nödig styrka hittills icke kunnat å institutionen användas.

Öfriga i förslaget intagna anordningar å denna institution afsåge dels minskandet af eldfara, dels uttagandet af elektrisk kraft i de delar af byggnaden, där sådan nu eller i närmaste framtiden kunde anses erforderlig.

Å den *patologiska institutionen* vore behofvet mycket likartadt med det för anatomiska institutionen angifna. För arbetet å obduktionssalen gällde sålunda i hufvudsak detsamma, som nyss för anatomisalarna anförts; beträffande museet gällde likaledes, att detsamma först genom införandet af elektrisk belysning blefve å ena sidan på ett mot behofvet svarande sätt tillgängligt efter mörkrets inbrott och å andra sidan på ett tillfredsställande sätt skyddadt mot eldfara. Ändtligen utgjorde tillgång på elektrisk ström som drifkraft för vissa apparater förutsättningen för en tidsenlig utveckling af institutionens instrumentella utrustning.

Den *botaniska institutionens* lokaler vore till en stor del trånga och låga. Här inträdde under gasbelysningens inflytande mycket snart vid lokalernas användande efter gasbelysningens inbrott en höggradig luftförsämning, som vore till väsentlig olägenhet vid undervisnings- och studiearbetet. Gasbelysningens ersättande med elektriskt ljus skulle redan på denna grund såväl i föreläsningssalen som i laboratorie- och arbetsrummen i de båda nedre våningarna innebära en af nu rådande förhållanden väl påkallad förbättring. Införandet af projektionsanordningar i föreläsningssalen samt af vissa högeligen önskvärda elektriska apparater å laboratoriet blefve vidare först härigenom möjliggjordt. Tillgängligheten af museet, som äfven här inrymde ytterst dyrbara och därtill ej så litet eldfarliga samlingar, blefve först så på ett mot brandfara betryggande sätt tillgodosedd. [61.]

Hvad den *medicinskt-kemiska institutionen* beträffade, innebure användandet af lysgas för belysning och upphettning vid vissa kemiska arbeten på grund af lysgasens oundvikliga svafvelhalt stora olägenheter, hvilka på ett fullt tillfredsställande sätt blott genom användandet af elektricitet för de ifrågavarande ändamålen läte sig undvikas. I detta afseende kunde såsom exempel anföras: svafvelbestämningar, bestämningar af alkalescenshalt i oorganisk förbränningsrest och noggrannare analyser i afseende på kopparhalt, vid hvilka samtliga arbeten de vid lysgasens förbränning bildade svafvelsyreångorna direkt eller indirekt medförde felkällor.

Därtill komme, att den elektriska lampans, praktiskt sedt oinskränkta, förflyttbarhet medförde väsentliga fördelar framför gasbrännaren vid en del försöksanordningar. Tillgång på elektrisk kraft för drifvande af smärre motorer blefve äfven vid kemiska arbeten allt mera behöflig. Först vid sådan tillgång kunde man fullt draga nytta af de numera tillgängliga, högst värdefulla laboratorieapparater (t. ex. skaknings-, omrörings-, pulvriserings- och prepareringsapparater, fläktar m. m.), hvilka för vissa uppgifters lösande vore oundgängliga. Med hänsyn till eldfaran innebure lysgasens ersättande med elektricitet i och för uppvärmningen af vissa apparater, t. ex. så kallade toluolbad, en stor och afgjord vinst.

I frågan afgaf konsistoriet det yttrande, att som konsistoriet funne fördelen af elektrisk belysning vid universitetets institutioner obestriddig, och redan nu ansåge sig böra söka afhjälpa det mest trängande behovet af denna belysning, hvarigenom ock större erfarenhet komme att vinnas för vidare användning och bruk af nämnda belysning vid universitetets öfriga institutioner, konsistoriet förordade upptagandet bland universitetets riksdagspetita af drätselnämndens framställning om anslag för införandet af elektrisk belysning i biblioteksbyggnaden, anatomiska institutionen, medicinskt-

[61.] kemiska institutionen, patologiska institutionen och botaniska institutionen med härför å extra stat erforderligt belopp af sammanlagt 10,700 kronor.

Denna konsistoriets hemställan har af kanslern i förut omnämnda skrifvelse blifvit till Kungl. Maj:t framburen, och har kanslern därvid anført, att, då han ansåge, att universitetet, så vidt ske kunde, borde för sina institutionsbyggnader draga fördel af det inom Uppsala numera yppade tillfället att erhålla elektrisk belysning samt det föreliggande förslaget till sådan belysnings införande vid vissa institutioner syntes vara grundadt på en tillfredsställande utredning, kanslern för sin del understödde konsistoriets anslagsyrkanden.

Sedan handlingarna i ärendet remitterats till öfverintendentsämbetet, har ämbetet inhämtat yttrande i frågan från firman Elektriska pröfningsanstalten i Stockholm såsom särskildt sakkunnig, hvilket yttrande öfverintendentsämbetet med underdänig skrifvelse den 13 november 1906 ingifvit till Kungl. Maj:t. Ämbetet har därvid förklarat sig finna nämnda yttrande väl grundadt och icke hafva något att därutöver tillägga.

Med anledning af hvad pröfningsanstalten anført har kanslern på grund af nådig remiss inhämtat yttrande från drätselnämnden vid universitetet i Uppsala samt med eget utlåtande den 22 december 1906 öfverlämnat detsamma till Kungl. Maj:t.

En kort redogörelse för det hufvudsakliga i pröfningsanstaltens yttrande, i hvarje särskild del åtföljd af ett lika kortfattadt meddelande af hvad drätselnämnden, under åberopande af ett anförande af professor Granqvist, genmält, torde här få af mig lämnas.

Pröfningsanstalten har anmärkt, att det vid granskning af de uppgjorda programmen och ritningarna visat sig, att armaturförteckningarna ej öfverensstämde med det å ritningarna inprickade lampantalet. Efter på grund häraf vidtagen korrigering har pröfningsanstalten beräknat de olika slutsummorna för de särskilda institutionerna. Slutsumman uppgick till 10,800 kronor, således 100 kronor mera än de från universitetet åberopade kostnadsberäkningarna.

Drätselnämnden svarar härpå, att med iakttagande af armaturförteckningens innehåll felaktigheten inskränkte sig till, att ett fåtal flera lampor — å 90 öre — än hvad som erfordrades beräknats, något som uppenbarligen ej hade någon betydelse för den approximativa kostnadsberäkningen. Då emellertid de förändringar, pröfningsanstalten vidtagit i armaturförteckningen, ej motsvarade något större belopp och anstalten i alla händelser kommit till en slutsumma, som nära öfverensstämde med den af aktiebolaget

Magnet angifna, vore uppenbarligen det af universitetet begärda anslaget [61.] rätt beräknadt.

Pröfningsanstalten har anmärkt, att två poster saknas i programmen, nämligen omkostnaderna för servisledningar samt för armatur i anatomisalarna, och beräknat dessa kostnader till respektive 1,500 och 2,000 kronor.

Härtill har genmälts, att programmen varit afsedda till ledning för de entreprenörer, som skulle verkställa inredningarna i fråga. Och elektricitetsverket i Uppsala, ej vederbörande entreprenörer, skulle ombestyrta servisledningarna. Armaturen i anatomisalarna åter vore af den beskaffenhet, att entreprenörerna ej kunde leverera densamma, hvarför den måste anskaffas från annat håll. Kostnaderna för servisledningen och nämnda armatur hade af angifna skäl ej kunnat beräknas vid tiden för programmens utarbetande, och universitetet hade i allt fall ansett sig kunna bestrida dessa utgifter af egna medel.

Härvid har emellertid drätselnämnden tillfogat, att numera gjorda beräkningar för servisledningen och armatur i anatomisalarna utvisade en kostnad af 2,100 kronor, samt ifrågasatt, att det begärda statsanslaget, 10,700 kronor, måtte höjas med nyssnämnda kostnadsbelopp.

Pröfningsanstalten har förklarat sig anse en af densamma angifven belysningsanordning i anatomisalarna — bågglampor för indirekt belysning jämte en väggkontakt för lokal belysning vid hvarje bord — vara att föredraga framför den föreslagna.

Häremot har erinrats, att pröfningsanstalten tydligen förbisett, att de hittillsvarande gasledningarna vore afsedda att bibehållas för indirekt belysning. En väggkontakt för hvarje bord vore uppenbarligen för ringa.

Vidare har pröfningsanstalten gjort anmärkningar i fråga om de tillämnade anordningarna inom den patologiska institutionen. Emellertid visar det sig, att dessa anmärkningar sakna fog med hänsyn till de behof, som skulle tillgodoses med nyssnämnda anordningar.

Pröfningsanstaltens förslag om ändrad plats för en fördelningstafla och mätare i biblioteksbyggnaden gendrifves äfven. Likaså dess förslag i fråga om väggkontakter för kraftbehof i medicinskt-kemiska och botaniska laboratorier.

Däremot gillas anstaltens förslag, att samtliga ledningar inom anatomisalarna och obduktionssalen förläggas i Bergmanns förblyade järnrör, såsom varande lämpligare, enär tvättning af väggar och tak ofta torde förekomma. Det förklaras dock, att dessa ledningar utan svårighet kunde läggas på sådant sätt, att den ökning i kostnad, de medförde, komme att ligga inom de gränser, inom hvilka den approximativa beräkningen vore riktig.

Drätselnämnden yttrar till slut i sitt utlåtande, att de anmärkningar, som af elektriska pröfningsanstalten blifvit gjorda, berodde uteslutande därpå, att anstalten saknat nödig insikt om de skilda institutionernas specialbehof med afseende på elektrisk ström.

I kanslerns utlåtande framhålles, att drätselnämndens utredning synes gifva en tillfredsställande förklaring på de gjorda anmärkningarna. Under ytterligare framhållande af angelägenheten däraf, att universitetet måtte för sina institutioner blifva satt i tillfälle att använda tillgänglig elektrisk kraft, har kanslern förklarat sig anse önskvärdt, om det begärda anslagsbeloppet kunde höjas med 2,100 kronor.

Lämpligheten och behöfligheten af elektrisk ströms inledande för öfvermålade ändamål uti ifrågavarande lokaler torde vara uppenbara. Beträffande den af universitetet framlagda planen för de för ändamålet erforderliga anordningarna synas de däremot gjorda anmärkningar icke böra föranleda annan ändring i densamma än den af drätselnämnden angifna, och mot den beräknade kostnaden för nämnda plans genomförande, 10,700 kronor, synes ej någon berättigad invändning kunna göras. Det begärda statsanslagets förhöjning, på sätt numera för uppgifna ändamål ifrågasatts, med 2,100 kronor finner jag ej skäl tillstyrka, då, såsom i ärendet upplysts, nämnda belopp kan utgå af universitetets egna medel.

Fördenskull hemställer jag, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att för införande af elektrisk belysning m. m. i universitetsbiblioteket, anatomiska institutionen, medicinskt-kemiska institutionen, patologiska institutionen och botaniska institutionen vid universitetet i Uppsala, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det af vederbörande universitetsmyndigheter framlagda förslag, på extra stat för år 1908 anvisa ett belopp af 10,700 kronor.

[62.]

Extra ordinarie amanuenser vid universitetsbiblioteket i Uppsala.

Under en lång följd af år har till arfvoden åt *extra ordinarie amanuenser vid universitetsbiblioteket i Uppsala* på extra stat beviljats anslag, hvilket under de senaste åren utgått med ett belopp af 3,500 kronor. Detta belopp har emellertid befunnits otillräckligt, och har på grund häraf vice bibliotekarien Aksel Andersson, i egenskap af tjänstförrättande universitetsbibliotekarie, hos det större akademiska konsistoriet gjort framställning om ökad anslag.

Denna i sammanhang med yrkandet om anslagsökning för bokinköp åt biblioteket gjorda framställning innehåller till en början en utredning

rörande arbetskrafternas otillräcklighet vid biblioteket, hvilken delvis torde [62.] böra här återgifvas.

»Arbetskrafternas otillräcklighet», yttrar Andersson, »skulle måhända, för att äfven för den utanför stående bli fullt tydlig i sin nakna verklighet, fordra en ännu utförligare belysning än den, som på detta ställe kan ägnas däråt. Det verkliga förhållandet är emellertid, att institutionens verksamhet på alla områden tagit en sådan omfattning, att arbetet vuxit oss öfver hufvudet. Det har kommit därhän, att icke ens de löpande göromålen längre kunna på ett ens tillnärmelsevis till fredsställande sätt expedieras. Härifrån undantager jag allt hvad till allmänhetens betjänande i egentlig mening hör, låne- och läsesalsexpedition. Dessa delar af bibliotekets verksamhet måste ju framför allt hållas i fullt obehindrad gång, det må gå med det öfriga hur det kan. Men det är klart, att om accessionskatalogisering, katalogisering, inbindning och inordning på respektive platser ej kunna utföras med ett urverks regelbundenhet och noggrannhet, så blir till sist det direkta betjäandet af allmänheten lidande därpå. Och förhållandet är, att inom alla de nämnda områdena af bibliotekets verksamhet arbete hopat sig, som ligger efter till följd af brist på arbetskrafter.»

Andersson genomgår härefter de särskilda afdelningarnas nuvarande tillgång på och vanliga behof af arbetskrafter samt påvisar de faror, som ur flera synpunkter hota biblioteket, om ej något göres till förstärkande af personalen. Han angifver äfven åtskilliga stora arbeten i afseende å uppställning och katalogisering, som af brist på arbetskrafter ej kunna genomföras.

Vidare anför Andersson:

»De nu såsom exempel nämnda uppgifterna äro icke finesser, prydnader, som det ländar ett bibliotek till särskild heder att vara utrustadt med, men som utan egentlig skada kunna lämnas åsido. De höra tvärtom alla till 'abc' inom biblioteksförvaltningen; krafven därpå äro öfver hela världen erkända såsom oeftergiftiga. Om biblioteket skall kunna motsvara sitt ändamål så, som det kunde och borde, måste dessa kraf tillgodoses. Men för hvar dag, som går, växer biblioteket, och för hvar dag blir följaktligen den massa, som måste vara ett välordnad helt, allt svårare att behärska och omforma, växer icke blott omfånget af det arbete, som måste utföras, utan ock de därmed förenade svårigheterna af många slag — och följaktligen också kostnaderna därför. Det är därför i sanning hög tid, att man efter en utefter hela linjen uppgjord arbetsplan, i hufvudsak sådan jag här skisserat den, griper verket an. Om detta skall kunna ske, måste först och främst åt chefen lämnas så mycken frihet från det dagliga släpet, att han må kunna med nödigt arbetslugn ägna sig åt de stora organi-

[62.] satoriska uppgifternas lösning. Men härför fordras åter i första rummet, att de för de nödvändiga löpande göromålens bestridande erforderliga arbetskrafterna beredas. Det torde vidare erkännas såsom billigt, att dessa beredas i sådan tillräcklighet, att ej det allmänna moraliskt tvingar den enskilde tjänstemannen till mer än ett måttligt arbetskvan- tum, att vi tjänstemän må kunna äga någon tid öfrig till själfständigt studiearbete. Ett erkännande af sådana studiers nödvändighet för vår tjänsteduglighet ligger också i statuternas kompetensfordringar. Staten uppställer vetenskapliga meriter såsom villkor för vår befordran; må den då icke beröfva den nitiske tjänstemannen möjlighet att förskaffa sig sådana.

»Jag tror mig ofvan hafva visat, att det minimum af arbetskrafter, som för det närvarande endast för de löpande göromålen oundgängligen erfordras, äro — utom chefen — följande:

för låneexpeditionen	2
» läsesalen	1
» de båda öfre våningarna	2
» svenska afdelningen	2
» svenska småtrycket	1
» den utländska litteraturens emottagande och katalogiserande samt korrespondens	2
» vården af de obundna utländska fortsättningsarbetena, bindning af det utländska samt leveranserna till läsesällskapet och universitetets institutioner	2
» handskriftsafdeleningen	1
» plansch- och kartsamlingarna	1

Summa 14.

»Alla dessa måste vara skolade tjänstemän. — Aflöningsförhållandena måste ock vara sådana, att det blir möjligt att hålla platserna besatta. Huru det hittills varit och är beställt i sistnämnda afseende, skall jag strax visa.

»För närvarande har biblioteket — fortfarande utom chefen — 6 ordinarie och 5 extra ordinarie tjänstemän, af hvilka två varit endast ett år i tjänst och således icke kunna äga den nödiga utbildningen. De måste icke desto mindre användas för ordinarie arbete och må därför medräknas. Återstå således tre platser att fylla. Att dessa måste besättas med ordinarie tjänstemän, synes mig uppenbart. Det är naturligtvis sant, att extra ordinarie tjänstemän, då de tillräckligt länge skolats i tjänsten, kunna utföra samma arbete som de ordinarie. Men det har hos oss, liksom i kungl. biblioteket, visat sig omöjligt att under nuvarande löne- och arfvodes-

förhållanden så som sig bör rekrytera personalen, i tillräckligt antal erhålla kvalificerade aspiranter, som vilja ägna sig åt biblioteksbanan såsom lifsuppgift. Och, oafsedt detta, då det uppvisats, att personerna icke kunna undvaras, borde väl rättvisa och rimlighet fordra, att det allmänna icke tager deras arbete utan att ge dem vederbörligen betryggad ställning och utkomst i ersättning. Konsekvensen häraf skulle gifvetvis vara ett yrkande, att alla, eller åtminstone nästan alla de såsom erforderliga bevisade platserna skulle besättas med ordinarie tjänstemän. Då jag det oakadt under nuvarande förhållanden icke tilltror mig att påyrka detta, så beror det uteslutande därpå, att jag alltför väl är medveten om ett sådant yrkandes lönlöshet, så länge systemet i vårt land ännu fordrar ordinarie tjänstgöring af extra ordinarie tjänstemän».

I fortsättningen af sin framställning yttrar Andersson vidare:

»Huru otillräckliga de ordinarie tjänstemännens löner äro i förhållande till de kvalifikationer, som fordras af dem, torde vara tämligen allmänt känt. Jag vill vid detta tillfälle endast konstatera, att ifrågavarande löneförhållanden äro i största behof af förbättring, och öfvergår att se till, huru det är ställt för extraordinarierna.

»Sådana finnas hos oss för närvarande fem, alla mångåriga filosofie kandidater utom en, som är licentiat. Af dem alla fordras minst fyra timmars daglig tjänstgöring (i motsats till förhållandena i kungl. biblioteket och i universitetsbiblioteket i Lund, där den dagliga tjänstetiden för extraordinarierna varierar mellan tre och två timmar). Såsom ersättning för deras arbete är ett belopp af årligen 3,500 kronor anvisadt, hvilket under sistförflutna läsår varit så fördeladt: 975, 875, 850, 450 och 350 kronor. Kommer så härtill, att utsikterna till befordran till följd af tjänsternas fåtalighet äro långa, samt att den lön, som väntar den ändtligen befordrade, är föga lockande, 2,500 kronor med två ålderstillägg, efter 5 och 10 år, hvarterda å 500 kronor, så kan man sannerligen icke förundra sig öfver, att fullt kvalificerade aspiranter — d. v. s. bland annat med aflagd slutexamen vid universitetet — icke stå att få. Man måste nöja sig med filosofie kandidater — och icke ens väl dokumenterade sådana kunna i tillräckligt antal erhållas —, hvilka vid sidan af sin regelbundna tjänstgöring ha att arbeta på sin blifvande licentiatexamen. Men som ingen med framgång kan tjäna två herrar, blir följden häraf, att antingen tjänsten eller examen eller vanligen bådadera bli lidande. Regeln har också varit den, att den till extra ordinarie antagne filosofie kandidaten tjänstgjort en eller ett par terminer, under hvilka den tid, som åtgått för hans nödtorftiga införande i arbetets enklare grenar, gemenligen uppvägt det arbete, han tillfört institutionen. Snart har emellertid hän-

[62.] synen till hans utkomst föranledt den unge extraordinarien att lämna biblioteksbanan, vanligen efter längre eller kortare tjänstledighetsperioder för studiernas afslutande. Sedan år 1880 hafva i universitetsbiblioteket inskrifvits 34 personer (3 af dessa därtill två gånger hvardera, således noga taget 37 anställningar); af dessa ha endast 10 stannat kvar i bibliotekets tjänst; 2 äro anställda i andra bibliotek. Huru det under sådana förhållanden skall gå med kontinuiteten i institutionens arbete, är ej svårt att inse. Af de 34 voro endast två filosofie doktorer och endast en licentiat.

»Men äfven i de fall, då den antagne extraordinarien kvarstannat i biblioteket, har han nära nog undantagslöst måst afbryta sitt biblioteksarbete med tjänstledighet för studiernas ostörda bedrifvande, vanligen flera gånger, för längre eller kortare tidsperioder. Att på detta sätt — utan kontinuitet i arbetet och, redan på grund häraf, utan erforderlig systematisk undervisning — den nödiga utbildningen för den i sanning mycket kräfvande, sin alldeles särskilda utbildning fordrande tjänsten icke kan ernås, är uppenbart.

»Det skulle vara otacksamt att icke erkänna, att Riksdagen visat sig behjärta de behof, som härifrån framlagts. 1899 års Riksdag beviljade sålunda bland annat medel till två nya ordinarie tjänster vid universitetsbiblioteket och höjde anslaget till de extraordinaries arfvoden med 1,000 kronor. Men det har tyvärr visat sig, att åtgärden icke förmått bereda biblioteket därmed åsyftad hjälp. Institutionens ställning med afseende på arbetskrafter är nämligen tvärtom i själfva verket icke så obetydligt sämre nu, än den var då. I tjänst voro år 1899 13 tjänstemän, 5 ordinarie och 8 extra ordinarie, mot 12 nu, 7 ordinarie och 5 extra ordinarie. Förbättringen syntes visserligen strax vilja medföra åsyftad verkan, i det att antalet året därpå, 1900, genom två nya extra ordinarie amanuensers inträde steg till 15, men endast för att genast åter sjunka i en oroväckande grad. Af dessa 15 hafva nämligen sedan dess icke mindre än fem lämnat biblioteket, hvaremot endast två nya extraordinarier tillkommit, båda 1905. Antalet har sålunda sedan dess förminskats med tre, ehuru två nya ordinarie platser skapats och arfvodena till extraordinarierna höjts. Men den kvalitativa förlusten är ändå större än den kvantitativa. Biblioteket har icke blott genom dåvarande bibliotekarien Annerstedts inträde i pensionsåldern förlorat en arbetskraft af sällsynt hög valör utan ock bland de fyra extraordinarierna, som lämnat tjänsten, ett par af sina bästa krafter. Två först i föl tillkomna extraordinarier kunna icke vara ersättning för de sålunda förlorade. Dessutom ägde biblioteket då förmånen af en mångårig extra arbetare, som fyllde en tjänstemans plats, men som nu afflyttat från Uppsala.

»Alla dessa här framlagda fakta torde utgöra slående bevis för löners och arfvodens otillräcklighet samt för extraordinarie-systemets oberäknelighet och ändamålsvidrighet.

»Detta systems brister äro i verkligheten större inom bibliotekstjänsten än på de flesta andra områden, ty här är en ung man icke användbar till att fylla en bortgåendes plats, förrän han genom flerårigt arbete i tjänsten förvärfvat de nödiga förutsättningarna därför. Bibliotekstjänsten med sina många, helt olikartade göromål fordrar, utom kunskaper, stor förtrogenhet med och strängaste kontinuitet i arbetet, om ej herraväldet öfver det komplicerade maskineriet skall förloras, om ej af arbetsmaterialets kolossala massa skall bli ett kaos, 'ett biblioteks värsta fiende'.

»Och huru borde förutsättningarna för denna tjänst rätteligen förvärfvas? I de flesta länder svaras numera härpå: genom de unga ämnesvennernas teoretiska och praktiska undervisning i enkom för ändamålet vid stora bibliotek inrättade läroanstalter, vid hvilka en såsom särskildt kompetensvillkor för inträde på biblioteksbanan erforderlig slutexamen afläggas. Härpå är likväl ännu icke att tänka i vårt land, där aspiranternas fåtalighet skulle göra undervisningen allt för dyr. Vi måste uppenbarligen vända oss till ett metodiskt tränande inom tjänsten i det praktiska biblioteksarbetets alla grenar, sådant den store tyske bibliotekarien Dziatzko införde det vid universitetsbiblioteket i Göttingen, där visserligen också i förening med teoretisk undervisning. Först sedan den blifvande tjänstemannen fullgjort ett års proftjänstgöring, därunder efter fastställd plan deltagit i alla göromål under respektive ordinarie tjänstemäns ledning och befunnits lämplig för tjänsten, blef han antagen till extra ordinarie tjänsteman. Systemet har visat sig vara godt och burit goda frukter. Äfven vi hafva sträfvat därefter, men sträfvat förgäfvets. Bristen på arbetskrafter har stått obevekligen hindrande i vägen. Den nye extraordinarien måste hos oss redan från första början användas så godt sig göra låter än här än där, allt eftersom nödvändigheten bjuder. Möjligheten af en metodisk inöfning i yrket, ägnad att meddela såväl intresse för arbetet och förtrogenhet med dess olika detaljer som en sammanhängande öfversikt af hvad det hela är och hur det hela fungerar, är hos oss utesluten just genom personalens otillräcklighet.

»För att råda bot härpå ser jag ingen annan utväg än att anställa tjänstemän med verklig aflöning — man må nu kalla dem ordinarie eller extraordinarie — i tillräckligt antal för bestridande af institutionens arbete, på det att de nyinträdande ej må behöfva utan föregående skolning användas för allehanda uppgifter, som de i själfva verket ej äro vuxna, men

[62.] i stället genom systematisk inöfning göras skickade att rycka in, då luckor inom de äldre tjänstemännens led uppstå.

»Jag har visat, att, äfven sedan tre nya ordinarie tjänster vid biblioteket inrättats, fem extra ordinarie tjänstemän med hänsyn till arbetets obehindrade gång icke kunna undvaras. Det synes under sådana förhållanden lika billigt, som det är oafvisligt, att en sådan ersättning för dessas arbete beredes dem, att det kan bli möjligt för unga män med universitetsbildning att söka inträde vid biblioteket och kvarstanna i dess tjänst.

»Öfverbibliotekarien vid kungl. biblioteket har i en underdånig skrifvelse af den 14 oktober 1905 begärt följande arfvoden för kungl. bibliotekets extraordinarier: 2 å 1,500, 2 å 1,200 och 1 å 1,000 kronor för en daglig tjänstgöring af minst fyra timmar af de två förstnämnda och minst tre timmar af de andra tre. Om för vårt biblioteks vidkommande begäres fem arfvoden till samma belopp mot full ordinarie daglig tjänstgöring (minst fem timmar) för dem alla, så torde erkännas, att denna begäran är synnerligen blygsam.

»I likhet med öfverbibliotekarien vid kungl. biblioteket anser jag, att det, därest icke alla de föreslagna extra ordinarie amanuensplatserna skulle kunna behållas besatta, bör stå bibliotekarien fritt att använda sålunda uppkommande besparingar till ersättning för annan arbetshjälp.

»Att arfvodena för de extra ordinarie tjänstemännen på ofvan angifvet sätt, d. v. s. genom tjänstetidens större utsträckning, må kunna sättas lägre hos oss än vid kungl. biblioteket, synes emellertid antagligt i betraktande af de i hufvudstaden i detta afseende rådande förhållandena.

»Jag får sålunda vördsamt anhålla, att konsistorium ville hos Kungl. Maj:t göra underdånig framställning om utverkande redan vid nästkommande Riksdag af en höjning af det för arfvoden till de extra ordinarie tjänstemännen afsedda beloppet från nuvarande 3,500 kronor till 6,400 kronor».

Vid behandlingen af detta ärende inom konsistoriet yttrade universitetsbibliotekarien L. Bygdén följande:

»Hvad den begärda förhöjningen i anslaget för extra ordinarie biblioteksamanuenserna beträffar, har jag länge umgåtts med tanken på att söka om möjligt förbättra deras synnerligen brydsamma ekonomiska ställning. Med desto större glädje har jag därför sett, att vice bibliotekarien Andersson upptagit denna fråga på förslaget. Och i likhet med honom har det synts mig såsom önskemål att ge dessa tjänstemän en tryggare ställning, än de hittills haft, så mycket mer nödvändig, då de, såsom visadt

är, äro alldeles outhärliga för bibliotekets tillbörliga och jämna verksamhet i lika måtto som de ordinarie amanuenserna. Med det närvarande anslaget å 3,500 kronor hafva de äldsta extra ordinarie amanuenserna nått och jämt i bästa fall och endast undantagsvis kunnat erhålla ett arfvode af 1,000 kronor för full årstjänst, hvilket, om man betänker, att de tjänat i biblioteket oafbrutet i 10 å 11 år, utgör föga mer än motsvarande vaktmästarlön. Och för de öfriga hafva deras ännu ringare arfvoden, på grund af amanuensernas växlande antal, varit så olika, att de ej kunnat på förhand i någon mån beräkna hvad de kunnat erhålla i ersättning för ett tråget årsarbete under i förhållande till extra ordinarie amanuenserna i Stockholm och Lund betydligt större antal arbetstimmar. Det nu framställda förslaget, som komme att tillförsäkra två af dem ett arfvode af 1,500 kronor, två ett arfvode af 1,200 kronor och en 1,000 kronor för full årstjänst, ger dem sålunda en betydligt tryggare ställning, om ock deras ordinarie tjänstetid ökas med en timme dagligen».

Konsistoriet har till denna framställning förordat bifall, och universitetskanslern har i sitt underdåniga utlåtande den 10 oktober 1906 under åberopande af samma skäl, som anförts till stöd för höjningen af anslaget till bibliotekets bokinköp, anhållit, att nådig proposition måtte aflåtas till Riksdagen angående förhöjdt anslag till nu ifrågavarande ändamål i öfverensstämmelse med konsistoriets förslag.

Jag finner den föreliggande framställningen synnerligen välgrundad och åberopar såsom ett ytterligare skäl för densamma, att 1906 års Riksdag på Kungl. Maj:ts framställning höjt det å kungl. bibliotekets stat uppförda anslaget till vikariatsersättning, arfvoden och flitpenningar åt extra biträden, renskrifning, eftermiddagsservis m. m. till 13,000 kronor bland annat för att bereda någon förhöjning i årsarfvodena åt de äldre extra ordinarie amanuenserna, till hvilka efter beviljandet af denna förhöjning kunna utgå arfvoden å respektive 1,500, 1,500, 1,200, 1,200 och 1,000 kronor. Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t behagade föreslå Riksdagen att till arfvoden åt extra ordinarie amanuenser vid universitetsbiblioteket i Uppsala på extra stat för år 1908 bevilja ett anslag af 6,400 kronor.

Uti statsverkspropositionen till 1906 års Riksdag föreslog Kungl. Maj:t Riksdagen att dels, med godkännande af en i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 13 januari 1906 omförmäld öfverenskommelse rörande af Uppsala studentkår erbjuden gifva å 80,000 kronor, bevilja ett

[63.]
Gymnastik-
och idrotts-
inrättning i
Uppsala.

[63.] anslag å 174,740 kronor att, jämte erforderlig del af samma gåfva och sedan i öfverenskommelsen angifven deposition ägt rum, användas till uppförande af *gymnastikbyggnad vid universitetet i Uppsala*, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med uppgjorda ritningar och förslag, samt af berörda anslag på extra stat för år 1907 anvisa ett belopp af 50,000 kronor, dels ock medgifva, att till utrymme för idrottsplats finge åt universitetet upplåtas ett å uppgjord situationsplan angifvet jordområde om 3,42 hektar af de landshöfdingen i Uppsala län förut på lön anslagna, numera till statsverket indragna löningsjordarna inom Uppsala stads område, att tillträdas den 14 mars 1907, med rätt för vederbörande arrendator af samma jordområde att därefter åtnjuta ett årligt afdrag å arrendet af 255 kronor och med skyldighet för universitetet ej mindre att till arrendatorn utgifva ersättning för den förlust, honom tillskyndades genom områdets afträdande före kontraktstidens utgång, än äfven att, därest området icke vidare komme att användas till idrottsplats vid universitetets gymnastiska institution, återställa detsamma till statsverket i enahanda skick, som det vid upplåtelsen befunnes äga.

Uti ifrågavarande ärende yttrade dåvarande departementschefen till statsrådsprotokollet, bland annat, att det för gymnastikbyggnaden begärda anslaget lämpligen borde fördelas på tre år. Kungl. Maj:ts berörda framställning blef af Riksdagen bifallen. Vid anmälan den 16 juni 1906 af Riksdagens beslut i ärendet förordnade Kungl. Maj:t — med godkännande af omförmälda öfverenskommelse angående den af studentkåren erbjudna gåfvan af 80,000 kronor samt med fastställande af de uppgjorda ritningarna till gymnastikbyggnad att, med iakttagande af vissa af öfverintendentsämbetet gjorda erinringar, lända till efterrättelse vid arbetets utförande, dock med rätt för det större akademiska konsistoriet i Uppsala att under arbetets fortgång, där så pröfvades nödigt, vidtaga sådana smärre förändringar i byggnadsplanen, som icke ökade den beräknade kostnaden — att till utrymme för idrottsplats finge åt universitetet i Uppsala på förut omförmälda villkor upplåtas ifrågavarande jordområde om 3,42 hektar af de landshöfdingen i Uppsala län förut på lön anslagna, numera till statsverket indragna löningsjordarna inom Uppsala stads område, samt att det på extra stat anvisade beloppet, 50,000 kronor, skulle ställas till det större akademiska konsistoriets förfogande för att, jämte erforderlig del af studentkårens gåfva å 80,000 kronor och sedan af studentkåren i förut berörda öfverenskommelse utfäst deposition ägt rum, användas för det med anslaget afsedda ändamål.

Hos kanslern för rikets universitet har nu det större akademiska konsistoriet vid universitetet i Uppsala anhållit om kanslerns medverkan därtill, att återstoden af det beviljade beloppet eller 124,740 kronor måtte anvisas på extra stat för år 1908, på det att gymnastikbyggnaden måtte hinna fullbordas inom loppet af två år, och kanslern har i sin underdåniga skrifvelse den 10 oktober 1906 gjort framställning i öfverensstämmelse med konsistoriets anhållan. Enligt hvad jag inhämtat, har studentkåren fullgjort den deposition, som skulle af densamma verkställas.

Äfven jag anser det vara af vikt, att gymnastikbyggnaden snart bliver fullbordad, men finner dock ej skäl föreligga för afvikelse från planen om anslaget fördelning på tre år. Jag vill emellertid tillstyrka, att för det andra året den väsentligaste delen af återstoden af anslaget må komma att utgå, och hemställer, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att till uppförande af gymnastikbyggnad vid universitetet i Uppsala, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med uppgjorda ritningar och förslag, af redan beviljad anslag på extra stat för år 1908 anvisa ett belopp af 100,000 kronor.

På därom af vederbörande gjord framställning tillstyrker jag, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att för *utgifvande i tryck af vederbörligen granskade anteckningar efter föreläsningar, hållna inom juridiska fakulteterna vid rikets universitet*, för hvilket ändamål statsanslag under en följd af år utgått, på extra stat för år 1908 anvisa enahanda belopp, som af Riksdagen beviljats för hvartera af åren 1905, 1906 och 1907, eller 5,000 kronor, att användas enligt de närmare föreskrifter, Kungl. Maj:t kan finna godt meddela.

[64.]
Utgifvande i tryck af anteckningar efter juridiska föreläsningar.

För hvartera af åren 1906 och 1907 har Riksdagen till anordnande af *kostnadsfri propedeutisk undervisning i allmän kirurgi vid universitetet i Lund* på extra stat anvisat ett anslag af 1,500 kronor.

Med anledning af underdånig framställning om beviljande af anslag för enahanda ändamål jämväl för år 1908 hemställer jag, det Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att för anordnande af kostnadsfri propedeutisk undervisning i allmän kirurgi vid universitetet i Lund på extra stat för år 1908 bevilja ett anslag af 1,500 kronor.

[65.]
Anställande af en biträdande lärare i kirurgi vid universitetet i Lund.

För anställande under sex år från och med år 1902 af *lektorer i tyska, franska och engelska språken vid universitetet i Lund* beviljade 1901

[66.]
Universitetslektorer i Lund.

års Riksdag ett anslag af 36,000 kronor, hvaraf för hvar och ett af åren 1902 och 1903 anvisats ett belopp af 6,000 kronor. 1903 års Riksdag beviljade vidare, i anledning af nådig framställning, för höjande under åren 1904—1907 af de till samma lektorer utgående arfvodena, ett anslag af 12,000 kronor samt anvisade därpå och af det förut för anställande af dessa lektorer beviljade anslaget å 36,000 kronor på extra stat för år 1904 ett belopp af 9,000 kronor att utgå med 3,000 kronor till en hvar af nämnda lektorer, under villkor att han åtog sig att meddela kostnadsfri undervisning i den ökade omfattning, hvarom föreskrift kunde varda i behörig ordning meddelad. Enahanda belopp, 9,000 kronor, har af Riksdagen anvisats för hvartera af åren 1905, 1906 och 1907.

De af Riksdagen åren 1901 och 1903 beviljade anslagen äro sålunda i sin helhet anvisade.

Vederbörande akademiska myndigheter hafva nu gjort framställning om utverkande af fortsatt anslag för omförmälda ändamål. Då jag, lika med kanslern för rikets universitet, anser, att ifrågavarande lektorer behöfvas för berörda språkundervisnings ändamålsenliga bedrifvande vid universitetet, samt att nytt anslag till belopp af 54,000 kronor bör, på sätt under år 1906 skett i fråga om motsvarande lärarbefattningar vid universitetet i Uppsala, beviljas för en tid af ytterligare sex år, att utgå med en sjättedel för hvarje år, tillstyrker jag, att Kungl. Maj:t tacktes till Riksdagen göra framställning därom,

att för anställande under ytterligare sex år vid universitetet i Lund af lektorer i tyska, franska och engelska språken må beviljas ett anslag af 54,000 kronor och därpå på extra stat för år 1908 anvisas ett belopp af 9,000 kronor.

[67.] Det större akademiska konsistoriet i Lund har hos kanslern för rikets universitet förnyat en under år 1905, efter framställning af professorn i historia vid Lunds universitet S. Clason, gjord anhållan om utverkande af ett årligt anslag å 2,500 kronor till beredande af *undervisning i slaviska språk, företrädesvis ryska, vid universitetet i Lund*.

Till stöd för sin berörda framställning har professor Clason anført följande:

En mycket kännbar lucka i den humanistiska undervisningen vid universitetet i Lund vore bristen på hvarje tillfälle till handledning i de slaviska språken. Redan ur rent lingvistisk synpunkt vore det gifvetvis en stor nackdel, att undervisning icke kunde beredas i en språkgrupp, som i vår världsdel talades af omkring 120 millioner människor d. v. s. omkring 30 procent af dess hela befolkning. De slaviska språkens

Undervisning
i slaviska
språk, före-
trädesvis
ryska,
i Lund.

ställning såsom en gren af de indoeuropeiska, till hvilka vårt eget språk [67.] hörde, och den stora vikt, som man i våra dagar alltmer tillnötte den komparativa språkforskningen, underströke i detta fall ännu mera betydelsen af nu antydda filologiska synpunkter.

Här tillkomme dock äfven andra viktiga skäl af allmänt kulturell och praktisk nationell innebörd.

Inom det slaviska språkområdet hade som bekant uppvuxit en litteratur, som på flera områden vunnit den betydelse, att det för studerande inom olika vetenskapsgrenar skulle vara af stort gagn att kunna i första hand tillgodogöra sig densamma. Och hvad som i detta hänseende kunde gälla såsom mycket önskvärdt i fråga om flera af de vetenskapliga facken kunde för åtskilliga forskare inom ett af dem, det historiska, sägas vara så godt som oundgängligt. Det vore allbekant, huru intim beröringen under flera århundraden varit mellan vår egen historia samt Rysslands och Polens, och huru vid olika tillfällen både våra yttre och våra inre förhållanden mottagit afgörande impulser från dessa stater. Under sådana förhållanden låge det i sakens natur, att en historiker, som studerade dessa förbindelser, icke kunde få någon fullständig öfverblick af händelserna och deras sammanhang, om han saknade möjlighet att använda hela den historiska litteratur på ryska och polska, som i våra dagar allt rikhaltigare börjat framträda. Bland historici vid universitetet i Lund hade också redan ett verkligt behof förspotts att få tillfälle till undervisning i ryska.

Äfven den ryska vitterheten hade för öfrigt som bekant i vår tid gjort sådana insatser i världslitteraturen, att den ingalunda kunde förbises.

Men i detta fall väge, såsom nyss antydts, äfven praktiskt nationella grunder tungt. För ingen nation kunde det vara likgiltigt, hvad som rörde sig hos dess närmaste grannar, och hvad särskildt vår östra granne anginge, måste det ur flera synpunkter ligga oss nära att med vaken blick söka taga kännedom om utvecklingen därstädes i olika hänseenden. En dylik kännedom kunde dock icke vinnas, om man saknade förmåga att förstå språket och sålunda vore hänvisad att hämta allt sitt vetande ur de öfversättningar, som mer eller mindre tillfälligtvis understundom publicerades hos andra nationer. Det gällde alltså att sätta oss själfva i stånd att på egen hand förvärfva denna kännedom, men därtill fordrades i första hand tillfälle till undervisning i slaviska språk vid universitetet. En sådan undervisning skulle sålunda icke blott tillgodose de mera rent vetenskapliga behof, hvilka förut berörts, utan den skulle ock hafva direkt praktisk innebörd. Den skulle exempelvis kunna blifva ett medel att undanröja den öfverklagade bristen på kunskap i ryska hos vissa aspiranter till Kungl. Maj:ts kansli. I universitetsstaden eller angränsande

[67.] städer skulle den vidare kunna öppna tillfälle till inhämtande af rysk språkkännedom för militärer, för journalister och för målsmännen för våra exportintressen, och genom utbildning af en eller annan därtill kompetent lärare skulle den efter hand kunna främja en dylik undervisning äfven annorstädes. Det allmänt erkända behovet af, att de svenska kommersiella förbindelserna på den ryska marknaden i hög grad utvecklades, förtjänade i detta sammanhang ett särskildt beaktande.

Betydelsen af ett främjande af de slaviska språkens studium i vårt land hade ock af den svenska staten erkänts, då år 1884 på Kungl. Maj:ts förslag Riksdagen beviljade ett ordinarie anslag af 2,500 kronor till arfvode åt en lärare vid Uppsala universitet, som kunde finnas villig och lämplig att därstädes meddela undervisning i slaviska språk, sedan i den nådiga propositionen bland annat framhållits, att »det icke blott i vetenskapligt och ekonomiskt, utan äfven i politiskt hänseende måste anses viktigt, att tillgång till pålitlig undervisning i slaviska språk i vårt land finnes». Detta af staten erkända, förhandenvarande behof kunde emellertid icke tillgodoses enbart genom den sålunda inrättade och sedermera ytterligare utvecklade undervisningen i slaviska språk vid det mellan-svenska universitetet. Äfven vid den sydsvenska högskolan föreläge bland lingvister och historici ett bestämdt behof att beredas tillfälle till undervisning i dessa språk; äfven härifrån utginge aspiranter till Kungl. Maj:ts kansli, för hvilka framdeles kunskap i ryska kunde blifva af det största behof påkallad, och äfven i denna bygd funnes andra kretsar, hvilka af undervisning i ryska skulle kunna draga mycket gagn.

I sin förberörda skrifvelse den 10 oktober 1906 har kanslern förklarat sig anse det af professor Clason sålunda väckta förslaget vara värdt synnerligt beaktande. Att undervisning i slaviska språk, som allt sedan midten af 1880-talet meddelades vid universitetet i Uppsala, anordnades jämväl vid Lunds universitet, måste, enligt kanslerns mening, betraktas såsom mycket önskligt, icke blott därför att de europeiska folkslag, hvilka talade språk, fallande inom berörda språkgrupp, utgjorde en mycket betydande del af Europas hela befolkning, utan äfven och framför allt emedan inom det slaviska språkområdet numera vore att finna en litteratur, hvilken såväl från rent vetenskaplig synpunkt som eljest kunde vara af största betydelse vid den akademiska forskningen och undervisningen, men som för närvarande vore i regel endast delvis och medelbart genom öfversättningar tillgänglig för svenska forskare. På dessa skäl förordade kanslern den gjorda framställningen om beredande af ett anslag för berörda ändamål af 2,500 kronor.

På grund af hvad i detta ärende sålunda anförts finner jag det vara synnerligen önskvärdt, att undervisning i slaviska språk, företrädesvis ryska, må kunna anordnas äfven vid Lunds universitet. I fråga om beloppet af det för ändamålet begärda anslaget har jag icke något att erinra. Enahanda belopp beviljades af 1884 års Riksdag på ordinarie stat för universitetet i Uppsala — den sålunda tillskapade lärarbefattningen har sedermera utvecklats till en extra ordinarie professur. I likhet med hvad ägt rum beträffande en del andra anslag till uppehållande af undervisning i åtskilliga läroämnen, torde nu ifrågavarande anslag böra tills vidare begäras endast på extra stat. Enligt hvad jag inhämtat, finnas fullt lämpliga personer att tillgå för bestridande af ifrågavarande undervisning. Jag hemställer alltså, det Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att till uppehållande vid universitetet i Lund af undervisning i slaviska språk, företrädesvis ryska, på extra stat för år 1908 bevilja ett anslag af 2,500 kronor.

Med anledning af nådiga framställningar har Riksdagen för hvar [68.] och ett af åren 1904, 1905, 1906 och 1907 för aflönande af en föreståndare för *universitetets i Lund historiska museum samt mynt- och medaljkabinett* på extra stat anvisat ett belopp af 2,000 kronor, med skyldighet för föreståndaren att utföra det arbete, som det mindre akademiska konsistoriet funne skäl att bestämma.

Föreståndare
för historiska
museet i
Lund.

De skäl, som lågo till grund för nämnda beslut, äro fortfarande gällande. Jag hemställer fördenskull, det Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att för aflönande af en föreståndare för universitetets i Lund historiska museum samt mynt- och medaljkabinett på extra stat för år 1908 bevilja ett belopp af 2,000 kronor, med skyldighet för föreståndaren att utföra det arbete, som det mindre akademiska konsistoriet finner skäl att bestämma.

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar anvisade [69.] 1905 och 1906 års Riksdagar till arvode åt en *amanuens vid universitetets i Lund konstsamlingar* på extra stat för hvartdera af åren 1906 och 1907 ett belopp af 500 kronor.

Amanuens vid
universitetets
i Lund konst-
samlingar.

Som framställning gjorts om beviljande för ifrågavarande ändamål af anslag till enahanda belopp äfven för år 1908, och de skäl, som lågo till grund för Riksdagens omförmälda beslut, fortfarande äga giltighet, hemställer jag, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att till arfvode åt en amanuens vid universitetets i Lund konstsamlingar på extra stat för år 1908 bevilja ett belopp af 500 kronor.

[70.] Sedan Riksdagen år 1900, med anledning af en af Kungl. Maj:t gjord framställning, på extra stat för år 1901 beviljat ett belopp af 3,000 kronor för uppehållande af *undervisning i entomologi* och vård af de entomologiska samlingarna vid universitetet i Lund, hvilket anslag skulle utgå under förutsättning att fullt lämplig person för tjänstgöringens bestridande finnes att tillgå, har enahanda belopp för samma ändamål af Kungl. Maj:t begärts och af Riksdagen beviljats på extra stat jämväl för åren 1902—1907 att utgå under nyssnämnda förutsättning.

Vederbörande hafva nu anhållit, att anslag för ifrågavarande ändamål till belopp af 3,000 kronor måtte fortfarande beredas universitetet; och hemställer jag, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att för uppehållande af undervisning i entomologi och vård af de entomologiska samlingarna vid universitetet i Lund på extra stat för år 1908 anvisa ett belopp af 3,000 kronor, att utgå under förutsättning att fullt lämplig person för tjänstgöringens bestridande finnes att tillgå.

[71.] Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade 1906 års Riksdag till ökning och komplettering af utrustningen vid *universitetets i Lund zoologiska institution* ett anslag af 10,000 kronor samt anvisade därpå på extra stat för år 1907 ett belopp af 2,500 kronor. Afse-
 Zoologiska institutionen i Lund.
 undt var, att anslaget skulle fördelas på fyra år.

I enlighet med vederbörandes därom gjorda anhållan tillstyrker jag, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att af omförmälda anslag å 10,000 kronor på extra stat för år 1908 anvisa ett belopp af 2,500 kronor.

[72.] Under åberopande af hvad jag under punkten 14 anført angående be-
 Ny inredning af gamla biblioteksbyggnaden i Lund samt för anskaffande af erforderliga inventarier där-
 Hofvet af extra anslag å 37,450 kronor för *ny inredning af gamla biblioteksbyggnaden i Lund samt för anskaffande af erforderliga inventarier därtill*, i hufvudsaklig enlighet med i ärendet omförmälda förslag, får jag nu
 m. m.
 hemställa, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att för berörda ändamål på extra stat för år 1908 bevilja ett anslag af 37,450 kronor.

[73.] Under en följd af år har Riksdagen till arfvoden åt *extra biträden vid universitetsbiblioteket i Lund* på extra stat beviljat anslag, hvilka för hvar-
 Universitetsbiblioteket i Lund.
 dera af åren 1900—1907 anvisats att utgå med ett belopp af 2,500 kro-

nor. Med anledning af vederbörande akademiska myndigheters nu gjorda hemställan om fortsatt anslag för ändamålet tillstyrker jag, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att till arfvoden åt extra biträden vid universitetsbiblioteket i Lund på extra stat för år 1908 anvisa ett belopp af 2,500 kronor.

I det vid statsverkspropositionen till 1906 års Riksdag fogade utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 13 januari 1906 omfattas vid behandling af frågan om tillfällig löneförbättring för extra ordinarie professorer med flera vid universiteten i Uppsala och Lund, hurusom förbättrade aflöningsförmåner begärts såväl för sekreteraren, kamreraren, notarien och bokhållaren vid universitetet i Uppsala som för sekreteraren och kamreraren vid universitetet i Lund. De då gjorda yrkandena härom ledde icke till nådig framställning till Riksdagen. De i nämnda protokoll antydda skäl, som härvid gjorde sig gällande, föranleda äfven, att jag — som dock i likhet med min företrädare i ämbetet finner frågan om löneförbättring för vederbörande tjänstemän vid universiteten väl förtjänt af beaktande — icke anser mig för närvarande böra upptaga denna af vederbörande universitetsmyndigheter bland årets riksdagspetita åter framburna fråga, dock med undantag i viss mån för en af bemälda tjänstemän.

Detta undantag gäller nuvarande *akademikamreraren i Lund Oscar Gerhard Regnéll*. Denne uppbär för närvarande på ordinarie stat en konstant lön af 3,000 kronor, däraf 600 kronor tjänstgöringspenningar. Motsvarande aflöning för kamreraren vid universitetet i Uppsala utgör 4,000 kronor och 800 kronor. Båda åtnjuta dessutom vissa tillskott, i värde uppgående till några hundra kronor.

Regnéll har vidare från och med år 1892 på extra stat uppburit ett *personligt lönetillägg* å 750 kronor, däraf 150 kronor såsom tjänstgöringspenningar. När detta anslag första gången af 1891 års Riksdag, efter framställning af Kungl. Maj:t, beviljades, hade såsom stöd för framställningen åberopats, att Regnéll då vore den ende ordinarie tjänsteman vid universitetet i Lund, som åtnjöte mindre lön än innehafvare af motsvarande befattning vid universitetet i Uppsala. Kamrerargörömlägen hade af flera anförda orsaker högst betydligt ökat, och Regnéll hade i 26 år innehafvt sin befattning samt till det akademiska konsistoriets belåtenhet fullgjort sina åligganden. Dåvarande departementschefen uttalade till det statsverkspropositionen bilagda statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden, att han funne det billigt, att Regnéll efter så lång tjänstetid erhöles en aflöning, om ej fullt lika, dock närmare motsvarande den, som uppbüres af innehafvaren af samma befattning vid universitetet i Uppsala.

[74.]
Lönetillägg
åt akademi-
kamreraren
O. G. Regnéll.

De anspråk på löneförbättring för akademikamreraren, som under de senare åren gjorts gällande af de akademiska myndigheterna i Lund, hafva inneburit, att han skulle erhålla en aflöning af 4,000 kronor med rätt till två ålderstillägg, hvartdera å 500 kronor, efter 5 och 10 års tjänstgöring. Därvid skulle han afstå den afkomst, han åtnjöte af en så kallad ängslott. Höjningen af begynnelselönen från 3,000 kronor till 4,000 kronor skulle bestridas af universitetets egna tillgångar. Universitetskanslern har i sin skrifvelse den 10 oktober 1906 hemställt om en tillfällig löneförbättring för kamreraren vid Lunds universitet till belopp af 1,000 kronor, dock med indragning af den åt kamreraren upplåtna ängslotten, hvarjämte kanslern ansett det af de akademiska myndigheterna i Lund ifrågasatta lönetillägget å 1,000 kronor af universitetets medel kunna tills vidare medgifvas.

För min del vill jag i fråga om aflöningen åt ifrågavarande tjänsteman för närvarande föreslå allenast den ändring i hvad som nu gäller, att det sedan länge till den nuvarande tjänstinnehafvaren å extra stat utgående personliga lönetillägg höjes från 750 kronor till 1,000 kronor, och att däraf 200 kronor betraktas såsom tjänstgöringspenningar. Härigenom skulle Regnélls lön komma att uppgå till 4,000 kronor, däraf 800 kronor tjänstgöringspenningar. Hans aflöning skulle alltså såväl i sin helhet som med hänsyn till fördelning i egentlig lön och tjänstgöringspenningar, blifva lika med motsvarande aflöning för akademikamreraren i Uppsala. Det synes mig finnas anledning till att nu genomföra denna likställighet, låt vara till en del å extra stat. Vål kunde anmärkas, att penningförvaltningen i Lund borde vara mindre omfattande än i Uppsala, och att Regnélls arbete därför kanske kunde vara mindre än motsvarande tjänstemans vid universitetet i Uppsala. Häremot må dock erinras, att denne, i olikhet med Regnéll, i sitt arbete har att påräkna biträde af en akademibokhållare.

På grund af hvad jag anført tillstyrker jag, att Kungl. Maj:t tacketes föreslå Riksdagen

att såsom personligt lönetillägg åt kamreraren vid universitetet i Lund Oscar Gerhard Regnéll på extra stat för år 1908 anvisa ett belopp af 1,000 kronor, däraf 200 kronor såsom tjänstgöringspenningar.

[75.]

Resestipendier
åt ordinarie
lärare med
flera vid rikets
universitet
och karolinska
mediko-kirurgiska
instituttet.

Till *resestipendier åt ordinarie lärare och vissa andra tjänstemän vid rikets universitet samt karolinska mediko-kirurgiska instituttet* har Riksdagen, på därom af Kungl. Maj:t gjorda framställningar, på extra stat för hvartdera af åren 1906 och 1907 beviljat ett anslag af 10,000 kronor.

I enlighet med kanslerns för rikets universitet i underdånig skrifvelse

den 5 oktober 1906 gjorda hemställan tillstyrker jag, att Kungl. Maj:t räcktes föreslå Riksdagen

att till resestipendier åt ordinarie lärare och vissa andra tjänstemän vid rikets universitet samt karolinska mediko-kirurgiska institutet jämväl för år 1908 på extra stat bevilja ett anslag af 10,000 kronor.

Med bifall till därom af Kungl. Maj:t gjord framställning beslöt [76.] 1906 års Riksdag

dels medgifva, att *tillfällig löneförbättring* för år 1907 finge till vissa befattningshafvare vid universiteten i Uppsala och Lund utgå enligt följande grunder:

Tillfällig löneförbättring
åt extra ordinarie professorer m. fl. i Uppsala och Lund.

att extra ordinarie professorerna i Uppsala finge, med undantag af extra ordinarie professorerna i psykiatri och växtbiologi, åtnjuta, därest de innehade begynnelselönen eller berättigats uppbära allenast ett ålderstillägg, hvardera 910 kronor, däraf 410 kronor såsom lön och 500 kronor såsom tjänstgöringspenningar, samt, om de berättigats uppbära två ålderstillägg, hvardera 410 kronor, att tilläggas lönen;

att de tre laboratorerna äfvensom observatorn vid nämnda universitet finge åtnjuta hvardera 940 kronor, däraf 440 kronor såsom lön och 500 kronor såsom tjänstgöringspenningar;

att vice bibliotekarierna vid samma universitet finge åtnjuta hvardera 500 kronor, att tilläggas lönen;

att den nuvarande extra ordinarie professorn i praktisk teologi och moralteologi vid universitetet i Lund finge, därest han under år 1907 fortfarande innehade sin befattning, åtnjuta 220 kronor såsom lön;

att öfriga extra ordinarie professorer vid sistnämnda universitet, med undantag af den andre extra ordinarie professorn inom den teologiska fakulteten, finge åtnjuta, därest de innehade begynnelselönen eller berättigats uppbära allenast ett ålderstillägg, hvardera 1,000 kronor, däraf 500 kronor såsom lön och 500 kronor såsom tjänstgöringspenningar, samt, därest de berättigats uppbära två ålderstillägg, hvardera 500 kronor, att tilläggas lönen;

att laboratorn i kemi äfvensom observatorn vid samma universitet finge åtnjuta hvardera 1,000 kronor, däraf 500 kronor såsom lön och 500 kronor såsom tjänstgöringspenningar; samt

att vice bibliotekarien darsammastädes finge åtnjuta 500 kronor, att tilläggas lönen;

dels ock för bestridande af berörda löneförbättringar på extra stat för år 1907 anvisa ett förslagsanslag af 40,000 kronor.

Vid föredragning af detta ärende den 16 juni 1906 anbefallde Kungl.

- [76.] Maj:t statskontoret att, på rekvisition af de större akademiska konsistorierna i Uppsala och Lund, af förutnämnda anslag utbetala de för tillfällig löneförbättring under år 1907 till extra ordinarie professorer, laboratorer, observatorer samt vice bibliotekarier enligt förut omförmälda grunder erforderliga belopp, hvarjämte Kungl. Maj:t förklarade, att, där est befattning, för hvilken tillfällig löneförbättring sålunda vore anslagen, icke vore besatt med ordinarie innehafvare utan uppehölles genom vikarie, den del af löneförbättringen, som skulle räknas såsom lön, skulle besparas statsverket, hvaremot den del, som hörde till tjänstgöringspenningarna, skulle utgå till vikarien.

Uti underdånig skrifvelse den 10 oktober 1906 har kanslern för rikets universitet med anledning af hos kanslern gjord framställning, hemställt, att Kungl. Maj:t tacktes till 1907 års Riksdag aflåta nådig proposition om beviljande jämväl för år 1908 af sådan tillfällig löneförbättring till extra ordinarie professorer, laboratorer, observatorer samt vice bibliotekarier vid universiteten, som tillerkänts nämnda befattningshafvare för år 1907.

I likhet med kanslern finner jag tillfällig löneförbättring i enlighet med de af Kungl. Maj:t och Riksdagen för år 1907 fastställda grunder böra tillkomma ifrågavarande befattningshafvare äfven för år 1908. Rörande de anslagsbelopp, som för ändamålet torde erfordras, tillåter jag mig erinra, att, därest en ny extra ordinarie professur i historia varder af Kungl. Maj:t och Riksdagen inrättad vid universitetet i Lund — hvarom jag i annat sammanhang hemställt — jämväl den blifvande innehafvaren af denna extra ordinarie professur bör komma i åtnjutande af tillfällig löneförbättring enligt samma grunder. Men då anledning i öfrigt ej föreligger till förändring af anslagsbeloppet samt anslaget bör för år 1908, liksom för år 1907, uppföras under form af förslagsanslag, anser jag anslagssumman kunna äfven för år 1908 sättas till 40,000 kronor.

Jag tillstyrker således, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att *dels* medgifva, att tillfällig löneförbättring för år 1908 må till vissa befattningshafvare vid universiteten i Uppsala och Lund utgå enligt följande grunder:

att extra ordinarie professorerna i Uppsala må, med undantag af extra ordinarie professorerna i psykiatri och växtbiologi, åtnjuta, därest de innehafva begynnelselönen eller berättigats uppbära allenast ett ålderstillägg, hvardera 910 kronor, däraf 410 kronor såsom lön och 500 kronor såsom

tjänstgöringspenningar, samt, om de berättigats uppbära två ålderstillägg, hvardera 410 kronor, att tilläggas lönen;

att de tre laboratorerna äfvensom observatorn vid nämnda universitet må åtnjuta hvardera 940 kronor, däraf 440 kronor såsom lön och 500 kronor såsom tjänstgöringspenningar;

att vice bibliotekarierna vid samma universitet må åtnjuta hvardera 500 kronor, att tilläggas lönen;

att den nuvarande extra ordinarie professorn i praktisk teologi och moralteologi vid universitetet i Lund må, därest han under år 1908 fortfarande innehar sin befattning, åtnjuta 220 kronor såsom lön;

att öfriga extra ordinarie professorer vid sistnämnda universitet, med undantag af den andre extra ordinarie professorn inom den teologiska fakulteten, må åtnjuta, därest de innehafva begynnelselönen eller berättigats uppbära allenast ett ålderstillägg, hvardera 1,000 kronor, däraf 500 kronor såsom lön och 500 kronor såsom tjänstgöringspenningar, samt, därest de berättigats uppbära två ålderstillägg, hvardera 500 kronor, att tilläggas lönen;

att laboratorn i kemi äfvensom observatorn vid samma universitet må åtnjuta hvardera 1,000 kronor, däraf 500 kronor såsom lön och 500 kronor såsom tjänstgöringspenningar; samt

att vice bibliotekarien darsammastädes må åtnjuta 500 kronor, att tilläggas lönen;

dels ock för bestridande af berörda löneförbättringar på extra stat för år 1908 anvisa ett förslagsanslag af 40,000 kronor.

Karolinska mediko-kirurgiska institutet.

Likasom för motsvarande tjänster vid universiteten i Uppsala och Lund har 1906 års Riksdag beviljat anslag på extra stat för år 1907 för beredande af *tillfällig löneförbättring* åt extra ordinarie professorerna vid karolinska mediko-kirurgiska institutet, med undantag af extra ordinarie professorn i psykiatri, samt till hvardera af de fast anställda två laboratorerna därstädes. Löneförbättringen skulle för en hvar af ifrågavarande lärare utgå med 1,000 kronor, däraf 500 kronor såsom lön och 500 kronor såsom tjänstgöringspenningar, dock att för de extra ordinarie professorer, hvilka med inberäkning af ålderstillägg åtnjöte en aflöning af 5,500 kronor, löneförbättringen skulle utgöra 500 kronor, att tilläggas lönen. De medel, som för ändamålet af Riksdagen beviljades, utgjordes af ett förslagsanslag å 10,000 kronor.

[77.]

Tillfällig löneförbättring för vissa lärare.

Ärendet föredrogs inför Kungl. Majt den 16 juni 1906 samtidigt med förut omförmälda fråga om löneförbättring för vissa befattningshavare vid universiteten; och anbefallde Kungl. Majt då statskontoret att af omförmälda anslag till lärarkollegiet vid karolinska institutet utbetala de för tillfälliga löneförbättringar under år 1907 enligt förut omförmälda grunder erforderliga belopp, därvid enahanda bestämmelser som de hvilka, enligt hvad jag nämnt, den 16 juni 1906 af Kungl. Majt meddelades beträffande löneförbättringarna vid universiteten, föreskrefvos för karolinska institutet.

Kanslern för rikets universitet har nu, på därom af lärarkollegiet vid institutet hos kanslern gjord framställning, i skrifvelse den 10 oktober 1906 tillstyrkt, att enahanda tillfälliga löneförbättring, som för år 1907 tillerkänts vederbörande extra ordinarie professorer och laboratorer vid institutet, måtte dem beredas jämväl för år 1908.

De skäl, som föranledt beviljandet af tillfällig löneförbättring för år 1907 åt ifrågavarande lärare vid karolinska institutet, tala äfven för, att dylik löneförbättring tillerkännes dem för år 1908, att utgå enligt de grunder, som gälla för år 1907. Fördenskull bör för år 1908 begäras ett förslagsanslag till enahanda belopp som för år 1907, eller 10,000 kronor.

På grund häraf tillstyrker jag, att Kungl. Majt tacktes föreslå Riksdagen att

dels medgifva, att tillfällig löneförbättring för år 1908 må till en hvar af extra ordinarie professorerna vid karolinska mediko-kirurgiska institutet, med undantag af extra ordinarie professorn i psykiatri, samt till hvardera af de fast anställda två laboratorerna därstädes utgå med 1,000 kronor, däraf 500 kronor såsom lön och 500 kronor såsom tjänstgöringspenningar; dock att för de extra ordinarie professorer, hvilka med inberäknande af ålderstillägg åtnjuta en aflöning af 5,500 kronor, löneförbättringen skall utgöra 500 kronor, att tilläggas lönen;

dels och för berörda ändamål på extra stat för år 1908 anvisa ett förslagsanslag af 10,000 kronor.

[78.] Till arfvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets *medicinska poliklinik å serafimerlasarettet* har Riksdagen under de senare åren på extra stat beviljat ett anslag af 750 kronor. Då upplyst blifvit, att behovet af en dylik amanuens jämväl för år 1908 föreligger, hemställer jag, att Kungl. Majt tacktes föreslå Riksdagen

Amanuens vid
medicinska
polikliniken
å serafimer-
lasarettet.

att till arfvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets medicinska poliklinik å serafimerlasarettet på extra stat för år 1908 anvisa ett belopp af 750 kronor.

Sedan Riksdagen för hvarterdera af åren 1902—1907 beviljat ett extra anslag å 750 kronor till arfvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets *kirurgiska poliklinik å serafimerlasarettet*, har framställning om fortsatt anslag för nämnda ändamål blifvit gjord; och då anslaget befunnits fortfarande vara af behovet påkalladt, får jag tillstyrka, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen [79.]

Amanuens vid kirurgiska polikliniken å serafimerlasarettet.

att till arfvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets kirurgiska poliklinik å serafimerlasarettet på extra stat för år 1908 anvisa ett belopp af 750 kronor.

Riksdagen har på extra stat för hvarterdera af åren 1901—1907 beviljat ett anslag af 750 kronor såsom arfvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets *oftalmiatrikska poliklinik å serafimerlasarettet*. Då vederbörande vitsordat behovet af anställandet utaf en dylik amanuens äfven för år 1908, får jag föreslå, att Kungl. Maj:t tacktes hos Riksdagen hemställa, [80.]

Amanuens vid oftalmiatrikska polikliniken å serafimerlasarettet.

att till arfvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets oftalmiatrikska poliklinik å serafimerlasarettet må på extra stat för år 1908 anvisas ett belopp af 750 kronor.

Med anledning af vederbörandes anhållan om fortfarande anslag till arfvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets *gynekologiska klinik å Sabbatsbergs sjukhus*, för hvilket ändamål anslag under en följd af år beviljats, får jag tillstyrka, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen [81.]

Amanuens vid gynekologiska kliniken å Sabbatsbergs sjukhus.

att till arfvode åt en dylik amanuens jämväl för år 1908 på extra stat anvisa ett belopp af 900 kronor.

Med bifall till därom af Kungl. Maj:t gjord framställning beviljade 1906 års Riksdag till arfvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets *syfilidologiska klinik å sjukhuset S:t Göran* på extra stat för år 1907 ett anslag af 900 kronor. Som framställning om detta anslags beviljande jämväl för år 1908 af vederbörande blifvit gjord, och behof af anslaget fortfarande föreligger, tillåter jag mig hemställa, det Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen [82.]

Amanuens vid syfilidologiska kliniken å sjukhuset S:t Göran.

att till arfvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska in-

stitutets syfilidologiska klinik å sjukhuset S:t Göran på extra stat för år 1908 anvisa ett belopp af 900 kronor.

[83.] Städning och uppässning vid karolinska mediko-kirurgiska institutets *hygieniska institution* har af Riksdagen på extra stat för hvarterda uppässning af åren 1902—1907 anvisats ett belopp af 500 kronor. Då nu framställning om fortsatt anslag för ändamålet gjorts under åberopande af anslaget behöflighet, tillstyrker jag, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att till städning och uppässning vid karolinska mediko-kirurgiska institutets hygieniska institution på extra stat för år 1908 anvisa ett belopp af 500 kronor.

[84.] De skäl, som föranlett Kungl. Maj:ts under flera föregående år hos Riksdagen gjorda och af densamma bifallna framställningar om anslag till uppehållande såväl af den *pediatriska kliniken* vid Kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn som af en *pediatrisk poliklinik* i hufvudstaden, äga, på sätt af vederbörandes förnyade framställning i ämnet framgår, fortfarande giltighet. Fördenskull hemställer jag, det Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att för karolinska mediko-kirurgiska institutet på extra stat för år 1908 anvisa:

till en *pediatrisk klinik* vid Kronprinsessan Lovisas vård-

anstalt för sjuka barn kronor 1,800: —

och till en *poliklinik* för barnsjukdomar i Stockholm » 2,800: —

under villkor, hvad sistnämnda anslag beträffar, att Stockholms stad för polikliniken tillskjuter samma belopp för år 1908.

[85.] När det vid de senaste Riksdagarna beviljade anslaget af 500 kronor Materiell för till anskaffande och underhåll af materiell för *oftalmiatrika kliniken* vid karolinska mediko-kirurgiska institutet fortfarande är behöfligt, får jag tillstyrka, det Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att för omförmälda ändamål på extra stat för år 1908 anvisa samma belopp, eller 500 kronor.

[86.] Vidare hemställer jag, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att, i likhet med hvad under en följd af år ägt rum, till bekostande af *teckningar i vetenskapliga ändamål* vid karolinska mediko-kirurgiska institutet på extra stat för år 1908 bevilja ett anslag å 1,500 kronor.

För upprätthållande af den karolinska mediko-kirurgiska institutet [87.] åliggande undervisningen och sjukvården vid vissa obstetriska och gynekologiska kliniker under den tid af år 1904, hvarunder de ordinarie lärarna vid institutet icke ombesörjde nämnda undervisning och sjukvård, beviljade 1903 års Riksdag på extra stat för år 1904 ett anslag af 1,500 kronor. Enahanda anslag har af Riksdagen beviljats för hvartera af åren 1905, 1906 och 1907. Enär vederbörande vitsordat behovet af anslag för nämnda ändamål jämväl för år 1908, får jag tillstyrka, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

Undervisning och sjukvård vid de obstetriska och gynekologiska kliniker.

att för upprätthållande af den karolinska mediko-kirurgiska institutet åliggande undervisningen och sjukvården vid vissa obstetriska och gynekologiska kliniker under den tid af år 1908, hvarunder de ordinarie lärarna vid institutet icke ombesörja nämnda undervisning och sjukvård, på extra stat för år 1908 anvisa ett anslag af 1,500 kronor.

I sin förut omförmälda underdåniga skrifvelse den 5 oktober 1906 föreslår kanslern för rikets universitet anslag för möjliggörande af ett tidsenligt ordnande af röntgenarbetena vid serafimerlasarettet.

[88.]

Röntgenarbetena vid serafimerlasarettet.

Vikten af ifrågavarande arbeten har af statsmakterna redan behärskats, i det 1899 års Riksdag på Kungl. Maj:ts framställning för anskaffande till användning vid klinikerna å serafimerlasarettet af en fullständig så kallad röntgenapparat jämte apparater för fotografering på extra stat beviljade ett belopp af 3,000 kronor.

Universitetskanslerns nyss omförmälda framställning har föranledts af en hemställan från karolinska mediko-kirurgiska institutets lärarkollegium, däri föreståndaren för institutets klinik å serafimerlasarettet, professorn J. Berg framhållit behovet af särskilda anslag för uppehållande af röntgenarbetet vid lasarettet. Med afseende härpå anförde Berg hufvudsakligen följande:

Den medicinska röntgenologien, eller vetenskapen om röntgenljusets användande i medicinens tjänst hade utvecklats sig med stor snabbhet. Ett ofantligt arbete af en mängd forskare å fysikens och medicinens områden hade på ett decennium drifvit fram den medicinska röntgenologien från att vara en, visserligen med stora förhoppningar mottagen, undersökningsmetod till ställning af en själfständig vetenskap, en ny gren af den patologiska anatomen, för flera områden af den praktiska medicinen nästan lika oumbärlig som den patologiska anatomen i vanlig mening. Därjämte hade ur den röntgenologiska forskningen vuxit fram en behandlingsmetod grundad på röntgenstrålarnas egenskap af retmedel, deras förmåga att vid ringa intensitet befördra tillväxten af vissa väfnader och

[88.] organismer och att vid starkare inverkan medföra förstöring af lefvande väfnad, i synnerhet af vissa sjukliga nybildningar. Denna behandlingsmetod — röntgenterapien — kräfde likasom röntgendiagnostiken, en ingående kännedom om röntgeninstrumentariet och dess användning, icke blott för att öfvervinna de många tekniska svårigheterna utan äfven för att undvika de lömska faror, som hotade såväl röntgenologen som hans patient, om icke skyddsåtgärder med vaksamhet iakttoges.

Nytan af den medicinska röntgenologien vore hittills mest framträdande inom kirurgien. Det ginge knappast en dag på en modern kirurgisk klinik, då icke röntgenologien gäfvade ett viktigt, om icke rent af afgörande stöd vid bedömandet af sjukdomsbilder.

Å den inre medicinens område hade röntgenologien funnit en vidsträckt användning för studiet af bröstorganens fysiologi och sjukdomar. Det vore i synnerhet studiet af de stora kärlen och hjärtat, som genom röntgenologien gjort väsentliga landvinningar.

Äfven vid vissa lungsjukdomar gäfvade röntgenologien viktiga upplysningar. Vid tuberkulos i lungorna och i körtlarna vid de stora luftrören hade röntgenologien redan funnit en ganska vidsträckt användning för bedömande af processens utbredning och utvecklingsstadium och i senare fallet äfven för en tidigare och säkrare diagnos än med öfriga undersökningsmetoder.

Vid lunginflammation, vid utvidgningar af luftrören, vid vissa lungsäcksinflammationer, vid luftfyllnad af lungsäcken, vid nybildningar i brösthalan och i ännu andra af bröstorganens sjukdomar hade radiologien kunnat stödja sjukdomens diagnos eller rent af gifva det afgörande utslaget om dess karaktär och på ett annat sätt än förr gjort det möjligt att under lifvet följa dess förlopp.

Äfven vid andra af de sjukdomar, som hänfördes till den inre medicinens område, hade röntgenologien dels gifvit nya uppslag, t. ex. vid studiet af de akuta benförändringarna vid ledsjukdomar, såsom ledgångsreumatism, vid studiet af digestionskanalens rörelse och bukorganens läge, vid lokalisering af förträngningar och utvidgningar af digestionskanalen och vid studiet af allehanda sjukdomar inom bensystemet.

För att erhålla en föreställning om den betydelse, röntgenologien redan vunnit både för den medicinska forskningen och i den medicinska praktiken, behöfde man endast öppna en periodisk medicinsk publikation eller en modern lärobok inom nästan hvarje kirurgi- eller medicinens område. Dessutom hade en hel själfständig medicinsk röntgenlitteratur växt upp. Dels funnes talrika specialorgan för röntgenologi, dels hade en hel rad röntgenologiska läroböcker och atlas sett dagen. På alla medicinska

kongresser under senare år hade röntgenologien spelat en ganska viktig roll. Äfven hade särskilda röntgenologiska föreningar stiftats, och särskilda kongresser hade hållits för afhandlande af röntgenologi. [88.]

Orsakerna, hvarför röntgenologien från att vara en undersökningsmetod kommit att intaga en plats bland medicinens hjälpvetenskaper, vore flera. Så fordrade röntgenologien ett instrumentarium af invecklad art och arbetade med en teknik, som kräfde årslång speciell utbildning, för att arbetsresultatet skulle blifva tillfredsställande. Ty lika lätt som det vore att med en induktionsapparat och röntgenlampa erhålla en röntgenbild, lika svårt vore det i många fall att framställa en röntgenbild af sådan beskaffenhet, att den fyllde sitt ändamål. En dålig eller planlöst utförd röntgenbild kunde vara mera till skada än gagn.

Röntgentekniken fordrade alltså ensam för sig, om den skulle fylla billiga anspråk på fulländning, en särskild skolning. Men hvad som framför allt gifvit röntgenologien dess särställning vore röntgenogrammets sär-
egna karaktär. Röntgenbilden, vare sig i form af röntgenfotografi — röntgenogram — eller såsom bild på den fluorescerande skärmen, vore icke jämförbar med en vanlig fotografi. Den återgafve hvarken de friska eller de förändrade organen i en form, som man vore van att se och direkt på grund af våra anatomiska och fotologisk-anatomiska kunskaper kunde bedöma. Det vore icke en ytbild eller bild af en sektion genom ett visst organ, som röntgenbilden återgafve. Röntgenbilden vore att jämföra med en på ett plan framställd central projektionsbild af en genomskinlig kropp. Organens och organdelarnas inbördes läge på en röntgenbild vore icke blott beroende af deras läge inom den genomlysta kroppen, utan i lika hög grad betingadt af röntgenlampans ställning i förhållande till dem. En förskjutning af ett organ på röntgenbilden måste alltså bedömas på ett helt annat sätt än på en vanlig fotografi. En sådan förskjutning kunde vid en exakt fotografi och en noggrann analys däraf med stor noggrannhet bestämmas, men utan detta noggranna studium med förutsättning att kunna bedöma, hur bilden vore tagen, blefve röntgenbilden mera vilseledande än upplysande. Äfven röntgenbildens strukturdetaljer tedde sig på ett annat sätt än detaljerna på en snittyta, och bildens olika täthet och konturernas skärpa vore beroende icke blott af tätheten i det genomlysta föremålets olika delar utan äfven i hög grad af den använda röntgenlampans genomträngningsförmåga och belysningstiden. Röntgenbildens bedömande blefve sålunda en hel vetenskap. Det hade genom ett intensivt arbete på röntgeninstituten vid Europas och Amerikas kliniker utvecklat sig en helt ny gren af anatomen — röntgenanatomen — och

[88.] jämte den grof-anatomiska och histologiska patologien en ny gren af patologien, grundad på en ny undersökningsmetod, den röntgenologiska.

Röntgenoterapien hade med framgång blifvit använd på flera områden. Det vore vid vissa hudsjukdomar, såsom hudkräfta och lupus, och vid de hårsjukdomar, där terapiens hufvuduppgift vore hårens temporära aflägsnande, som röntgenoterapien hittills funnit sin mest framgångsrika användning, ja, vid en af dessa sjukdomar — favus — vore röntgenoterapien öfverlägsen alla andra behandlingsmetoder. Men under de senaste åren hade röntgenoterapien äfven utsträckts till behandling af vissa elakartade svulster, icke för att ersätta den kirurgiska behandlingen utan för att ingripa, då kirurgisk behandling ej längre vore möjlig. Röntgenoterapien hade därvid att i många fall uppvisa resultat, som berättigade dess användande och uppfordrade till utveckling af behandlingstekniken, i det att dels inoperabla svulster bragts att åtminstone temporärt försvinna, dels genom röntgenbehandling erhållits en nästan konstant lindring eller ett nästan fullständigt upphörande af de genom tumören framkallade smärtorna. Äfven vid vissa blodsjukdomar, leukämi och pseudoleukämi, hade röntgenoterapien visat goda resultat. Vid behandling af genom sjukliga förändringar förstörade organ — prostata-hypertrofi, vissa former af struma, tuberkulösa lymfkörtelansvällningar — hade äfven röntgenoterapien börjat finna användning, och om de därvid vunna resultaten bekräftade sig och visade sig hållbara, så lofvade röntgenoterapien att på dessa områden finna en gagnarik användning. Röntgenoterapien vore allt-å visserligen icke en fullt utbildad behandlingsmetod, och det vore sannolikt, att fortsätta undersökningar skulle begränsa dess användning till vissa områden, men det vore dock möjligt, att den samtidigt komme att göra nya landvinningar. I hvarje fall hade röntgenoterapien redan förvärfvat en fast plats bland öfriga behandlingsmetoder, och ett röntgenoterapeutiskt institut kunde icke vid en modern klinik undvaras både för att kunna tillgodogöra sig röntgenoterapien å de områden, där den med säkerhet visat sig verksam, och för att kunna själfständigt följa röntgenoterapiens utveckling och pröfva dess möjligheter.

Behandlingstekniken vore emellertid äfven för en öfvad röntgenolog en mycket svår sak. Feldosering kunde understundom icke ännu, trots den omsorgsfullaste och sakkunnigaste användning af instrumenten, undvikas. Men vid oerfaren och oskolad ledning af behandlingen vore led samma biverkningar af behandlingen en vanlig företeelse. Det vore att märka, att en belysning under sammanlagdt en kvarts timme under vissa omständigheter kunde framkalla djupa sår och brand å det belysta partiet å såväl sjuk som frisk väfnad. Det vore ett ofantligt stort antal

fall publicerade, och ännu flera icke publicerade, där en oförsiktig behandling vållat patienten månaders långt lidande. Om röntgenbehandling öfver hufvud taget skulle kunna användas, fordrade alltså patienternas säkerhet, att den leddes af en skolad röntgenolog. [88.]

Endast för att följa med röntgenologiens hastiga utveckling och tillgodogöra sig dess framsteg fordrades en mans speciella intresse och energiska arbete, detta i desto högre grad, om han därjämte skulle deltaga i arbetet på det röntgenologiska arbetsfältet.

Röntgenologiens faktiska existens som en särskild gren af den medicinska vetenskapen visade sig ej blott genom uppkomsten af röntgenologiska kongresser, föreningar, tidskrifter och läroböcker. Vid flera medicinska läroanstalter i utlandet vore redan egna lärarplatser för röntgenologi upprättade.

För undervisningen vid serafimerlasarettet vore det nödvändigt att äga ett röntgeninstitut med modern utrustning och under ledning af en läkare med särskild utbildning i röntgenologi. Detta vore nödvändigt både för att kunna för den kliniska undervisningen erhålla ett fullt användbart röntgenografiskt material, och för att detta material skulle blifva med önskvärd sakkunskap bedömdt. Det vore dessutom nödvändigt, för att vid röntgeninstitutet skulle kunna meddelas specialutbildning i röntgenologi, som för de läkare, som utbildade sig till lasarettsläkartjänst, torde blifva oundgänglig, därest lasarettens röntgenlaboratorier skulle blifva till vederbörlig nytta.

Röntgenarbetet vid serafimerlasarettet hade hittills icke stått under enhetlig ledning. För medicinska kliniken och för en del af det kirurgiska poliklinikmaterialet hade röntgenarbetet utförts under ledning af den kliniske laboratorn medelst det genom statsanslag anskaffade röntgeninstrumentariet för den medicinska kliniken. Det hade emellertid visat sig, att den kliniske laboratorns öfriga uppgifter vore så omfattande, att det icke syntes kunna åläggas honom att ägna röntgenologien den tid och det arbete, som numera nödvändigt fordrades för att kunna fylla den medicinska klinikens kraf.

Röntgenarbetet för den kirurgiska kliniken och för en del af poliklinikmaterialet hade utförts i lokal, som år 1904 upplåtits af serafimerlasarettets direktion medelst på enskild väg anskaffadt instrumentarium. Ledningen af det sålunda inrättade röntgenlaboratoriet hade till den 1 juli 1906 handhäfts af docenten i ortopedisk kirurgi Patrik Haglund mot en af serafimerlasarettet lämnad ersättning under år 1905 af 500 kronor och från och med den 1 januari 1906 af 1,000 kronor för år. Haglund hade emellertid på grund af röntgenarbetets stegrade fordringar

[88.] på tid och arbete måst afsäga sig detta uppdrag, och det kirurgiska röntgenlaboratoriet sköttes från och med den 1 juli 1906 tills vidare af en genom serafimerlasarettet på samma villkor som Haglund anställd föreståndare. Fordringarna på röntgenologen och omfattningen af hans arbete hade emellertid ökats så, att denna rent provisoriska anordning af röntgeninstitutet ej längre kunde bibehållas.

För att på ett för undervisningen tillfredsställande och tillika ekonomiskt sätt ordna röntgenarbetet vid serafimerlasarettet syntes det lämpligt och nödvändigt, att hela röntgenarbetet ställdes under ledning af en föreståndare för serafimerlasarettets röntgeninstitut, att vid denna plats bundes en skolad röntgenolog, att föreståndarplatsen aflönades på ett sätt, motsvarande den specialutbildning och det ansvarsfulla arbete den kräfde, samt att föreståndaren lämnades nödigt biträde och medel till underhållande af ett tidsenligt röntgeninstrumentarium, hvilket, såsom erfarenheten utvisat, vore dyrbart och delvis förgängligt.

Enligt Bergs åsikt kunde dessa önskemål ernås medelst ett årligt anslag af 5,000 kronor, hvaraf 3,000 kronor skulle anvisas såsom arfvode åt en på tre år i sänder anställd föreståndare och 2,000 kronor skulle enligt de närmare bestämmelser, som kunde blifva af Kungl. Maj:ts meddelade, användas dels till aflöning af erforderligt biträde åt föreståndaren och dels till underhåll af röntgeninstrumentariet.

Den utredning, Berg sålunda lämnat, har syns lärarkollegiet visa behöfligheten icke minst från den medicinska undervisningens synpunkt af sådana anslag, som möjliggöra ett tidsenligt ordnande af röntgenarbetena vid serafimerlasarettet, och kollegiet har jämväl funnit det af Berg afsedda anslagsbeloppet vara för ändamålet väl behöfligt, hvarför kollegiet föreslagit beloppets äskande af Riksdagen.

Universitetskanslern har i ärendet anfört, att han funne den utförliga utredning, som åvägabragts af Berg, vara fullt öfvertygande ej blott i fråga om behovets förefintlighet utan äfven i afseende å lämpligaste sätt och medel att fylla detsamma, samt att han funne det vara synnerligen angeläget, att vårt lands största medicinska läroverk måtte få tillfälle att på ett tillfredsställande sätt i undervisningens intresse utnyttja de viktiga hjälpmedel för såväl diagnos som terapi, hvilka den moderna röntgenologien erbjöde. Det begärda anslagsbeloppet, 5,000 kronor, torde visserligen icke kunna blifva, med hänsyn jämväl till förutsedd ökad och utvecklad användning af röntgenmetoden, för framtiden tillräckligt för ändamålet och syntes äfven för närvarande vara knappt tilltaget. Men

då, enligt hvad kanslern hade sig bekant, till samma ändamål från serafimerlasarettet utginge ett belopp af 1,000 kronor och, vid det förhållande att röntgenmetodens användning äfven för sjukvården vid lasarettet vore af mycket stor betydelse, det vore att hoppas, att lasarettets medel måtte medgifva, att liknande anslag jämväl för framtiden kunde komma att beviljas, syntes det ordinarie statsanslaget kunna begränsas till nyssberörda, af lärarkollegiet föreslagna belopp.

Rörande angelägenheten af att röntgenarbetet vid serafimerlasarettet ordnas på ett tidsenligt sätt vill jag till fullo instämma med kanslern för rikets universitet. Mot det begärda anslagsbeloppet, 5,000 kronor för år räknadt, finner jag ej skäl till anmärkning liksom ej heller mot dess uppdelande på sätt i ärendet föreslagits, men jag anser mig ej böra föreslå, att anslaget för närvarande uppföres annat än på extra stat.

Jag får därför hemställa, det Kungl. Maj:t behagade föreslå Riksdagen

att för karolinska mediko-kirurgiska institutet på extra stat för år 1908 bevilja: dels till arfvode åt en föreståndare för röntgeninstitutet å serafimerlasarettet 3,000 kronor, dels ock till aflöning åt erforderligt biträde åt föreståndaren och till underhåll af röntgeninstrumentariet 2,000 kronor, eller sålunda tillhopa 5,000 kronor.

I en till kanslern för rikets universitet den 3 september 1902 aflåten [89.] skrivelse anhöll lärarkollegiet vid karolinska mediko-kirurgiska institutet om kanslerns medverkan till beredande af anslag å sammanlagdt 191,791 kronor till uppförande af en *tillbyggnad vid institutet för dess farmakologiska institution* samt till inredning och utrustning med apparater m. m. för de afdelningar, som af utvidgningen berördes. Tillbyggnad för ny farmakologisk institution m. m.

I nämnda skrivelse anförde lärarkollegiet, bland annat: Med bifall till därom af Kungl. Maj:t aflåten proposition hade 1882 års Riksdag beviljat ett anslag af 315,000 kronor för uppförande af en ny byggnad vid institutet, i hvilken plats beredts för den anatomiska institutionen afvensom för en fysiologisk, en histologisk, en hygienisk och en farmakologisk institution. Byggnadens uppförande hade i främsta rummet motiverats af den anatomiska institutionens behof, och detta hade äfven intagit främsta rummet vid uppgörande af plan för byggnaden. De öfriga institutionerna, sådana de kommit till utförande, torde visserligen kunna sägas hafva varit ganska tillfredsställande efter dåvarande förhållanden, men hade, åtminstone hvad beträffade en del af dem, lämnat föga möjlig-

[89.] het att tillgodose de ökade kraf, som utvecklingen förde med sig. Dessa kraf hade emellertid gjort sig i hög grad kända och säkerligen i vida högre grad, än man år 1882 kunnat förutse.

I främsta rummet gällde detta för den farmakologiska afdelningen. Denna bestode af tre rum, däraf ett helt litet, och hade föreläsningssal gemensam med den hygieniska afdelningen. Två af dessa tre rum upptoges fullständigt af drogsamlingar. Äfven det tredje upptoges till stor del af den farmakologiska drogsamlingen samt begagnades för öfrigt af de studerande vid deras farmakognostiska studier. Någon som helst plats för experimentell forskning funnes icke inom afdelningen. Detta kunde visserligen hafva syntts något så när tillfredsställande år 1882, då farmakognosien dominerade och intresset inom institutionen koncentrerade sig på drog-museet. Men tiderna hade sedan dess ändrats, så att farmakodynamiken numera vunnit öfvervägande inflytande och betydelse. Det vore också naturligt, att utvecklingen skulle gå i denna riktning. Sedan den botaniska och farmakognostiska kunskapen om de i medicinen använda drogerna vunnits, uppställde sig de mer på djupet gående frågorna, d. v. s. studiet af drogernas och deras särskilda beståndsdelars äfvensom af andra läkemedels inverkan på den friska och sjuka organismen och därmed sammanhängande omständigheter. Farmakodynamikens mål vore att lämna en vetenskaplig utredning af olika ämnens inverkan på organismen. Till sina forskningsmetoder hade farmakodynamiken gemenskap med en del teoretiska medicinska ämnen; med afseende på målet, hvartill den sträfvade, anslöte den sig till den praktiska medicinen, åt hvilken den lämnade vetenskaplig utredning inom vissa grupper af spørsmål, hvilkas vapenföråd den, för så vidt det vore fråga om läkemedel, pröfvade och riktade. Stundom trädde farmakodynamiken äfven i andra discipliners tjänst, såsom vid besvarande af rättsmedicinska frågor.

Farmakologiens utveckling därhän, att farmakognosien både såsom forsknings- och undervisningsområde numera kommit att intaga andra rummet, medan det första intoges af farmakodynamiken, hade föranlett, att namnet på professuren år 1894 ändrades för att gifva uttryck åt detta sakförhållande, och än mer — fordringarna på professurens innehafvare och på hans verksamhet hade undergått samma förändring. Professurens nuvarande innehafvare vid institutet vore utbildad såsom farmakodynamiker och hade såsom sådan idkat en flitig vetenskaplig verksamhet.

För att farmakodynamiken skulle komma i den ställning, som den på grund af sin betydelse förtjänade, och som tiden kräfde, förutsattes en ganska betydande laborieutrustning för olika experimentella, kemiska, mikroskopiska arbeten o. s. v. För att denna vetenskap skulle hållas

levande vid läroanstalten, vore det nödvändigt, att dess målsman själf arbetade däruti, och att han hade nödiga materiella hjälpmedel för sådant arbete. Detsamma förutsattes, för att yngre forskare skulle kunna intränga i denna vetenskap och verkligen tillägna sig densamma. [89.]

För fullföljande af den farmakodynamiska forskningen vid institutet hade det dittills varit nödvändigt, att dess idkare lånat plats på andra institutioner, och särskildt hade den fysiologiska afdelningen härför tagits i anspråk. Om också sådan plats, för såvidt möjligt varit, villigt upplåtits och bästa samförstånd rådt emellan olika parter, så vore det tydligt, att ett sådant förhållande vore högst otillfredsställande. De åsyftade institutionerna vore nämligen inrättade för sina speciella ändamål och motsvarade endast ofullkomligt farmakologens berättigade anspråk på den speciella utrustningen för hans ändamål. Tillståndet blefve för farmakologen så mycket mer otillfredsställande, som han för ett ändamål måste vända sig åt ett håll och för ett annat ändamål åt ett annat; särskilda svårigheter uppstode naturligtvis, då han måste söka sin plats inom en institution, hvilken, såsom den fysiologiska, redan förut vore allt för trång för sina egna ändamål.

Det låge i öppen dag, att under dessa förhållanden hinder skulle uppstå såväl för de farmakologiska forskningsarbetena som i fråga om undervisningsverksamheten, t. ex. preparationer och demonstrationer vid föreläsningarna i farmakologi.

Det vore därför högst maktpåliggande, att den farmakologiska institutionen erhöile en ny lokal, som gäfvade nödigt laboratorieutrymme m. m. och därjämte fortfarande lämnade plats för drogsamlingen. Arbetslokaler behöfde, för att icke blott fylla det för tillfället förefintliga behovet utan äfven tillgodose ökade sådana, omfatta först och främst några arbets-salar för utförande af experiment på djur. Inredningen af dessa och den instrumentala utrustningen af desamma komme i viss mån att likna hvad som kräfdes vid laboratorier för experimentell fysiologi. Vidare behöfdes ett par rum, som bildade ett kemiskt laboratorium med tillräcklig utrustning för att möjliggöra de kemiska arbeten, hvilka inginge i den farmakodynamiska forskningen, som ofta kräfde svar på kemiska frågor. Äfven de mer ingående drogundersökningarna medförde ofta kemiska arbeten, hvarigenom behovet af kemiskt laboratorium än mer ökades.

För de botaniska och mikroskopiska drogundersökningarna torde icke särskild lokal behöfvas, utan de därtill nödiga apparaterna, såsom mikroskop och dylikt, kunde uppställas inom de nu anförda lokalerna. Vidare behöfdes naturligtvis en föreläsningssal samt särskildt rum för professorn, förvaringsrum och dylikt.

[89.] Behovvet af en farmakologisk institution hade i allmänhet gjort sig känt och erkänt såväl i våra grannländer som i öfriga kulturländer. I Kristiania och i Köpenhamn hade under senare tider farmakologiska laboratorier blifvit inrättade; det sistnämnda bestode af tio rum, inberäknadt verkstad, djur- och förvaringsrum; behovvet af utrymme ansåges dock icke därmed vara tillräckligt tillgodosedt. I Uppsala hade man, enligt hvad som uppgifvits, planerat inrättande af farmakologiskt laboratorium inom den gamla kemiska byggnaden. För öfrigt funnes vid de mer fullständiga medicinska läroverken i utlandet i allmänhet inrättade farmakologiska laboratorier, stundom af stor omfattning.

Om några af dessa, nämligen de i Strassburg, Leipzig, Göttingen, Marburg, Berlin och Moskwa, hade extra ordinarie professorn i farmakodynamik och farmakognosi vid institutet C. G. Santesson tagit närmare kännedom vid besök på platsen, och hade hans därvid samlade iakttagelser tillgodogjorts för planering af ett farmakologiskt laboratorium vid karolinska institutet.

Behovvet af en ny farmakologisk institution därstädes hade varit fullt aktuellt, allt sedan professuren i ämnet erhållit en omgestaltning enligt tidens kraf samt i denna form blifvit besatt med ny innehafvare, alltså vid tiden för lärarkollegiets framställning mer än ett halft decennium. För att kunna bearbeta frågan, huru detta behof skulle kunna tillgodoses, hade kollegiet den 15 maj 1901 hos Kungl. Maj:t begärt tillstånd att för erhållande af sakkunnig arkitektihjälps få vända sig till öfverintendentsämbetet, och hade denna anhållan i nåder bifallits den 28 juni samma år.

Den utredning, som lärarkollegiets utsedda kommitterade i samråd med arkitekten i öfverintendentsämbetet F. Eckert ägnat frågan, hade gifvit till resultat, att det ändamålsenligaste sättet att tillgodose den farmakologiska institutionens kraf vore att förlänga det nuvarande huset, där de anatomiska, hygieniska, farmakologiska, histologiska och fysiologiska institutionerna för närvarande hade sina lokaler, allt intill den södra tomtgränsen och tillika uppföra det i sin helhet till tre våningars höjd — för närvarande hade en del af detta hus endast två våningar — samt förlägga den farmakologiska institutionen, hvilken för närvarande befunne sig i motsatt del af huset, i den nybyggda delen.

Såsom en sammanfattning af de skäl, som talade för en sådan anordning, kunde sägas, att de alltid ganska dryga kostnader, som skulle blifva förenade med inrättande af en farmakologisk institution eller utvidgning af den gamla, enligt den anförda planen skulle medföra den största vinsten och den föreslagna anordningen sålunda blifva den mest ekonomiska, äfven om den farmakologiska byggnadsfrågan i och för sig skulle

kunna lösas på ett möjligen något billigare sätt. Förhållandet vore nämligen, att det nu anförda förslaget icke blott på ett tillfredsställande sätt tillgodosåge krafven på farmakologien, utan äfven fyllde andra, mycket behjärtansvärda behof särskildt för den fysiologiska och den histologiska afdelningen, behof, hvilka vore af den beskaffenhet, att de, oafsedt den farmakologiska frågan, inom kort skulle medföra anspråk på utvidgning af dessa institutioner.

Härefter berör lärarkollegiet två andra förslag till uppförande af ny farmakologisk institution vid institutet, det ena gående ut på en tillbyggnad på andra sidan af den anatomiska institutionen och det andra åsyftande uppförande af ett helt nytt hus. Båda förslagen afstyrkas emellertid, det förra emedan därigenom skulle omöjliggöras en i framtiden nödvändig utvidgning af de anatomiska och hygieniska institutionerna och det senare såsom i och för sig dyrbart och medförande svårigheter vid framdeles behöfliga byggnadsföretag å institutets tomt. Härtill komme, såsom framhållits, att det nu förordade förslaget tillgodosåge, förutom behofven för farmakologien, en del andra viktiga ändamål. Det fysiologiska laboratoriet hade, oafsedt de farmakologiska arbeten, som under sista decenniet där bedrifvits, ett utrymme, som visat sig väl trångt för den lifliga verksamhet, som, allt sedan det nya laboratoriet öppnats, därstädes varit rådande. Ehuru en del arbeten, med uppoftande af anspråken på bekvämlighet, blifvit förlagda till plats, som blifvit beredd genom afbalkning på vinden, hade utrymmet inom laboratoriet blifvit så upptaget genom de anordningar, som vidtagits för de inom laboratoriet flitigt bedrifna näringsfysiologiska försöken, att plats saknades för bearbetning af frågor inom en del andra viktiga områden af fysiologien, såsom sinnesfysiologien m. m. Äfven för en så allsidig bearbetning af frågor inom näringsfysiologien, som vore behöflig med hänsyn till denna vetenskapsgräns utveckling, saknades utrymme och medel. För en ingående belysning af dessa spörsmål vore nämligen kalorimetriska undersökningar i hög grad värdefulla; de svar på frågorna, som genom undersökning medelst denna metod, d. v. s. genom samtidig bestämning af ämnesomsättningen i kroppen och den däri bildade värmemängden, kunde erhållas, stode icke att vinna på annat sätt. I utlandet hade man äfven på åtskilliga ställen såsom t. ex. i Bonn, Paris, Petersburg, Budapest, State College i Pennsylvania och Wesleyan University, Middeltown, Connecticut, inrättat respirationskalorimetrar. Dessa apparater kräfde, om de skulle kunna användas för försök med människor eller större djur, rätt stort utrymme, och, därest de skulle inrättas efter system, som visat sig tillförlitligt, vore de dyrbara. Sålunda hade den för försök med större djur afsedda apparaten i Bonn kostat omkring 50,000 mark.

[89.] Den vid State College i Pennsylvania, hvilken till storlek och inrättning närmast torde kunna tjäna som förebild för inrättande af en sådan apparat vid karolinska institutet, hade kostat 9,000 dollars. Att inrättandet af dessa kostsamma apparater med intresse omfattats, och att medel ställts till förfogande torde förklaras såväl af den stora vetenskapliga betydelse, de ägde, som af den omständigheten, att dessa apparater möjliggjorde besvarande af en del praktiskt viktiga frågor rörande födoämnens tillgodogörande inom organismen. All möjlighet att i vårt land utföra dylika kalorimetriska arbeten saknades för närvarande. För inrättande af en respirationskalorimeter vid karolinska institutet kunde således de nyssnämnda skälen anföras. Det borde emellertid tilläggas, att denna inrättning äfven i ännu ett afseende torde medföra stor nytta. En väsentlig — och mycket kostsam — del af den tilltänkta kalorimetern utgjordes af en kraftig frysmaskin. Inrättandet af en sådan torde blifva till nytta icke blott för den fysiologiska institutionen utan äfven för andra afdelningar. Befintligheten af ifrågavarande frysmaskin vid institutet torde lämna tillfälle till att på ett jämförelsevis enkelt och billigt sätt åstadkomma fryshing af lik samt afkylning för en del andra ändamål, t. ex. vid den kemiska afdelningen.

Genom den planerade tillbyggnaden skulle den fysiologiska institutionens behof af ökadt utrymme för bearbetning af andra delar af fysiologien än näringsfysiologien äfvensom utrymme för en respirationskalorimeter blifva tillgodosedda. I kostnadsförslaget vore äfven upptagen en sådan kalorimeter.

Äfven vid den histologiska afdelningen finnes en kännbar brist, som genom förslaget skulle kunna afhjälpas. Professorn i histologi hade till sitt särskilda förfogande endast ett rum och detta af ganska små dimensioner. Genom bristen på utrymme blefve därför hans forskningsarbete i väsentlig mån försvåradt. Ännu större svårigheter uppstode för amanuensen, andra studerande och yngre läkare, som där utförde specialarbeten. På grund af dessa förhållanden vore en utvidgning af institutionen väl behöflig. Ett annat synnerligen viktigt skäl för institutionens utvidgning vore undervisningens tillgodoseende. Äfven vid den för tillfället tämligen begränsade tillströmningen till läkarbanan vore platserna inom den histologiska afdelningen, hvilken inrättats, innan histologien blifvit särskildt examensämne, fullt upptagna vid de praktiska kurserna. Blefve tillströmningen af studerande större, såsom den förut tidtals varit och väl åter kunde blifva, torde det redan nu knappa eller, man kunde nästan säga, otillräckliga utrymmet för de studerande blifva alldeles för litet. Då histologien numera hade den betydelse, att den utgjorde ett särskildt examens-

ämne, vore den praktiska utbildningen däri en integrerande del af undervisningen, som icke kunde eftersättas utan måste meddelas i den utsträckning, som vore behöflig. Följden af ett ökad tillopp af studerande skulle därför sannolikt blifva den, att ej alla, som anmälde sig, kunde samtidigt mottagas, hvilket för de studerande eller för en del af dem komme att medföra tidspillan.

Genom den föreslagna tillbyggnaden skulle man råda bot äfven för de nu anförda bristerna hos den histologiska institutionen. Äfven denna utvidgning vore således ingalunda öfverflödigt utan skulle tillgodose ett verkligt behof.

Enligt det framlagda förslaget skulle man, förutom den nu motiverade utvidgningen af farmakologiska, fysiologiska och histologiska institutionerna, vid undervisningen erhålla en afdelning för observationer och aseptiska operationer på djur, hvilken närmast skulle hafva betydelse för den fysiologiska institutionen men därjämte kunna vara af stort gagn äfven för den farmakologiska forskningen och arbeten inom andra grenar af de medicinska vetenskaperna, äfven de mer praktiska såsom vid bearbetning af frågor rörande sår-läkning, operationsmetoder, spörsmål inom den experimentella patologien, för hvilkas besvarande operationer förutsattes o. s. v. Vid åtskilliga tillfällen kunde det vara af betydelse, att försöksdjuren hölles fria från inflytelser, som kunde oroa dem eller på annat sätt inverka på dem och störa försöken. I sådana försök, där det gällde att vinna en god läkning af operationssår, vore det naturligtvis äfven viktigt att kunna hålla djuret isolerad för att kunna undvika sårinfektion. För detta måls vinnande vore det äfven nödvändigt att hafva en operationslokal, som möjliggjorde användningen af den moderna operationsteknikens hjälpmedel, aseptik och antiseptik. I förslaget funnes sålunda för denna afdelning upptagna isoleringsrum, observationsrum, operationsrum, badrum, rum för sterilisering af instrument m. m.

Som redan sagts, skulle det farmakologiska laboratoriet inrymmas i en helt och hållet ny lokal. Dess hittillsvarande rum kunde emellertid komma till nytta. De gränsade intill den hygieniska institutionen och kunde med lärthet helt eller delvis förenas med denna. Då praktiska öfningar i hygien icke för närvarande kräfdes af de studerande, vore behofvet af laboratorieutrymme ej större, än att detsamma hittills kunnat motsvaras af hygieniska institutionens nuvarande lokaler. Den hygieniska vetenskapen vore emellertid stadd i snabb utveckling och intresset för ämnet vaket hos de yngre läkarna, hvadan frivilliga öfningar flitigt bedrifs i det nuvarande laboratoriet. Behofvet af arbetsplatser komme därför säkerligen att stegras allt mer och mer.

[89.] Härefter öfvergår lärarkollegiet till att redogöra för förslaget enskildheter samt kostnaderna för dess utförande. I afseende härå anføres:

Ritningarna till byggnaden hade, som nämndt, efter samråd med kollegiets delegerade, utarbetats af arkitekten i öfverintendentsämbetet Eckert. Från ämbetet hade institutet mottagit nyssnämnda ritningar jämte kostnadsförslag, afseende jämväl kostnader för gas-, vatten- och afloppsledningar, anordningar för uppvärmning och ventilation samt äfven kostnaden för elektriska ledningar.

Förslaget upptog i den nya delen af källarvåningen rum för den nya respirationskalorimetern, ett rum, dit den nuvarande apparaten för respiratoriska ämnesomsättningsförsök skulle förflyttas, samt vidare varmkammare.

I bottenvåningen af byggnaden finnes ett stort rum, som skulle förenas med den hittillsvarande histologiska föreläsningssalen, hvilken tillika blefve plats för de studerandes praktiska histologiska arbeten.

Det sålunda erhållna rummet komme att i sin helhet hafva 15 fönster och torde för lång tid gifva tillräckligt utrymme för de histologiska öfningarna, demonstrationerna och föreläsningsöfningarna. Professorn skulle erhålla ett stort rum och ett något mindre. Arbetsplatser för amanuens och andra yngre forskare vunnas inom de nuvarande rummen.

De rum på nedra botten, som det fysiologiska laboratoriet disponerade, nämligen verkstaden, ett större rum jämte ett litet mörkrum, skulle till inredningen omändras och apteras för näringsfysiologiska arbeten, rum för förbrännningar enligt Kjeldahl, analys- och preparationsrum samt förvaringsrum.

Den nuvarande apparaten för respiratoriska ämnesomsättningsförsök skulle, såsom förut sagts, flyttas till källarvåningen. De rum, som nu upptoges af densamma, äfvensom den nuvarande föreläsningssalen skulle inredas till arbetsrum för professorn, laboratorn, amanuensen och laboranterna. Ett nuvarande analysrum skulle inredas till verkstad. I den nybyggda delen af samma våning befunne sig ny föreläsningssal, ett rum för laboranterna, optiskt rum och mörkrum samt ett rum, hvarmed lokalen för experimentella arbeten komme att vidgas.

I våningen två trappor upp, hvilken blefve nybyggd äfven ofvanpå det nuvarande fysiologiska laboratoriet, skulle den nya farmakologiska institutionen inrymmas. Den skulle där erhålla tio rum, nämligen ett stort rum för drogmuseum, inredt med läktare för att öka utrymmet för drogernas uppställande, rum för de studerandes drogstudier, ett litet och ett större rum för kemiska arbeten, föreläsningssal, enskildt rum för professorn, tre rum för experimentella arbeten, samt ett litet rum för grofarbeten

m. m. I denna våning skulle ytterligare ett litet rum erhållas, afsedt till förvaring af anatomiska planscher. [89.]

Uri vindsvåningen skulle farmakologiska afdelningen erhålla ett stort rum till förvaring af drogdoubletter, glasvaror och dylikt. Där finnes vidare tre rum, afsedda för observationer af djur; vidare fyra rum för den förutnämnda operationsafdelningen. Efter ena sidan af vindsvåningen befunne sig ett förrådsrum, vidare sju smårum, som helt eller delvis kunde inredas för isolering af djur och vård af opererade sådana. Vidare finnes ett rum för en cistern till uppvärmning af vatten, toalett, klosett m. m.

De olika våningarna förenades med hvarandra dels genom trappuppgång och dels genom en hiss, afsedd att drivas med elektricitet. Denna sistnämnda vore nödvändig för att förmedla kommunikationen mellan fysiologiska och farmakologiska afdelningen å ena sidan samt arbetslokaler i källarvåningen å andra sidan, hvilken utan hissen skulle blifva alltför obekväma.

Arkitekten Eckerts omnämnda kostnadsförslag, omfattande jämväl kostnader för gas-, vatten- och aflöppsledningar, elektriska ledningar samt anordningar för uppvärmning och ventilation, slutade å en summa af 130,565 kronor.

Vid beräkning af kostnaderna för lokalernas inredning och utrustning hade detaljutredningar lagts till grund, hvilka föreståndarna för farmakologiska, fysiologiska och histologiska afdelningarna, extra ordinarie professorn Santesson, professorn J. E. Johansson och extra ordinarie professorn E. Holmgren utarbetat.

Med afseende på den nya *farmakologiska institutionen* ville kollegiet erinra därom, att den farmakologiska afdelningen för närvarande hade en mycket obetydlig instrumentell utrustning och knappast annan inredning än den, som tillhörde drogmuseet. Det nu förefintliga skulle naturligtvis tillgodogöras för det nya laboratoriet, men därmed kunde endast en ringa del af behovet fyllas. Det nya laboratoriet måste nämligen erhålla inredning och tidsenlig utrustning med hänsyn till de nya ändamål, som institutionen skulle uppfylla, nämligen farmakodynamiska arbeten med därtill hörande experiment på djur och kanske undersökningar samt vidare drogundersökningar med däri ingående mikroskopiska och kemiska arbeten. För dessa arbeten behöfdes således dels apparater, till stor del sådana som användes inom den experimentella fysiologien, och dels en tillräcklig utrustning för kemiska arbeten samt för botaniska undersökningar med mikroskopet o. s. v.

Kostnaderna för det nya laboratoriets inredning och utrustning beräknades med hänsyn till det sagda på följande sätt:

[89.]

Till inredning, möbler m. m.

Diverse bord, dels fasta, med underskåp och ekskifvor, dels lösa, samt föreläsnings- och skrifbord	kronor 2,423: —
Diverse skåp till förvaring af instrument, preparat, kemikalier och planscher med mera	» 2,915: —
Öfverbyggda arbetsbord (drogskåp)	» 1,055: —
Stolar i föreläsningssalen och öfriga rum	» 975: —
Diverse inredning	» 473: —
Summa kronor	7,841: —

Apparater och instrument.

Registrerings- och tidmättningsapparater	kronor 1,805: —
Elektriska apparater	» 1,525: —
Apparater för djurexperiment	» 500: —
Mikroskopiska apparater	» 750: —
Kemiska apparater och utensilier	» 880: —
Vågar och viktsatser	» 420: —
Diverse apparater	» 500: —
Summa kronor	6,380: —

För den farmakologiska institutionen stege således kostnaderna för inredning och utrustning till en summa af 14.221 kronor. Denna summa kunde ej anses vara högt beräknad, då, enligt meddelade upplysningar, för utrustningen af det farmakologiska laboratoriet i Köpenhamn endast med böcker och instrument — möbler, elektriska motorer, djurburar icke inräknade — anslagits en summa af 9,637 kronor.

Utvidgningen af den *histologiska institutionen* medförde naturligtvis kostnader för möbler, såsom skåp, bord m. m. uti den nya delen af institutionen, men föranledde äfven kostnad för sådana i den äldre delen. Då utrymmet inom institutionen ökades, kunde nämligen en del af de äldre rummen användas på ett fördelaktigare sätt än förut; det blefve därför möjligt att åt dem gifva en inredning med arbetsbord, preparatskåp, öfverbyggda arbetsbord, s. k. kapell, hvartill plats förut saknats, men hvilka vore behöfliga. Äfven blefve det möjligt att inom flera olika rum bereda plats för mikrotomer, hvarför äfven 4 nya sådana jämte tillbehör upptoges bland kostnaderna. Härtill komme en uppsättning af stolar, delvis afsedd att komplettera de förutvarande.

Kostnaderna för inredning och utrustning af denna institution sammanfördes i följande beräkning: [89.]

Väggfasta arbetsbord med lådor, underskåp och mikroskopfack	kronor 1,160: —
5 kapell	» 1,050: —
Skåp, lösa bord, stolar, klädhängare, mattslipade glasrutor	» 3,160: —
4 mikrotomer à 200 kronor	» 800: —
4 paraffinugnar à 75 kronor	» 300: —
1 termostat	» 150: —
Summa kronor 6,620: —	

Med den föreslagna utvidgningen af den *fysiologiska institutionen* skulle på grund af de skäl, hvilka redan anförts, förenas inrättandet af en respirationskalorimeter. Enligt de upplysningar och iakttagelser, som professor Johansson samlat under den resa, som han sommaren 1902 företagit med statsunderstöd för att skaffa utredning beträffande inrättande af en respirationskalorimeter, samt den utredning, han eljest kunnat erhålla, skulle kostnaden för en sådan apparat, hvilken blifvit till sina dimensioner reducerad så långt, som vore förenligt med det afsedda ändamålet, och hvilken utfördes med iakttagande af sparsamhet, böra beräknas till

.....	kronor 25,000: —
Till apparaten behöfdes dessutom en elektrisk motor om 5 hästkrafter, hvilken kostade	» 2.000: —
Summa kronor 27,000: —	

I närmaste sammanhang med inrättandet af en respirationskalorimeter stode anskaffandet af en kalorimetrisk bomb, hvilken dock funne användning äfven vid andra näringsfysiologiska försök. Ändamålet med densamma vore att direkt och med noggrannhet kunna bestämma värmevärdet hos födoämnen, som användes vid försöken, och sålunda i hvarje särskildt fall erhålla ett exakt värde i stället för de ur litteraturen hämtade medeltalen, hvilka icke med noggrannhet gällde för de särskilda fallen. Kostnaden för en sådan apparat beräknades till 1,000 kronor.

Såsom redan blifvit framhållet, skulle en väsentlig vinst af det fysiologiska laboratoriets utvidgning vara den, att det inom laboratoriet kunde beredas nödigt utrymme äfven för arbeten inom andra delar af fysiologien än näringsfysiologien. Den förefintliga Tigerstedt-Sondénska respirationsapparaten skulle därför flyttas ned i källarvåningen. Maskinerna m. m. kunde fortfarande användas, men plåtväggarna m. m. måste göras nya.

- [89.] Då apparatens storlek, dels af utrymmesskäl dels för att möjliggöra syrgasbestämningar, reducerades, torde flyttning och omändring kunna utföras för en kostnad af..... kronor 1,200: —

Lägre torde den emellertid icke kunna beräknas, då apparaten i sitt nuvarande skick kostat omkring 6,000 kronor.

Då de anförda förändringarna gäfvade möjlighet att äfven utföra syrgasbestämningar, intoges i beräkningen äfven kostnaden för den därtill behöfliga analysapparaten, hvilken belöpte sig till..... » 250: —

Inredningen af det rum i bottenvåningen, där förbränningsanalyser m. m., som sammanhängde med de näringsfysiologiska försöken, skulle utföras, kräfde verk samma anordningar för bortledande af sura och illaluktande ångor, hvilka härvid i stor mängd utvecklades; kostnaden härför beräknades till » 600: —

Summa kronor 2,050: —

Laboratoriets utvidgning medförde naturligtvis kostnader för inredning och möblering inom den nya delen äfvensom en del kostnader för de med utvidgningen sammanhängande förut icke upptagna förändringarna inom den nuvarande lokalen. Dessa kostnader vore:

Skåp, inklusive drogskåp	kronor 1,100: —
Bord..... »	600: —
Stolar	» 120: —
Inredning af professorns ena rum till biblioteks- och läsrum	» 350: —
Inredning af förvaringsrum	» 200: —
Ändring och reparationer i föreläsningssalen och en del andra rum	» 730: —

Summa kronor 3,100: —

Till de nu anförda kostnaderna komme utgifterna för anskaffande af en del nya instrument. Fysiologiska institutionens föreståndare professor Johansson hade beträffande behovet häraf anført, att institutionen vore mycket knapphändigt utrustad med apparater för egentliga föreläsningförsök. Behovet af dylika gjorde sig kännbart i samma mån som anspråken höjdes på en mer åskådlig och elementär undervisningsform. Vidare hade undervisningen i fysik för tandläkarelever blifvit förlagd till institutets fysiologiska institution. En god del af de för undervisningen behöfliga apparaterna kunde visserligen förfärdigas på institutionens egen

verkstad, om densamma finge den utrustning, som i det följande föresloges. Det torde emellertid blifva nödvändigt att dessutom inköpa akustiska, optiska och äfven en del elektriska apparater, som ej kunde tillverkas på en vanlig enkel verkstad för metallarbeten. Institutionens årsanslag hade visserligen blifvit ökad, men de arbeten, näringsfysiologiska undersökningar, som hufvudsakligen bedrefves på institutionen, stegrade kostnaderna för förbrukningsartiklar i hög grad. I dessa arbeten hade äfven en del af de studerande deltagit, och om institutionens näringsfysiologiska afdelning komme att utvidgas, blefve detta i ännu högre grad fallet. Utsikten vore således mycket ringa, att af årsanslaget något komme att blifva öfrigt för inköp af apparater för egentliga föreläsningsförsök. Vidare hade professor Johansson erinrat, att institutionen hittills saknat en projektionsapparat, och att man därför icke vid undervisningen kunnat tillämpa den nu eljest så vanliga metoden att demonstrera skioptikonbilder. Han hade därför föreslagit inköp af en enkel, men god projektionsapparat. I sammanhang därmed behöfdes äfven en fotografiapparat. Det vore nämligen nödvändigt, att föreläsaren själf kunde framställa de erforderliga diapositiven. Den föreslagna fotografiapparaten kunde äfven användas vid observationer på djur, fotografering af preparat m. m.

Kostnaderna för alla dessa instrument skulle blifva:

Fysikaliska, optiska, akustiska ooh elektriska apparater ..	kronor 2,000: —
Projektionsapparat	» 500: —
Fotografiapparat	» 500: —

Summa kronor 3,000: —

För den fysiologiska institutionens utrustning behöfdes, enligt hvad Johansson upplyst, en elektrisk motor, hvilken kunde tjänstgöra som transformator. Den elektriska ström, som af elektricitetsverket å Kungsholmen tillhandahölles, hade nämligen en spänning af 220 volt. En sådan ström läte sig svårigen direkt användas för en elektrisk lampa. Den måste transformeras till en betydligt lägre spänning. Den sålunda transformerade strömmen kunde användas för elektrisk båg-lampa med optiska försök, exempelvis sådana, som professor Widmark utfört angående ljusets inverkan på ögonmedierna, vidare som ljuskälla för en projektionsapparat och för att ladda ackumulatorer m. m. Denna transformator skulle emellertid äfven kunna blifva till nytta för andra institutioner, såsom den farmakologiska med flera, hvilka medelst densamma skulle kunna erhålla ackumulatorer laddade för att därmed drifva mindre motorer eller eljest erhålla elektrisk ström, där endast en mindre elektricitetsmängd behöfdes. För denna transformator kräfdes en kostnad af 700 kronor.

[89.] Att kostnaden kunde beräknas så lågt, berodde därpå, att transformatorn skulle kunna ersätta en del af de elektricitetsanordningar, som inginge i det från öfverintendentensämbetet öfverlämnade kostnadsförslaget.

För den nya fysiologiska institutionens utrustning med apparater för den vetenskapliga forskningen å den näringsfysiologiska afdelningen samt i laboratoriet för experimentella arbeten gjorde sig följande behof gällande:

Signalur	kronor	175: —
Våg med vikter	»	200: —
Centrifug med transmissioner	»	250: —
Platinakärl	»	250: —
Torkskåp	»	100: —
Vattenluftpumpar med bläster	»	100: —

Summa kronor 1,075: —

Såsom anförts skulle en del behöfliga fysikaliska apparater kunna förfärdigas å den fysiologiska institutionens verkstad, därest denna erhöile förbättrade arbetsmaskiner. För att styrka behovet af dessa arbetsmaskiner, genom hvilkas anskaffande man afsåge att vinna betydande besparingar i utgifterna för apparater till den fysiologiska institutionen, hade Johansson anført följande: En institution, å hvilken så växlande experimentella arbeten utfördes som å den fysiologiska, måste äga en verkstad dels för reparationer af apparater dels för utförande af nya sådana. Utförandet af en experimental undersökning sammanhängde nämligen på det närmaste med fulländningen af de tekniska hjälpmedlen. En god mekaniker vore experimentatorns bästa assistent. Att å främmande verkstäder beställa apparater, äfven de enklaste, som konstruerats för ett speciellt ändamål, föranledde kostnader, till hvilka institutionens årsanslag icke stode i något rimligt förhållande, oafsedt den tidsförlust, man i dylika fall alltid vore utsatt för. Institutionens nuvarande verkstad vore visserligen icke illa utrustad. Den ägde en god svarf, men denna vore liten och medgäfv e ej gängslagning, en olägenhet som förorsakat institutionen afsevärda utgifter. En modern svarf vore därför behöflig. Vidare behöfdes en bormaskin, som tilläte borrhning af hål med diameter ned till en millimeter eller därunder. Äfven vore en gasässa synnerligen behöflig. Utrustning af verkstaden med dessa maskiner skulle möjliggöra för institutionen att själf utföra en viktig del af därstädes behöfliga apparater äfvensom af de arbeten, som stode i sammanhang med utvidgningen af institutionen. Att denna utrustning af verkstaden inom den fysiologiska institutionen skulle kunna vara till nytta äfven för andra institutioner, särskildt den farmakologiska, låge i sakens natur.

För utrustning af den fysiologiska institutionens verkstad med nya arbetsmaskiner behöfdes således enligt det anförda: [89.]

En svarf, afven afsedd för gängslagning	kronor 1,200: —
Borrmaskin	» 210: —
Gasåssja	» 250: —
Summa kronor 1,660: —	

Till den omtalade afdelningen för *observationer och aseptiska operationer* på djur behöfdes naturligtvis utrustning med möbler, såsom skåp för instrument, operationsbord m. m., samt vidare själfva instrumenten. Kostnaden härför skulle blifva:

Inredning samt möbler	kronor 600: —
Instrument	» 200: —
Summa kronor 800: —	

På grund af det anförda hemställde lärarkollegiet om kanslerns medverkan därtill, att till Riksdagen måtte aflåtas nådig proposition om beviljande å extra stat för ifrågavarande ändamål af förut omförmälda belopp, sammanlagdt 191,791 kronor. Häraf skulle användas:

För byggnadens utförande, enligt arkitekten F. Eckerts kostnadsförslag

kronor 130,565: —

Till inredning och utrustning med apparater m. m.

a) för den farmakologiska institutionen:

inredning, möbler m. m.	7,841: —	
apparater och instrument	6,380: —	14,221: —

b) för den histologiska institutionen

6,620: —

c) för den fysiologiska institutionen:

respirationskalorimeter med		
motor	27,000: —	
kalorimetrisk bomb	1,000: —	
flyttning och ändring af respi-		
rationsapparaten, syrgasbe-		
stämningsapparat, inredning		
af förbränningsrum	2,050: —	
möbler m. m.	3,100: —	
föreläsningsapparater	3,000: —	
transformator för elektrisk ström	700: —	
laboratorieapparater	1,075: —	
maskiner till verkstaden	1,660: —	39,585: —

d) för observations- och operationsafdelningen

800: — » 61,226: —

Summa kronor 191,791: —

[89.] Vidare hemställde kollegiet, att denna tillbyggnad måtte få uppföras enligt det framlagda förslaget med de mindre förändringar däri, som under arbetets utförande kunde, utan att kostnaden i det hela därigenom ökades, anses tjänliga.

Vid lärarkollegiets nu ifrågavarande skrifvelse funnos fogade *dels* förberörda, af arkitekten Eckert år 1902 upprättade ritningar jämte kostnadsförslag, slutande å 130,565 kronor, med kortfattad beskrifning, *dels* ritningar till i nämnda förslag afsedde värmelednings- och ventilationsanordningar samt gas-, vatten- och aflopps- samt elektricitetsledningar, *dels* plan-karta öfver institutets tomt, *dels* i bestyrkta afskrifter kostnadsförslag, af e. o. professorn Santesson beträffande det nya farmakologiska laboratoriets förseende med inredning, å 7,841 kronor, och med nödiga apparater och instrument, å 6,380 kronor, af professorn Johansson rörande inredning och anskaffning af instrument och apparater för den fysiologiska institutionen, slutande å 40,385 kronor, samt af e. o. professorn Holmgren i fråga om inredning af tillbyggnad till den histologiska institutionen med ett belopp af 6,620 kronor, *dels* en handling, utvisande resultatet af en utaf firman Bennet & C:o utförd undersökning af grundbotten å institutets tomt, *dels* ock af Allmänna svenska elektriska aktiebolaget i Västerås afgifvet anbud å elektrisk belysningsinstallation i den föreslagna tillbyggnaden, slutande å 2,472 kronor.

I underdånig skrifvelse den 30 september 1902 anförde kanslern för rikets universitet, i sammanhang med anmälan af öfriga anslagsfrågor rörande karolinska institutet, beträffande ifrågavarande ärende, att den motivering, som vederbörande lagt till grund för sin framställning, och den utredning af dithörande förhållanden, som lämnats, syntes kanslern på det tydligaste ådagalägga det begärda anslagets vikt och betydelse för vården och utvecklingen af ej blott den farmakologiska utan äfven den histologiska och den fysiologiska institutionen, och funne sig kanslern på grund häraf äga fullgiltig anledning att tillstyrka beredande af det begärda anslaget.

Den af lärarkollegiet gjorda framställningen om anslag för ifrågavarande ändamål har vid upprepade tillfällen af lärarkollegiet förnyats. I en till kanslern den 31 augusti 1905 aflåten skrifvelse har lärarkollegiet framhållit, att då ifrågavarande för undervisningen vid institutet synnerligen betydelsefulla anslagsfråga ännu icke funnit sin lösning, lärarkollegiet ansett sig icke kunna underlåta att ånyo framlägga densamma, under åberopande af den i kollegiets skrifvelse den 3 september 1902 lämnade utredning. I underdånig skrifvelse den 30 september 1905 har kanslern för rikets universitet beträffande lärarkollegiets sistberörda framställning

anfört, hurusom af handlingarna i ärendet otvetydigt framginge, att det åsyftade ändamålet knappast kunde för den beräknade kostnaden på lämpligare sätt ernås än genom den föreslagna till- och påbyggnaden, samt att kanslern, som jämväl ville förordra framställningen, i hvad den afsåge den farmakologiska institutionens, det fysiologiska laboratoriets och den histologiska institutionens förseende med fullt tjänlig och tidsenlig utrustning af instrument, apparater, möbler m. m., ville för sin del i allo understödja ifrågavarande synnerligen behjärtansvärda anslagskraf. Då i synnerhet behofvet af lokal för den farmakologiska institutionen gjorde sig starkt gällande och äfven frågan om beredande af ökad utrymme för det fysiologiska laboratoriet och den histologiska institutionen vore af beskaffenhet att icke längre böra undanskjutas, ville kanslern ytterligare framhålla det hart när oafvisliga behofvet af, att den föreliggande frågan inom närmaste framtid bragtes till en tillfredsställande lösning. [89.]

Genom nådig remiss den 10 oktober 1905 anbefalldt att i detta ärende afgifva underdånigt utlåtande, har öfverintendentsämbetet i underdånig skrifvelse 14 november 1905 anfört, att ämbetet icke funnit annat att för sin del erinra än att, då vissa à-priser måste beräknas något högre, än som skett vid upprättande af kostnadsförslaget för ifrågavarande tillbyggnads- och ändringsarbeten, dettas slutsumma, 130,565 kronor, borde höjas med 4,435 kronor eller till 135,000 kronor.

Sedan lärarkollegiet bland sina riksdagspetita äfven år 1906 upptagit yrkandet om anslag för omförmälda byggnadsföretag, med hänsyn till hvad öfverintendentsämbetet anfört höjdt till 196,226 kronor, har kanslern i skrifvelse den 5 oktober 1906 åter framhållit det trängande behofvet af frågans snara lösning och särskildt dess betydelse för den farmakologiska institutionen, hvars föreståndare under nuvarande förhållanden vore icke blott för sina vetenskapliga arbeten utan äfven för undervisningen alldeles i afsaknad af särskild härför afsedd lokal och hänvisad till att begagna andra institutioner tillhörande utrymme.

På grund af lärarkollegiets utförliga och välgrundade framställning samt kanslerns kraftiga uttalande om det hart när oafvisliga behofvet af, att förevarande fråga inom kort vinner sin lösning, har det synts mig önskligt, att det framställda anslagskraftvets föreläggande för Riksdagen ej vidare uppskjutes.

Med hänsyn till den förändrade ställning, som farmakologien skulle, enligt universitetsexamenskommitténs och särskildt tillkallade sakkunniges förslag, komma att intaga, samt de ändringar i öfrigt i det medicinska

[89.] undervisningsväsendet, som tilläfventyrs kunna förväntas blifva en följd af nämnda förslag, har jag emellertid trott mig här böra taga den frågan i betraktande, huruvida det kan antagas, att det i ärendet så kraftigt framhållna behovet af nu ifrågavarande byggnadsföretags genomförande må komma att minskas, i fall nämnda förslag i större eller mindre omfattning genomföres.

Ett svar på denna fråga har jag funnit i ett yttrande af rektor vid karolinska institutet till lärarkollegiets protokoll den 8 november 1906. Lärarkollegiet förehade då ett ärende angående vissa anslagsfrågor, om hvilka utredning begärts af universitetskanslern och de öfriga personer, som haft uppdrag att biträda chefen för ecklesiastikdepartementet vid utarbetandet af förslag till ny stadga angående medicinska examina m. m.

Sedan vid detta tillfälle professorn i fysiologi Johansson påyrkat vissa anslag för den fysiologiska institutionen, yttrade rektor, professorn greve K. A. H. Mörner — och i hans uttalanden förklarade sig lärarkollegiet instämma — följande:

Professor Johansson hade i sitt anförande framhållit behovet af, att den fysiologiska afdelningen utvidgades, i fall en undervisning i fysik skulle förläggas dit och utrymme kunna beredas för uppställande och förvaring af fysikaliska instrument.

På samma gång man erkände förefintligheten af detta behof af vidgadt utrymme, borde nämnas, att sådan utvidgning vunnos, om det förslag till ny- och tillbyggnad, hvarom lärarkollegiet den 31 maj 1906 beslutit göra förnyad framställning hos regeringen, komme till utförande. Äfven borde betonas, att skälen för denna framställning härigenom vunno ökad styrka.

I sammanhang härmed borde påpekas det inflytande på sagda byggnadsplaner, som i öfrigt kunde tänkas utöfvadt af de planerade ändringarna i den medicinska undervisningen.

Med afseende på den begärda nya farmakologiska institutionen vore därvid följande att märka. Vid motiveringen för densamma hade lärarkollegiet utgått från det förhållandet, att tyngdpunkten inom ämnet farmakologi blifvit förflyttad från den farmakognostiska delen till den farmakodynamiska. Det vore därför nödvändigt att skaffa en egen institution åt professorn i farmakologi, så att han kunde arbeta i farmakodynamik och sålunda odla denna del af sitt ämne. Det förljödes nu, att i stället för undervisningen i farmakologi till medicine kandidatexamen skulle komma att införas en undervisning, förlagd till tiden efter denna examen. I så fall borde framhållas, att farmakologiens tyngdpunkt än ytterligare skötes öfver till den farmakodynamiska sidan af ämnet. Ty den till tiden efter

medicine kandidatexamen förlagda kursen i farmakologi skulle väl blifva helt och hållet farmakodynamisk, och anspråken på densamma skulle väl äfven ökas, då den blefve förlagd till ett senare stadium af studierna, än hvad nu vore fallet. Det blefve därför än mera angeläget, att professorn i detta ämne kunde obehindradt förlägga sin forskningsverksamhet till farmakodynamiken. Det vore därjämte möjligt, att själfva undervisningen komme att ställa kraf på experimentella arbeten, som ginge längre, än hvad nu vore fallet. [89.]

Efter den kunskap, grefve Mörner trodde sig äga med afseende på de tilltänkta förändringarna inom undervisningen i farmakologi, syntes honom dessa icke gifva anledning till någon ändring i behovet af egen ny institution för detta ämne. Snarare syntes det motsatta förhållandet föreligga.

Det borde vidare framhållas, att bortfallande af den obligatoriska undervisningen i farmakologi före medicine kandidatexamen icke gäfve anledning till någon eller åtminstone icke till någon nämnvärd minskning i en blifvande farmakologisk institutions utsträckning. Denna måste nämligen ändå gifva plats för drogmuseet, hvilket allt fortfarande måste finnas och vidmakthållas. Den enda del af den föreslagna nya farmakologiska afdelningen, om hvars behöflighet tvifvel skulle kunna uppstå, vore ett rum med två fönster, hvilket vore afsedt för de studerandes drogstudier. Möjligt vore, att detta rum allt fortfarande kunde komma att behöfvas för det afsedda ändamålet, om nämligen en eller annan af de studerande funne det vara en brist i sin utbildning att sakna kännedom om de officinella drogerna och därför önskade komplettera sitt vetande i detta afseende. Skulle emellertid framtida erfarenhet visa, att sagda rum icke behöfdes för det från början afsedda ändamålet, så torde det dock kunna komma till nyttig användning. I alla fall vore ju frågan om detta rum och dess blifvande användning så underordnad, att den icke borde kunna utöfva något inflytande på bedömandet af frågan om den nya farmakologiska institutionens behöflighet.

Hvad den histologiska institutionen och utvidgningen af densamma anginge, förljödes det, att histologien möjligen skulle upphöra att vara examensämne i medicine kandidatexamen. Äfven om så blefve fallet, borde detta ej anses inverka på behovet af den föreslagna utvidgningen af den histologiska afdelningen. Såsom vinst af den begärda utvidgningen anfördes nämligen först och främst en ökning af det utrymme, som stode professorn till buds för hans forskningsarbeten, äfvensom platser, där specialarbeten kunde utföras af yngre forskare, såsom amanuenser, läkare,

studerande med flera. Behofvet i detta afseende berördes icke af frågan om histologiens ställning såsom examensämne.

Vidare hade det framhållits, att den tilltänkta utvidgningen af institutionen skulle gifva ökad storlek åt föreläsningssalen, hvilken tillika utgjorde plats för de studerandes mikroskopiska öfningar. Äfven om histologien skulle upphöra att vara examensämne, skulle ju praktiska öfningar i ämnet äga rum på liknande sätt som hittills. Så vidt man nu kunde bedöma, syntes således behofvet af utrymme för nämnda ändamål icke minskas, äfven om histologien upphörde att vara examensämne.

Hvad sålunda inom lärarkollegiet andragits synes mig ådagalägga, att behofvet af den ifrågasatta tillbyggnaden m. m. ej kommer att röna nämnvärd inverkan af de ändringar i det medicinska undervisningsväsendet, hvarom förslag föreligga. Vid fastställande framdeles af ritningarna till byggnadsarbetet lärer Kungl. Maj:t i alla händelser gifva lärarkollegiet rätt att vidtaga de mindre ändringar i planen för arbetena, som kunna finnas erforderliga och ändamålsenliga men ej åstadkomma, att den beräknade anslagssumman öfverskrides.

Mot anslagssummans nu föreslagna belopp har jag ej något att erinra. Anslaget synes mig böra fördelas på två år; och för det första året torde kunna äskas 90,000 kronor.

Jag tillstyrker alltså, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att, till anordnande af nya lokaler för den farmakologiska institutionen vid karolinska mediko-kirurgiska institutet samt beredande af ökad utrymme för de fysiologiska och histologiska institutionerna vid institutet äfvensom till inredning och utrustning för nämnda institutioner m. m., allt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med uppgjorda ritningar och kostnadsförslag, bevilja ett anslag af 196,226 kronor och däraf på extra stat för år 1908 anvisa ett belopp af 90,000 kronor.

Allmänna läroverken.

[90.] Under en följd af år har å extra stat utgått anslag till *arfvoden åt extra och vikarierande lärare* vid de allmänna läroverken. För år 1907 utgör detta anslag 248,000 kronor, och öfverstyrelsen har i sin förut omförmälda underdåniga skrifvelse den 28 september 1906 anhållit, att enahanda belopp måtte för ändamålet äskas för år 1908. Såsom under punkt 17 redan angifvits, kan en besparing af 10,500 kronor beräknas under år 1908 uppstå å den ökning af reservationsanslaget till allmänna läroverken,

Arfvode åt
extra och
vikarierande
lärare.

som skulle begäras för inrättande af nya lärarbefattningar m. m. Med detta belopp kan således det extra anslaget för år 1908 nedsättas. Men härtill kommer, att på grund af åtskilliga omständigheter å reservationsanslaget uppstått besparingar, som vid 1905 års slut uppgått till öfver 200,000 kronor och under år 1906 ytterligare ökats. Af dessa besparingar skulle lämpligen en del kunna användas såsom bidrag till betäckande af pe behof, som under år 1908 borde tillgodoses genom extra anslag för omförmälda ändamål. På grund häraf torde det extra anslaget kunna sättas till 150,000 kronor.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att till arfvoden åt extra och vikarierande lärare vid de allmänna läroverken på extra stat för år 1908 bevilja ett anslag af 150,000 kronor.

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning anvisade 1906 års Riksdag å extra stat för år 1907 ett belopp af 1,500 kronor till arfvode åt en amanuens hos öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk. [91.]

Amanuens
hos öfver-
styrelsen för
rikets all-
männa läro-
verk.

I underdånig skrifvelse den 28 september 1906 har öfverstyrelsen, på enahanda grunder som föregående år, anhållit, det Kungl. Maj:t tacktes hos Riksdagen göra framställning om beviljande af 1,500 kronor till samma ändamål för år 1908.

Då de skäl, som legat till grund för anslagets beviljande, fortfarande äga full giltighet, hemställer jag, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att till arfvode åt en amanuens hos öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk på extra stat för år 1908 anvisa ett belopp af 1,500 kronor.

Högre skolor för kvinnlig ungdom.

På framställning af Kungl. Maj:t beviljade 1900 års Riksdag på extra stat för år 1901 6,000 kronor till *resestipendier åt föreståndarinnor och lärarinnor vid högre skolor för kvinnlig ungdom och samskolor* under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna godt föreskrifva, och samma belopp har sedermera — alltså på extra stat — på nådig framställning årligen beviljats, senast af 1906 års Riksdag för år 1907. Vid anslagsbeloppets fördelning hafva föreskrifter lämnats om skyldighet för vederbörande att vistas utrikes viss tid samt att afgifva reseberättelse. [92.]

Resestipendier
för lärar-
personalen
vid högre
läroverk för
kvinnlig ung-
dom och en-
skilda sam-
skolor samt
privata
lärarinne-
seminarier.

Den framställning, som gjordes till 1900 års Riksdag, var närmast föranledd af två petitioner, den ena från åtskilliga föreståndare och före-

[92.] ständarinnor för högre läroverk för kvinnlig ungdom och den andra från åtskilliga lärarinnor vid sådana läroverk.

Till stöd för den förstnämnda af dessa petitioner, hvilken afsåg beredande af tillfälle för vid sådana läroverk anställda språklärarynnor att af statsmedel erhålla resestipendier för språkstudier i främmande land, anfördes, bland annat, följande: De framsteg, som undervisningen inom de högre flickskolorna på senare tider gjort, hade visat sig icke minst på språkundervisningens område. I samma mån som undervisningen i språk tagit en mera konkret och praktisk form, hade emellertid fordringarna på en lärarinns kunskaper och färdighet i det språk, hvari hon undervisade, blifvit betydligt skärpta. Detta hade skett till en sådan grad, att numera en språklärarinna näppeligen kunde tillfredsställande sköta sin undervisning, därest hon icke upprepade gånger med icke alltför långa mellantider kunde få tillfälle att genom studier i främmande land följa med det lefvande språkets fortgående utveckling och särskildt uppöfva sin färdighet i att muntligen uttrycka sig fullt riktigt. Den principen, att en lärare i ett främmande lefvande språk själf borde på detta språks egen mark hafva gjort sig förtrogen med detsamma, vore ju också af statsmakterna erkänd genom de icke obetydliga resestipendier, som för språkstudier i främmande land utginge af statsmedel till lärare vid de allmänna läroverken. Flickskolornas ekonomi vore ej sådan, att den gjorde det möjligt för flickskolorna att gälda andra utgifter än sådana, som omedelbart ålåge dem. På de högre flickskolornas utgiftsstat kunde därför icke uppföras någon post till resestipendier af ifrågavarande natur, vare sig den skulle utgå som högre löner åt språklärarynnor, hvaremot flera skäl talade, eller annorledes. Frågan, huruvida icke språklärarynnorna själfva skulle kunna bekosta sina utländska studieresor, måste obetingadt besvaras nekande.

Öfver nyssnämnda framställning afgåfvo domkapitlen äfvensom direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk, på grund af nådig remiss, underdåniga utlåtanden, och gjorde därvid samtliga hemställan därom, att Kungl. Maj:t täcktes bereda lärarinnor i främmande lefvande språk vid landets högre flickskolor tillfälle att med stipendier af allmänna medel företaga studieresor i utlandet.

Häruppå ingåfvo emellertid åtskilliga lärarinnor vid flickskolor och samskolor den andra af förenämnda två petitioner, innehållande framställning därom, att, därest Kungl. Maj:t komme att, på grund af nyss omförmälda hemställan, hos Riksdagen begära anslag af allmänna medel till resestipendier åt lärarinnor, denna begäran måtte erhålla sådan form, att af de eventuellt beviljade medlen resestipendier måtte kunna tilldelas

lärarinnor vid högre flickskolor för bedrifvande af företrädesvis språkstudier, men äfven studier beträffande undervisningen i andra ämnen och beträffande skolors organisation och förvaltning, samt att stipendierna måtte kunna sökas och innehafvas äfven af vid samskolor anställda lärarinnor.

Såsom skäl för sistnämnda framställning framhölls, bland annat, att ej blott beträffande undervisningen i främmande lefvande språk utan jämväl i fråga om undervisningen i skolans öfriga ämnen anspråken på lärarinnorna under senare tider betydligt stegrats, till följd hvaraf för lärarinnorna allt större behof gjort sig gällande att förvärfva djupare insikter såväl i de särskilda ämnena som i deras metodiska behandling vid skolorundervisning, samt att särskildt för dem, som hade att undervisa i historia och geografi, studieresor vore af stor betydelse, och att det äfven vore anmärkningsvärdt, af hvilket gagn det kunde vara för flickskolorna, om deras föreståndarinnor sattes i tillfälle att taga kännedom om skolornas organisation i andra länder.

I sitt yttrande till statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 13 januari 1900 i anledning af dessa petitioner anförde dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet följande: Visserligen hade det understöd, som från statsverket utgått till högre skolor för kvinnlig ungdom, på senare tider i väsentlig mån ökats samt utsträckts äfven till vissa samskolor. Otvifvelaktigt torde ock vara, att dessa läroanstalter därigenom satts i stånd att bättre än förut fylla sin uppgift. Men tydligt vore dock, att dessa läroanstalter icke, vare sig af dem tilldelade understödsmedel eller af andra tillgångar, kunde vara i tillfälle att åt sina lärarinnor lämna bidrag till studieresor för deras ytterligare utbildning i de särskilda läroämnena eller för att i andra länder taga kännedom om motsvarande skolors organisation, förvaltning m. m. Då emellertid dylika studieresor vore af stor betydelse ej blott för undervisningen i främmande lefvande språk utan äfven för undervisningen i andra ämnen samt för skolornas anordning i det hela, och då de högre flickskolorna i riket näppeligen kunde hålla jämna steg med dylika läroanstalter i andra länder eller med de högre gossläroverken, därest icke deras lärarpersonal sattes i tillfälle att begagna ifrågavarande utbildningsmedel, syntes det vara af synnerlig vikt, att dylikt tillfälle bereddes bemälda lärarpersonal. Med hänsyn till det stora antal lärarinnor, som verkade vid berörda läroanstalter och de talrika ansökningar om reseunderstöd, som af sådana lärarinnor redan ingifvits, ehuru något särskildt anslag för ändamålet för det dåvarande ej funnes, borde det erforderliga beloppet beräknas till åtminstone 6,000 kronor.

[92.]

Uti en den 24 november 1905 till Kungl. Maj:t ingifven skrift har nu centralstyrelsen för föreningen af lärarinnor och lärare vid Sveriges högre flickskolor och samskolor i underdånighet anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes till Riksdagen afgifva nådig proposition om beviljande af ett årsanslag under åttonde hufvudtiteln å 12,000 kronor till resestipendier åt föreståndarinnor, föreståndare, lärarinnor och lärare vid högre läroverk för kvinnlig ungdom och enskilda samskolor, att utgå på sätt och under villkor, som Kungl. Maj:t närmare bestämde.

Till stöd för den sålunda gjorda framställningen har anförts följande:

Hvad som i petitionerna från år 1900 sagts om omöjligheten för lärarinnor att på egen bekostnad företaga utrikes resor hade fortfarande sin fulla tillämpning. Visserligen hade under senare år i sammanhang med ökad statsanslag till flickskolorna lärarinnelönerna något stigit, men lefnadskostnaderna hade under tiden stigit i samma eller ännu starkare proportion. Behovet och gagnet af studieresor i utlandet hade under senare år vunnit erkännande i allt större utsträckning. Resestipendier lämnades numera af allmänna medel ej blott till vetenskapsidkare vid universitet, till lärare vid allmänna läroverk och folkskolor utan äfven till prästmän, domare, läkare, köpmän, militärer, tekniska arbetare o. s. v. Man sökte på alla områden såvidt möjligt taga vara på och tillgodogöra sig de initiativ och framsteg, som gjordes i andra länder. Det folk, som ej så gjorde, löpte fara att bli efter i utvecklingen. Icke minst gällde detta i fråga om ungdomens uppfostran. Det gällde där nu så mycket mer, som området för fruktbärande studier utan tvifvel vidgats, särskildt genom den utveckling, som undervisningsväsendet i Amerikas förenta stater och i Frankrike under senare tider vunnit. Det årsanslag å 6,000 kronor, som år 1900 för första gången beviljats, måste nu anses för alldeles otillräckligt. Den utveckling, landets högre flickskolor och samskolor sedan den tiden vunnit, gäfv sig bland annat tillkänna därigenom, att år för år ett allt större antal lärarinnor sökt reseunderstöd. Detta vore så till vida glädjande, som det ådagalade en växande vakenhet och bildningshåg inom ifrågavarande lärarinnekår. Men på samma gång framträdde allt mera det hittills utgående anslagets otillräcklighet för det ändamål, som det afsåge att fylla. Följande tablå visade antalet sökande under fem år och de belopp, som af dem sökts:

	Antal sökande	Summan af sökta belopp kronor
1901	22	10,700: —
1902	31	16,400: —
1903	35	17,850: —
1904	40	23,500: —
1905	45	23,400: —

Härvid vore att märka, att summan i sista kolumnen alltid något understege det verkligen sökta beloppet, då det hvarje år funnits en eller flere sökande (under de fem åren respektive, 4, 3, 4, 1, 4 sökande), som af någon anledning icke preciserat sina önskemål till bestämdt belopp. Under de två sista åren hade reseunderstöd sökts till ett sammanlagdt belopp ungefär *fyra gånger* större än den summa, som stått till förfogande, hvadan i medeltal blott hvar fjärde sökande kunnat få understöd. Särskildt torde böra framhållas, att behovet ökats genom uppkomsten under senare år af flere lärarinneutbildningsanstalter. Det vore ju ett erkänt faktum, att högre lärarinneseminarier icke numera på långt när räckte till att fylla behovet af lärarinnor. Nämda anstalter vore sålunda nödvändiga led i landets lärarinnebildning, och det måste erkännas vara synnerligen viktigt, att föreståndarinnor och lärarinnor vid dessa anstalter finge tillfälle till studier i utlandet. När 1900 års Riksdag beviljade anslag till lärarinnor vid högre läroverk för kvinnlig ungdom och samskolor, hade knappast någon anledning funnits att tänka på vid sådana skolor anställda lärare. De lärare, som då tjänstgjorde vid högre flickskolor och samskolor, i regel blott med ett fåtal veckotimmar, hade i allmänhet samtidigt anställning som ordinarie eller extra ordinarie lärare vid allmänt läroverk, för hvilkas lärarpersonal särskilda reseunderstödsanslag funnes af Riksdagen beviljade. Förhållandena hade sedan den tiden ändrats. Det funnes numera flera högre samskolor, som toge i anspråk manliga lärare med full tjänstgöring. Det gällde om dessa likaväl som om lärarinnorna, att det för undervisningen vore af vikt, att dem kunde beredas tillfälle till studier i utlandet. Efter nu gällande bestämmelser kunde de emellertid ej få reseunderstöd hvarken ur anslaget till resestipendier för föreståndarinnor och lärarinnor eller ur de anslag, som funnes till resestipendier för lärare vid allmänna läroverk. Det anslag, hvarom nu vore fråga, borde således gälla föreståndarinnor och föreståndare, lärarinnor och lärare vid högre läroverk för kvinnlig ungdom och samskolor.

Å andra sidan komme på grund af 1904 års riksdagsbeslut till stånd ett antal samskolor, som underhölles af stat och kommun gemensamt. Då dessa skolors lärarinnepersonal komme att tillsättas af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk och att vinna ordinarie anställning efter ungefär samma grunder och på samma sätt, som gällde för de manliga lärarna, syntes det icke vara lämpligt, att nu ifrågavarande anslag utsträcktes äfven till dessa lärarinnor, utan torde de böra bli delaktiga af de anslag, som vore afsedda för deras manliga kolleger. Det torde nämligen af flera skäl vara föga lämpligt, att om samma anslag konkurrerade lärarinnor vid enskild skola och vid läroverk, som i det hela vore med de allmänna

- [92.] läroverken likställda. Från antalet af lärarinnor, som skulle kunna söka reseunderstöd ur det anslag, hvarom här vore fråga, skulle således afgå lärarinnorna vid de samskolor, som upprättades och underhölles af stat och kommun gemensamt. Å andra sidan skulle, som nyss vore sagdt, tillkomma lärarinnor och lärare vid privata lärarinneseminarier samt lärare vid enskilda samskolor och flickskolor.

Öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk afgaf den 29 november 1905 inforordadt underdånigt utlåtande i ärendet och anförde öfverstyrelsen därvid, att öfverstyrelsen, som kunde vitsorda riktigheten af den i ärendet gjorda utredning, hölle före, att ifrågavarande anslag för närvarande icke vore tillräckligt stort för att kunna i den omfattning, som vore önskelig, motsvara sitt ändamål, men att, om öfverstyrelsen alltså ansåge en ökning af anslaget af behovet påkallad, öfverstyrelsen å andra sidan funne sig icke hafva anledning att förorda en så omfattande förhöjning af här ifrågavarande anslag som från 6,000 kronor till 12,000 kronor utan ansåge, att ett anslag å 10,000 kronor för förevarande ändamål torde vara tillfyllest för att tillgodose det mest trängande behovet af reseunderstöd åt sådana lärare och lärarinnor, som här vore i fråga.

Uti underdånig skrifvelse den 28 september 1906 har öfverstyrelsen därefter åter framlagt berörda förslag. Till ytterligare stöd för detsamma har öfverstyrelsen framhållit, att under år 1906 från föreståndarinnor och lärarinnor inkommit inalles 42 ansökningar om understöd från ifrågavarande anslag, men att understöd från detsamma endast kunnat tilldelas 10 af de sökande, hvilken siffra öfverstyrelsen ingalunda ansåge motsvara det antal af de sökande, som enligt öfverstyrelsens mening bort ifrågakomma till erhållande af reseunderstöd.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt och under hänvisning till förutberörda underdåniga skrift från centralstyrelsen för föreningen af lärarinnor och lärare vid Sveriges högre flickskolor och samskolor samt öfverstyrelsens den 29 november 1905 däröfver afgifna underdåniga utlåtande har öfverstyrelsen i underdånighet hemställt, att Kungl. Maj:t måtte till 1907 års Riksdag aflåta nådig proposition om beviljande af ett anslag å extra stat för år 1908 af 10,000 kronor till resestipendier åt föreståndarinnor, föreståndare, lärarinnor och lärare vid högre läroverk för kvinnlig ungdom och enskilda samskolor, att utgå på sätt och under villkor, som Kungl. Maj:t kunde finna skäligt bestämma.

Af skäl, som till statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 13 januari 1900 af dåvarande departementschefen anförts, och hvilkas fortfarande giltighet bekräftats af den i ärendet förebragta utredningen, är anslag för ifrågavarande ändamål alltjämt behöfligt. Då numera flera af ifrågavarande läroanstalter taga i anspråk manliga lärare med full tjänstgöring, torde dessa lärare böra i förevarande hänseende likställas med lärarinnorna vid samma läroanstalter. Äfven torde delaktighet i anslaget böra medgifvas lärare och lärarinnor vid privata lärarinneseminarier, hvaremot sådan delaktighet icke bör tillkomma lärarpersonalen vid de samskolor, som på grund af riksdagsbeslutet år 1904 underhållas af stat och kommun. Då af utredningen i ärendet framgår, att det för ändamålet hittills utgående anslaget å 6,000 kronor är otillräckligt, torde anslaget böra ökas; och anser jag, lika med öfverstyrelsen, att det belopp, som nu bör hos Riksdagen äskas, bör begränsas till 10,000 kronor.

Jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t ville föreslå Riksdagen

att till resestipendier åt föreståndarinnor och föreståndare samt lärarinnor och lärare vid högre läroverk för kvinnlig ungdom och enskilda samskolor äfvensom privata lärarinneseminarier, under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna godt föreskrifva, på extra stat för år 1908 anvisa ett belopp af 10,000 kronor.

I underdånig skrifvelse den 29 september 1906 har centralstyrelsen [93.] för svenska skolkökslärarinnornas förening hemställt om ett förslagsanslag af 2,000 kronor dels till *resestipendier* dels till understöd vid fortsatta studier *Resestipendier* åt *skolkökslärarinnor* *m. m.* åt föreståndarinnor och lärarinnor såväl vid lärarinneutbildningsanstalter i huslig ekonomi som vid skolkök i högre flickskolor, folkhögskolor, högre folkskolor och folkskolor samt vid s. k. vandrande skolkök.

Till stöd för denna begäran har centralstyrelsen i sin skrifvelse an-
fört följande:

Alltsedan år 1900 hade Riksdagen årligen, på framställning af Kungl. Maj:t, beviljat anslag till resestipendier åt föreståndarinnor och lärarinnor vid högre skolor för kvinnlig ungdom och samskolor. Redan dessförinnan hade för samma ändamål ett årligt anslag beviljats åt vid folkskolan anställda lärare och lärarinnor.

Hvad i motiveringen till petitionerna om dessa anslag framhållits gällde också en kår, som vore jämförelsevis ny, nämligen skolkökslärarinnorna. Äfven dessa lärarinnor behöfde sättas i tillfälle att genom studieresor erhålla nya intryck och impulser till förbättringar i sitt arbete, måhända så mycket mer som de i sina respektive skolor intoge en mer isolerad ställning än de öfriga lärarinnorna, i det de ej som dessa inom

[93.] själfva skolan hade tillfälle att åhöra lektioner i sitt ämne eller att rådgöra med kamrater från samma arbetsområde.

Genom studier af skolköksundervisningen såväl å andra orter inom vårt eget land som i våra grannländer och i utlandet skulle våra lärarinnor i huslig ekonomi vinna ej blott en vidgad syn på skolkökssaken och dess betydelse utan äfven, genom de många nya uppslag, de skulle erhålla, och de jämförelser, de tvunges att anställa, en djupare insikt om, hur undervisningen i deras ämne på det mest praktiska och fruktbärande sätt skulle kunna anordnas och bedrivas.

Ett annat önskemål för många skolkökslärarinnor hade länge varit att efter några års arbete i skolkök kunna få ägna någon tid åt fortsatta studier. Med kännedom härom hade centralstyrelsen tänkt sig att genom anordnandet af fortsättningskurser skaffa redan praktiserande skolkökslärarinnor tillfälle till fortsatt utbildning, exempelvis i en eller annan gren af ett landthushålls skötsel — slakt, bak, konservering m. m. — eller i vissa ämnen, som stode ämnet huslig ekonomi nära och jämte detta bildade grundvalen för ett rationellt bedrivande af skolköksarbetet t. ex. hygien, bakteriologi, kemi.

Med de i genomsnitt och i förhållande till nuvarande dyra lefnadskostnader ytterst låga löner, som skolkökslärarinnorna åtnjöte — från 600 kronor till 1,350 kronor jämte fria frukostar och middagar — vore det för dem emellertid en omöjlighet att utan understöd vare sig företaga en studieresa eller på antydt sätt skaffa sig ökade insikter på det arbetsområde de valt.

Redan förut hade det händt, att statsunderstöd beviljats för studier af skolköksundervisningen i andra länder. Sådana studieresor hade företagits af åtskilliga föreståndarinnor vid lärarinneutbildningsanstalter i huslig ekonomi. Dessutom hade flera studieresor, som med bidrag af statsmedel företagits af lärare och lärarinnor vid folkskolor äfvensom af lärarinnor vid högre flickskolor, delvis haft till syfte äfven studiet af skolköksundervisningen i utlandets läroanstalter.

Skolkökslärarinnekåren vore visserligen jämförelsevis ny, men dock redan ganska talrik, hvarjämte den årligen ökades med 40 å 50 medlemmar. Ehuru först år 1906 folkskolor och andra folkbildningsanstalter beviljats understöd af staten för anordnande af skolköksundervisning, hade dock sådan undervisning redan länge meddelats vid många af dessa skolor, i Stockholm och Göteborg ända sedan början af 1890-talet. Flickskolorna åtnjöte särskildt anslag till undervisning i huslig ekonomi, och alltsedan år 1893 hade statsunderstöd lämnats åt lärarinneutbildningsanstalter i huslig ekonomi, för närvarande fyra till antalet.

Vid beräkning af det anslag, som skulle erfordras för att bereda lärarinnor i huslig ekonomi tillfälle till studieresor inom eller utom landet äfvensom till fortsatta studier af ett eller annat slag, hade man gifvetvis tänkt sig, att bidragen skulle utgå med olika belopp allt efter det ändamål, hvartill de begärdes. Så t. ex. torde för en kortare studieresa till utlandet böra beräknas omkring 500 kronor, under det till en dylik resa inom landet eller till ett af grannländerna 250 kronor skulle utgöra ett bidrag af lämplig storlek. Ett stipendium för deltagande i en fortsättningskurs på t. ex. tre veckor torde kunna anslås till 75 å 100 kronor. Af ett försöksanslag å 2,000 kronor skulle enligt denna beräkning kunna erhållas exempelvis ett eller två större stipendier å 500 kronor och två eller fyra mindre å 250 kronor för studieresor inom landet, hvarefter dock skulle återstå 500 kronor till eventuella mindre studieunderstöd.

För en kår på, lågt beräknadt, 300 medlemmar, hvilken vore stadd i ständig tillväxt, torde ett anslag af nu nämnda storlek ej kunna anses alltför högt.

På grund af nådiga remisser hafva öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk samt domkapitlen i Uppsala och Göteborg — hufvudstaden, Uppsala och Göteborg äro de orter i vårt land, hvarest statsunderstödda lärarinneutbildningsanstalter i huslig ekonomi finnas — inkommit med underdåniga utlåtanden i ärendet, hvarjämte domkapitlet i Uppsala öfverlämnat införskaffadt yttrande af inspektorn för fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala, f. d. professorn Olof Hammarsten. I berörda utlåtanden likasom i det af Hammarsten afgifna yttrande tillstyrkes, att framställning i ämnet måtte aflåtas till Riksdagen; och har öfverstyrelsen tillika föreslagit, att anslaget skulle utgå på enahanda sätt som det af Riksdagen till resestipendier åt föreståndarinnor och lärarinnor vid högre skolor för kvinnlig ungdom och samskolor beviljade anslaget. I Hammarstens yttrande anföres, att det för den undervisning, som meddelades af lärarinnorna i huslig ekonomi, skulle vara af den största betydelse, att dessa lärarinnor icke alltför ensidigt stannade i de former för undervisningen, som de under sin utbildningstid själfva lärt känna, utan några egentliga möjligheter till impulser utifrån. Det syntes därför vara synnerligen viktigt, att åt dem bereddes tillfälle att taga kännedom om sättet för undervisningen äfven å andra orter, hvarigenom de kunde erhålla en annan, mången gång kanske mera praktisk uppfattning af sin uppgift samt öfverhufvud taget få en vidare blick och ett ökad intresse för denna. Härpå skulle undervisningen i huslig ekonomi tvifvelsutan vinna mycket. Likaså skulle det vara till mycket stort gagn, om genom lämpligt understöd möjlighet bereddes skol-

kökslärarinna att, sedan hon någon tid efter afslutad lärokurs utöfvat sitt lärarinnekall, få genomgå en fortsättningskurs ungefär i den riktning, som centralstyrelsen i sin underdåniga hemställan angifvit.

Då skolköksundervisningen är af stor betydelse för den kvinnliga ungdomens uppfostran, och då ifrågavarande undervisning för närvarande hos oss synes vara stadd i hastig utveckling — jag erinrar, att 1906 års Riksdag på ordinarie stat beviljat ett förslagsanslag till ett belopp af 60,000 kronor för anordnande af undervisning i huslig ekonomi i folkskolor, högre folkskolor och folkhögskolor — finner jag önskvärdt, att skolkökslärarinnorna genom understöd af statsmedel sättas i tillfälle att, på sätt i den underdåniga ansökningen föreslagits, genom studieresor och deltagande i fortsättningskurser vinna ökad utbildning för sitt kall. Emot det i ansökningen begärda beloppet, hvilket bör begäras såsom ett fast anslag, finner jag ej något vara att erinra, hvarjämte jag i likhet med öfverstyrelsen anser, att bestämmandet af sättet för anslagets utgående lämpligen bör öfverlämnas till Kungl. Maj:t.

På grund af hvad jag sålunda anfört hemställer jag, det Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att dels till resestipendier dels ock till understöd vid fortsatta studier åt föreståndarinnor och lärarinnor vid lärarinneutbildningsanstalter i huslig ekonomi äfvensom åt skolkökslärarinnor vid andra läroanstalter, under de villkor och bestämmelser Kungl. Maj:t kan finna godt föreskrifva, på extra stat för år 1908 anvisa ett belopp af 2,000 kronor.

Högre lärarinneseminariet.

[94.] Till *uppehållande af undervisningen* vid högre lärarinneseminariet har Uppehållande för åren 1901—1906 på extra stat utgått anslag till belopp af 8,000 af undervisningen. kronor årligen.

Enär detta belopp emellertid visat sig otillräckligt för sitt ändamål, så att under åren 1904 och 1905 brist uppstått å seminariets stat, afläts, på underdånig framställning af dåvarande direktionen öfver seminariet, till 1906 års Riksdag nådig proposition om beviljande af ett anslag å extra stat till belopp af 15,000 kronor, däraf 3,000 kronor skulle tjäna till täckande af berörda brist och återstående 12,000 kronor voro afsedda för uppehållande af undervisningen vid seminariet år 1907; och blef denna proposition af Riksdagen bifallen. I fråga om motiveringen för berörda

anslagsäskande ber jag få hänvisa till innehållet i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 13 januari 1906, punkt 87.

Uti underdånig skrifvelse den 21 september 1906 har nu direktionen för Stockholms stads undervisningsverk, hvilken det numera tillkommer att handhafva vissa, hufvudsakligen ekonomiska frågor, som röra seminariet, gjort framställning om anvisande på extra stat jämväl för år 1908 af 12,000 kronor för uppehållande af undervisningen vid seminariet; varande vid skrifvelsen fogad en tablå öfver seminariets extra stat för åren 1902—1906.

I afgifvet underdånigt utlåtande den 8 november 1906 har öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk tillstyrkt bifall till berörda framställning.

Då för undervisningens uppehållande vid seminariet år 1908 extra anslag till samma belopp som för år 1907 synes erforderligt, får jag hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att för uppehållande af undervisningen vid högre lärarinneseminariet på extra stat för år 1908 anvisa ett belopp af 12,000 kronor.

Under flera år har Riksdagen med anledning af därom af Kungl. Maj:t gjord framställning på extra stat beviljat anslag för uppehållande af den vid högre lärarinneseminariet anordnade valfria *fjärde årskursen* med 3,000 kronor årligen. Vidare har Riksdagen år 1905, jämväl i anledning af nådig proposition, på extra stat för år 1906 för beredande af *ökadt utrymme för seminariet och den därmed förenade normalskolan för flickor* genom förhyrande af lämplig lokal under ett år, räknadt från och med den 1 oktober 1905, beviljat ett belopp af 3,000 kronor, och samma belopp har beviljats jämväl för år 1907.

[95.]

Fjärde
årskurs och
ökadt ut-
rymme.

Med anledning af direktionens öfver Stockholms stads undervisningsverk i förutberörda underdåniga skrifvelse den 21 september 1906 gjorda, af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk tillstyrkta framställning om fortfarande anslag för omförmälda ändamål, får jag, under åberopande af de skäl, som förut anförts för beviljande af anslag för dessa ändamål, hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes till Riksdagen göra framställning om anvisande på extra stat för år 1908

för uppehållande af den valfria *fjärde årskursen* vid högre lärarinneseminariet 3,000 kronor, samt

för beredande af ökad utrymme för seminariet och normalskolan genom förhyrande af lämplig lokal under ett år, räknadt från och med den 1 oktober 1907, 3,000 kronor.

[96.] För åren 1892—1906 har Riksdagen, med anledning af Kungl. Maj:ts
 Upprätthållande af undervisningen i huslig ekonomi vid högre lärarinneseminariet. därom gjorda framställningar, för beredande af *undervisning i huslig ekonomi* vid högre lärarinneseminariet och den därmed förenade normalskolan för flickor, på extra stat beviljat anslag med 5,000 kronor årligen.

I underdånig skrifvelse den 21 september 1906 har direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk gjort framställning om höjning af ifrågavarande anslag för år 1908. Till stöd härför har anförts följande:

De första åren, anslaget utgått, hade detsamma visat sig fullt tillräckligt, men under senare år hade förhållandena förändrats. Undervisningen hade blifvit dyrare, i det att ett nytt läroämne, hälsolära, tillkommit och arfvodena på flera håll måst ökas. Nyinredningar af skollokalen hade vid flera tillfällen måst företagas, och hyran för denna hade under årens lopp blifvit höjd från 1,400 till 2,000 kronor. Matvaror och andra förnödenheter hade samtidigt fördyrats. Bokslutet för år 1905 hade därför ock visat en brist af 424 kronor 13 öre. Af direktionens skrifvelse bifogade beräkningar, jämförda med föregående års räkenskaper, framginge, att denna brist sannolikt komme att blifva ännu större under åren 1906 och 1907. Visserligen blefve efter skolans hösten 1906 företagna flyttning till ny lokal hyran något billigare än förut, men andra utgiftsposter komme i stället att ökas.

Då det under de senaste åren visat sig blifva allt svårare att erhålla för lärarinneelevernas praktiska utbildning lämpliga profelever, hade seminariets rektor under maj 1906 ingått med en skrifvelse till öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor med hemställan, att årligen någon afdelning folkskolebarn skulle sändas till seminariets hushållsskola att där undervisas i huslig ekonomi. Sedan den gjorda hemställan af vederbörande bifallits, hade denna undervisning numera tagit sin början. Under det att föregående profelever betalat en liten afgift, komme däremot undervisningen af folkskolebarnen att öka hushållsskolans kostnader. Den med undervisningen sammanhängande bespisningen komme enligt gjord beräkning att kosta inemot 150 kronor om året. Det ökade antalet profelever fördyrade äfven sådana poster som bränsle, lyse, tvätt och rengöring. Samtidigt hade hushållsskolan af hänsyn till den allt starkare efterfrågan efter lärarinnor i huslig ekonomi måst öka antalet elever i den högre kursen, där undervisningen vore kostnadsfri, hvilket äfven i sin mån bidroge att fördyra alla nyssnämnda poster.

Det ökade arbetet inom hushållsskolan gjorde också en ökning af arfvodena till föreståndarinnan och biträdande lärarinnan nödvändig. De nuvarande arfvodena vore mycket knappt tillmätta i jämförelse med de arfvoden, som i motsvarande anstalter vore vanliga. Detsamma gällde afven om tjänarinnornas aflöning. [96.]

Enligt uppgjorda beräkningar uppginge den redan år 1905 uppkomna bristen till, såsom förut nämnts, 424 kronor 13 öre samt de under åren 1906 och 1907 väntade bristerna till respektive 840 kronor och 941 kronor 50 öre, tillhopa 2,205 kronor 63 öre.

Med den ekonomiska ställning, läroverket intoge, vore det vidare icke möjligt att utan särskildt anslag bestrida kostnaderna för den i oktober 1906 skeende flyttningen till den nya lokalen och dennas ändamålsenliga inredning, hvilket allt enligt uppgjorda kostnadsförslag, som, hvad reparationerna beträffade, granskats och godkänts af läroverkets byggnadsnämnd, skulle betinga ett pris af 1,907 kronor 25 öre.

På grund af hvad sålunda anförts har direktionen anhållit, att Kungl. Maj:t tacktes hos 1907 års Riksdag göra framställning om ett extra anslag å 6,000 kronor till upprätthållande af undervisningen i huslig ekonomi vid högre lärarinneseminariet under år 1908, samt att Kungl. Maj:t därjämte tacktes af disponibla medel redan år 1906 ställa till direktionens förfogande dels 2,205 kronor 63 öre till tackande af bristen i högre lärarinneseinariets hushållsskolas stat för åren 1905—1907, dels 1,907 kronor 25 öre till hjälp vid sagda skolas flyttning och den nya lokalens inredning.

Vid den underdåniga skrifvelsen funnos fogade, förutom beräkningar af inkomster och utgifter för seminariets hushållsskola åren 1906 och 1907, utvisande omförmälda brister å 840 kronor och 941 kronor 50 öre, en beträffande de väsentliga posterna af afgifna anbud styrkt beräkning af kostnaderna för flyttning och nyinredning af hushållsskolan, slutande å en summa af 1,907 kronor 25 öre.

Uti infordradt, den 2 november 1906 afgifvet underdånigt utlåtande har öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk anført, att öfverstyrelsen funne den i ärendet förebragta utredningen på ett öfvertygande sätt ådagalägga behovet af de begärda anslagsbeloppen och därför tillstyrkte nådigt bifall till den underdåniga framställningen.

På grund af nådig remiss har vidare statskontoret den 12 november 1906 yttrat sig i ärendet.

I öfverensstämmelse med hvad statskontoret i nämnda underdåniga utlåtande hemställt, har Kungl. Maj:t genom nådigt beslut den 31 december 1906 till tackande af den för år 1905 för hushållsskolan uppkomna brist anbefallt statskontoret att af det under riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda anslag till extra utgifter till direktionen mot redovisning utbetala ett belopp af 424 kronor 13 öre.

Hvad åter angår den brist, som beräknats skola uppkomma för åren 1906 och 1907, synes det mig, likaledes i anslutning till statskontorets uttalade mening, knappast nödigt eller lämpligt att härtill anvisa medel, förrän det visat sig, huruvida och i hvad mån de af Riksdagen för dessa år beviljade anslag verkligen varit otillräckliga.

Med anledning af direktionens framställning i öfrigt och under åberopande af de för densamma anförda skäl hemställer jag, det Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1908 anvisa:

dels till upprätthållande af undervisningen i huslig ekonomi vid högre lärarinneseminariet och den därmed förenade normalskolan för flickor ett anslag af 6,000 kronor,

dels ock till bestridande af kostnaderna för hushållsskolans flyttning och den nya lokalens inredning ett anslag af 1,907 kronor.

Varder sistnämnda anslag af Riksdagen beviljadt, torde hinder ej möta för Kungl. Maj:t att redan under år 1907 låta af tillgängliga medel förskottsvis utanordna ett mot detta anslag svarande belopp.

Folkundervisningen.

[97.] Uti underdånig skrifvelse den 19 september 1906 har domkapitlet i *Härnösand*, under åberopande af en utaf rektor vid folkskoleseminariet i samma stad till domkapitlet aflåten, dess underdåniga skrifvelse bifogad framställning, anhållit, att Kungl. Maj:t tacktes anvisa till *undervisningsmaterie*ll för nämnda seminarium att utgå under år 1907 ett belopp af 5,796 kronor eller, därest den på ecklesiastikdepartementets förteckning af den 30 december 1905 upptagna materielle erhöles kostnadsfritt, ett belopp af 4,709 kronor.

Enligt de specificerade uppgifter från vederbörande lärare, som bifogats rektors skrifvelse till domkapitlet, skulle af det sålunda äskade beloppet användas:

till undervisningsmateriell i kristendomskunskap		kronor	52: 25	[97.]
» » » historia och geografi		»	1,493: 75	
» » » naturkunnighet		»	3,850: —	
» » » teckning		»	400: —	

Förklaringen till att så stort belopp nu ansåges för ifrågavarande ändamål behöfligt vore, enligt hvad rektor meddelar, att söka i den omständigheten, att seminariets hittillsvarande trånga lokaler under lång tid icke medgifvit anskaffande af nyare materiell, och att därför icke heller några anslag för detta ändamål förut kunnat begäras. I all synnerhet hade undervisningen i naturkunnighet af brist på särskilda lokaler måst reda sig med i hög grad otillräckliga hjälpmedel. Vid inflyttning i den nya seminariebyggnaden — hvilken inflyttning beräknades kunna ske i juli eller augusti 1907 — borde bristerna afhjälpas och vederbörande lärare hafva tillgång till all den materiell, de ansåge sig behöfva för att meddela en i allo åskådlig undervisning. Kostnaden för den del af ifrågavarande materiell, som funnes upptagen på ecklesiastikdepartementets förenämnda förteckning, uppginge till 1,087 kronor. Lämnades denna af departementet kostnadsfritt åt seminariet, så borde beloppet 5,796 kronor nedsättas till 4,709 kronor.

Statskontoret har på grund af nådig remiss den 22 oktober 1906 yttrat sig i ärendet och därvid anført, att då det gemensamma reservationsanslaget till folkundervisningen vid 1906 års början utvisade en till 12,686 kronor 68 öre uppgående brist, nu ifrågavarande ganska betydande belopp icke syntes kunna å nämnda anslag anvisas; hemställande statskontoret fördenskull, att de erforderliga medlen måtte af Riksdagen åskas.

Vid granskning af förenämnda uppgifter å den undervisningsmateriell, som, enligt hvad sålunda ifrågasatts, skulle anskaffas för seminariet, har jag funnit, att en del af den materiell för undervisning i historia och geografi, som skulle inköpas för seminariets eget behof, återfinnes i förteckningen å den särskildt för seminariets öfningsskola erforderliga materiell. Då emellertid utan skada för undervisningen samma materiell, med några få undantag, lär kunna användas för både seminariet och öfningsskolan, torde i följd häraf det begärda anslaget kunna minskas med omkring 435 kronor. Jämväl i öfrigt torde någon inskränkning kunna göras beträffande det ifrågasatta inköpet af materiell, särskildt för undervisningen i zoologi. Den för seminariet behöfliga materiell, som finnes upptagen på ecklesiastikdepartementets förteckning af den 30 december 1905 å undervisningsmateriell för folkskolorna, lär icke kunna kostnads-

fritt tillhandahållas seminariet, enär anslaget till undervisningsmateriell m. m. för folkskolorna, hvilket kunde ifrågasättas att för berörda ändamål anlitas, därtill icke lämnar tillgång. Det anslag, som för ifrågavarande ändamål bör hos Riksdagen äskas, anser jag på grund häraf lämpligen kunna bestämmas till 5,000 kronor. Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att till anskaffande af undervisningsmateriell vid folkskoleseminariet i Härnösand på extra stat för år 1908 bevilja ett anslag af 5,000 kronor.

Därest anslaget varder af Riksdagen beviljad, lärer hinder icke förefinnas för Kungl. Maj:t att redan under år 1907 af tillgängliga medel förskjuta ett mot detta anslag svarande belopp.

[98.] Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har 1905 års lagtima Riksdag, till uppförande, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med upprättade ritningar och kostnadsförslag jämte därtill hörande i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 14 januari 1905 omförmälda och såsom alternativ II betecknade tillägg, af *ny byggnad för folkskoleseminariet i Stockholm* å de kronan tillhöriga tomterna i kvarteret Marsvinet i samma stad samt till anskaffande af gymnastikattiralj m. m., beviljat ett belopp af 368,850 kronor och däraf på extra stat för år 1906 anvisat 100,000 kronor. 1906 års Riksdag har därefter af det beviljade anslaget anvisat på extra stat för år 1907 ytterligare 100,000 kronor. De sålunda anvisade beloppen hafva genom särskilda nådiga beslut ställts till öfverintendentsämbetets förfogande att för därmed afsedt ändamål användas.

I underdånig skrifvelse den 16 oktober 1906 har öfverintendentsämbetet nu anhållit, det Kungl. Maj:t ville till 1907 års Riksdag aflåta nådig proposition därom, att på extra stat för år 1908 måtte anvisas återstoden af ifrågavarande anslag, eller 168,850 kronor; och har öfverintendentsämbetet tillika, under förmälan att det hufvudsakligaste af byggnadsarbetet komme att utföras under år 1907, hemställt, att, ifall sådant blefve för byggnadsarbetets kontraktsevenliga och i öfrigt lämpliga bedrivande erforderligt, ett belopp af högst 68,850 kronor utaf det anslag, som komme att af Riksdagen anvisas för år 1908, måtte såsom förskott få lyftas redan under år 1907.

Jag får nu hemställa, det Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att af det till uppförande af ny byggnad för folkskoleseminariet i Stockholm samt till anskaffande af gymnastikattiralj m. m. redan beviljade beloppet på extra stat för år 1908 anvisa återstoden, 168,850 kronor.

Därest nämnda belopp varder af Riksdagen anvisadt, torde hinder icke förefinnas för Kungl. Maj:t att, om så visar sig erforderligt, låta redan under år 1907 af tillgängliga medel förskottsvis utbetala högst 68,850 kronor.

Såsom i näst föregående punkt omförmälts, beslöt 1905 års lagtima Riksdag, med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, att till uppförande af nybyggnad för *folkskoleseminariet i Stockholm* å de kronan tillhöriga tomterna i kvarteret Marsvinet i samma stad samt till anskaffande af gymnastikattiralj m. m. bevilja ett belopp af 368,850 kronor. Af detta belopp har för hvartera af åren 1906 och 1907 på extra stat anvisats 100,000 kronor. Om anvisande på extra stat för år 1908 af återstoden af det beviljade beloppet har jag under näst föregående punkt förordnat framställning till Riksdagen.

[99.]
Uppförande
af rektorsbo-
stad vid folk-
skolesemina-
riet i Stock-
holm.

Nu har rektor vid omförmällda seminarium uti underdånig skrifvelse den 31 oktober 1906 anhållit om beredande af anslag till uppförande i hufvudsaklig öfvensstämmelse med skrifvelsen bifogade ritningar och kostnadsförslag af ytterligare en nybyggnad vid samma seminarium, afsedd att inrymma *bostad åt seminariets rektor*; och anför rektor såsom skäl härför följande:

Då rektor i september 1904 ingick till Kungl. Maj:t med underdånig framställning om aflåtande till 1905 års Riksdag af nådig proposition om anslag till nybyggnad för seminariet, hade han, ehuru fullt uppskattande betydelsen af, att rektor hade sin bostad på seminariets område, icke vågat tillstyrka uppförande af särskild rektorsbostad, alldestund den dåvarande tomten syntes i sin helhet erforderlig för seminariebyggnaden jämte lekplan och trädgård. Dock kunde han icke heller afstyrka uppförande af rektorsbostad, hvarför han stannat vid alternativen bostad eller ersättning för sådan, utan att förorda vare sig det ena eller det andra.

Genom nådigt bref den 30 augusti 1905 hade förordnats, att till rektor skulle från och med den 1 oktober 1905 tills vidare utgå ersättning för bostad med 1,600 kronor årligen. Af dåvarande departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 14 januari 1905 framginge emellertid, att han tänkt sig återkomma till bostadsfrågan, liksom ock af uttrycket »tills vidare» i nyssnämnda nådiga bref kunde slutas, att tanken på rektorsbostad blott tills vidare undanskjutits.

Sedan dess hade en händelse inträffat, som gjorde det för rektor till en plikt att ånyo till Kungl. Maj:t inkomma med underdånig framställning i ämnet.